

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ЗАГАЛЬНА ТАКТИКА

(солдат, механізоване відділення)

Навчальний посібник

Харків
«Право»
2019

УДК 355.421/424(075.8)
З-14

*Рекомендовано до видання вченою радою військово-юридичного факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 1 від 19.04.2019 р.)*

Рецензенти:

В. Г. Малюга, доктор військових наук, старший науковий співробітник (ХНУПС);

Е. О. Кочанов, кандидат військових наук, доцент (НЮУ ім. Ярослава Мудрого)

Загальна тактика (солдат, механізоване відділення) : навч. посіб. З-14 / С. М. Мельник, К. А. Радченко, Г. А. Зміївський, В. В. Пугач. – Харків : Право, 2019. – 224 с.

ISBN 978-966-937-690-9

У навчальному посібнику систематизовано навчальні матеріали, які розкривають дії солдата і механізованого відділення під час підготовки та ведення бою, на марші та в похідній охороні, при розташуванні на місці та у сторожовій охороні з використанням умовних тактичних знаків за стандартами НАТО.

Ураховано вимоги сучасних керівних документів, досвід локальних війн і збройних конфліктів останніх десятиліть, а також бойового застосування підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України під час антитерористичної операції та Операції Об'єднаних сил.

Навчальний посібник розроблено відповідно до програми навчальної дисципліни «Загальна тактика» і призначено для курсантів (студентів) військово-юридичного факультету, також може бути використаний для підготовки громадян України, які навчаються за програмами підготовки офіцерів запасу.

УДК 355.421/424(075.8)

© Мельник С. М., Радченко К. А., Зміївський Г. А., Пугач В. В., 2019

© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

ISBN 978-966-937-690-9

З М І С Т

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	6
ВСТУП.....	8
Розділ 1. ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВИЙ БІЙ.....	10
1.1. Тактика як складова частина воєнного мистецтва.....	10
1.2. Зміст поняття воєнних дій тактичного рівня.....	14
1.3. Основи сучасного загальновійськового бою.....	21
1.4. Основи застосування механізованого відділення у загальновійському бою.....	28
1.5. Озброєння механізованого відділення.....	31
1.6. Робота командира відділення з підготовки бою (дій).....	41
1.7. Обов'язки особового складу відділення.....	43
Питання для самоконтролю.....	46
Розділ 2. ДІЇ СОЛДАТА В БОЮ, НА МАРШІ ТА ПРИ РОЗТАШУВАННІ НА МІСЦІ.....	48
2.1. Солдат-спостерігач.....	48
2.1.1. Організація спостереження у взводі, відділенні.....	48
2.1.2. Вибір, обладнання та маскування місця для спостереження.....	49
2.1.3. Порядок ведення спостереження.....	52
2.1.4. Порядок визначення положення цілі (об'єкта) на місцевості і відстані до неї.....	53
2.1.5. Зміна спостерігачів.....	58
2.1.6. Організація і ведення спостереження зі спостережного посту.....	59
2.1.7. Особливості ведення спостереження вночі.....	64
2.1.8. Спостереження за повітряним противником.....	70
Питання для самоконтролю.....	71
2.2. Солдат в оборонному бою.....	72
Питання для самоконтролю.....	80
2.3. Солдат у наступальному бою.....	81
2.3.1. Наступ з висунанням із глибини (з ходу).....	82
2.3.2. Наступ з положення безпосереднього зіткнення з противником.....	87
2.3.3. Прийоми і способи пересування на полі бою.....	90
2.3.4. Подолання в бою перешкод і загороджень.....	94
2.3.5. Прийоми знищення противника в ході атаки, ведення рукопашного і вогневого бою в окопах і траншеях.....	95
2.3.6. Способи метання ручних осколкових і протитанкових гранат.....	96
2.3.7. Дії солдата в складі відділення при розгортанні взводу в передбойовий і бойовий (відділення – в бойовий) порядки і перешикуванні.....	97
Питання для самоконтролю.....	101
2.4. Солдат на марші.....	103
2.4.1. Вимоги щодо маршової підготовки солдата.....	103
2.4.2. Дії солдата на марші.....	103

2.4.3. Солдат-дозорний.....	105
Питання для самоконтролю.....	110
2.5. Солдат при розташуванні підрозділу на місці та у сторожовій охороні.....	111
2.5.1. Вимоги щодо підготовки солдата до дій при розташуванні підрозділу на місці.....	111
2.5.2. Розміщення і маскування бойової машини.....	111
2.5.3. Розміщення особового складу в районі розташування.....	112
2.5.4. Дії солдата у складі підрозділу, призначеного у сторожову охорону.....	112
Питання для самоконтролю.....	
Розділ 3. МЕХАНІЗОВАНЕ ВІДДІЛЕННЯ В ОБОРОННОМУ БОЮ.....	114
3.1. Основи оборонного бою механізованого відділення.....	115
3.1.1. Мета і зміст оборонного бою.....	115
3.1.2. Умови переходу відділення до оборонного бою.....	115
3.1.3. Місце механізованого відділення в бойовому порядку взводу (батальйону, роти).....	117
3.1.4. Бойова позиція механізованого відділення.....	117
3.1.5. Бойовий порядок механізованого відділення в оборонному бою.....	118
3.2. Бойові можливості відділення (танка) в обороні.....	120
3.3. Підготовка оборонного бою механізованого відділення.....	122
3.4. Ведення оборонного бою механізованим відділенням.....	129
3.4.1. Дії відділення до початку вогневої підготовки атаки противника.....	129
3.4.2. Дії відділення під час вогневої підготовки атаки противника.....	130
3.4.3. Дії відділення з переходом противника в атаку.....	130
3.4.4. Дії відділення по знищенню противника, що увірвався на бойову позицію, у разі обходу та його вклинення в оборону.....	131
3.4.5. Дії командира відділення після відбиття атаки противника.....	132
3.4.6. Дії відділення під час мінометного обстрілу за досвідом АТО та ООС.....	132
Питання для самоконтролю.....	134
Розділ 4. МЕХАНІЗОВАНЕ ВІДДІЛЕННЯ У НАСТУПАЛЬНОМУ БОЮ.....	136
4.1. Основи наступального бою механізованого відділення.....	136
4.1.1. Мета і зміст наступального бою.....	136
4.1.2. Місце механізованого відділення в бойовому порядку взводу в наступальному бою.....	136
4.1.3. Види наступального бою.....	137
4.1.4. Способи переходу в наступ на противника, який обороняється.....	137
4.1.5. Атака.....	142
4.1.6. Бойові можливості механізованого відділення в наступі.....	144
4.1.7. Бойове завдання.....	145
4.1.8. Бойовий порядок.....	146
4.2. Підготовка наступального бою механізованого відділення.....	148
4.3. Ведення наступального бою механізованим відділенням.....	153
4.3.1. Ведення наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником.....	153

4.3.2. Ведення наступу з висуванням із глибини (з ходу).....	159
Питання для самоконтролю.....	160
Розділ 5. МЕХАНІЗОВАНЕ ВІДДІЛЕННЯ НА МАРШІ ТА В ПОХІДНІЙ ОХОРОНІ.....	162
5.1. Основи маршу.....	162
5.1.1. Умови здійснення маршу і вимоги до нього.....	162
5.1.2. Маршові можливості.....	162
5.1.3. Маршрути, пункти (рубежі), райони, що призначаються підрозділам при здійсненні маршу.....	165
5.2. Робота командира відділення з підготовки маршу в колоні взводу.....	167
5.3. Здійснення маршу.....	168
5.3.1. Обовязки командира відділення на марші.....	168
5.3.2. Організація руху на марші.....	169
5.3.3. Дії відділення при потраплянні у засідку.....	170
5.3.4. Дії відділення при нападі повітряного противника.....	173
5.3.5. Дії відділення під час подолання мінних полів.....	173
5.3.6. Дії відділення при подоланні зон зараження.....	174
5.3.7. Дії відділення при застосуванні противником запалювальної зброї та при подоланні району пожеж.....	174
5.3.8. Дії відділення у складі підрозділу у разі блокуванні ділянок маршруту руху місцевими жителями.....	174
5.3.9. Здійснення маршу в особливих умовах.....	175
5.4. Механізоване відділення в похідній охороні.....	176
Питання для самоконтролю.....	180
Розділ 5. МЕХАНІЗОВАНЕ ВІДДІЛЕННЯ ПРИ РОЗТАШУВАННІ НА МІСЦІ ТА У СТОРОЖОВІЙ ОХОРОНІ.....	182
6.1. Механізоване відділення при розташуванні на місці.....	182
6.1.1. Вимоги до місця розташування відділення, його вибір і підготовка.....	182
6.1.2. Порядок розташування відділення на місці.....	183
6.1.3. Робота командира відділення з підготовки розташування на місці.....	184
6.1.4. Табельні засоби для розміщення особового складу відділення при його розташуванні на місці.....	185
6.1.5. Фортифікаційні споруди для захисту особового складу.....	188
6.1.6. Способи і засоби маскування місця розташування підрозділу.....	190
6.2. Механізоване відділення у сторожовій охороні.....	194
6.2.1. Місце механізованого відділення (бойової групи) у сторожовій охороні і порядок несення ним (нею) служби.....	194
6.2.2. Робота командира механізованого відділення з підготовки дій у сторожовому посту.....	195
6.2.3. Пропуск і відгук.....	200
Питання для самоконтролю.....	201
ПІСЛЯМОВА.....	202
ЛІТЕРАТУРА.....	203
ДОДАТОК. Тактичні умовні знаки для оформлення бойових документів.....	204

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АК	– автомат Калашникова
АКС-74У	– автомат Калашникова складний, укорочений
АТО	– антитерористична операція
Б/Т	– бойова техніка
БД	– бойові дії
БМП	– бойова машина піхоти
БТГр	– батальйонна тактична група
БТР	– бронетранспортер
<i>вмз</i>	– взвод матеріального забезпечення
ВТЗ	– високоточна зброя
<i>втз</i>	– взвод технічного забезпечення
ВУП	– вогневого ураження противника
Г	– гранатометник
<i>гв</i>	– гранатометний взвод
ГПЗ	– головна похідна застава
ГрБМ	– група бойових машин
<i>ДВід</i>	– дозорне відділення
ДРГ	– диверсійно-розвідувальна група
ДРС	– диверсійно-розвідувальні сили
ЗМУ	– зброя масового ураження
ЗРАК	– зенітний ракетно-артилерійський комплекс
ЗРК	– зенітний ракетний комплекс
ЗСУ	– Збройні Сили України
ІВФ і ПрО	– інші військові формування і правоохоронні органи
ІЧ	– інфрачервоний
К	– кулеметник
КВ	– командир відділення
КПВТ	– крупнокаліберний кулемет Владімірова танковий
КСП	– командно-спостережний пункт
<i>мб</i>	– механізований батальйон
<i>мв</i>	– механізований взвод
<i>мвід</i>	– механізоване відділення
МГП	– міжнародне гуманітарне право
<i>мінбатр</i>	– мінометна батарея
<i>мпв</i>	– мотопіхотний взвод
МПЗ	– морально-психологічне забезпечення
<i>мр</i>	– механізована рота
НЗ	– недоторканий запас
НЗФ	– незаконні збройні формування
НО	– навідник-оператор
О/С	– особовий склад
ОВТ	– озброєння і військова техніка

ООС	– Операція Об'єднаних сил
ПГ	– помічник гранатометника
ПКМ	– кулемет Калашникова модернізований
ПКТ	– кулемет Калашникова танковий
ПММ	– паливомастильні матеріали
ПНБ	– прибор нічного бачення
ППО	– протиповітряна оборона
ПР	– пункт регулювання
<i>птв</i>	– протитанковий взвод
ПТРК	– протитанковий керований ракетний комплекс
ПУ	– пункт управління
РЕБ	– радіоелектронна боротьба
РПА	– рубіж переходу в атаку
РПГ	– ручний протитанковий гранатомет
РПК	– ручний кулемет Калашникова
РРВК	– рубіж (пункт) розгортання у ротні колони
РРРК	– рубіж (пункт) розгортання у взводні колони
РХБЗ	– радіаційний, хімічний, біологічний захист
С	– стрілець
СВ	– Сухопутні війська
СВД	– снайперська гвинтівка Драгунова
СВП	– саморобний вибуховий пристрій
СН	– снайпер
СП	– спостережний пост
СС	– старший стрілець
СХТ	– сигнал хімічної тривоги
ТакМД	– тактичний морський десант
ТакПД	– тактичний повітряний десант
<i>тв</i>	– танковий взвод
<i>тр</i>	– танкова рота

*У перемозі всі бачать тільки зовнішню форму,
але ніхто не бачить її внутрішнього змісту,
не знає всіх засобів її досягнення.
Тому сказано: засоби досягнення перемоги
ніколи не повторюються,
а їх форм незліченне множин*

*Сунь-цзы
Військовий трактат
“Мистецтво війни” 511 р. до н.е.*

В С Т У П

Досвід багатьох локальних війн і збройних конфліктів сучасності показує, що воєнні дії в них мають багато особливостей, тому необхідно виробляти нестереотипну тактику, яка б відповідала специфіці ведення цих війн. Практично кожен збройний конфлікт породжує нові елементи форм воєнних дій, способи застосування військ і тактичні прийоми.

Вплинув на розвиток тактики, як теорії і практики підготовки та ведення бою, і досвід участі підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України в антитерористичній операції та Операції Об'єднаних сил на території Донецької та Луганської областей. У ході операції виявилось, що бойові можливості військ проявляються за ознакою значної переваги «якості» над «кількістю». Так, наприклад, незаконні збройні формування не завжди прагнуть прийняти відкритий бій, а застосовують дистанційний вогневий вплив, прагнучи ухилитися від прямого зіткнення з військами, намагаючись приховано і швидко вийти з-під їх удару. Вихідною передумовою цьому стало те, що такий традиційний вид бою, як оборона, вже не охоплює всього обсягу завдань збройної боротьби з противником, який діє партизанськими методами. Виникло протиріччя між необхідністю мати високі щільності сил та засобів на вирішальних напрямках при допустимому ступені їх розосередженості та необхідністю, у разі обмеженої кількості військ (сил), вести бій (дії) на широкому фронті.

Основними специфічними характерними рисами ведення антитерористичної операції стали: дії обмеженим складом сил і засобів при відсутності, як правило, чітко вираженої лінії фронту, на роз'єднаних, нерідко ізольованих напрямках; дистанційний вогневий вплив противника; розмаїтість застосовуваних тактичних прийомів, видів маневру; постійна протидія диверсійно-розвідувальним силам противника тощо.

Прийняття в останній час на озброєння підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України нових видів зброї та засобів ураження також обумовило удосконалення способів воєнних дій.

Усе це призвело до змін у підходах до підготовки і ведення бою (дій) і знайшло відображення в новій редакції Бойових статутів механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України.

Зрозуміло, що дані зміни повинні знайти застосування в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти України.

Вивчення бойового досвіду, використання його з урахуванням розвитку сучасного озброєння і військової техніки розширюють тактичний кругозор майбутнього офіцера, допомагають глибше засвоїти вимоги сучасних статутів і настанов, удосконалювати свою бойову майстерність.

Роль і значення солдата в бою (діях) завжди були дуже важливими. Перемога в бою в першу чергу складається з успішних дій окремих солдатів, відділень, екіпажів, обслуг. Чим більше ураження кожен воїн, екіпаж бойової машини завдасть живій силі і бойовій техніці противника, тим вище буде темп просування підрозділу у наступі, тим стійкіше, неприступніше для противника виявиться оборона.

Саме тому виникла потреба у підготовці і виданні навчального посібника з навчальної дисципліни «Загальна тактика», який би охоплював тематику дій солдата і механізованого відділення та враховував вимоги сучасних керівних документів, досвід локальних війн і збройних конфліктів останніх десятиліть, а також бойового застосування підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України під час антитерористичної операції та Операції Об'єднаних сил.

Діяльність Збройних Сил України щодо переходу на стандарти НАТО викликала необхідність демонструвати ілюстрації тактичних дій із застосуванням умовних тактичних знаків збройних сил країн НАТО.

Працюючи над написанням навчального посібника, автори намагалися розтлумачити положення бойових статутів, зробити матеріал доступнішим для розуміння курсантами (студентами). Для цього в навчальному посібнику приводиться велика кількість ілюстрацій, прикладів з досвіду участі підрозділів в антитерористичній операції.

Положення та рекомендації навчального посібника мають на меті допомогти курсантам (студентам) у якісному вивченні навчальної дисципліни «Загальна тактика». Водночас ці положення є основою для розроблення прийомів і способів дій у кожному конкретному випадку, тому їх слід застосовувати творчо, відповідно до конкретних умов обстановки та процесу навчання.

Зміст навчального посібника не дає вичерпних рекомендацій на всі випадки, тому курсантам (студентам) під час удосконалення своїх знань необхідно широко використовувати бойові статuti, настанови, керівництва й інші навчальні посібники.

Р о з д і л 1

ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВИЙ БІЙ

1.1. Тактика як складова частина воєнного мистецтва

Складно досить точно уявити собі сутність і значення терміну «тактика» у військовій сфері без визначення її загального поняття.

Енциклопедичне тлумачення поняття «тактика» дозволяє визначити останню як: 1) сукупність засобів і прийомів для досягнення наміченої мети; 2) короткочасна поведінка, лінія дій, розрахована на відносно короткочасний період, виходячи з поточної ситуації.

У військовій справі тактика розглядається як одна із складових частин воєнного мистецтва (рис.1.1).

Рис. 1.1. Місце тактики в системі воєнного мистецтва

В енциклопедичних виданнях дано наступне її визначення: «**Тактика** (грецьк. *taktika* – мистецтво шиккування військ, від *tasso* – шикую, вишикову) – складова частина воєнного мистецтва, що охоплює теорію і практику підготовки і ведення бою з'єднаннями, частинами (кораблями) і підрозділами різних видів збройних сил, родів військ (сил) і спеціальних військ на суші, в повітрі і на морі».

У воєнному мистецтві тактика займає підпорядковане положення по відношенню до оперативного мистецтва і стратегії. Оперативне мистецтво визначає завдання і напрям розвитку тактики з урахуванням тактичних можливостей з'єднань, частин, підрозділів, характеру і особливостей їх дій. Під впливом змін способів ведення військових дій, викликаних прийняттям на озброєння військ (сил) сучасних засобів ураження, взаємозв'язок і взаємозалежність між стратегією, оперативним мистецтвом і тактикою стають багатограннішими і динамічнішими. Як і стратегія і оперативне мистецтво, вона має свою наукову теорію і своє мистецтво – додаток цієї теорії до життя.

Тактика є найдинамічнішою галуззю воєнного мистецтва. Її зміст визначається станом засобів збройної боротьби, що застосовуються в загальновійськовому бою, котрі стали виключно складними і різноманітними. Сучасна тактика умовно розділяється на (рис. 1.2.):

- тактику загальну;
- тактику видів збройних сил;
- тактику родів військ;
- тактику спеціальних військ.

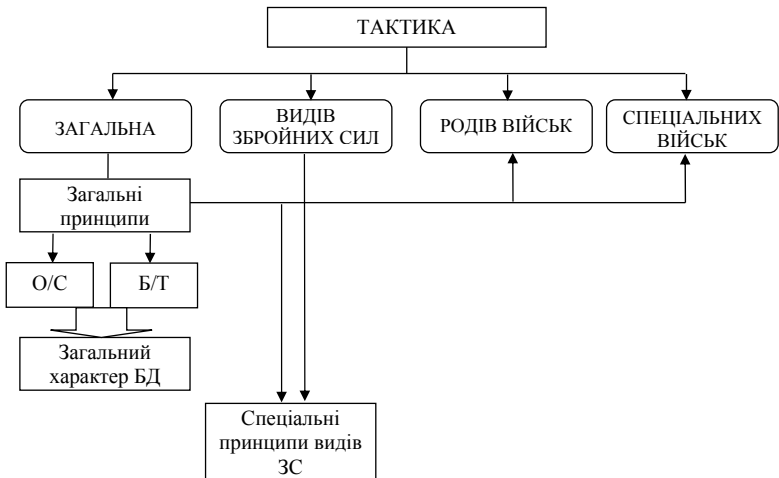

Рис. 1.2. Розподіл тактики

Завданням тактики видів збройних сил, родів військ і спеціальних військ є виявлення закономірностей і принципів бойового застосування кожної із структур, розробка рекомендацій по підготовці і бойовому застосуванню підрозділів, частин і з'єднань кожного з видів збройних сил, родів військ і спеціальних військ (рис. 1.3).

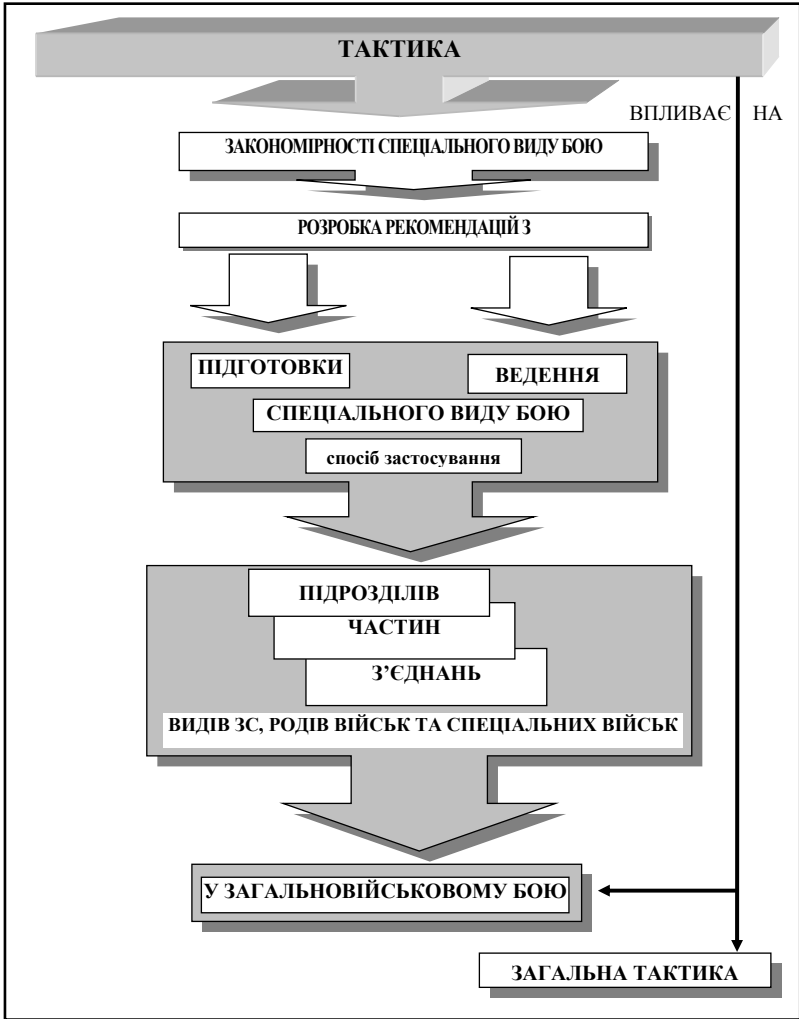

Рис. 1.3. Тактика видів ЗС, родів військ та спеціальних військ

Що стосується **загальної тактики**, то вона розробляє основи загальновійськового бою, який ведеться об'єднаними зусиллями військових частин і підрозділів різних родів військ та спеціальних військ Сухопутних військ (СВ) у взаємодії з іншими видами Збройних Сил України (ЗСУ), а також органами і підрозділами інших військових формувань і правоохоронних органів (ІВФ і ПрО) (рис. 1.4).

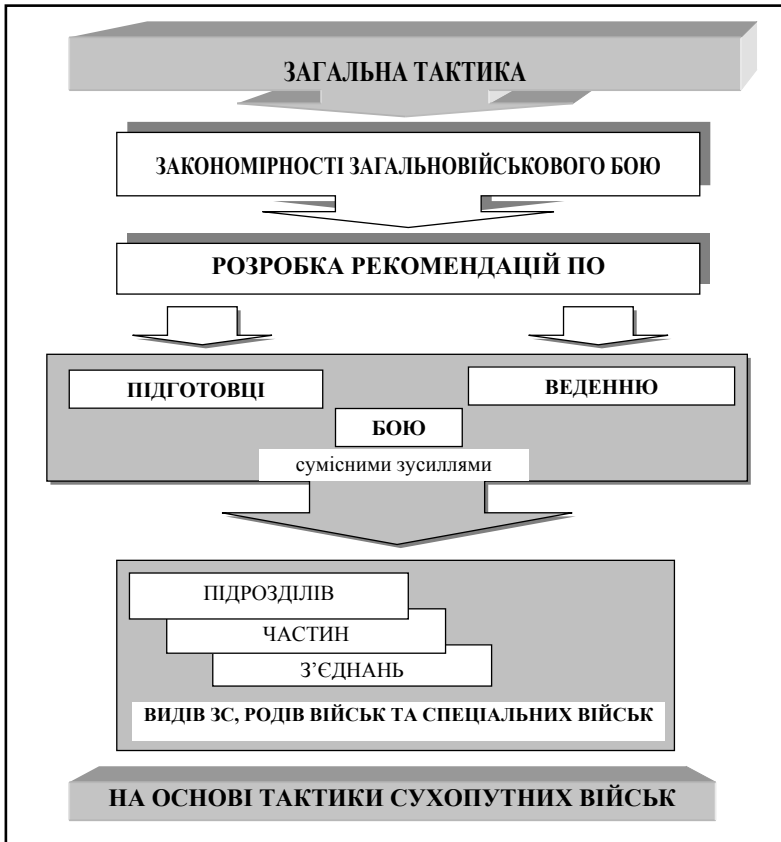

Рис. 1.4. Функції загальної тактики

Тактика загальна, як і тактика видів збройних сил, родів військ і спеціальних військ, як наукова система, має два аспекти: теоретичний і практичний. *Завданням теоретичного курсу тактики* є визначення характеру сучасного бою, ролі і місця в ньому підрозділів, частин і з'єднань того або іншого виду збройних сил, роду військ,

спеціальних військ, їх бойових можливостей, способів бойового застосування (бойових завдань, побудови бойового порядку), способів підготовки і ведення бою, взаємодії, управління, усебічного забезпечення в різних умовах обстановки, проти різних противників і в різних видах воєн (великомасштабної, регіональної, локальної або в збройному конфлікті (внутрішньому або міжнародному).

Завдання практичного (прикладного) курсу тактики полягає в тому, щоб, ґрунтуючись на теоретичних основах тактики, виробити практичні рекомендації для командирів і штабів по підготовці і веденню бою, а саме: по прийняттю рішення на бій, постановці бойових завдань, організації взаємодії, вогневого ураження противника, системи управління і усебічного забезпечення. Вироблені теоретичні положення і рекомендації відбиваються в бойових статутах, настановах, інструкціях, підручниках.

1.2. Зміст поняття воєнних дій тактичного рівня

Одним з ключових понять основ тактики є «воєнні дії тактичного рівня».

Воєнні дії тактичного рівня – це організовані дії військових частин і підрозділів під час виконання поставлених завдань.

Зміст поняття воєнних дій тактичного рівня визначається їх формами, видами та способами ведення.

Формами воєнних дій тактичного рівня є бій, бойові дії, удар. В сучасних умовах механізовані і танкові військові частини та підрозділи також можуть брати участь у стабілізаційних діях військ та виконанні інших, визначених законодавством України, завдань. Під час підготовки і у ході ведення воєнних дій тактичного рівня механізовані і танкові військові частини та підрозділи можуть здійснювати пересування та розташовуватися на місці.

Бій є об'єктом дослідження тактики. З давніх часів він вважалося єдиним засобом досягнення перемоги над противником.

Бій – основна форма воєнних дій тактичного рівня, яка уявляє собою узгоджені за метою, завданнями, місцем і часом удари, вогонь і маневр військових частин, підрозділів (кораблів, літаків), які ведуться за єдиним замислом і планом для виконання тактичних бойових завдань в обмеженому районі впродовж короткого періоду часу.

В залежності від належності сил які вступили у бій до того чи іншого роду військ та виду збройних сил, він може бути загальновійськовим, вогневим, повітряним, протиповітряним, морським.

Масове оснащення збройних сил сучасною зброєю і технікою (зброєю підвищеної швидкострільності, точності та дальності, літаками, танками, бойовими машинами піхоти (БМП), бронетранспортерами (БТР), високоточною зброєю) привело до створення неоднорідних військових формувань. Так, до складу механізованих військових частин входять танкові підрозділи, підрозділи артилерії та протиповітряної оборони (ППО). Такі неоднорідні військові формування механізованих і танкових військ називаються загальновійськовими і вони ведуть

загальновійськовий бій. Він ведеться за єдиним замислом і планом під єдиним командуванням загальновійськового командира.

Вогневий бій являє собою узгоджені за метою, завданнями, місцем і часом удари і вогонь різних сил і засобів вогневого ураження для завдання втрат, обмеження маневру військ (сил) та виведення з ладу об'єктів противника. Він може бути дальнім або ближнім.

Дальній вогневий бій – це вогневий бій, який ведеться в умовах відсутності безпосереднього зіткнення з противником, в якому беруть участь далекобійні засоби вогневого ураження.

Ближній вогневий бій – це вогневий бій, який ведеться під час безпосереднього зіткнення з противником і в якому беруть участь всі засоби вогневого ураження.

Повітряний бій являє собою збройне протиборство в повітрі поодиноких літаків, груп літаків та підрозділів винищувальної авіації з метою знищення засобів повітряного нападу противника, або примушення його до відмови виконувати поставлені завдання.

Противітряний бій – це узгоджене за метою, завданнями, місцем, часом ведення вогню та маневру зенітних ракетних військових частин і підрозділів з метою знищення засобів повітряного нападу противника, прикриття від його ударів визначених об'єктів та угруповань військ (сил).

Противітряний бій ведуть зенітні ракетні військові частини у взаємодії з винищувальною авіацією повітряних, силами і засобами ППО сухопутних військ, військово-морських сил в обмеженому районі протягом певного часу.

Морський бій – основна форма воєнних дій тактичного рівня окремих військових кораблів, підрозділів і частин воюючих флотів (сил) з противником для завдання такого ураження, яке б змусило його відмовитися від виконання поставленого завдання.

Складовими елементами бою є удар, вогонь і маневр.

Удар – складова бойових дій (бою), а також особлива форма бойового застосування військових частин, що полягає в одночасному ураженні військ і об'єктів противника потужною дією на них зброєю або військами.

За масштабом удари поділяються на оперативні і тактичні; *залежно від засобів, що застосовуються* – на вогневі та удари військами (силами) (рис. 1.5).

Вогневі удари *за засобами доставки* можуть бути ракетними, артилерійськими та авіаційними; *за кількістю засобів, які беруть участь, і об'єктів, що підлягають ураженню*, – зосереджені, групові і поодинокі.

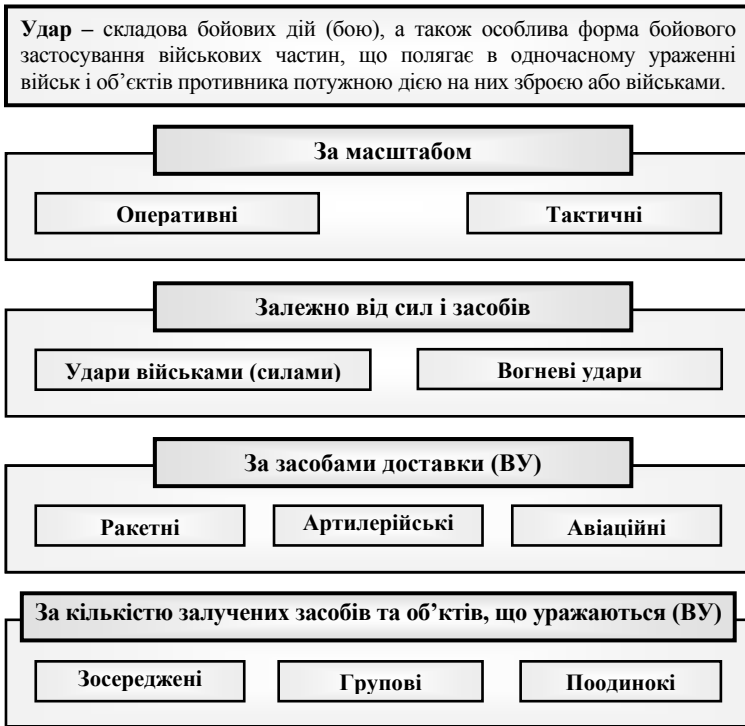

Рис. 1.5. Класифікація ударів

Вогонь – ураження противника стрільбою (пуском) з різних видів зброї (озброєння). Вогонь розрізняють (рис. 1.6):

за тактичними завданнями, які вирішуються, – на знищення, подавлення, виснаження, руйнування, задимлення (засліплювання), освітлення тощо;

за видами зброї – зі стрілецької зброї, гранатометів, танків (танкових гармат і кулеметів), бойових машин піхоти (бронетранспортерів), артилерії, мінометів, протитанкових керованих ракетних комплексів (ПТРК), зенітних ракетних, зенітних ракетно-артилерійських, зенітних артилерійських комплексів (бойових машин, установок) тощо;

за способами ведення – прямою, напівпрямою наводкою, із закритих вогневих позицій;

за напруженістю – короточасний (поодинокими пострілами, короткими або довгими чергами), безперервний, кинджальний, швидкий, методичний, залповий тощо;

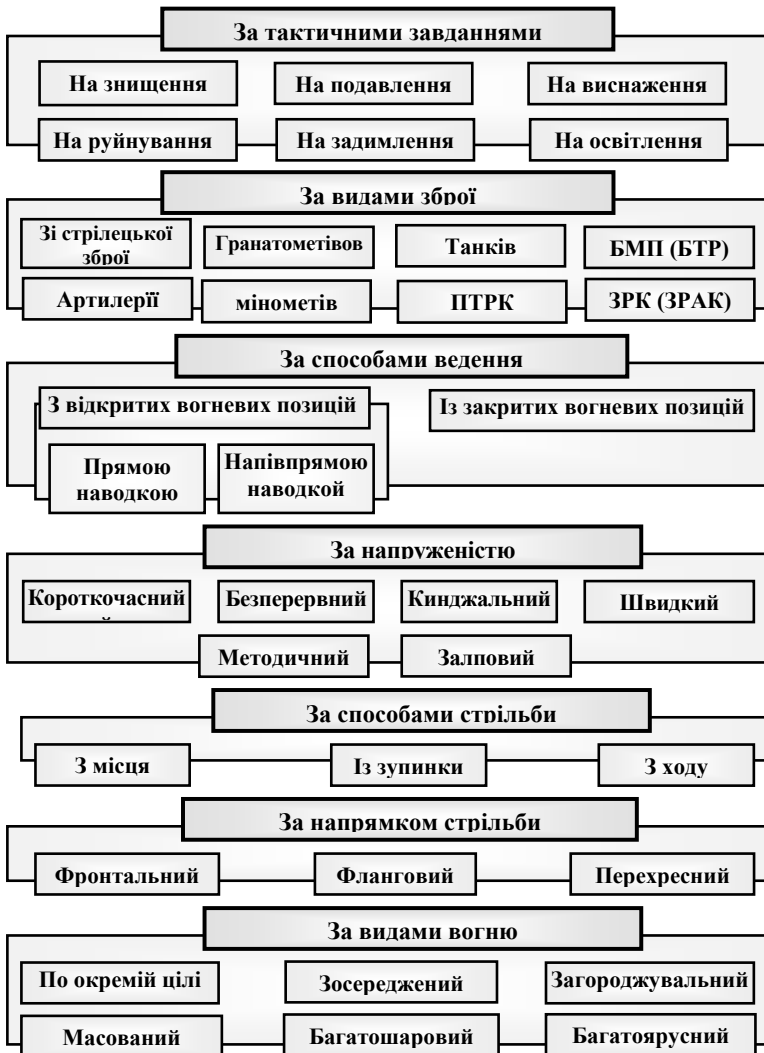

Рис. 1.6. Класифікація вогню

за напрямком стрільби – фронтальний, фланговий, перехресний (рис. 1.7);

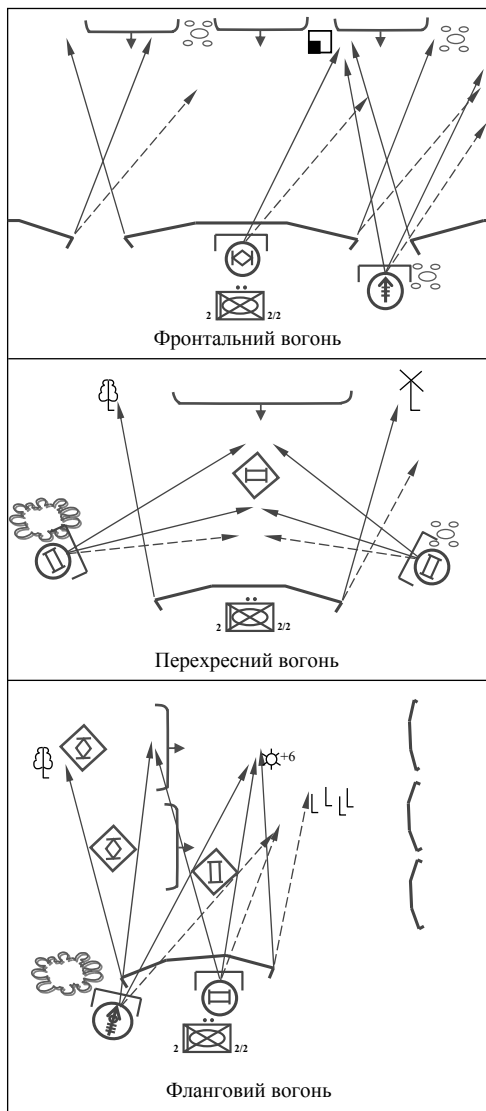

Рис. 1.7. Класифікація вогню за напрямком стрільби

за способами стрільби – з місця, із зупинки (з короткої зупинки), з ходу, з борта, з розсіюванням по фронту, з розсіюванням углиб, по площі та ін.;

за видами – по окремій цілі, зосереджений, загорджувальний, масований тощо.

Маневр – організоване пересування військових частин і підрозділів у ході бою (дій) з метою зайняття вигідного положення відносно противника і зосередження необхідних сил і засобів на новому напрямку (рубежі, райони), виведення військових частин та підрозділів з-під ударів противника, а також для підвищення ефективності ураження противника.

Видами маневру є: охоплення, обхід, відхід і маневр вогнем (рис. 1.8).

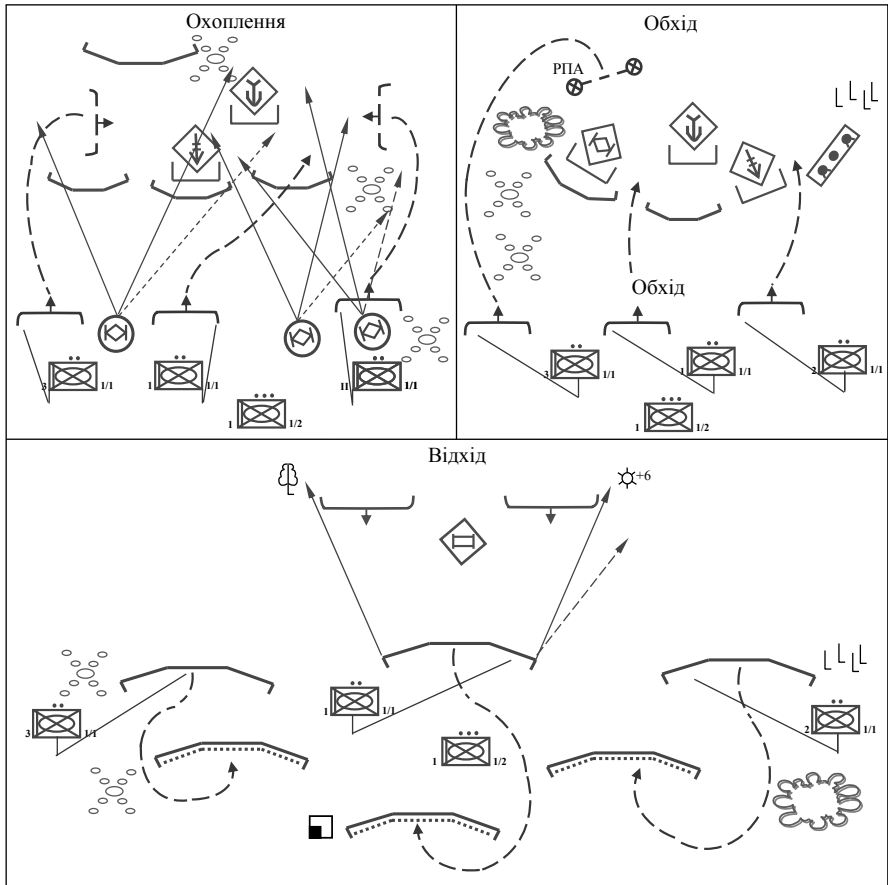

Рис. 1.8. Маневр підрозділами в бою (варіант)

Охоплення – маневр, який здійснюється підрозділами для виходу у фланг противнику.

Обхід – більш глибокий маневр, який здійснюється підрозділами для виходу в тил противнику.

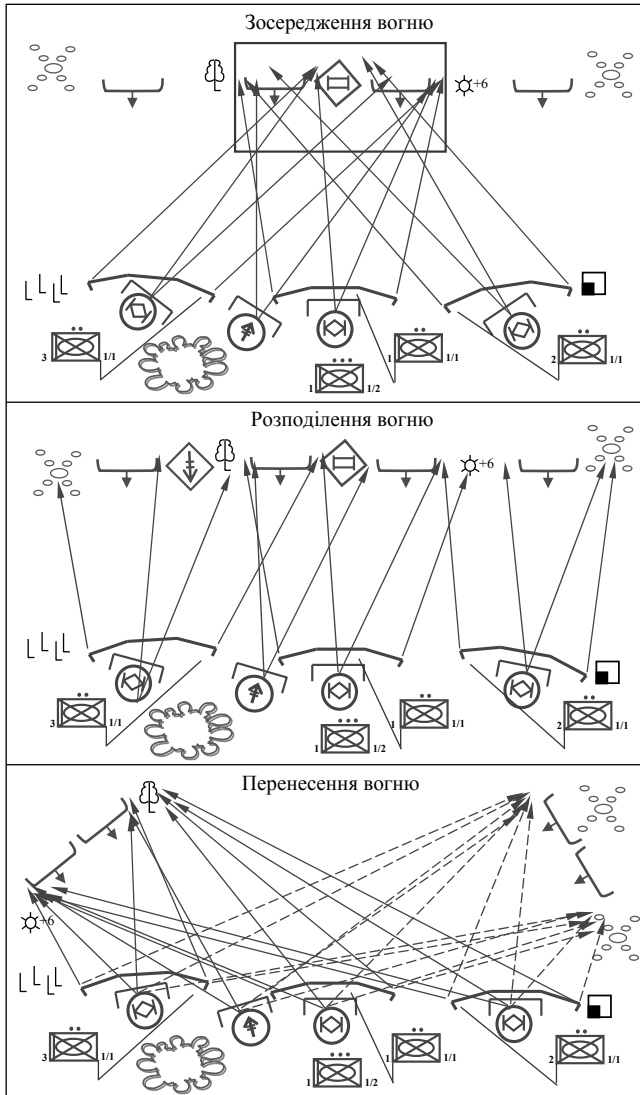

Рис. 1.9. Маневр вогнем (варіант)

Охоплення і обхід здійснюється у тактичній і вогневій взаємодії з підрозділами, які наступають з фронту, а також з тактичним повітряним (морським) десантом у разі його застосування.

Відхід – маневр, який здійснюється підрозділами з метою виходу з-під ударів сил противника, що переважають, недопущення оточення або зайняття вигіднішого рубежу (району) для подальших дій. Відхід проводиться тільки з дозволу або за наказом старшого командира.

Маневр вогнем (рис. 1.9) полягає в *зосередженні* вогню високої цільності по найважливіших цілях противника, *розподіленні* його для одночасного ураження декількох цілей або *перенесенні* вогню на нові цілі.

Бойові дії – особлива форма воєнних дій тактичного рівня, яка застосовується військовими частин і підрозділами для виконання тактичних (оперативно-тактичних) бойових завдань у рамках операції угруповання військ або самостійно, а також між боями (операціями).

Як було зазначено вище, механізовані і танкові військові частини та підрозділи також можуть брати участь у стабілізаційних діях військ та виконанні інших, визначених законодавством України, завдань.

Стабілізаційні дії військ – форма воєнних дій, яка уявляє собою організоване застосування визначеного складу військ у взаємодії з органами і підрозділами ІВФ і ПрО у межах стабілізаційної та інших операцій або самостійно для стабілізації обстановки у кризовому районі.

Іншими, визначеними законодавством України завданнями, до яких можуть залучатись механізовані і танкові військові частини (підрозділи), є участь у спеціальних протидиверсійних та антитерористичних операціях.

1.3. Основи сучасного загальновійськового бою

Основи загальновійськового бою – це система визначень, понять і категорій теорії і практики підготовки та ведення бою військовими частинами та підрозділами родів військ Сухопутних військ Збройних Сил України. Вони включають визначення загальновійськового бою та мети, з якою він ведеться, характерні риси і принципи загальновійськового бою, способи ведення, бойовий порядок, сили і засоби ведення бою.

Загальновійськовий бій – різновид бою, який ведеться об'єднаними зусиллями військових частин і підрозділів різних родів військ та спеціальних військ СВ у взаємодії з іншими видами ЗСУ, а також органами і підрозділами інших військових формувань та правоохоронних органів.

Основними видами загальновійськового бою є оборонний і наступальний бій.

Оборонний бій – вид загальновійськового бою, який ведеться з метою відбиття наступу противника, завдання йому максимальних втрат, утримання важливих районів (рубежів, об'єктів) місцевості і створення сприятливих умов для переходу в наступ та ведення інших дій.

Наступальний бій – вид загальновійськового бою, який проводиться з метою проводитися метою розгрому (знищення) противника та оволодіння важливими районами (рубежами) місцевості або об'єктами.

У сучасному загальновійському бою оборона і наступ тісно пов'язані. Будь – яка оборона містить елементи наступу, а наступ – елементи оборони.

Основними характерними рисами сучасного загальновійськового бою є: рішучість у досягненні мети, висока напруженість, швидкоплинність, різкі зміни обстановки, наземно-повітряний характер, застосування різноманітних засобів ураження і способів ведення бою, швидкий перехід від одних видів дій до інших, широке застосування технічних засобів і автоматизованих систем.

Загальновійський бій вимагає від підрозділів, які беруть у ньому участь, безперервного ведення розвідки, вміння застосування озброєння, військової техніки, засобів захисту та маскування, високої мобільності та організованості, повної напруги всіх моральних і фізичних сил, непохитної волі до перемоги.

Це досягається: високою бойовою виучкою; свідомим виконанням особовим складом військового обов'язку, стійкістю, хоробрістю, відвагою та готовністю особового складу за будь-яких умов здобути повну перемогу над ворогом; знанням командирами (начальниками) своїх підлеглих, особистим спілкуванням з ними, увагою до їх особистих потреб з урахуванням труднощів життя у бойовій обстановці, високою вимогливістю до них; вихованням у підлеглих відданості українському народові.

Мистецтво бою знаходить віддзеркалення в його принципах.

Термін «принцип» в енциклопедичних джерелах визначається як основне правило, керівне положення, установка для будь-якої діяльності. У військову теорію принципи бою увійшли як категорії, що визначають зв'язки і відносини різних сторін бойової діяльності частин, підрозділів, як основоположні ідеї, найважливіші рекомендації з підготовки та ведення бою.

Тактична майстерність командира полягає в його умінні використовувати принципи загальновійськового бою під час його підготовки і ведення відповідно до обстановки, що склалася до початку бою та змін, які відбуваються у ході його ведення.

До основних принципів ведення сучасного загальновійськового бою належать: постійна бойова готовність військових частин і підрозділів; відповідність бойових завдань підрозділів їх бойовим можливостям; раптовість дій і застосування військової хитрості (введення противника в оману); рішуче зосередження зусиль на головному напрямку та у вирішальний момент; маневр підрозділами та вогнем; рішучість, активність і безперервність ведення бою; організація і підтримання безперервної взаємодії; тверде і безперервне управління підрозділами; всебічне забезпечення бою; надійний захист військ; завчасне створення резерву сил та засобів; своєчасне відновлення боєздатності підрозділів; повна напруга моральних і фізичних сил в інтересах виконання бойового завдання.

Постійна бойова готовність військових частин полягає у їх здатності в будь-який час організовано в установлені терміни вступити в бій та успішно виконати поставлені завдання.

Найважливішими елементами бойової готовності підрозділів є: знання майбутніх завдань і своєчасне, ще за мирного часу, проведення заходів щодо підготовки до їх виконання; чітке несення бойового чергування; високий бойовий вишкіл; підтримання озброєння і військової техніки (ОВТ) у готовності до негайного застосування, збереження запасів матеріальних засобів у необхідних розмірах; постійна готовність до відбиття раптового нападу противника, організоване приведення підрозділів у вищі ступені бойової готовності; високий морально-психологічний стан, дисципліна і пильність особового складу.

Відповідність бойових завдань підрозділів їх бойовим можливостям полягає в детальній оцінці оперативно-тактичної обстановки та їх реальних бойових можливостей з метою визначення найбільш раціональних способів виконання поставлених завдань. Для цього необхідно правильно визначити обсяг бойових завдань відповідно до бойових можливостей підрозділів.

Цей принцип вимагає від командирів визначення і постановки бойових завдань підрозділам відповідно до їх вогневих і маневрених можливостей і не допускає покладання на них завдань, які неможливо виконати. Це досягається вибором найбільш раціонального варіанта побудови бойового порядку; визначенням способів виконання бойових завдань з урахуванням можливих варіантів дій противника; підсиленням і підтримкою підрозділів, що виконують головне завдання; недопущенням шаблону під час визначення просторово-часових показників бою.

Раптовість дій і застосування військової хитрості (введення противника в оману) дозволяють захопити противника зненацька, викликати паніку та паралізувати його наступальний порив і волю до опору, дезорганізувати управління військами та створити сприятливі умови для перемоги навіть над противником, який переважає за силою.

Для досягнення раптовості дій необхідно: зберігати в таємниці замисел бою та підготовку до нього; завдати удару там, де противник його не очікує, або діяти так, щоб він розкрив удар надто пізно для організації ефективної протидії; випереджати противника в діях; стрімко і швидко виконувати поставлені завдання; застосовувати невідомі противнику засоби і способи ведення бою; широко використовувати нічні умови для ведення бойових дій; уміло вживати заходів щодо маскувannya і протидії розвідці противника; суворо виконувати вимоги щодо прихованого управління підрозділами, безпеки зв'язку та режиму секретності.

Військова хитрість полягає в уведенні противника в оману щодо дійсного стану і дій військ. Способи введення противника в оману залежать від обстановки, що склалася, поставленого бойового завдання, ступеня готовності підрозділів до рішучих і нешаблонних дій в умовах суворого маскувannya, а також стану погоди, пори року і часу доби. Оманні дії повинні бути простими за замислом і виконанням, організовуватися приховано, проводитися переконливо та вчасно.

Плануючи такий захід введення противника в оману як застосування навмисного «витоку інформації», слід враховувати, що інколи це може спричинити непрогнозовані наслідки та зашкодити планам старшого командира. Отже він повинен завчасно повідомити старшого командира про такі наміри та виконувати їх тільки після надання дозволу.

За досвідом антитерористичної операції (АТО): у ході АТО деякі командири не повідомляли старших начальників про прийняті ними рішення щодо виконання окремих тактичних дій. В основному це стосувалось маршрутів переміщення підрозділів при супроводженні колон, часу початку руху тощо. Це тимчасове явище характерне для початкової стадії збройного конфлікту обумовлене неукомплектованістю (відсутністю) захищених засобів зв'язку, недотриманням правил використання індивідуальних засобів стільникового зв'язку, порушенням заходів тактичного маскування. Сукупність таких негативних факторів створювала умови до витоку інформації та підозри у наявності «зрадників». Приховування інформації від старшого командира про дії свого підрозділу зумовлює поглиблення кризи взаємовідносин, що призводить до втрати управління. Відсутність повної інформації у старшого командира про дії підрозділів унеможливує (або значно збільшує час) підтримання їх вогнем артилерії, авіації, діями резервів та сусідів, своєчасне забезпечення матеріально-технічними засобами, створює небезпеку відкриття «дружнього вогню» та ускладнює медичну евакуацію.

Принцип рішучого зосередження зусиль на головному напрямку та у вирішальний момент у різних джерелах іменується по-різному. Іноді його називають «принципом Епамінонда» по імені першовідкривача (полководця і політичного діяча Стародавньої Греції). Але нерідко зустрічаються і такі назви: «принцип концентрації сил», «принцип ударності», «принцип часткової перемоги», «принцип економії сил», «принцип кількісної переваги», «принцип масування».

Хоча в процесі багатовікової військової практики під впливом розвитку засобів збройної боротьби зміст даного принципу, форми і способи його використання в бою докорінно змінювалися, однак головний сенс його вимог, мабуть, залишається і тепер таким же, як і за часів Епамінонда: вступаючи в бій, не розкидай свої сили по всьому фронту, а зосереджуйся їх там, де це вигідно тобі і де противник цього не очікує, наноси удар по ньому не розчепіреними пальцями, а потужним кулаком. В обороні не піддавайся спокусі бути всюди сильним – це неможливо зробити навіть при наявності достатньої кількості сил і засобів, а тому вміло вибирай ключові об'єкти і розташовуй свій бойовий порядок так, щоб відбити атаку противника в будь-якому пункті.

Отже, на напрямку зосередження основних зусиль використовується більшість боездатних підрозділів, створюється більша щільність вогневих засобів, застосовуються найефективніші засоби ураження та створюється більша щільність інженерних загороджень, вміло використовується маневр підрозділами і вогнем.

Маневр підрозділами, ударами та вогнем дозволяє захоплювати й утримувати ініціативу, зривати замисли противника й успішно вести бій в обстановці, що постійно змінюється.

Маневр підрозділами (охоплення, обхід, відхід) здійснюється стрімким їх просуванням у глибину бойового порядку противника, у тому числі й десантуванням (повітрям), а також відведенням підрозділів на нові позиції та рубежі (в райони), розташовані в глибині своїх військ. Маневр повинен бути простий за замислом, проводитися швидко, приховано і раптово для противника. Для його здійснення використовуються результати вогневого ураження противника (ВУП),

відкриті фланги, проміжки, складки місцевості, приховані підступи, аерозолі (дими), а в обороні, крім того, траншеї і ходи сполучення.

Рішучість, активність і безперервність ведення бою полягає в постійному прагненні до повного розгрому противника, завданні йому могутніх ударів, нав'язуванні своєї волі, зриві його намірів і створенні йому не вигідних умов, у зухвалих, сміливих і енергійних діях, проведених наполегливо, завзято, вдень і вночі за будь-якої погоди.

Рішення командира розгромити противника повинне бути твердим і без коливань доводитися до кінця. Найсуворішого осуду заслуговує той, хто, боячись відповідальності, виявив бездіяльність і не використав усіх сил, засобів і можливостей для досягнення успіху в бою.

Організація і підтримання безперервної взаємодії є однією з основних умов успіху в бою, яка досягається узгодженими діями підрозділів усіх родів військ, підрозділів забезпечення і тилу між собою, а також вогневим ураженням противника за завданнями, напрямками, рубежами, часом і способами ведення бою в інтересах найбільш успішного виконання бойових завдань загальновійськовими підрозділами.

Тверде і безперервне управління підрозділом дозволяє найбільш ефективно і повно використовувати його бойові можливості. Це досягається: постійним знанням обстановки, своєчасним прийняттям командиром рішення та наполегливим втіленням його в життя; особистою відповідальністю командира за свої рішення, правильне використання підпорядкованого підрозділу та виконання поставлених завдань; чіткою організацією і забезпеченням живучості пункту управління (ПУ), наявністю стійкого зв'язку з підрозділами.

Усебічне забезпечення бою полягає в підготовці та здійсненні заходів, спрямованих на підтримання підрозділів у високій бойовій готовності, збереження їх боєздатності та створення їм сприятливих умов для виконання поставлених завдань.

Усебічне забезпечення бою поділяється на бойове, морально-психологічне, матеріально-технічне та медичне. Воно організується на підставі рішення командира і здійснюється безперервно під час підготовки та в ході бою штабом батальйону, заступниками командира батальйону і командирами підрозділів.

Захист військ спрямований на ослаблення впливу засобів ураження (звичайних, ядерних, хімічних, біологічних, запалювальних, високоточних й інших видів зброї), небезпечних факторів техногенного, радіоелектронного, інформаційного, психологічного, екологічного й іншого характеру, з метою збереження боєздатності підрозділів і створення умов для виконання поставлених завдань.

Основними завданнями захисту військ у бою є: недопущення раптовості завдання противником масованих ударів і впливу небезпечних факторів; зниження ефективності ударів противника засобами ураження, ослаблення впливу небезпечних факторів; виявлення і ліквідація наслідків ударів противника і впливу небезпечних факторів; зниження і ліквідація наслідків негативного інформаційно-психологічного впливу противника; своєчасне відновлення боєздатності підрозділів.

Дотримання *принципу завчасного створення резерву сил та засобів* дозволить ефективно виконувати завдання, які раптово виникають і вирішувати інші завдання, що потребують стрімких, маневрених дій.

Своєчасне відновлення боєздатності підрозділів включає: відновлення порушеного управління; виявлення втрат і уточнення завдань підрозділам, що зберегли боєздатність; висування підрозділів, які втратили боєздатність, у безпечні райони; поповнення підрозділів особовим складом, озброєнням, військовою технікою та іншими матеріальними засобами; відновлення морально-психологічного стану особового складу. Щонайперше відновлюється боєздатність підрозділів, які продовжують виконувати бойові завдання.

Повна напруга моральних і фізичних сил в інтересах виконання бойового завдання є найважливішими умовами досягнення успіху в бою. Для цього необхідно: глибоко знати і формувати морально-психологічну обстановку в підрозділі через постійне спілкування з підлеглими; розуміти потреби підлеглих, поєднувати високу вимогливість з турботою про забезпечення всім необхідним для життя і бою; підтримувати високий рівень військової дисципліни та здатність протистояти ідеологічному і психологічному впливу противника; постійно вдосконалювати морально-психологічне забезпечення (МПЗ) і бойову виучку; систематично вивчати морально-психологічний стан противника, здійснювати цілеспрямований психологічний вплив на його війська, активно протидіяти його психологічним диверсіям і пропаганді.

Умови ведення загальновійськового бою характеризуються положенням противника, станом своєї військ, наявністю часу на проведення необхідних заходів, порою року, часом доби, погодними та іншими умовами обстановки в районі дій. Умови ведення бою можуть сприяти діям підрозділів або ускладнювати їм виконання бойового завдання.

Особливими умовами ведення загальновійськового бою є ведення бою у населеному пункті, на водній перешкоді (морському узбережжі), вночі, взимку, у лісі, у горах, у степовій місцевості.

Способи ведення загальновійськового бою – це обраний порядок застосування сил і засобів підрозділу з метою виконання поставлених завдань. На вибір способу ведення бою впливають умови обстановки, зброя і техніка, яка залучається до виконання бойового завдання.

Основними способами ведення загальновійськового бою є послідовний розгром підрозділів противника або одночасне ураження противника на всю глибину побудови його бойового порядку.

При послідовному розгромі підрозділів противника важливе значення мають: надійне вогневе ураження найважливіших об'єктів (цілей) противника та своєчасний маневр ударами і вогнем; зосередження сил і засобів для утримання важливих рубежів (районів, позицій) і нарощування зусиль для розвитку успіху на головному напрямку; використання результатів ударів і вогню для завершення розгрому противника.

При одночасному ураженні противника на всю глибину побудови його бойового порядку важливе значення мають: вогневе ураження об'єктів (цілей) противника, який безпосередньо протистоїть, з одночасним вогневим впливом на його резерви і важливі об'єкти в глибині; поєднання ударів військами і вогню всіх засобів, широке застосування високоточної зброї; підтримання взаємодії між

підрозділами, які ведуть бій (дії) і засобами ураження; своєчасне відновлення боєздатності своїх військ, організація і ураження їх подальших дій.

Загальновійськовий бій може вестися із застосуванням **звичайної зброї, зброї масового ураження (ЗМУ) або нетрадиційних засобів ураження**. Підрозділи повинні вміти успішно вести бій із застосуванням звичайної зброї і завжди знаходитися у готовності до дій в умовах застосування противником ЗМУ, а також інших нетрадиційних засобів ураження.

Звичайна зброя включає всі вогневі і ударні засоби, які застосовують артилерійські, зенітні, авіаційні, стрілецькі боеприпаси і ракети у звичайному спорядженні; боеприпаси об'ємного вибуху, запалювальні боеприпаси і суміші. Найбільш високу ефективність мають високоточні системи звичайної зброї, що забезпечують виявлення об'єктів для ураження, цілевказання і наведення на них в автоматизованому режимі, а також інші комплекси (системи) озброєння, що застосовують керовані (кореговані) і самонавідні ракети та боеприпаси, що здатні уражати цілі з високою ймовірністю влучення та забезпечують її руйнування (знищення).

ЗМУ противника є найбільш потужним засобом ураження. Вона дозволяє в короткі терміни знищувати угруповання військ, створювати райони масових руйнувань і зони зараження. До ЗМУ відносяться ядерні, хімічні, бактеріологічні боеприпаси та засоби їх доставки.

До нетрадиційних засобів ураження відноситься зброя, дія якої основана на використанні особливих фізичних принципів або властивостей речовин. До них відноситься лазерна, високочастотна, радіохвильова зброя та інші.

Основними силами і засобами, яким належить вирішальне значення у веденні загальновійськового бою, є механізовані і танкові війська. Вони призначені для безпосереднього знищення противника в ближньому бою і виконання основних тактичних завдань: в обороні – утримання районів, рубежів, позицій, відбиття ударів противника і нанесення ураження його підрозділам; у наступі – розгром противника, що обороняється, захоплення важливих районів, рубежів, об'єктів.

З метою надання більшої самостійності механізованому (танковому) підрозділу для виконання бойового завдання можуть бути додані або виділені для підтримки інші підрозділи.

Додані підрозділи (сили і засоби) переходять у тимчасове підпорядкування командирів загальновійськового підрозділу і виконують поставлені ним завдання. Вихід їх із підпорядкування здійснюють за вказівкою старшого командира.

Підтримуючі підрозділи залишаються в підпорядкуванні своїх прямих командирів (начальників) та виконують поставлені ними завдання, а також завдання, які поставлені командиром підрозділу, що підтримується, в межах виділеного для нього рішенням старшого командира ресурсу (наряду) сил.

Залежно від умов обстановки і особливостей бойового завдання підрозділ, може діяти в похідному, передбойовому та бойовому порядках.

Похідний порядок – шиккування підрозділів для пересування в колонах. Він повинен забезпечувати високу швидкість руху; зручне та своєчасне розгортання в передбойовий та бойовий порядки; найменшу уразливість від ударів всіма видами зброї противника; підтримання стійкого управління підрозділами.

Передбойовий порядок – шиккування підрозділів для пересування в колонах, які рознесені по фронту та вглибину. Він повинен забезпечувати швидке розгортання в бойовий порядок; високі темпи просування з подоланням загороджень, зон зараження, районів руйнувань, пожеж і затоплень; найменшу уразливість від ударів всіма видами зброї противника; підтримання взаємодії між підрозділами і стійкого управління ними.

Бойовий порядок – шиккування підрозділів для ведення бою. Він повинен відповідати завданню, замислу бою та забезпечувати: успішне ведення бою в умовах застосування противником високоточної зброї (ВТЗ) та інших засобів ураження; найбільш повне використання бойових можливостей підрозділів; своєчасне зосередження зусиль на вибраному напрямку (в районі); надійне ураження противника на всю глибину його бойового порядку; швидке використання результатів вогневого ураження противника і вигідних умов місцевості; нарощування зусиль у ході бою і здійснення маневру; можливість відбиття ударів противника з повітря, знищення його тактичних десантів і диверсійно-розвідувальних сил (ДРС); найменшу уразливість підрозділів від ударів усіх видів зброї; підтримку безперервної взаємодії і зручність управління підрозділами.

1.4. Основи застосування механізованого відділення у загальновійськовому бою

Механізоване відділення – первинне військове формування, складовий елемент механізованого взводу.

Маючи на озброєнні різні засоби ведення бою, воно здатне успішно боротися з танками, іншими броньованими і вогневими засобами противника, знищувати його живу силу, літаки і вертольоти, що низько летять.

Механізоване відділення призначене для виконання завдань: в оборонному бою – відбиття наступу противника і завдання ураження його підрозділам, що наступають, утримання зайнятої бойової позиції (об'єкту), знищення противника, що вклинився; у наступальному бою – знищення противника, який обороняється, захоплення важливих ділянок місцевості, рубежів і об'єктів, форсування водних перешкод і переслідування противника, що відходить. Воно може виконувати завдання у складі взводу, самостійно або у взаємодії з підрозділами родів військ, ІВФ і ПрО.

Механізоване відділення може діяти також у розвідці, вогневій засідці, охороні. Крім того, воно може призначатись для дій у складі ТакПД (ТакМД), а при оволодінні населеним пунктом (прориві укріпленого району) може діяти у складі створеної на основі механізованого взводу штурмової групи.

Основним груповим озброєнням і одночасно транспортним засобом механізованого відділення може бути бойова машина піхоти (БМП-1, БМП-2) або бронетранспортер (БТР-70, БТР-80, БТР-3, БТР-4).

До складу механізованого відділення на БМП входять (варіант):

– командир бойової машини – командир відділення SL (АК-74);

– заступник командира бойової машини – навідник-оператор GunOp (АКС-74У);

- механік-водій (у 1 мвід – старший механік-водій) DVR (АКС-74У);
- кулеметник МG (РПК-74);
- гранатометник Gg (РПГ-7);
- стрілець – помічник гранатометника AsGr (АК-74);
- снайпер S (СВД) ;
- старший стрілець SrR (АК-74);
- стрілець R (АК-74) (у 1 мвід – стрілець-санітар).

При озброєнні відділення бронетранспортером замість механіка-водія (старшого механіка-водія) у штаті знаходиться водій (старший водій), замість заступника командира бойової машини-навідника-оператора – заступник командира бойової машини-навідник кулемета.

Організаційно-штатна структура механізованого відділення не є сталою. Існує також варіант штату механізованого відділення, в якому замість снайпера може бути другий кулеметник (РПК-74), або замість двох кулеметників (РПК-74) – кулеметний розрахунок, озброєний кулеметом ПКМ, у складі навідника кулемету і номера обслуги.

Під час ведення бою механізоване відділення, вирішує завдання вогнем зі зброї БМП (БТР), автоматів, кулеметів, снайперських гвинтівок, гранатометів і застосовує ручні гранати, у рукопашному бою – удари багнетом, прикладом і піхотною лопаткою.

Вогнем протитанкових керованих ракет БМП знищуються танки, інші броньовані машини, руйнуються фортифікаційні споруди противника на дальності до 2000 – 4000 м, а вогнем гармат та спарених кулеметів ПКТ вогневі засоби і жива сила противника (на дальності: з гармат – до 2000 м, з кулеметів ПКТ – до 1000 м), уражаються літаки, вертольоти та інші повітряні цілі на малих висотах.

Вогнем із крупнокаліберних кулеметів КПВТ БТР знищуються легкоброньовані цілі, а також вогневі засоби і жива сила противника на дальності до 2000 м, уражаються літаки, вертольоти та інші повітряні цілі на малих висотах – до 500м.

Автомати і кулемети застосовуються для знищення живої сили і вогневих засобів противника на дальності: з автомата – до 400 м, з кулемета РПК-74 – до 600 м, з кулемета ПКМ – до 1000 м. Крім цього, вони можуть застосовуватися для ураження повітряних цілей на гранично малих висотах на дальності до 500 м. При веденні зосередженого вогню відділенням або взводом з автоматів і ручних кулеметів дальність надійного ураження противника може досягати: по наземних цілях – 800 м, по повітряних – 500 м.

Снайперська гвинтівка застосовується для знищення важливих поодиноких цілей (офіцерів, спостерігачів, снайперів, обслуги вогневих засобів) противника на дальності до 1300 м.

Крім того, стрілецька зброя застосовується для ведення вогню по приладах прицілювання та спостереження бойових машин, виведення з ладу приладів систем розвідки, управління вогнем та зброєю противника.

Протитанкові гранатомети і реактивні протитанкові гранати застосовуються для знищення танків й інших броньованих машин. Автоматичні гранатомети, підствольні гранатомети і ручні гранати застосовуються для ураження живої сили і вогневих засобів противника, розташованих поза укриттями, у відкритих окопах,

траншеях і за укриттями (у лощинах, ярах і на зворотних схилах висот). Ручні протитанкові гранатомети здатні надійно уражати цілі на дальності до 500 м, а реактивні протитанкові гранати – до 200 м.

Ураження броньованих машин і живої сили противника може здійснюватись також застосуванням мін.

Під час виконання бойових завдань механізоване відділення в залежності від обстановки діє у похідному і бойовому порядках.

Механізоване відділення може діяти на БМП (БТР), у пішому порядку (взимку – на лижах), а також десантом на танку.

Похідний порядок відділення – колона. Він застосовується на марші, під час переслідування, проведення маневру.

Бойовий порядок механізованого відділення – бойова лінія.

БМП (БТР) може входити до бойовому порядку відділення або включатися до складу групи бойових машин взводу.

Бойова лінія відділення утворюється військовослужбовцями, які розміщені для ведення бою рівномірно або бойовими групами (“двійками”, “трійками”), склад яких визначає командир відділення. У залежності від завдань і умов обстановки бойова лінія може формуватись уступом, клином, кільцем тощо. Бойові групи можуть бути маневреними і вогневими.

Маневрена група створюється для виконання окремих завдань щодо знищення (захоплення) противника у взаємодії з вогневою групою шляхом зближення з ним і зайняття вигідного положення, використовуючи при цьому складки місцевості (місцеві предмети). До складу маневреної групи можуть призначатися старший стрілець, стрілець та кулеметник.

Вогнева група створюється для підтримки вогнем дій маневреної групи і виконання разом з нею завдань у знищенні противника. До складу вогневої групи входять, як правило, командир відділення, кулеметник, гранатометник і стрілець – помічник гранатометника.

В залежності від завдання, яке виконується, засобів посилення та умов обстановки склад бойових груп може бути іншим.

Бойова машина піхоти (бронетранспортер) призначається для підтримки вогнем дій відділення (бойових груп), знищення броньованих і захищених об’єктів противника, а також перевезення особового складу відділення.

1.5. озброєння механізованого відділення

На озброєнні механізованого відділення знаходяться бойова машина піхоти або бронетранспортер, кулемети, автомати, снайперські гвинтівки, ручні протитанкові гранатомети, ручні гранати.

Бойова машина піхоти БМП-2 (рис 1.9) є транспортним і потужним вогневим засобом механізованого відділення.

Рис. 1.9. Бойова машина піхоти БМП-2

Озброєння БМП дозволяє, як з місця так і з ходу, знищувати танки, інші броньовані машини на відстанях від 75 до 2000 м (для ПТРК «Конкурс» – до 4000 м), вогневі засоби і живу силу противника, руйнувати його фортифікаційні спорудження, а також уражати низько літаючі літаки, вертольоти та інші повітряні цілі. При знаходженні особового складу всередині БМП забезпечується ведення ним прицільного вогню із особистої зброї через бійниці в бортовій броні машини (рис. 1.10).

Броня і обладнання БМП забезпечують захист особового складу від ураження вогнем стрілецької зброї і сколками снарядів, від уражаючих факторів зброї масового ураження. Машина має високу рухомість, прохідність і маневреність, які доповнюються її здібністю подолати водні перешкоди вправ.

Додаткове обладнання машини дозволяє проробляти проходи в інженерних загородженнях, швидко відривати окопи для обладнання вогневих позицій і укриттів для БМП, ставити аерозольні завіси для осліплення противника.

На БМП встановлені інфрачервоні прилади спостереження і комбінований приціл пасивно-активного типу, що дозволяє вести бій вночі без візуального демаскування машини.

Тактико-технічні характеристики БМП-2:

– бойова вага:	14 т;
– екіпаж:	3 чол.;
– десант:	7 чол.;
– озброєння:	
– гармата 2А42	30 мм;
– кулемет ПКТ	7,62 мм;
– ПУ ПТКР 9П135М «Фагот» (або «Конкурс»);	
– боєкомплект:	
– до гармати	500;
– до кулемета ПКТ	2000;
– до ПТКР	4;
– потужність двигуна	300 кс;
– максимальна швидкість	
– по шосе	65 км/Г;
– на плаву	7 км/Г;
– запас ходу по шосе	600км.

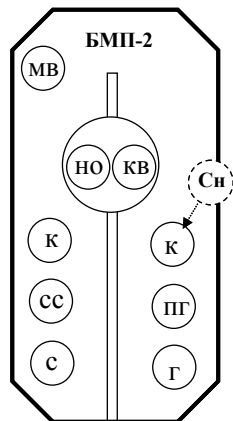

Рис. 1.10. Розміщення особового складу в БМП-2

Бронетранспортер БТР-80 (рис. 1.11) є транспортним і вогневим засобом механізованого відділення. За рівнем вогневої могутності він значно поступається БМП, але завдяки колісній базі він має більш високі показники мобільності і комфорту для особового складу при пересуванні. Він менше руйнує дороги, значно дешевше, має більший міжремонтний ресурс, тому значно частіше, ніж БМП, застосовується в миротворчих операціях і інших заходах з участю збройних сил.

У наступі та під час ведення ним оборонного бою бронетранспортери підтримують вогнем кулеметів піхоту відділення.

Бронетранспортер має броньовий захист від куль, сколків снарядів і уражаючих факторів зброї масового ураження. Він може як і БМП, долати водяні перешкоди вправ без попередньої підготовки, але його ходові якості на воді кращі, ніж у БМП.

Рис. 1.11. Бронетранспортер БТР-80

Тактико-технічні характеристики БТР-80:

– бойова вага	13,6 т;
– екіпаж	3 чол.;
– десант	7 чол.;
– озброєння:	
– кулемет КПВТ	14,5 мм;
– кулемет ПКТ	7,62 мм;
– боскомплект :	
– до кулемета КПВТ	500;
– до кулемета ПКТ	2000;
– потужність двигуна	260 кс;
– максимальна швидкість:	
– по шосе	80 км/г;
– на плаву	10 км/г;
– запас ходу:	
– по шосе	600км;
– на плаву	12 годин.

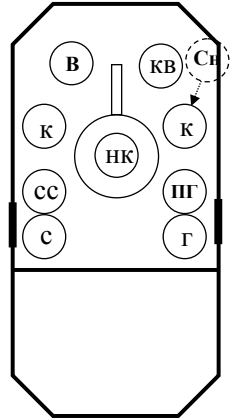

Рис. 1.12. Розміщення особового складу в БТР-80

Наразі підрозділи Сухопутних військ Збройних Сил України забезпечуються бронетранспортерами нового покоління БТР-3 (рис. 1.13), БТР-4 (рис. 1.14), які по своєму призначенні об'єднують в собі і бронетранспортера і бойової машини піхоти.

Бронетранспортер БТР-3

Рис. 1.13. Бронетранспортер БТР-3

Модифікації:

- БТР-3У – базова модифікація з бойовим модулем КБА-105 «Шквал»;
- БТР-3Е – базова модифікація з бойовим модулем БМ-3М «Штурм-М»;
- БТР-3ДА – модифікація з БМ-3М «Штурм-М», двигуном Deutz BF6M1015CP, додатковим електроагрегатом, покращеним бронезахистом.

Тактико-технічні характеристики БТР-3 (залежать від модифікації):

Загальні:

- маса: не більше 16500 кг;
- екіпаж, осіб: 3 (командир, водій, слюсар-такелажник);
- кількість посадкових місць: 4.

Двигун (варіанти):

- тип: рядний, чотиритактний шестициліндровий дизель з турбонаддувом;
- марка: Mercedes MTU6R106TD1або УТД-20 300 к.с. Deutz BF6M1015 326 к.с.

Експлуатаційні показники:

- макс. швидкість руху по шосе: 100 км/год;
- макс. швидкість руху на плаву: 8 – 10 км/год;
- запас ходу по шосе: до 600 км;
- кількість паливних баків: 2;
- ємність паливних баків: 320 л.

Подолання перешкод:

- максимальний кут підйому: 30°;
- максимальний кут крену: 20°;
- висота перешкоди: 0,5 м;
- ширина рову: не більше 2 м;
- глибина броду: не більше 1,0 м.

Озброєння:

- бойовий модуль БМ-3М «Штурм-М» у складі:
 - 30-мм автоматична гармата ЗТМ-1 (1360 пострілів);
 - 30-мм автоматичний гранатомет КБА-117 (АГ-17) (87 пострілів);
 - 7,62-мм кулемет КТ-7,62 (ПКТ) (2000 набоїв);
 - 2 ПУ 130-мм ПТРК «Бар'єр (боєкомплект 4 шт.)»
- система запуску димових гранат 902У «Хмара» (6 пускових установок);
- цифровий стабілізатор озброєння СВУ-500-3Ц;
- система управління вогнем «Трек-М».

Бронювання:

- тип: сталеві катана гомогенна броня (протикульна, протиосколкова), внутрішній шар з матеріалу типу «Кевлар».

Інше та додаткове обладнання:

- система життєзабезпечення: кондиціонер-охолоджувач: 10 кВт.

Бронетранспортер БТР-4

Рис. 1.14. Бронетранспортер БТР-4

Модифікації:

- БТР-4А – з силовою установкою і дизельним двигуном італійської фірми Iveco потужністю 430 к.с., бойовим модулем «Грім»;
- БТР-4В – з силовою установкою і дизельним двигуном італійської фірми Deutz потужністю 442 к.с., бойовим модулем БМ-7 «Парус»;
- БТР-4Е – базовий варіант з БМ-7 «Парус», силовою установкою і українським дизельним двигуном ЗТД-3А;
- БТР-4Е1 – варіант БТР-4Е з посиленням бронюванням;
- БТР-4МВ – інший корпус, апарель, посилений рівень захисту.

Тактико-технічні характеристики БТР-4 (залежать від модифікації):

- бойовий модуль БМ-7 «Парус» у складі:

Загальні:

- маса (базовий варіант): 17500 кг
- маса з додатковим бронюванням: до 25000 кг
- маса варіанту БТР-4Е з БМ-7 «Парус»: 21900 кг
- екіпаж: 3 (командир, водій, оператор) + 7 десант (з БМ-7 «Парус»)

Двигун (варіанти):

Тип:

- двотактний турбодизель прямого впорскування ЗТД-3 об'ємом 8,15 л потужність 500 к.с. при 2600 об/хв;
- або ефорсований варіант двигуна ЗТД-3А потужністю 400 к.с.;
- двигуни Deutz потужністю 442-589 к.с.;
- двигун Iveco Cursor 10 об'ємом 10,3 л, потужністю 430 к.с.

Експлуатаційні показники:

- макс. швидкість руху по шосе: 110 км/год;
- макс. швидкість руху на плаву: 8-10 км/год;
- запас ходу по шосе: до 690 км.

Подолання перешкод:

- максимальний кут підйому: 30°;
- максимальний кут крену: 25°;
- висота перешкоди: 0,5 м ;
- ширина рову: не більше 2 м.

Озброєння:

- 30-мм автоматична гармата ЗТМ-1 (400 пострілів);
- 30-мм автоматичний гранатомет КБА-117 (АГ-17) (145 пострілів);
- 7,62-мм кулемет КТ-7,62 (ПКТ) (2000 набоїв);
- 2 ПУ 130-мм ПТРК «Бар'єр» (боєкомплект 4 шт);
- 6 ПУ димових гранат;
- система управління вогнем «Трек-М».

Бронювання:

- тип: сталевая катана гомогенна броня (протикульна, протиосколкова) STANAG 4569 Level 2.

Таблиця 1.1

Порівняльні характеристики бойових модулів БТР-4

Назва	Бойовий модуль «Гром»	Бойовий модуль «Шквал»	Бойовий модуль БМ-7 «Парус»	Бойовий модуль «БАУ-23х2»
Основне озброєння	автоматична гармата ЗТМ-2	автоматична гармата ЗТМ-1	гармата КБА-1 (2А72) або ЗТМ-1	дві автоматичні гармати 2А7М
Калібр гармати	30-мм	30-мм	30-мм	23-мм
Боєкомплект	360	360	300-400	400
Кулемет	спарений кулемет КТ-7,62	спарений кулемет КТ-7,62	танковий кулемет ПКТ	танковий кулемет ПКТ
Калібр кулемета	7,62-мм	7,62-мм	7,62-мм	7,62-мм
Боєкомплект	1200	2000	2000	2000
Автоматичний гранатомет	АГ-17	АГ-17	АГ-17	-

Назва	Бойовий модуль «Гром»	Бойовий модуль «Шквал»	Бойовий модуль БМ-7 «Парус»	Бойовий модуль «БАУ-23х2»
Калібр гранатомета	30-мм	30-мм (опційно)	30-мм	-
Боскомплект	150	150	150	-
ПТРК	ПТРК 9М113 «Конкурс» або «Бар'єр»	ПТРК 9М113 «Конкурс» або «Бар'єр»	«Бар'єр»	-
Боскомплект	4	2 або 4	4	-

Автомат Калашникова (АК-74) є основною зброєю особового складу механізованого відділення для ураження живої сили противника.

Рис. 1.15. Автомат Калашникова (АК-74)

Тактико-технічні характеристики АК-74:

- патрон 5,45 x 39;
- вага 3,6 кг;
- довжина з багнетом 1089 мм;
- початкова швидкість кулі 900 м/с;
- темп стрільби 600 п/хв.;
- бойова швидкострільність 40 – 100 п/хв.;
- прицільна дальність 1000 м;
- дальність прямого пострілу по ростовій фігурі 625 м;
- місткість магазину 30 набоїв.

Ручний кулемет Калашникова (РПК-74) є автоматичною зброєю відділення. Призначений для ураження живої сили, вогневих засобів та неброньованих транспортних засобів противника.

Рис. 1.15. Ручний кулемет Калашникова (РПК-74)

Тактико-технічні характеристики РПК-74:

– патрон	5.45 x 39;
– вага кулемета :	
– без магазину	4.7 кг;
– з магазином на 45 набоїв	5.46 кг;
– довжина кулемета	1060 мм;
– довжина ствола	590 мм;
– кількість нарізів	4;
– початкова швидкість кулі	960 м/с;
– темп стрільби	600 п/хв.;
– бойова швидкострільність	150 п/хв.;
– прицільна дальність	1000 м;
– дальність прямого пострілу по ростовій фігурі	640 м;
– обслуга	1 чол.

Кулемет Калашникова (ПКМС) призначений для ураження живої сили, вогневих засобів та неброньованих транспортних засобів противника. Може встановлюватися на станках.

Рис 1.17. Кулемет Калашникова ПКМСТактико-технічні характеристики ПКМС:

– калібр	7.62 мм;
– вага кулемета	15.1 кг;
– довжина кулемета	1173 мм;
– довжина ствола	658 мм;
– кількість нарізів	4;
– початкова швидкість кулі	825 м/с;
– темп стрільби	650 п/хв.;
– бойова швидкострільність	250 п/хв.;
– прицільна дальність	1500 м;
– місткість стрічки	100,200,250 набоїв;
– обслуга	2 чоловіка.

Снайперська гвинтівка (СВД) дозволяє знищувати важливі поодинокі цілі (офіцерів, спостерігачів, снайперів, розрахунки вогневих засобів, вертольоти противника, що низько летять).

Рис 1.18. Снайперська гвинтівка СВД

Тактико-технічні характеристики СВД:

– патрон	7.62 x 54;
– вага :	
– без магазину	3.7 кг;
– з магазином	4.52 кг;
– довжина	1370 мм;
– довжина ствола	620 мм;
– кількість нарізів	4;
– початкова швидкість кулі	830 м/с;
– режим вогню	одиначний;
– темп стрільби	30 п/хв.;
– прицільна дальність:	
– оптичний приціл	1300 м;
– відкритий приціл	1200 м;

- дальність прямого пострілу 640 м;
- місткість магазину 10 набойів.

Гранатомет (РПГ-7) призначений для боротьби з танками, БМП, САУ та іншими броньованими засобами, також може використовуватися проти живої сили противника, яка знаходиться у легких польових сховищах.

Рис. 1.19. Гранатомет РПГ-7

Тактико-технічні характеристики РПГ-7:

- калібр 40 мм;
- тип гранати ПГ-7ВЛ(ВР);
- вага гранати 2 (2,2) кг;
- бронепробивність до 750 мм;
- максимальна швидкість гранати 300 м/с;
- довжина 960 мм;
- бойова швидкостріельність 4–6 п/хв.;
- прицільна дальність 500 м;
- дальність прямого пострілу по цілі висотою 2 м 330 м;
- вага гранатомета 6,3 кг;
- обслуга 2 чол.

1.6. Робота командира відділення з підготовки бою (дій)

Підготовка бою (дій) – це сукупність заходів, що включає організацію бою (дій), підготовку підрозділу до застосування, практичну роботу командира в підлеглих підрозділах та інші заходи.

Порядок роботи командира відділення з підготовки бою (дій) залежить від конкретної обстановки, отриманого завдання і наявності часу.

Робота командира щодо організації дій починається з одержанням завдання і здійснюється, як правило, на місцевості, а якщо це неможливо – по карті (схемі, на макеті місцевості). У цьому випадку бойові завдання особовому складу, бойовим групам і питання взаємодії уточнюються на місцевості в період зайняття ними позицій (висування до визначених рубежів), а при діях у похідній охороні і в розвідці – з виявленням противника.

Командир відділення з отриманням бойового завдання повинен:

- зрозуміти завдання взводу, відділення і сусідів, порядок і терміни його виконання, час готовності до дій;
- з'ясувати де противник і що він робить, місця розташування його вогневих засобів;
- вивчити місцевість, її захисні і маскувальні властивості, прохідність, умови спостереження і ведення вогню;
- врахувати стан погоди, час доби та інші чинники, які впливають на виконання завдання;
- визначити порядок дій відділення і завдання особовому складу;
- провести бойовий розрахунок;
- віддати бойовий наказ.

При проведенні бойового розрахунку командир відділення повинен:

- визначити склад бойових груп та їх старших, місця в бойовому порядку і порядок розміщення в БМП (БТР);
- призначити спостерігача і зв'язківця, за необхідності направляючого.

У бойовому наказі командир відділення вказує:

у першому пункті – орієнтири і стислі висновки із оцінки противника (склад, положення, характер можливих дій противника, місця розташування його вогневих засобів);

у другому пункті – завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира (начальника) в інтересах дій відділення, а також завдання сусідів;

у третьому пункті – бойове завдання відділення та порядок його виконання;

у четвертому пункті (після слова «наказую») – бойові завдання особовому складу (бойовим групам);

у п'ятому пункті – витрата ракет і боєприпасів на виконання бойового завдання;

у шостому пункті – час готовності відділення до бою (дій);

у сьомому пункті – своє місце і заступника.

У бойовому наказі **при постановці завдань особовому складу** (у четвертому пункті) командир механізованого відділення повинен вказати місце і завдання кожного військовослужбовця, визначити порядок спостереження і ведення вогню.

Під час дій механізованого відділення у складі бойових груп командир повинен поставити завдання кожній групі і довести порядок взаємної підтримки (якого противника, де, коли, у взаємодії з ким і як знищити й у якому напрямку діяти).

Крім того, командир відділення у бойовому наказі доводить сигнали взаємодії, управління, оповіщення і порядок дій за ними.

Після віддання бойового наказу командир відділення організовує підготовку відділення до виконання завдання, особисто перевіряє виконання встановлених робіт і доповідає командирі взводу про готовність до бою (дій).

Підготовка підрозділу до застосування починається з отриманням бойового завдання та здійснюється одночасно з організацією бою (дій). Вона полягає у підготовці особового складу, озброєння, техніки і майна до майбутніх дій і включає:

- розподіл за відділеннями (екіп і розміщення на посадах особового складу, що прибув;
- доукомплектування підрозділів озброєнням, технікою, іншим майном і засобами;
- поповнення боєкомплекту, дозаправлення техніки паливомасляними матеріалами (ПММ);
- розміщення (укладку) матеріально-технічних засобів на визначенні місця (техніку);
- технічне обслуговування і підготовку озброєння і військової техніки до бойового застосування.

Практична робота командира в підлеглих підрозділах з контролю виконання поставлених завдань і надання допомоги проводиться з метою своєчасної та повної підготовки до ведення бою (дій). Командир повинен перевірити: знання особовим складом своїх завдань, способів і порядку їх виконання, сигналів оповіщення, управління, взаємодії і порядку дій за ними; якість виконання заходів з підготовки ОВТ до застосування; екіпування особового складу, забезпеченість боєприпасами та іншими матеріальними засобами. Недоліки, які виявлені під час роботи, усуваються на місці.

Командир надає допомогу підлеглим у завершенні підготовки до бою (дій) і у встановлений час доповідає старшому командирі про готовність підрозділу до виконання бойового завдання.

У випадку якщо особовий склад, озброєння або військова техніка не готові до виконання завдання, командир зобов'язаний вчасно доповісти про це старшому командирі.

1.7. Обов'язки особового складу відділення

Кожен військовослужбовець відповідає за виконання поставленого йому завдання, утримання в постійній бойовій готовності й уміле застосування в бою зброї (озброєння бойової машини). У разі потреби він повинен бути готовим замінити товариша, який вибув зі строю.

Кожен військовослужбовець зобов'язаний: досконало знати способи й прийоми дій у бою, мати тверді вміння і навички в діях зі зброєю (при озброєнні бойової машини); знати й розуміти своє завдання, сигнали управління, взаємодії, оповіщення і порядок дій за ними; уміти вести розвідку противника й місцевості, під час виконання отриманого завдання постійно вести спостереження, вчасно виявляти та уражати противника; знати, уміти готувати до бойового застосування і використовувати в бою штатну зброю (озброєння бойової машини); уміти вести вогонь зі стрілецької зброї по літаках, вертольотах й інших повітряних цілях, що діють на малих висотах; знати порядок обладнання фортифікаційних споруд, уміти швидко обладнувати окопи й укриття, в тому числі й з використанням вибухових речовин, здійснювати їх маскуванню; знати способи захисту від зброї масового ураження і високоточної зброї противника; уміло використовувати захисні й маскувальні властивості місцевості та місцевих предметів, засоби індивідуального захисту і захисні властивості машин; уміти долати загородження і перешкоди, встановлювати і знешкоджувати міни; проводити спеціальну обробку; без дозволу командира не залишати свого місця в бою; у разі поранення або ураження радіоактивними, отруйними речовинами, біологічними засобами вживати необхідних заходів само- і взаємодопомоги та продовжувати виконання завдання; швидко і спритно споряджати патронами обойми, магазини, стрічки; стежити за витратою боєприпасів і заправки БМП (БТР), танка паливом, вчасно доповідати своєму командиру про витрати 0,5 і 0,75 носимого (возимого) запасу боєприпасів і наявності пального; у разі пошкодження БМП (БТР), танка швидко вживати заходів щодо їх відновлення; стійко і завзято діяти в обороні, сміливо і рішуче в наступі; проявляти хоробрість, ініціативу і спритність у бою, надавати допомогу товаришам, не залишати особисту зброю за будь-яких умов.

Кожен сержант і солдат зобов'язаний захищати командира в бою, у разі його поранення або загибелі бути готовим взяти на себе командування підрозділом.

Кожен військовослужбовець повинен знати і дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права (МГП): під час виконання поставленого завдання застосовувати зброю тільки проти противника та його військових об'єктів; не нападати на осіб і об'єкти, які перебувають під захистом МГП, якщо ці особи не роблять ворожих дій, а об'єкти не використовуються (не підготовлені до використання) у воєнних цілях; не заподіювати зайвих страждань, не завдавати більшого збитку, ніж необхідно для виконання бойового завдання; якщо дозволяє обстановка, підбирати поранених, хворих противника і осіб, які не ведуть ворожих дій, та надавати їм допомогу; гуманно ставитися до цивільного населення, поважати його гідність; стримувати підлеглих і своїх товаришів від порушення норм МГП, про випадки їх порушення доповідати старшому командиру.

Порушення норм МГП не тільки безчестить Батьківщину, але й у встановлених законом випадках тягне за собою кримінальну відповідальність.

Усі командири повинні враховувати норми МГП під час ухвалення рішення і забезпечити їх виконання своїми підлеглими.

Командир відділення відповідає за бойову готовність відділення; підготовку особового складу, озброєння, боєприпасів, техніки та іншого майна відділення до дій; успішне виконання бойового завдання у встановлений термін, а також за військову дисципліну і морально-психологічний стан особового складу. Він завжди повинен знати де перебувають, яке завдання виконують підлегли його підрозділу.

Командир відділення зобов'язаний: знати тактику дій, можливості і способи застосування відділення в різних видах бою; досконало володіти основними видами озброєння і техніки відділення; уміло командувати відділенням у бою і наполегливо домагатися виконання поставленого завдання; уміти робити вивірювання і пристрілювання зброї, водити БМП (БТР), танк, вести влучний вогонь зі зброї відділення, озброєння БМП (БТР), орієнтуватися на будь-якій місцевості, користуватися навігаційною апаратурою і топографічною картою, визначати положення цілей, наносити їх на карту (схему) і передавати дані командирі взводу; уміло використовувати прилади спостереження, особисто вести спостереження за противником, сигналами командира взводу і діями сусідів; за наявності дублюючого пульту управління в необхідних випадках вести вогонь по цілях з озброєння танка; постійно підтримувати засоби зв'язку справними, готовими до використання, уміти працювати на них, підтримувати стійкий зв'язок з командиром взводу; утримувати в справному стані БМП (БТР) і озброєння, вчасно організувати їх технічне обслуговування, а у разі пошкодження – ремонт; стежити за розходом боєприпасів і пального, доповідати командирі взводу про використання 0,5 і 0,75 носимого (возимого) запасу боєприпасів і заправки пального, вживати заходів щодо їх поповнення; підтримувати високу бойову злагодженість відділення і постійну готовність до ведення бою; бути для підлеглих прикладом активності, хоробрості, витривалості, постійно піклуватися про своїх підлеглих, доповідати командирі взводу про їх потреби; знати обов'язки командира взводу і в разі потреби виконувати їх.

Навідник-оператор БМП (кулеметник БТР) зобов'язаний: знати озброєння БМП (БТР), прилади прицілювання і спостереження, постійно утримувати їх у готовності до бойового застосування; знати правила стрільби з гармати і спареного з нею кулемета, пуску протитанкових керованих ракет; вміти користуватися комплексом управління озброєння; вміти оглядати, готувати до стрільби боєприпаси та укладати їх; вміти виявляти і розпізнавати цілі, визначати вихідні дані для стрільби, вести влучний вогонь і знищувати виявлені цілі за командою командира відділення або самостійно; своєчасно доповідати про використання 0,5 і 0,75 запасу боєприпасів; під час дій механізованого відділення в пішому порядку постійно вести спостереження за полем бою, сигналами командира відділення, підтримувати вогнем озброєння БМП (БТР) дії відділення; систематично перевіряти стан озброєння, прицільних приладів, механізмів заряджання і наведення, проводити їх технічне обслуговування і вивірювання, негайно усувати виявлені несправності й

доповідати командирі відділення; вміти працювати на радіостанції і переговорному пристрої; вміти вибирати вогневу позицію, обладнувати і маскувати її; знати обов'язки командира відділення і у разі потреби виконувати їх.

Крім того, він повинен вміти вивести бойову машину з-під вогню противника в найближче укриття і допомагати механіку-водію (водію) в проведенні технічного обслуговування і ремонту.

Механік-водій БМП, водій БТР зобов'язаний: знати будову, технічні можливості, правила експлуатації та обслуговування БМП (БТР); утримувати бойову машину в постійній готовності до застосування; впевнено водити її за будь-яких умов обстановки на будь-якій місцевості; вміти долати загородження, водні перешкоди та інші складні ділянки місцевості; готувати машину до подолання водних перешкод, завантаження на транспортні засоби і застосування в особливих умовах; знати і виконувати норми завантаження бойової машини, правила посадки і перевезення людей; вміти готувати до буксирування і буксирувати озброєння та техніку; знати і точно виконувати команди, сигнали регулювання та управління; витримувати встановлену дистанцію і швидкість руху, місце в похідному і бойовому порядку взводу; вміти орієнтуватися на місцевості та користуватися схемою маршруту; знати маршрут руху або напрямок дій свого підрозділу; під час руху вміло використовувати захисні властивості місцевості; в бою вести спостереження, доповідати про виявлені цілі і результати їх ураження, забезпечувати найкращі умови для ведення вогню, швидко займати вогневу позицію; обладнувати окоп, маскувати його і машину, застосовувати захист від ВТЗ; при виявленні несправності (пошкодження) машини негайно доповідати командирі і вживати заходів щодо її усунення; знати норми витрати паливомастильних матеріалів, не допускати їх перевитрати, своєчасно доповідати командирі про використання 0,5 і 0,75 заправки; впевнено володіти особистою зброєю, застосовувати її для самозахисту і захисту машини.

Крім того, він повинен знати озброєння бойової машини, вміти заряджати і вести вогонь із гармати і кулемета, а також вміти працювати на радіостанції і переговорному пристрої.

Гранатометник, кулеметник (навідник кулемета), старший стрілець (стрілець) зобов'язані: знати способи дій у бою і порядок застосування своєї зброї, її характеристики і можливості; утримувати зброю в справному стані і вміти вести з неї влучний вогонь у будь-яких умовах обстановки вдень і вночі; постійно спостерігати за полем бою і доповідати командирі відділення про виявлені цілі, за командою командира та самостійно знищувати їх вогнем; спостерігати за сусідами й підтримувати їх вогнем; доповідати командирі відділення про використання 0,5 і 0,75 носимого запасу боєприпасів; вміти користуватися приладами і механізмами, що розташовані в десантному відділенні БМП (БТР); допомагати навіднику-оператору в підготовці та укладанні боєприпасів і технічному обслуговуванні озброєння, а механіку-водію (водію) – у проведенні технічного обслуговування і ремонту БМП (БТР).

Снайпер зобов'язаний: знати способи дій в бою і штатну зброю; утримувати її в справному стані і вміти вести з неї влучний вогонь; уважно спостерігати за полем

бою, виявляти і оцінювати цілі, за командою командира або самостійно знищувати найбільш важливі з них (офіцерів, спостерігачів, обслугу вогневих засобів, снайперів); діючи у парі вести розвідку, цілевказання і коректування стрільби; вміти орієнтуватися на місцевості, використовувати захисні та маскувальні властивості місцевості та місцевих предметів для прихованого пересування, вибирати місце для вогневої позиції і обладнати її.

Номер обслуги (стрілець – помічник гранатометника) зобов'язаний: надавати допомогу навіднику зброї (гранатометнику) в піднесенні та підготовці боєприпасів до стрільби, а також обслуговуванні зброї, прикривати його вогнем у бою; вести спостереження за сигналами командира свого підрозділу і результатами стрільби, вміти коректувати її; впевнено володіти особистою зброєю і вміти вести з неї влучний вогонь. Крім того, він повинен вміти вести вогонь з кулемета (гранатомета).

Санітар-стрілець зобов'язаний: знати завдання взводу і місце командира взводу, а також місце розташування медичного поста роти; вміти використовувати медичне оснащення санітара, а також підручні засоби для надання медичної допомоги; розшукувати на полі бою і збирати поранених, хворих і військовослужбовців, які отримали важкі бойові психологічні травми; особисто надавати першу медичну допомогу важкопораненим і доповідати про них командирю взводу; уміло використовувати захисні й маскувальні властивості місцевості для їх укриття, позначати місце збору поранених відповідними знаками; вміти евакуювати поранених з бойових машин; впевнено володіти особистою зброєю, застосовувати її для самозахисту та захисту поранених і хворих.

Для виконання спеціальних завдань зі складу взводу (відділення, екіпажа танка) можуть призначатись окремі військовослужбовці (старший бойової групи, зв'язквець, підношувач боєприпасів, спостерігач, черговий вогневий засіб, сигналіст, регулювальник, супроводжуючий, тощо), обов'язки яких визначаються під час постановки їм завдань.

Таким чином, сучасний загальновійськовий бій ведеться об'єднаними зусиллями усіх військових частин та підрозділів які приймають у ньому участь. Однак, головна роль у досягненні перемоги у загальновійськовому бою належить механізованим та танковим підрозділам. Тільки вони самостійно або у взаємодії з підрозділами інших родів військ та спеціальних військ СВ, іншими видами ЗСУ, а також органами і підрозділами інших військових формувань та правоохоронних органів спроможні завершити розгром противника та оволодіти важливими районами (рубежами, об'єктами) місцевості. Не останню роль в цьому займає механізоване відділення, як первинне військове формування Сухопутних військ.

Питання для самоконтролю

1. Які складові частини включає в себе воєнне мистецтво?
2. Дати визначення тактики.
3. На які елементи умовно розподіляється сучасна тактика?

4. Які завдання покладаються на тактику видів збройних сил, родів військ і спеціальних військ?
5. Яке завдання покладається на загальну тактику?
6. Розкрити аспекти тактики як наукової системи.
7. В чому полягає сутність терміну «воєнні дії тактичного рівня»?
8. Назвати основні форми воєнних дій тактичного рівня.
9. Дати визначення бою.
10. Розкрити сутність основних видів бою.
11. Дати визначення удару.
12. Розкрити класифікацію ударів.
13. Дати визначення вогню.
14. Розкрити класифікацію вогню.
15. Дати визначення маневру.
16. Розкрити види маневру.
17. Дати визначення загальновійськового бою.
18. Назвати характерні риси сучасного загальновійськового бою.
19. Розкрити способи ведення загальновійськового бою.
20. Назвати основні принципи загальновійськового бою.
21. Привести організаційну структуру механізованого відділення на БМП.
22. Привести організаційну структуру механізованого відділення на БТР.
23. Вогнем із якої зброї вирішує бойове завдання механізоване відділення?
24. Які об'єкти і на яких дальностях знищуються зброєю механізованого відділення?
25. Розкрити сутність похідного порядку.
26. Розкрити сутність бойового порядку і вимоги до нього.
27. Розкрити призначення і тактико-технічні характеристики БМП-2.
28. Розкрити призначення і тактико-технічні характеристики БТР-80.
29. Розкрити призначення і тактико-технічні характеристики БТР-3.
30. Розкрити призначення і тактико-технічні характеристики БТР-4.
31. Розкрити призначення і тактико-технічні характеристики АК-74.
32. Розкрити призначення і тактико-технічні характеристики РПК-74.
33. Розкрити призначення і тактико-технічні характеристики ПКМС.
34. Розкрити призначення і тактико-технічні характеристики СВД.
35. Розкрити призначення і тактико-технічні характеристики РПГ-7.
36. В чому полягає управління підрозділами і вогнем?
37. Що включає підготовка дій відділення?
38. Які заходи включає робота командира щодо організації бою (дій)?
39. Розкрити зміст бойового наказу командира відділення.
40. Що включає організація підготовки відділення до виконання завдання?

ДІЇ СОЛДАТА В БОЮ, НА МАРШІ ТА ПРИ РОЗТАШУВАННІ НА МІСЦІ

2.1. Солдат-спостерігач

Спостереження – один з поширених способів ведення розвідки, який організовується у всіх видах бою і ведеться безперервно командирами підрозділів особисто, спостережними постами, спостерігачами підрозділів та обслугами (екіпажами) чергових вогневих засобів.

Для ведення спостереження в батальйоні призначаються один-два спостережних пости (СП), у роті, взводі, відділенні – спостерігачі. Спостережні пости розміщуються на командно-спостережному пункті (КСП) батальйону або поблизу нього. Спостерігач розміщується: у роті, взводі – на КСП роти (взводу), у відділенні – у бойовому порядку на позиції або на бойовій машині. У відділенні, крім того, спостереження за противником ведеться черговим вогневим засобом. Вночі та в інших умовах обмеженої видимості спостереження ведеться з використанням приладів нічного бачення, засобів освітлення місцевості та доповнюється підслуховуванням. У ході бою розвідка спостереженням ведеться усім особовим складом.

2.1.1. Організація спостереження у взводі, відділенні

Спостерігач зазвичай призначається з числа спеціально підготовлених солдатів і сержантів. Він повинен уміти добре орієнтуватися на місцевості вдень і вночі, володіти добрими навичками у веденні розвідки спостереженням, зоровою пам'яттю, величезною витримкою і терпінням, бути витривалим, кмітливим, холоднокровним.

Спостерігач зобов'язаний:

– уміти вибирати, обладнувати і маскувати місце для спостереження, орієнтуватися на місцевості у будь-який час року і доби; визначити відстань до цілей (об'єктів), користуватися приладами спостереження і засобами зв'язку;

– знати розвідувальні ознаки основних видів озброєння і бойової техніки противника, аналізувати відомості, вести записи в журналі спостереження (для спостерігача спостережного посту) і чітко доповідати про результати спостереження командирові (старшому спостережного поста).

Спостерігачеві для ведення розвідки противника призначається сектор (смуга), а іноді район або об'єкт спостереження. *Сектор* для спостереження призначається тоді, коли спостереження за противником ведеться на пересічній місцевості. Якщо місцевість дозволяє спостерігати вперед і в сторони й поставлено завдання вести спостереження і за своїми підрозділами, призначається *смуга*. У тих випадках, коли необхідно виявити противника або стежити за його діями в якомусь конкретному районі місцевості, для спостереження призначається *район*. *Об'єкт* призначається

для детального вивчення раніше виявленого об'єкту у розташуванні противника чи уточнити його положення на місцевості

Для виконання завдання спостерігач забезпечується штатними приладами спостереження.

Спостерігачі танкових підрозділів, екіпажів танків спостереження ведуть зазвичай безпосередньо з танків.

Завдання спостерігачу ставить особисто командир взводу (відділення) безпосередньо на місці ведення спостереження. **При цьому вказується:**

- орієнтири й умовне найменування місцевих предметів;
- відомості про противника (де, що робить або звідки очікується його поява);
- розташування передових підрозділів своїх військ;
- місце для спостереження і його обладнання;
- сектор (об'єкт, район, смуга) ведення розвідки, завдання (що, до якого часу встановити і на що звертати особливу увагу);
- порядок доповіді про результати спостереження (коли і яким способом доповідати).

Приклад постановки завдання спостерігачеві (варіант):

Орієнтири: перший — перехрестя доріг; другий — окреме дерево; третій — стовп з підпорою; четвертий — кут будинку. Праворуч від нас озеро «Глибоке», 500 м далі орієнтира 2 - гай «ДОВГИЙ», ліворуч - яр «ТЕМНИЙ».

Передній край оборони противника проходить по східних схилах висоти «ГОРБАТА», орієнтир 3 західніше 100 м і орієнтир 4 східніше 200 м. Біля перехрестя доріг (ор. 3, ліворуч 20, ближче 100) – кулеметний розрахунок. З району окремих будинків (ор. 6, праворуч 10, ближче 500) вели вогонь міномети.

Підрозділи роти перейшли до оборони на рубезжі озеро «Глибоке», західні схили висоти «Безіменна», 100 м західніше яру «Темний».

Місце для спостереження тут в окопі на північних схилах висоти «Безіменна» (у воронці, воронку поглибити на півметра, ґрунт вгору не викидати).

Спостерігати в секторі: праворуч - орієнтир 2, ліворуч - орієнтир 4 і стежити за діями противника і усіма змінами на місцевості у вказаному секторі. Встановити місця розташування СПГ, ПТРК, кулеметів, спостережних пунктів, окопів і інженерних загороджень у районі висот «ГОРБАТА», «ДАЛЬНЯ», орієнтир 3. Особливу увагу звернути на дорогу, що йде через висоту «ДАЛЬНЯ» і гай «ДОВГИЙ».

Про усе помічене доповідати мені по телефону негайно.

Отримавши завдання, спостерігач швидко і приховано займає, обладнує (дообладнує) й ретельно маскує вказане йому місце.

2.1.2. Вибір, обладнання та маскування місця для спостереження

Ефективність спостереження в значній мірі залежить від уміння вибирати і обладнати місце для спостереження з таким розрахунком, щоб воно забезпечувало можливість спостереження за противником і діями своїх підрозділів у зазначеному

секторі (смузі) на максимально велику глибину; маскування і укриття від спостереження і вогню противника та захист (послаблення) від вражаючих факторів зброї, а також мало відкриті підходи з боку своїх підрозділів.

При виборі місця для спостереження необхідно проявляти максимум винахідливості. Вибране місце маскується так, щоб не викликати у противника підозри. Найбільш надійним укриттям спостерігача є окоп. Місце для спостереження може бути вибрано в траншеї, в спеціально обладнаному спорудженні або в іншому зручному для спостереження місці.

Як показує досвід бойових дій, спостерігачі часто розташовуються в підбитих танках противника, окопах, місцях, замаскованих під купину, камінь, пеньок та ін. Слід, проте, враховувати, що при маскуванні місць для спостереження спостерігачі противника ведуть облік кожного помітного місцевого предмету, тому поява нової «купини» або «пенька» може викликати у них підозру і підсилить спостереження.

При виборі місця для спостереження необхідно пам'ятати, що спостерігач повинен все бачити і чути, а сам залишатися непоміченим. Для цього *не можна вибирати місце для спостереження* поблизу яскраво виражених орієнтирів, не можна висуватися на вершини висот, горбів, курганів, барханів, щоб не вимальовуватися на горизонті.

На відкритій місцевості спостерігач вибирає місце для спостереження з таким розрахунком, щоб забарвлення його одягу і озброєння зливалися з природним забарвленням місцевості. При розташуванні біля місцевих предметів (дерево, стовп, пень, кущ, камінь і т.п.) треба вести спостереження лежачи, знаходячись з тінювого боку.

При виборі місця для спостереження *в населеному пункті* спостерігачі розташовуються в стінах зруйнованих будинків, на горищах, верхніх поверхах і розвалинах. Розташовуючись на горищах або за огорожами, вони можуть вести спостереження через щілини і отвори. Іноді можуть використовуватися для спостереження заводські труби. Проте слід мати на увазі, що противник прагнучим артилерійським вогнем зруйнувати об'єкти і місцеві предмети, які можуть бути використані для спостереження.

У лісі і чагарнику краще всього розташовуватися для спостереження дещо в глибині від узлісся, в тіні дерев, на землі або на деревах (рис. 2.1, рис. 2.2).

При виборі місця для спостереження в лісі дерево треба вибирати товсте, сучкувате, стовбур якого закритий з боку противника густими гілками. Зовні і своїми розмірами воно не повинне різко виділятися на загальному фоні лісового масиву. Для розміщення спостерігача на дереві зазвичай влаштовується майданчик з суччя і гілок.

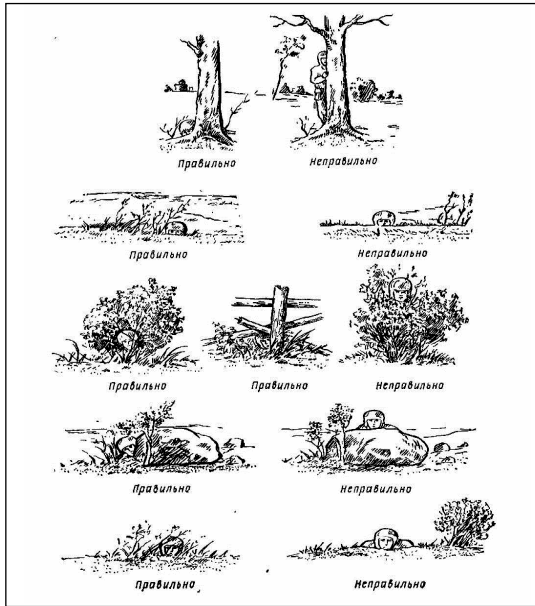

Рис. 2.1. Вибір місця для спостереження в кущах і за місцевими предметами

Місця для спостереження в *гірській місцевості* вибираються на скатах і відрогам пануючих висот, біля скель і круч. Необхідно пам'ятати, що в горах навіть з найвдалішого вибраного місця можна проглядати не більше 30 – 40% лежачої попереду місцевості. Тому для спостереження за окремим напрямком вибирається не менше 2 – 3 місць для спостереження. Мати місце для спостереження безпосередньо на вершинах гір і біля місцевих предметів, що різко виділяються, не рекомендується. В цьому випадку положення спостерігача добре відображається на тлі неба.

У *маневрених видах бою* спостерігачі підрозділів перебувають і пересуваються разом зі своїми командирами і ведуть спостереження на ходу або з коротких зупинок. При діях у пішому порядку спостерігач знаходиться в п'яти – восьми кроках від командира. Не припиняючи спостереження за противником, він повинен чути які команди подаються командиром і бачити його сигнали. При зупинці командира спостерігач розташовується в безпосередній близькості від нього і ховаючись за місцевими предметами, спостерігає за противником.

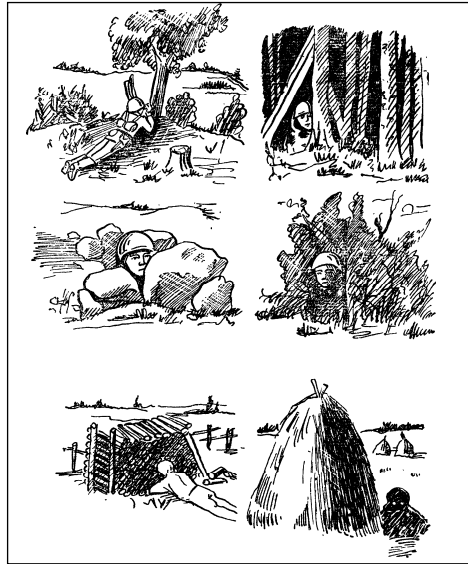

Рис. 2.2. Правильне розташування спостерігача коло різних місцевих предметів

2.1.3. Порядок ведення спостереження

Робота спостерігача по веденню розвідки починається з детального вивчення місцевості у вказаному йому секторі (смугі).

Вести спостереження необхідно в певній послідовності, Якщо спостерігач оглядатиме місцевість без всякої системи, безладно переводити погляд з одного місця на інше, він може не виявити противника.

Для зручності спостереження необхідно розділити заданий сектор (смугу) спостереження на зони: ближню, середню і дальню, позначаючи їх умовними лініями по місцевих предметах. Ближня зона включає ділянку місцевості в межах видимості дрібних, предметів, об'єктів і цілей (до 400 м). Середня зона намічається в межах видимості місцевих предметів, що виділяються (звичайний від 400 до 800 м). Дальня зона включає всю ділянку місцевості до меж видимості за допомогою оптичних приладів. Межа зон намічається на місцевості по орієнтирах або місцевих предметах (рис. 2.3).

Як правило, спостерігач оглядає спочатку місцевість неозброєним оком, а потім за допомогою оптичних приладів ті ділянки, на яких можливе розташування об'єктів противника.

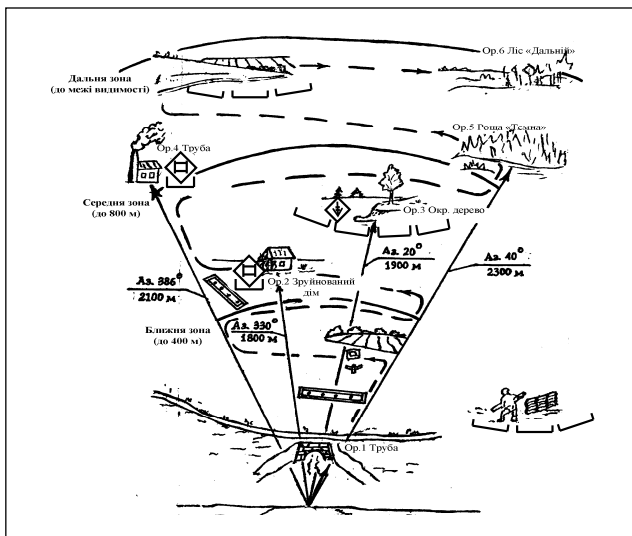

Рис. 2.3. Порядок огляду місцевості в секторі спостереження

Спостереження починається зазвичай з ближньої зони і ведеться справа наліво шляхом послідовного огляду місцевості і місцевих предметів. Спостерігач, оглянувши справа наліво ближню зону, поглядом повертається по ній назад, як би перевіряючи себе, потім оглядає в такому ж порядку середню і дальню зони. Застосування оптичних приладів підвищує ефективність спостереження, дає можливість оглядати об'єкти і цілі, невидимі або погано видимі неозброєним оком. Проте тривале спостереження з оптичним приладом стомлює зір і обмежує сектор одночасного огляду. Тому спостереження з оптичним приладом слід чергувати із спостереженням неозброєним оком. При спостереженні в середній і дальній зонах вигідніше спочатку відшукувати об'єкт (ціль) неозброєним оком і лише після того, як ціль виявлена, необхідно приступити до її вивчення за допомогою оптичного приладу.

2.1.4. Порядок визначення положення цілі (об'єкта) на місцевості і відстані до неї

Виявивши ціль (об'єкт), спостерігач зобов'язаний визначити її положення на місцевості і відстань до неї.

Положення цілі на місцевості визначається по її кутовій величині від ближнього орієнтиру (праворуч, ліворуч) у тисячних і по віддаленню щодо цього орієнтиру (далі, ближче) в метрах.

З високою точністю можна визначити положення об'єкта (цілі) в тому випадку, якщо спостерігач досконало володіє основними способами вимірювання кутів і визначення відстані. Розглянемо порядок **вимірювання кутів за допомогою бінокля** (рис. 2.4). Ціна малого ділення кутомірної сітки бінокля рівна 5 тисячним (0-05), великого ділення – 10 тисячним (0-10). Для визначення кута між орієнтиром і об'єктом необхідно сумістити один із штрихів сітки бінокля з орієнтиром, підрахувати кількість ділень до об'єкта і отримане число помножити на ціну ділення. Наприклад, відстань між виявленим об'єктом і орієнтиром 4 малих ділення, значить, кут між ними буде рівний $4 \times 0-05 = 0-20$. Якщо шкала бінокля не захоплює повністю кут, то він вимірюється по частинах. Можна вимірювати кути за допомогою лінійки, користуватися підручними засобами (олівцем, сірниковою коробкою та ін.).

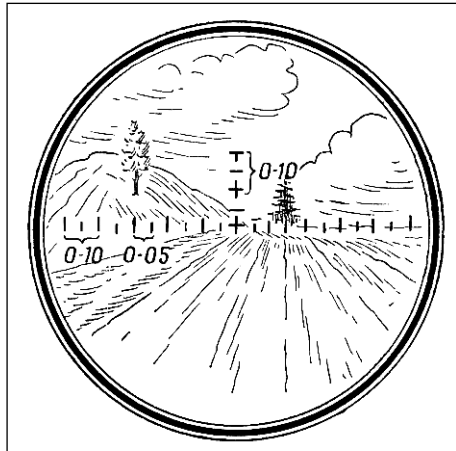

Рис. 2.4 Вимірювання кутів за допомогою бінокля

При неможливості визначення положення цілі на місцевості по кутовій величині від ближнього орієнтиру у тисячних і по віддаленню щодо цього орієнтиру в метрах її положення визначається **по відстані і магнітному азимуту**. Магнітний азимут – це кут між північним напрямом стрілки компаса і напрямом на ціль. Вимірюється відстань до цілі нижчеприведеними способами, азимут на ціль. На карті з точки спостереження з урахуванням поправки напряму під кутом, рівним сумі азимута і поправки, прокреслюється простим олівцем пряма лінія. На ній по відомій дальності до цілі наноситься тактичний знак цілі, після чого лінія стирається. При нанесенні цілей на схему місцевості поправка на пряму не враховується.

Визначення відстані до виявленої цілі противника можна здійснювати по карті, але спостерігачеві найчастіше доведеться визначати відстань на око або за допомогою підручних предметів.

Окомірний спосіб – основний, найпростіший і найшвидший для визначення відстані. Точність окомірного способу залежить від натренованості спостерігача. У досвідчених військовослужбовців помилки при визначенні відстаней до 1000 м не перевищують 10 – 20% відстані.

В практиці застосовуються два способи окомірного визначення відстаней до цілей (місцевих предметів): по ступеню видимості; по відрізкам місцевості.

При визначенні відстаней по ступеню видимості необхідно видиму величину цілі порівняти з тією, що залишилася в пам'яті видимими розмірами даної цілі на визначених відстанях (рис. 2.5).

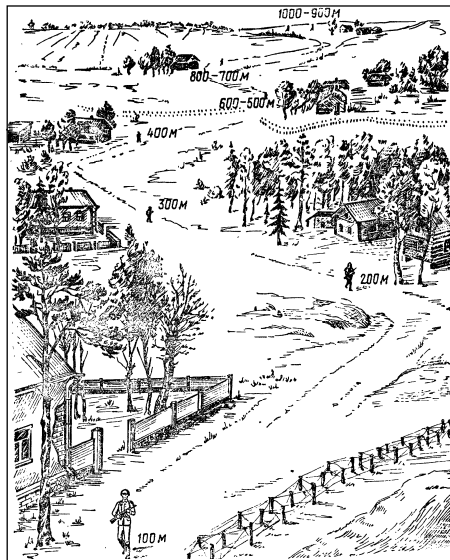

Рис. 2.5. Визначення відстаней по ступеню видимості місцевих предметів

Для визначення відстаней по ступеню видимості предметів неозброєним оком можна користуватися даними табл. 2.1.

Відстань (дальність) окомірним способом можна визначити порівнянням з іншою задалегідь відомою відстанню (наприклад, з відстанню до орієнтиру або відображеними в пам'яті відрізками в 100, 200, 500 м).

Таблиця видимості предметів неозброєним оком

Об'єкти	Дальність, км
Будинок, що стоїть окремо	5
Труби на даху	3
Танк	1,2
Стовбури дерев, стовпи ліній зв'язку	1.0
Рух рук і ніг людини, що йде	0,7
Міномет, протитанкова гармата	0,5
Ручний кулемет, автомат	0,2-0,3
Черепиця на дахах, дріт на колах	0,2
Риси обличчя, грона рук, деталі стрілецької зброї	0,1-0,2

Визначення відстаней по кутових розмірах предметів (по формулі тисячної) проводиться в такій послідовності:

- по кутомірній сітці бінокля або підручними засобами виміряти його кутову величину в тисячних;
- відому (дійсну) величину предмету в метрах помножити на тисячу (постійне число) і результат розділити на число виміряних тисячних, тобто

$$Д = \frac{В \times 1000}{У},$$

де В – розмір предмету в метрах по висоті (ширині, довжині);

1000 – постійне число;

У – кут в тисячних, під яким видно предмет по висоті (ширині, довжині);

Д – дальність до предмету (шукана)

При визначенні відстаней необхідно знати кутові розміри окремих предметів:

- сірник по товщині – 0-02;
- сірникова коробка по довжині – 0-90, ширині – 0-60, висоті 0-30;
- олівець по товщині – 0-15;
- 1 мм лінійки – 0-02.

Приклад. Визначити відстань Д до танка, якщо він по своїй довжині В увклався в кут У, рівний 0-05 тисячним.

Відстань до танка рівна

$$Д = \frac{7 \times 1000}{5} = \frac{7000}{5} = 1400 \text{ м,}$$

Визначення відстаней по видимих лінійних розмірах предметів здійснюється за допомогою лінійки з міліметровими діленнями. Для цього необхідно (рис. 2.6):

- тримати лінійку перед очима на відстані 50 см, заміряти в міліметрах видиму ширину (висоту) предмету, до якого вимірюється відстань;
- відому (дійсну) ширину (висоту) предмету, узятую в сантиметрах, розділити на число міліметрів і результат помножити на постійне число «5».

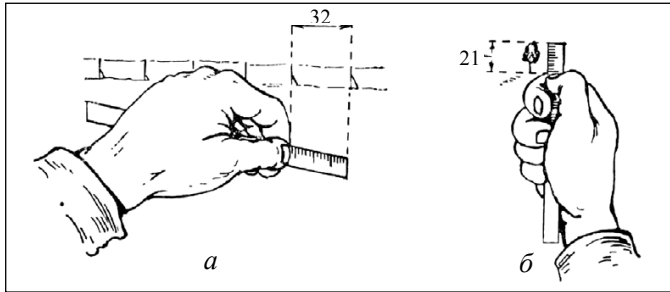

Рис. 2.6. Вимірювання видимої ширини (висоти) предмету за допомогою лінійки з міліметровими діленнями
 а – відстань між стовпами лінії зв'язку 32 мм; б – висота дерева 21 мм

Приклад. Визначити відстань Д до телеграфного стовпа заввишки 6 м; якщо він по своїй висоті рівний 2 мм, то відстань до нього:

$$Д = \frac{600}{2} \times 5 = 1500 \text{ м,}$$

Спостерігачеві необхідно знати середні розміри типових предметів представлених в табл. 2.2

Таблиця.2.2

Лінійні розміри деяких об'єктів

Предмети	Розміри, м		
	висота	Ширина	довжина
Дерев'яний стовп лінії зв'язку	6	–	–
Відстань між стовпами лінії зв'язку	–	–	50 – 60
Залізничні вагони:			
пасажирські чотиривісні	4	–	20
товарні чотиривісні	4	–	13
Автомобілі:			
Вантажний	2	3	6
Легковий	1,5	1,5	4
Бронетранспортер	2	2	5
Середній танк	2,5 – 3	3	7

Якщо розміри предмету (об'єкту), до якого необхідно визначити відстань, не відомі, необхідно поблизу нього вибрати місцевий предмет з відомими розмірами, а потім шляхом порівняння відстаней уточнити відстань до предмету, що цікавить. Таким чином, виявивши об'єкт і визначивши його положення на місцевості і відстань до нього від свого місця, спостерігач, не припиняючи спостереження, негайно доповідає старшому спостерігачеві (командирові), потім наносить об'єкт на карту або схему і робить запис в журналі спостереження (тільки для спостерігача спостережного посту).

Спостерігач, не припиняючи спостереження, про все помічене негайно доповідає старшому спостерігачу (командиру). Доповідь спостерігача повинна бути чіткою і короткою, однак прагнення до стислості доповіді не повинно йти за рахунок ясності цілевказівки.

У доповіді вказуються:

- орієнтир чи умовна назва місцевого предмета;
- положення цілі відносно орієнтира;
- виявлена ціль чи її ознаки;
- характерні ознаки місцевості чи місцевих предметів біля цілі.

Наприклад: *«Орієнтир один, ліворуч 10, далі 200, у куцах спостерігач» або «Орієнтир два, праворуч 0-10, 1200 метрів, бронетранспортер в окопі» або «З гаю «КРУГЛИЙ» у південному напрямку - рух п'яти танків».* При відсутності орієнтирів на місцевості спостерігач дає цілевказівку, вказуючи магнітний азимут на ціль і відстань до неї. *Наприклад: «Азимут 150°, 3800 метрів – посадка двох вертольотів».*

Спостерігач доповідає тільки те, що бачить. Свої висновки і припущення він доповідає тільки за вимогою командира (старшого спостережного посту). Спостерігач спостережного посту крім того, наносить ціль на карту чи схему і записує в журнал спостереження.

2.1.5. Зміна спостерігачів

Зміна спостерігачів здійснюється в терміни, встановлені командиром (старшим спостерігачем), в залежності від обстановки і пори року (в нормальних умовах – зазвичай через 3 – 4 години, у несприятливих – через 1 – 2 години). При зміні спостерігачів, що змінюється передає тому хто його змінює дані про все помічене в розташуванні противника, обов'язково показуючи виявлені цілі на місцевості, повідомляє задачі, поставлені командиром (старшим спостерігачем) і передає прилади спостереження. Спостерігач на СП і КСП, крім того, передає схему (карту) місцевості і журнал спостереження (якщо він ведеться спостерігачем). Під час зміни спостереження за противником не припиняється.

Після зміни обидва спостерігачі розписуються в журналі спостереження під записами результатів за зміну, після чого спостерігач, що змінився, доповідає командирові (старшому СП) про зміну і результати спостереження.

Спостерігач може залишити місце спостереження чи перейти на нове тільки за наказом командира (старшого спостерігача). Перехід на нове місце для спостереження робиться потай, з дотриманням заходів маскуванню.

2.1.6. Організація і ведення спостереження зі спостережного посту

Спостережний пост (пост РХБ спостереження) призначається для ведення розвідки наземного і повітряного противника (радіаційної і хімічної розвідки об'єктів і місцевості).

В обороні і при розташуванні на місці за рішенням старшого командира від взводу може виділятися СП. Пост розташовується у місці, яке забезпечує найкращий огляд місцевості перед фронтом, на флангах, а за можливості і в тилу підрозділу. Він повинен мати скриті підходи та бути ретельно замаскованим.

СП складається з двох-трьох спостерігачів, один з яких призначається старшим. На СП мають бути прилади спостереження, великомасштабна карта або схема місцевості, журнал спостереження, компас, годинник, засоби зв'язку і подачі сигналів, а у спостерігача – прилади спостереження. Для спостереження вночі та в інших умовах обмеженої видимості виділяються ліхтарі, прилади нічного бачення і засоби освітлення місцевості. На посту РХБ спостереження, крім цього, мають бути прилади радіаційної і хімічної розвідки та засоби для подачі сигналів оповіщення про зараження.

Завдання спостережному посту ставиться зазвичай з того місця, звідки буде проводитись спостереження, і в такій же послідовності, як і спостерігачеві.

Під час постановки завдання СП (посту РХБ спостереження) командир взводу від якого призначено СП вказує:

- склад, старшого поста;
- орієнтири та умовні найменування місцевих предметів;
- відомості про противника (де знаходиться, що робить, звідки очікується його поява);
- відомості про свої підрозділи;
- місце поста;
- сектор (смуга, об'єкт) спостереження; за чим спостерігати, що установити, на що звертати особливу увагу;
- порядок ведення РХБ розвідки, сигнали оповіщення;
- порядок доповідей результатів розвідки;
- час готовності.

Завдання, яке поставлене спостережному посту, записується в журнал спостереження.

З отриманням завдання старший СП організовує його зайняття, обладнання, маскуванню і ведення розвідки. Він зобов'язаний:

- вивчити противника і місцевість у зазначеному секторі спостереження;
- скласти схему орієнтирів (рис. 2.9);
- встановити порядок спостереження і визначити черговість зміни спостерігачів;
- перевірити справність приладів спостереження, засобів зв'язку і оповіщення;

– доповідати командирі про готовність до виконання завдання і результати спостереження.

Старший посту РХБ спостереження, крім того, повинен встановити порядок вмикання приладів РХБ розвідки, знати сигнали оповіщення про зараження та порядок їх передачі.

Зайняття місця для спостереження проводяться скрито. Старший спостережного поста доповідає про це командирі.

Залежно від обстановки спостереження організовується позмінно або всім складом спостережного поста одночасно.

Під час **постановки завдань черговому спостерігачу** старший поста вказує:

- місце і сектор ведення спостереження;
- що встановити, за чим спостерігати, на що звертати особливу увагу;
- порядок доповіді результатів спостереження.

При веденні спостереження всім особовим складом поста одночасно старший спостерігач ставить завдання кожному спостерігачеві в секторі (смузі) або за певним об'єктом. Сам в той же час особисто веде спостереження за найбільш важливим об'єктом, уточнює положення і характер дій цілей, виявлених спостерігачем, вносить записи в журналі спостереження і доповідає про результати спостереження в установленому порядку.

Місце для спостереження обладнується особовим складом спостережного поста, при цьому спостереження за противником не припиняється (один здійснює спостереження, останні виконують роботи). Розташування спостережного поста повинно забезпечувати якнайкращий в даних умовах огляд противника і своїх підрозділів у вказаному секторі, зручність роботи спостерігачів і зв'язківців і розміщення приладів спостереження, засобів зв'язку і сигналізації, вкриття поста від спостереження і вогню противника.

Зазвичай обладнується окоп відкритого типу (рис 2.7) або окоп з перекриттям і оглядовими щілинами (рис. 2.8).

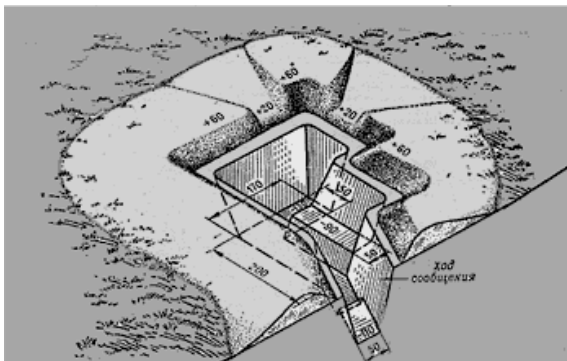

Рис 2.7. Спостережний пост відкритого типу

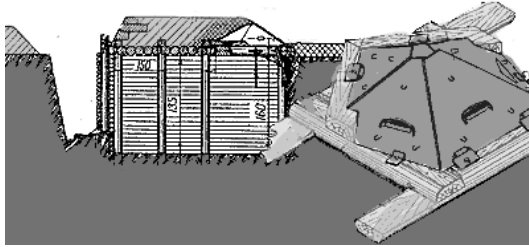

Рис 2.8. Спостережний пост з траншейним броньованим перекриттям і оглядовими щілинами

Зовні місце спостереження нічим не повинно відрізнятися від навколишньої місцевості. Іноді спостережний пост можна обладнати під підбитим танком і бронетранспортером, використовуючи їх як броньоване укриття і як хороший засіб маскування.

Спостережний пост забезпечується проводовими засобами зв'язку по розпорядженню командира, що його призначив.

Для складання схеми орієнтирів (рис.2.9) старшим спостережного поста на аркуш паперу наноситься місце спостережного поста і через нього прокреслюється напрям північ – південь, для прив'язки до карти. Намічені орієнтири наносяться на схему в тому виді, як вони виглядають на місцевості, тобто у перспективі. На схему можуть бути нанесені місцеві предмети з умовними назвами, а також при необхідності – межі зон спостереження. Потім визначається відстань до основного орієнтиру і магнітний азимут на цей орієнтир. Цей основний орієнтир наноситься на схему після його орієнтації по азимуту і відстані. Простими приладами (звичайний транспортір) вимірюються кути від основного орієнтиру на інші, які після визначення відстаней до них теж наносяться на схему. Потім на схему наносяться помітні місцеві предмети і відстані до них. Обов'язково підписуються номери орієнтирів (справа наліво і від ближніх до дальніх) і відстані до них. Прокреслюється напрям на кожен орієнтир – це дозволяє швидше відшукувати напрям на нього і полегшує цілевказання. З нанесенням на схему орієнтирів характерних місцевих предметів і особливостей рельєфу буде складена схема місцевості.

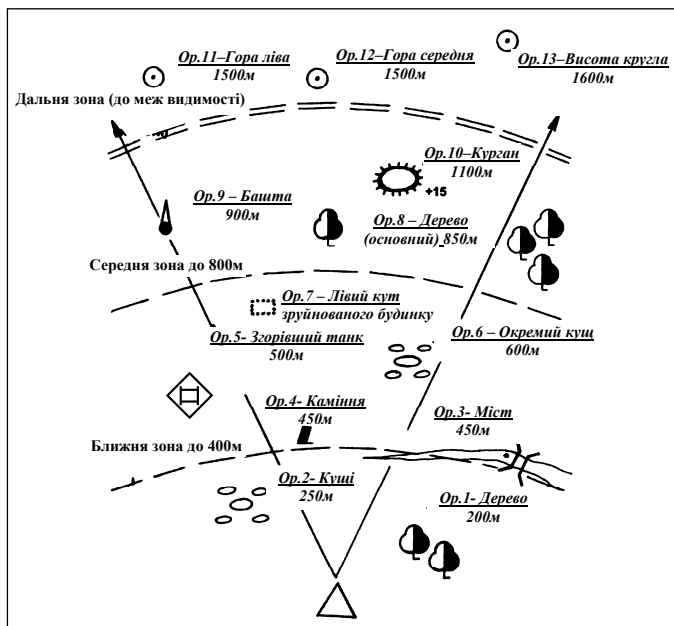

Рис 2.9. Схема орієнтирів спостережного поста

Перед початком розвідки спостерігач повинен:

- детально вивчити місцевість у секторі спостереження;
- визначити відстані до орієнтирів і характерних місцевих предметів і де, ймовірно всього, противник може розташувати живу силу, бойову техніку і вогневі засоби, інженерні споруди і загородження; запам'ятати кількість, форму, розміри і місця розташування місцевих предметів.

З метою детального вивчення тактичних властивостей місцевості і характерних місцевих предметів в зазначеному йому секторі (смузі), для чого необхідно спостерігач повинен:

- запам'ятати кількість, форму, розміри і місця взаємного розташування всіх місцевих предметів (каменів, куців, купин, пнів й ін.) та орієнтирів, для того щоб при найменшій зміні можна було виявити появу противника чи зміни в його розташуванні і діях (знаючи кількість, взаємне розташування і зовнішній вигляд місцевих предметів в своєму секторі спостереження, швидше виявити замаскованих спостерігачів, вогневі засоби, снайперів та інші цілі);

- визначити, де ймовірно всього противник за умовами обстановки на даній місцевості може розташувати спостережні та командно-спостережні пункти, вогневі засоби (позиції артилерії), інженерні спорудження і загородження, бойову техніку і живу силу;

– з якого напрямку і в яких місцях найімовірніше можуть піти його танки, підліт і проліт вертольотів, можливості для скритного пересування противника у своєму тилу і на підступах до наших позицій.

Уточнивши положення зазначених йому орієнтирів, спостерігач визначає відстань до них, а також до характерних місцевих предметів і складає схему орієнтирів або схему місцевості.

Відстань до орієнтирів визначається по карті чи окоміром, за допомогою оптичних приладів і підручних предметів (лінійка, олівець, сірникова коробка і т.п.).

Розвідка ведеться безперервно і в залежності від обстановки здійснюється позмірно або всім складом СП одночасно.

Сектор ведення розвідки, як правило, розбивається на зони:

ближню – глибиною до **400 м**; середню – до **800 м** і дальню – **на глибину бачення**.

Спостереження починається, як правило, з ближньої зони і ведеться справа наліво, від себе в глибину послідовним оглядом місцевості і місцевих предметів по зонах спостереження.

Уважним спостереженням противник розпізнається за розвідувальними (демаскуючими) ознаками бойової і повсякденної діяльності, а саме: проведення інженерних робіт, пересування поодиноких бійців і груп противника, спалахи, дими і звуки від пострілів, відблиски оптичних приладів, піднятий в повітря пил, вихлопні викиди роботи двигунів, антени та інше.

Крім того, противник розпізнається за так званими видовими ознаками: замасковані споруджувані оборонні об'єкти, які розпізнаються по грі тіней, що падають від них впродовж дня, блиск стекел і металевих поверхонь, виявлення «зайвих» каменів або пнів, зміна густини зелені в якомусь місці і зміна її кольору. І якщо уважно стежити за такими місцями, в якийсь момент можна помітити, що зелень іноді «оживає» і починає ворухитися. Найбільш часто вживані місцеві предмети для маскування укриттів – великі камені, пні і кущі. Пам'ятаючи їх взаємне розташування, зовнішній вигляд і особливо забарвлення, можна розпізнати замасковану позицію спостерігача, снайпера, кулеметника або іншу вогневу позицію.

Крім того, фортифікаційні споруди не створюються несистемно. Лінії траншей в обороні завжди прокладаються стосовно природних складок місцевості і на такій відстані, щоб забезпечувалася їх взаємна вогнева підтримка і маневр живою силою. Усі нові стежки, лінії зв'язку, траншеї і окопи завжди прокладаються також з прив'язкою до природного малюнка місцевості, меж природних плям, уздовж природних ліній – канав, тріщин, розломів, за постійними межами тіней (такий ефект буває у горах). Траншеї і окопи демаскують себе ґрунтом іншого кольору, викинутим перед ними. Позиція кулемета завжди буде трохи вища, сектор обстрілу перед ним буде розчищений. Під час стрільби кулемет виявляється по пульсуючій струйці білого диму.

Спостережні пости противника розпізнаються по силуетах голів (найчастіше видає профіль), що висунулися, появі і швидкому зникненні людей, появі місцевих предметів, зміні рослинності, руху бійців в один і той же час (зміна спостерігачів або доставка

гарячіше їжі). Може з'явитися темна розпливчата пляма в глибині рослинності, помічено гойдання дерев, темну горизонтальну смугу на місцевому предметі (оглядова щілина), а найчастіше – все той же відблиск стекол оптичних приладів.

Мінометні позиції противника зазвичай розташовуються за його переднім краєм, в глибині оборони, на закритих позиціях. Демаскуючими ознаками стрільби з міномета буде характерний струмінь диму, спрямований вгору, у бік пострілу на висоту 15 – 20 м. Дуже часто при цьому утворюється димове кільце. Вночі буде видний нечіткий спалах. Звук пострілу з міномета глухо, і завжди доходить швидше, ніж долітає випущена з нього міна.

Виявивши ціль, спостерігач визначає її положення на місцевості відносно орієнтирів (характерних місцевих предметів) і доповідає про неї старшому спостережного посту. Визначення положення цілі на місцевості і відстані до неї проводиться по раніше приведеним методикам для спостерігача відділення (взводу). Старший спостережного посту встановленим порядком доповідає про ціль командирю, який виставив пост, і наносить її на карту (схему місцевості). Про результати спостереження робиться запис у журналі спостереження.

Запис результатів спостереження в журнал проводиться формою, представленою в табл. 2.3.

Таблиця 2. 3

Форма запису в журналі спостереження

Час спостереження	Де і що виявлено	Кому і коли доповів
8.20	« ____ » _____ 20 ____ р. Ор. 3, праворуч 20, далі 200, у високого дерева кулемет	Капітану Зайцеву в 8.25

Противник, як правило, прагнучиме використувати ніч і умови обмеженої видимості для підготовки наступу або для посилення оборони, перегруповання військ, виводу і зміни підрозділів, зміни побудови бойового порядку, розміщення вогневих засобів та ін.

2.1.7. Особливості ведення спостереження вночі

Нічні умови обмежують видимість, міняючи контури предметів, що ускладнює орієнтування на місцевості, виявлення і розпізнавання об'єктів. Тому в нічних умовах кількість спостерігачів і спостережних постів збільшується, а їх місця розміщення вибираються як можна ближче до противника. Спостереження вночі ведеться із застосуванням радіолокаційних станцій, приладів нічного бачення, а також при штучному освітленні місцевості (освітлювальні боєприпаси – ракети, мінометні мины, снаряди; прожектор, направлений із закритих позицій на низьку

хмарність), яке, як правило, здійснюється по вказівці командира. Як орієнтири призначаються місцеві предмети, які видно в нічних умовах (рис. 2.10).

При спостереженні на неосвітленій місцевості виявлення цілей і розпізнавання характеру дій противника здійснюються в основному по їх демаскуючих ознаках. Так, наприклад, світло від цигарки, що горить, видно до 500 м, світло кишенькового ліхтаря – до 1,5 – 2 км., спалахи пострілів із стрілецької зброї – до 1,5–2 км., світло фар автомобіля і танка на рівнинній місцевості – до 4 – 8 км. Важливими світловими демаскуючими ознаками є спалахи при стрілянині кулеметів, збрядь і інших вогняних засобів.

Об'єкт, що виявляє себе світлом, спочатку спостерігають неозброєним оком, потім, відмітивши положення його щодо якого-небудь орієнтиру, відшуковують його за допомогою приладів спостереження.

Особовому складу спостережного поста необхідно дотримуватися всіх заходів світлового маскуванню. Спостерігач повинен пам'ятати, що око звикає до темноти не відразу, а протягом деякого часу. Чим довше чоловік знаходиться в темноті, тим краще він орієнтується. Після години перебування в повній темноті здатність ока бачити слабкі джерела світла і силуети цілей покращується.

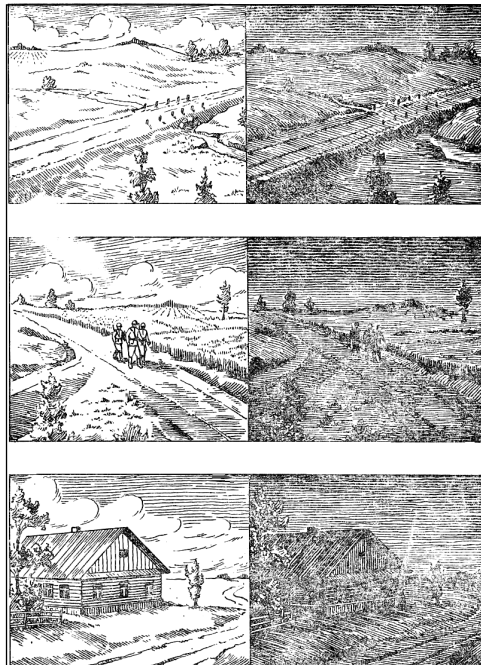

Рис.2.10. Видимість місцевих предметів вдень і вночі

Визначення відстаней у нічних умовах здійснюється по чутності звуків. Зразкові відстані чутності деяких звуків при нормальному слуху і сприятливих умовах погоди приведені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Відстань чутності деяких звуків

Об'єкти і характер звуку	Дальність чутності, км.
Неголосна розмова, кашель, неголосні команди, заряджання зброї, різка дроту	0,1 – 0,2
Забивання в землю колів у ручну	0,3
Рубка і спилування лісу (стукіт сокири, виск пили)	0,4
Рух підрозділу в пішому порядку	0,3 – 0,6
Падіння зрубаних дерев (тріск суччя, глухий удар об землю)	0,8
Рух автомобілів	0,5 – 1,0
Отривка окопів (удари лопати об камінь)	1,0
Одиночні постріли з автомата	2 – 3
Стрілянина чергами, рух танків	3 – 4
Гарматна стрілянина	10 – 15

При веденні спостереження вночі варто враховувати, що видимість буде краще знизу нагору, тому що ціль при цьому проектується на фоні неба.

При роботі і при виконанні завдань в умовах денного освітлення нічний зір погіршується. Повторне піддавання яскравому сонячному світла надає більш несприятливий вплив на адаптацію очей до темряви. Знаходження в умовах інтенсивного сонячного освітлення від двох до п'яти годин призводить до значному зменшенню чутливості очей, яке може зберігатися до п'яти годин. Цей ефект може посилюватися відбивають поверхнями типу піску і снігу. При цьому швидкість адаптації до темряви і здібності нічного зору будуть знижені. Оскільки ці процеси взаємопов'язані і можуть зберігатися протягом декількох днів, в умовах яскравого сонячного світла, коли очікуються нічні дії, повинні використовуватися військові сонцезахисні окуляри нейтральної щільності або подібні фільтруючі лінзи.

Адаптація до темряви або нічний зір – це тільки перший крок до збільшення своїх здібностей добре бачити вночі. Застосування правильних способів спостереження вночі дозволяє військовослужбовцям подолати багато фізіологічні обмеження, характерні для очей, і знизити оптичні ілюзії, які часто вводять в оману. Спосіб полягає в повільному рівномірному русі очей і огляді предмету або ділянки місцевості справа наліво або зліва направо (рис. 2.11).

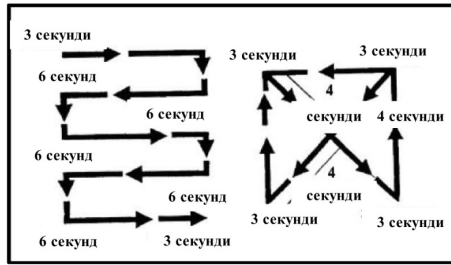

Рис.2.11. Огляд предмету
або ділянки місцевості вночі

Хоча такий рух очей використовується і вдень і вночі, вночі необхідно уникати дивитися безпосередньо на слабо видимий предмет в спробі підтвердити його наявність.

Спостереження за яким-небудь предметом шляхом фокусування погляду на ньому в умовах денного освітлення не накладає ніяких обмежень, але цей спосіб неефективний вночі. Причиною цього є сліпа пляма, яка з'являється в умовах слабого освітлення. Щоб компенсувати це обмеження, військовослужбовці повинні використовувати периферійний зір. Такий підхід вимагає, щоб погляд був направлений на 10 градусів вище, нижче або в сторону від предмета.

Це дозволяє периферійному зору залишатися в контакті з цим предметом.

Адаптація до темряви відбувається в різній мірі і з різною швидкістю. Протягом перших 30 хвилин в темряві чутливість ока збільшується приблизно в 10 тисяч разів, але після цього швидкість адаптації знижується, і ступінь адаптації більше практично не збільшується.

Адаптація до темряви погіршується, якщо очі піддаються яскравому світлу від ліхтарів, прожекторів, сірників, сигнальних ракет і фар транспортних засобів. Час повного відновлення нічного зору після такого впливу може займати до 45 хвилин.

Окуляри нічного бачення перешкоджають адаптації до темряви. Однак якщо військовослужбовець адаптується до темряви до використання окулярів, його нічний зір повністю відновиться приблизно через дві хвилини після їх зняття.

Сприйняття кольору вночі зменшується. Світлі й темні предмети можуть розрізнятися залежно від інтенсивності відбиваного ними світла.

Гострота зору також знижується. Оскільки гострота зору вночі становить 1/7 частини гостроти зору вдень, військовослужбовці можуть бачити тільки великі предмети.

Навіть при використанні периферійного зору вид предмету, розглянутого більше 2 – 3 секунд, може відсвічувати і зливатися із загальним сірим фоном. В результаті, стає невидимим і може становити потенційну небезпеку. Щоб уникати цього, військовослужбовець повинен пам'ятати про це явище і уникати спостереження за предметом більше 2 – 3 секунд. Переміщаючи свій погляд від однієї точки

периферійного зору до іншої, він може продовжувати спостереження за предметом за допомогою периферійного зору.

Предмети можуть бути ідентифіковані за їх формою або по силуету. Успіх при використанні такого способу визначається знанням архітектури споруд, поширених в районі проведення дій.

У таблиці нижче наведені відстані, з яких різні джерела світла можуть бути помічені вночі незброєним оком.

Таблиця 2.5

Відстані, з яких різні джерела світла
можуть бути помічені вночі незброєним оком

ДЖЕРЕЛО СВІТЛА	ВІДСТАНЬ
АВТОМОБІЛЬНІ ФАРИ	4-8 км
СПАЛАХ ПОСТРІЛУ ОДИНОКОЇ ГАРМАТИ	4-5 км
СПАЛАХИ ПОСТРІЛУ СТРЕЛЬЦЬКОЇ ЗБРОЇ	1,5-2 км
БАГАТТЯ	6-8 км
ФОНАР	До 2 км
ПАЛАЮЧИЙ СІРНИК	До 1,5 км
ПАЛАЮЧИЙ СИГАРКА	0,5-0,8 км

Спостереження за допомогою приладів нічного бачення в залежності від їх виду дає можливість виявляти джерела інфрачервоного випромінювання, або – вести спостереження за станом і діями противника.

Тепловізійний пристрій (тепловізор) розпізнає теплове випромінювання, що випускається об'єктами, що знаходяться в полі його зору, на тепловому тлі навколишнього простору, і далі відображає відносну інтенсивність теплового випромінювання у формі видимого зображення на телевізійному моніторі. Нагріті предмети більш інтенсивно випромінюють в інфрачервоному діапазоні. Тепловізор вловлює ІЧ-випромінювання, і перетворює його в електричний сигнал, який потім виводиться на екран індикатора. У найбільш поширеному варіанті відносно більш теплі зони виглядають світліше, ніж більш холодні. Така система відображення позначається як «біле-гаряче». Перевагою обладнання цього типу є здатність забезпечувати видимість незалежно від умов освітлення, крізь щільний дим і туман, а також давати чітке зображення добре замаскованого людини або транспортного засобу за умови, що є достатня різниця температур між розглянутим об'єктом і фоном (рис. 2.12).

Рис.2.12. Тепловізійне зображення спостереження вночі

Основною перевагою інфрачервоних (ІЧ) систем у порівнянні з радіочастотними засобами є їх висока скритність дії. Тут ІЧ-засоби є найбільш перспективними, оскільки вони дозволяють вести розвідку і упізнання цілей в пасивному режимі, а також в умовах світових перешкод на полі бою, забезпечують, хоч і обмежене, спостереження цілей крізь листя, маскувальні мережі і камуфляж.

В даний час існують наступні види приладів нічного бачення:

- прилади нічного бачення, що використовують принцип перетворення невидимого для неозброєного ока зображення місцевості і цілей вночі у видиме зображення;

- прилади нічного бачення, засновані на використанні телевізійних передавальних трубок, що працюють при низьких рівнях природної нічної освітленості;

- тепловізійні прилади, що використовують принцип перетворення власного теплового випромінювання місцевості і цілей (теплової картини) в зображення, що спостерігається людським оком, у тому числі в умовах туману, дощу, снігопаду і штучних перешкод – задимлення і застосування маскувальних аерозольних утворень вдень і вночі;

- прилади нічного бачення, що використовують лазерне підсвічування цілей для спостереження в обмежених умовах видимості вдень і вночі, викликаних метеорологічними чинниками або застосуванням противником засобів штучної маскуванія і протидії.

Найкращі результати спостереження за допомогою приладів нічного бачення бувають в темну безмісячну ніч і при великій прозорості повітря. Тому спостереження за допомогою приладів нічного бачення зазвичай поєднуються з наглядом неозброєним оком і з підслуховуванням.

При спостереженні за допомогою приладів нічного бачення слід враховувати, що вони не можуть дати зображення місцевості й розташованих на ній предметів в тому вигляді, як ми звикли їх бачити. Залежно від того, якою мірою спостережувані предмети відображають або поглинають інфрачервоні промені, вони можуть розпізнаватися або по силуетах, або за ступенем контрастності.

Наприклад, природна зелень, сильно відбиває інфрачервоні промені, зображується в приладі у вигляді білих плям, і дерева виходять ніби вкриті снігом; вода, небо, сильно поглинають інфрачервоні промені, спостерігаються у вигляді

чорних плям. Дерев без листя, каміння, скелі набувають сірий колір. Танки при русі в сторону приладу виявляються по відображенню броні і стекол фар, а при русі в обліченому напрямку – по опорних ковзанок і гусеницях.

Влітку солдати, одягнені у вовняне обмундирування і маскувальні костюми, спостерігаються краще, ніж одягнені в бавовняний одяг. Взимку на тлі снігу краще спостерігаються солдати в білих маскувальних костюмах, ніж одягнені в грубошерсті шинелі.

Ця властивість інфрачервоних променів може бути з успіхом використано для виявлення цілей, замаскованих під природний колір місцевих предметів, так як штучне маскуванню при спостереженні в прилад різко виділяється на тлі природного кольору навколишньої місцевості.

Джерела інфрачервоного світла, фари машин, замасковані синіми стеклами, ліхтарі зі стеклами темного кольору можуть бути виявлені через прилади нічного бачення на дальності їх прямої видимості.

Позитивні якості тепловізійної апаратури в порівнянні з приладами нічного бачення:

- повна незалежність від освітленості як вдень, так і вночі;
- абсолютно пасивний принцип роботи, виключаючи можливість виявлення апаратури по ознакам демаскування, а також шляхом спостереження в прилади нічного бачення (ПНБ);
- значна дальність дії, яка забезпечує спостереження тактичних цілей по їх випроміненою в умовах маскуванню маскувальними сітками, а також в туман і при використанні звичайних засобів маскуванню;
- безвідмовна робота в умовах засвічень, що засліплюють, інтенсивними джерелами світла, включаючи освітлюючи засоби всіх видів;
- можливість виявлення слідів транспортних і бойових машин на місцевості;
- можливість визначення тактичних ситуацій (засідок).

До недоліків тепловізорів відносяться: більш складне, ніж у ПНБ, більш висока вартість і складність експлуатації.

2.1.8. Спостереження за повітряним противником

Розвідка повітряного противника ведеться з метою своєчасного виявлення засобів повітряного нападу та оповіщення підрозділів. Спостереження за повітрям ведеться безперервно усім особовим складом, окремо можуть призначатися спостерігачі та обладнуватися пост повітряного спостереження. Спостереження ведеться за допомогою оптичних приладів послідовним переглядом повітряного простору, починаючи від обрїю. Виявивши повітряну ціль, спостерігач негайно подає сигнал оповіщення, визначає характер цілі, напрямок польоту і доповідає команду (старшому СП).

Питання для самоконтролю

1. Організація спостереження в підрозділах механізованого батальйону.
2. Обов'язки спостерігача.
3. Що призначається спостерігачеві роти (взводу, відділення) для ведення розвідки?
4. Що вказується в завданні спостерігачу?
5. Вимоги до місця для спостереження у взводі (відділенні).
6. Здійснення спостереження у маневрених видах бою.
7. Порядок роботи спостерігача взводу (відділення) по веденню розвідки.
8. Порядок вимірювання положення цілі на місцевості по її кутовій величині від ближнього орієнтиру за допомогою бінокля.
9. Порядок визначення положення цілі на місцевості по відстані і магнітному азимуту.
10. Порядок визначення відстані до виявленої цілі противника окомірним способом.
11. Порядок визначення відстаней по кутових розмірах предметів (по формулі тисячної).
12. Порядок визначення відстаней по видимих лінійних розмірах предметів.
13. Порядок доповіді спостерігача взводу (відділення) командирі про все помічене.
14. Зміна спостерігачів.
15. Вимоги до місця розташування спостережного посту.
16. Зміст завдання спостережному посту.
17. Порядок роботи старшого спостережного посту з отриманням завдання.
18. Зміст завдання черговому спостерігачу спостережного посту.
19. Вимоги до обладнання спостережного посту.
20. Правила складання схеми орієнтирів.
21. Порядок роботи спостерігача спостережного посту перед початком розвідки.
22. Розвідувальні (демаскуючі) ознаки бойової і повсякденної діяльності та видові ознаки розпізнавання противника.
23. Порядок дій спостерігача і старшого спостережного посту при виявленні цілі.
24. Особливості ведення спостереження вночі.
25. Порядок визначення відстаней у нічних умовах по чутності звуків.
26. Способи ведення спостереження вночі.
27. Особливості використання для спостереження тепловізорів.
28. Порядок спостереження за повітряним противником.

2.2. Солдат в оборонному бою

Оборонний бій – вид загальновійськового бою, який ведеться з метою відбиття наступу противника, завдання йому максимальних втрат, утримання важливих районів (рубежів, об'єктів) місцевості і створення сприятливих умов для переходу в наступ або ведення інших дій.

Перехід до ведення оборонного бою може здійснюватися в різних умовах обстановки. У ряді випадків підрозділи переходитимуть до оборонного бою і організовуватимуть його під вогнем противника. У інших випадках, коли відсутнє безпосереднє зіткнення з противником, перехід до оборони здійснюватиметься завчасно. У зв'язку з цим перехід до оборонного бою в першому випадку прийнято називати переходом **в умовах безпосереднього зіткнення з противником**, а в другому випадку – **в умовах відсутності зіткненням з ним**.

Значно важче переходити до оборонного бою в умовах безпосереднього зіткнення з противником. У такій обстановці солдат вимушений буде в ході бою у складі відділення захоплювати вигідний рубіж і під вогнем противника в складних умовах проводити роботу по обладнанню позиції в інженерному відношенні.

Мета оборонного бою може бути досягнута, якщо солдат майстерно обладнає і замаскує свій окоп, виявить витримку, стійкість і завзятість, а також уміло використовуватиме свою зброю для знищення противника, який атакує.

Вибір місця для стрільби (окопу), його обладнання (відривання) і маскування. При переході до оборонного бою в умовах безпосереднього зіткнення з противником солдат, отримавши завдання, передусім, має відшукати на місцевості невелике природне укриття або воронку від бомби (снаряда), швидко сховатися від вогню противника і приготувитися до бою. Головне тут полягає в тому, щоб якнайшвидше вибрати таке місце, яке б забезпечувало оборону, спостереження і маскування, укриття від вогню противника. Воно має бути зручним при веденні вогню. Якщо немає поблизу ніякого укриття, то необхідно швидко окопатися. Перш ніж приступити до окопування, з положення лежачи проводиться коротке вивчення місцевості. При цьому особлива увага звертається на такі місця, як невеликі складки, низини, канави, борозни на ріллі та інші укриття, які можуть використовуватися противником для потайного наближення до позиції.

Відривання одиночного окопу під вогнем противника проводиться в такій послідовності (рис. 2.13):

- лежачи на вибраному місці, солдат кладе автомат праворуч від себе на відстані витягнутої руки стволом у бік противника;
- обернувшись на лівий бік, він виймає піхотну лопату з чохла;
- узявши держак лопати біля лотка обома руками, ударами на себе підрізає дерен або верхній ущільнений шар землі, позначаючи спереду і з боків межі виїмки;
- знявши дерен, кладе його збоку, щоб потім після відривання окопу його можна було використовувати для маскування бруствера і амбразури.

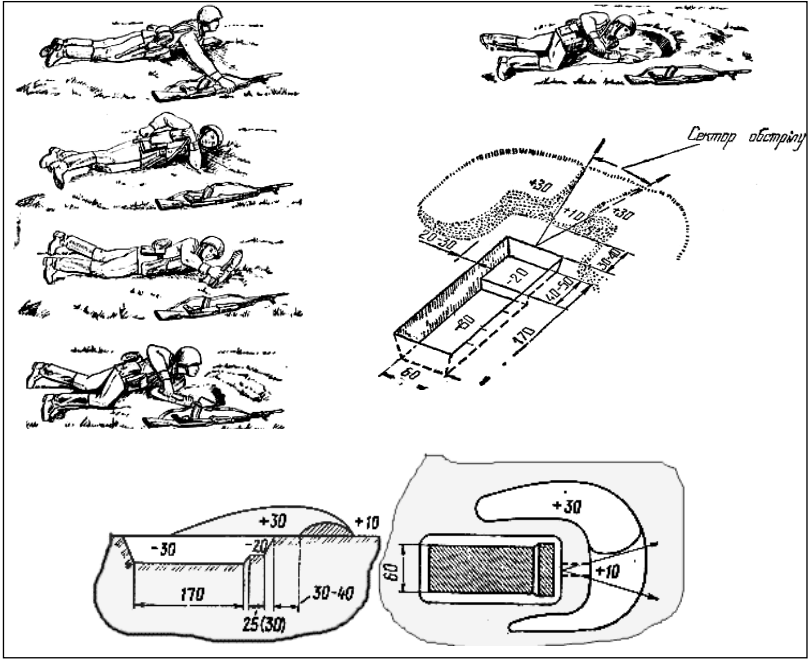

Рис. 2.13. Послідовність відривання одиночного окопа для стрільби із автомата лежачи

Земля викидається спочатку вперед, а в подальшому в сторони, щоб обергти себе від ураження кулями і осколками снарядів та гранат.

Під час роботи голову потрібно тримати можливо ближче до землі, але так, щоб можна було вести безперервне спостереження за противником.

Відривши передню частину окопу на глибину приблизно 20 см, солдат відсовується трохи назад і продовжує відривання іншої частини. Окоп по ширині має бути 60 см, а по довжині – 170 см Після закінчення роботи бруствер маскується під колір навколишньої місцевості.

Особлива увага при цьому звертається на товщину бруствера, для кожного ґрунту вона буде різною.

Наприклад, із звичайного ґрунту – 160 см, з піщаного і мерзлого – 90 см, з кам'янистого – 50 см, а із снігу – 300 см.

Якщо противник не проявляє активності, то робота по вдосконаленню окопу триває. Поглиблюючи і пристосовувавши його для стрільби з коліна на глибину 60 см (рис. 2.14), а потім відриваючи для стрільби стоячи до 110 см (рис. 2.15).

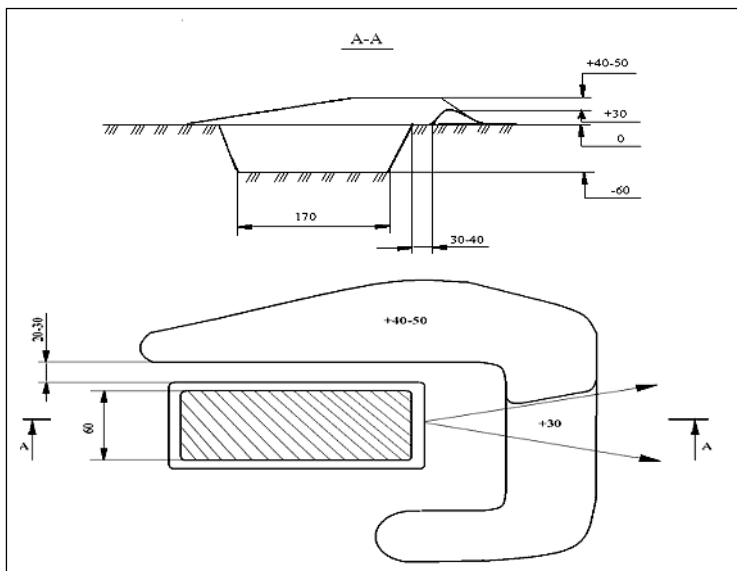

Рис. 2.14. Окоп для стрільби із автомата з коліна

Одиночний окоп для стрільби стоячи захищає особовий склад від куль і осколків снарядів. Так, наприклад, пробивна дія кулі калібру 7,62 мм в ґрунт складає 20 – 25 см; бруствер окопу завтовшки 50 – 60 см повністю захищає солдата від ураження вогнем стрілецької зброї противника.

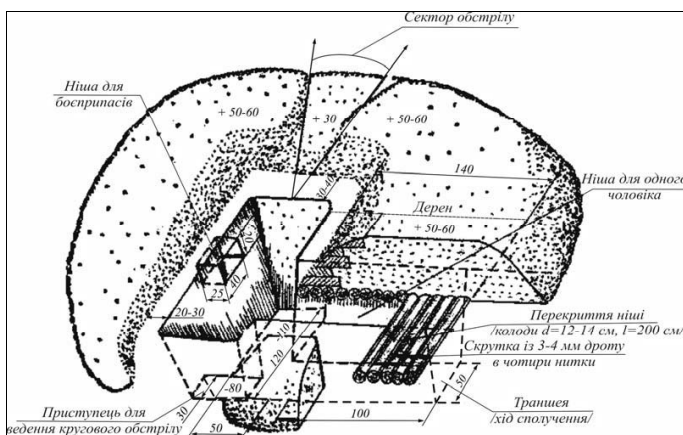

Рис. 2.15. Окоп для стрільби із автомата стоячи

У подальшому всі одиночні окопи з'єднуються між собою й утворюють окоп на відділення (бойову позицію відділення). З цією метою солдат, не виходячи з окопу, відриває сполучний хід до свого сусіда ліворуч. Послідовність роботи така ж, як і при відриванні одиночного окопу. Стінки окопу, особливо в піщаних ґрунтах, зміцнюються жердинами, хворостом, дошками, дерном.

Усі підступи до бойової позиції відділення перед фронтом і на флангах повинні прострілюватися вогнем, з цією метою повинне проводитися розчищення місцевості для поліпшення умов спостереження і ведення вогню. Розчищення слід проводити так, щоб вона не була помітна для противника і не демаскувала позицію відділення. Не допускається вирубка просіки у напрямку противника. Доцільно вирубувати дрібний чагарник, обрубувати на крупних деревах і кущах гілки, що низько звисають і заважають обстрілу і спостереженню. Зрубаний чагарник і обрубані з дерев гілки краще всього рівномірно розкидати по землі. Добре замаскований окоп майже не помітний, і противник позбавлений можливості вести по ньому прицільний вогонь.

Крім того, в передбаченні нічного бою автомати і кулемети без нічних прицілів готуються до ведення вогню вночі.

Для автомата в цьому випадку робиться в бруствері жолобок і використовуються кілочки-обмежувачі. Жолобок в бруствері готується з таким розрахунком, щоб покладений в нього автомат був наведений у вказаному командиром напрямку. Край жолоба трамбується і обкладається дерном. Кілочки-обмежувачі забиваються по два у цівки і прикладу автомата. По можливості кілочки замінюються рогатками.

При підготовці кулемета для ведення вогню вночі можуть використовуватися різні пристосування для установки під приклад.

При занятті оборони в умовах відсутності зіткнення з противником є можливість ретельніше вибрати і повно обладнати місце для стрільби (вогневу позицію), встановити загородження і при необхідності провести розчищення сектора обстрілу і виконати інші завдання.

Проте, незалежно від того, в яких умовах займається оборона, завжди треба проявляти пильність і готовність застосувати зброю, безперервно спостерігати за місцевістю, особливо вночі та в інших умовах обмеженої видимості, коли найбільш вірогідний раптовий напад противника.

Підготовка і ведення оборонного бою. У обороні вогонь є основним засобом знищення противника.

Підготуватися до ведення оборонного бою – це означає знати бойове завдання, відрити окоп і зайняти його, отримати боеприпаси і бути в готовності до відкриття вогню. Необхідно знати смугу вогню відділення, орієнтири і відстань до них, ділянки зосередженого вогню, по яких необхідно вести вогонь. Солдат озброєний сучасною стрілецькою зброєю, автоматичний вогонь якої є основним видом ураження противника. Найбільш ефективний вогонь із стрілецької зброї – 400 – 600 м, в цих межах і створюється зона суцільного вогню.

До переходу противника у наступ його поодинокі військовослужбовці та окремі дрібні групи намагатимуться вести розвідку, проробляти проходи в мінно-вибухових загородженнях або проникнути в глибину оборони. Ці

військовослужбовці і групи захоплюються у полон, а у разі неможливості захоплення – знищуються вогнем, як правило, чергового вогневого засобу із запасної (тимчасової) вогневої позиції. Решта солдат в цей час знаходяться в готовності до відбиття наступу противника і одночасно проводять інженерне дообладнання бойової позиції відділення, займаються бойовою підготовкою, допомагають механіку-водію (водію) у технічному обслуговуванні БМП (БТР) або відпочивають. Великі групи противника, що наближаються до позиції відділення, знищуються вогнем кулемета або БМП (БТР), а за потреби – вогнем усього відділення.

З початком вогневої підготовки атаки противника солдат, якщо він не спостерігач, по команді (сигналу) командира укривається в окопі з протиосколковими козирком (підбрустверній протиосколковій ніші, щілині, бліндажі або в БМП (БТР)) у готовності швидко зайняти свої місце на бойовій позиції (вогневу позицію (місце для стрільби)).

Будучи спостерігачем, солдат знаходиться у визначеному місці і спостерігає за діями противника (п. 2.1). Про результати спостереження доповідає командирові відділення.

У цей же час противником можуть завдатися ядерні удари. З отриманням сигналу про безпосередню загрозу застосування противником зброї масового ураження (у разі нанесення противником ядерного удару) солдат застосовує засоби індивідуального захисту, а після проходження ударної хвилі готується до відбиття атаки противника.

При спалаху ядерного вибуху особовий склад негайно лягає на дно окопу (траншеї), при знаходженні в бойовій машині піхоти (бронетранспортері) закриває двері, бійниці, люки, жалюзі і включає систему захисту. Такі дії передбачені тому, що бойові машини піхоти (бронетранспортери), танки і фортифікаційні споруди значно ослабляють дію ударної хвилі, проникаючої радіації і радіоактивного опромінювання, надійно оберігають особовий склад від поразки світловим випромінюванням. Якщо особовий склад в цей час знаходиться на відкритій місцевості, потрібно негайно лягти на землю обличчям вниз, ногами у бік вибуху, закрити шию і обличчя коміром бушлату, кисті рук прибрати під себе. Після проходження ударної хвилі особовий склад надягає протигази і виготовляється до відбиття атаки противника.

При застосуванні противником хімічної зброї особовий склад, не припиняючи виконання бойового завдання, надягає засоби індивідуального захисту, в бойових машинах піхоти і танках надягає протигази, закриває люки, двері, бійниці, жалюзі і включає фільтровентиляційну установку.

У разі застосування противником запальних засобів особовий склад для захисту використовує фортифікаційні споруди, танки, бойові машини піхоти (бронетранспортери), засоби індивідуального захисту, бушлати, ватяні куртки, плащ-намети, різні місцеві матеріали (дерев'яні щити, настили, мати із зелених віток і трави).

Гасіння запальних речовин, що потрапили на шкіру або на одяг солдата, здійснюється ним самим або з допомогою товариша. Для гасіння запальної

суміші, що горить, необхідно щільно накрити місце, що горить, рукавом, бушлатом, плащ-наметом, загальновійськовим захисним плащем, вологою глиною, засипати землею або піском. За відсутності засобів гасіння полум'я збивається перекочуванням на землі. Одяг, який палає, повинен бути негайно знятий. На обпалену поверхню шкіри необхідно накласти пов'язку, змочену водою або 5% розчином мідного купоросу.

При гасінні бойової техніки, що горить, і споруд необхідно засипати землею, піском або снігом вогнища пожежі або накрити брезентом, плащ-наметами, а також можна збивати полум'я свіжозрубаними гілками дерев.

Для підвищення стійкості від спалаху відкриті елементи дерев'яних споруд треба засипати землею, а в траншеях створити пороги, які перешкоджатимуть затіканню суміші, що горить, в траншею.

При виявленні переходу противника в атаку по команді командира «Відділення – до бою» (сигналом спостерігача) солдат негайно займає своє місце на позиції відділення і готується до відкриття вогню.

Вогонь по противнику відкривається з наближенням його на дальність ефективного вогню зброї відділення: спочатку з ПТРК, БМП (БТР), потім з кулеметів, а з дистанції 400 – 600 м – з усієї зброї відділення і вогонь доводиться до найвищої напруги.

Танки й інші броньовані машини противника знищуються ПТКР, вогнем БМП, гранатометів і реактивними протитанковими гранатами, а піхота, що спішилася, – відсікається від танків та знищується вогнем кулеметів і автоматів.

Солдатові необхідно пам'ятати, що його вогонь особливо ефективний у той момент, коли противник вимушений уповільнити атаку при подоланні загороджень перед переднім краєм. Головне завдання кожного солдата – не допустити противника на бойову позицію.

Знищення танків та інших бронеоб'єктів противника. Танки та інші бронеоб'єкти противника – це найважливіші і найбільш небезпечні для солдата цілі на полі бою.

У той же час танк не страшний солдатіві, якщо солдат проти нього діє сміливо і обдуманно, добре знає його тактико-технічні характеристики, вразливі місця і уміло застосовує свою зброю. Найбільш вразливими місцями танка є: ходова частина (гусениця, провідні і направляючі колеса), борти і корма корпусу і башня, прилади стрільби і спостереження, ствол гармати і кулемета. До конструктивних недоліків можна віднести наявність мертвого простору, що утворюється перед танком при максимальному схилі озброєння, а також обмеженість спостереження і подолання перешкод і загороджень. Слід знати, що при закритті приладів спостереження підручними засобами танк стає «сліпим».

Вразливі місця танка Abrams і життєво важливі зони деяких з них показані на рис. 2.16.

Вибір засобів і способу знищення бронеоб'єктів противника залежить від конкретної обстановки. Для ураження танків і інших броньованих цілей в бою використовуються: ПТРК, гранатомети, реактивні протитанкові гранатами, ручні

протитанкові гранати, протитанкові міни, а також вогонь із стрілецької зброї по приладах прицілювання і спостереження.

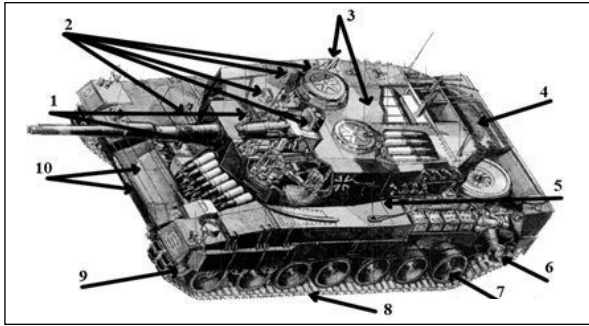

Рис. 2.16. Уразливі місця танка Абрамс

- 1 – прилади прицілювання; 2– прилади спостереження;
- 3 – верхня частина башти; 4 – моторно-трансмiсійне відділення;
- 5 – щілина між корпусом і баштою; 6 – ведучий каток;
- 7 – опорний каток; 8 – гусениця; 9 – напрямний каток;
- 10 – відділення управління.

У разі виходу танка противника безпосередньо до бойової позиції відділення він уражається реактивними протитанковими гранатами в борт або кормову частину. Екіпаж, який залишає уражений танк, знищується вогнем стрілецької зброї.

Якщо до бойової позиції (окопу) наближається танк і його не вдалося знищити з гранатомета, то треба почекати доки він підійде на відстань 25 – 30 м. На такій близькій відстані танк вже своїм вогнем не небезпечний, оскільки навіть при найбільшому схилі гармати і кулемета їх вогонь не може уразити солдата. Цей момент потрібно використовувати для кидка протитанкової гранати. Не виключена можливість, що кинута солдатом протитанкова граната не уразить танк, в цьому випадку потрібно відскочити по траншеї убік або лягти на дно траншеї, а коли танк пройде, швидко встати і кинути гранату в борт або кормову частину танка. Після вибуху приготуватися до стрільби для ураження екіпажа, що покидає уражений танк.

При метанні гранат по танках, що наступають, БМП і бронетранспортерам противника правильне винесення точки прицілювання має вирішальне значення, оскільки протитанкові гранати завдають ураження тільки при безпосередньому попаданні в броньовану ціль. По танку, що рухається на солдата або від нього, метати гранату слід назустріч або навздогін, як по нерухомій вертикальній цілі, враховуючи при цьому, що за час польоту гранати машина устигає пройти 5 – 10 м.

При метанні гранати по танку, що рухається уздовж фронту в 15 – 20 м від солдата зі швидкістю приблизно 15 км/год. (швидкість людини, що спокійно біжить), точку прицілювання слід виносити на 1/2 корпуси танка від переднього обріза бічної броні (рис. 2.17).

Боротьбу з танками і іншими броньованими об'єктами, що рухаються, можна вести з використанням протитанкових мін. Протитанкові міни на місцевості встановлюються за допомогою мінних загороджувачів, а солдатом – вручну.

Боротьбу з броньованими машинами противника можуть також вести кулеметник і снайпер, відкриваючи вогонь по оглядових приладах.

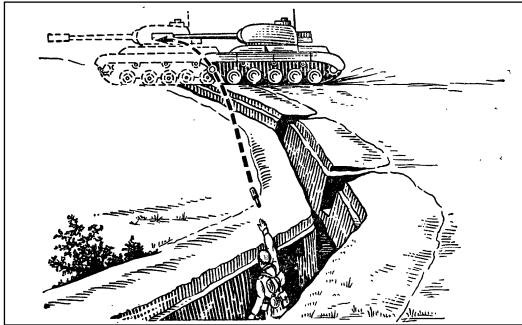

Рис. 2.17. Метання протитанкової гармати по танку, що рухається з флангу

В окремих випадках за наказом командира відділення для боротьби з танками противника може призначатися солдат, який, використовуючи рельєф місцевості, під прикриттям вогню відділення або димів висувається з протитанковими гранатами до цілі і знищує її.

Знищення противника, що увірвався на позицію. З підходом піхоти противника на 30 – 40 м солдати самостійно або по команді командира відділення закидають противника ручними гранатами. Якщо противник увірвався на позицію солдати знищують його вогнем упритул, гранатами і в рукопашному бою.

Якщо окремі групи противника, що увірвалися на передній край оборони, спускаються в траншею, то солдат, щоб не допустити подальшого поширення цих груп, швидко встановлює задалегідь заготовлені їжаки, рогатки та інші переносні загородження. Встановивши загородження, він веде бій з противником, що уклінився, і одночасно спостерігає за траншеєю. Противника, що намагається просуватися по траншеї або викинути загородження з траншеї (підірвати його), солдат знищує вогнем впритул, гранатою і в рукопашному бою.

Бій ведеться до повного знищення противника і позиція без наказу командира не покидається. Ні поява противника на флангах відділення, ні оточення не можуть змусити солдата відійти із займаної позиції. Солдат повинен пам'ятати, що, ведучи наполегливий бій у складі відділення навіть в умовах повного оточення, він відволікає значні сили ворога і тим самим надає велику допомогу в повному знищенні противника, що увірвався в оборону.

Якщо противникові вдалося увірватися на позицію сусіднього відділення, то солдат за наказом командира займає запасний окоп в ході сполучення або траншеї і

знищує противника влучним вогнем у фланг або тил, а на близькій відстані – рзними гранатами і багнетом.

Відбивши атаку, необхідно негайно привести в порядок зброю, поповнити боеприпаси, виправити ушкодження окопу і приготуватися до відбиття повторної атаки противника.

Відхід на іншу позицію проводиться тільки за наказом командира, під прикриттям вогню артилерії і мінометів. Відхід здійснюється несподівано для противника, для цього використовуються дими, туман і інші умови обмеженої видимості.

Якщо солдату наказано спільно з іншими солдатами відділення прикривати відхід, то він повинен наполегливо утримувати займану позицію, не допускаючи прориву противника. Після досягнення, тими що відходять наміченого рубежу солдат по сигналу командира починає відхід.

Відхід здійснюється перебіжками. Зробивши першу перебіжку, солдат забезпечує вогнем відхід своїх товаришів. Якщо ж противник переслідує, солдат вогнем зупиняє його рух і сам відходить, здійснюючи перебіжку під прикриттям вогню відділення.

При відході важливо уміти швидко і непомітно у взаємодії з сусідами відірватися від противника, потайно зайняти новий вигідний рубіж, приготуватися до бою і відбити напад противника, нанісши йому втрати.

Якщо противник, що проник через наш передній край, контратакований підрозділами з глибини і починає відходити, солдат, що знаходиться в цей час на своїй позиції на передньому краю, надає допомогу тим, що контратакують, знищуючи вогнем противника, що відходить.

При підході, тих хто контратакують до бойової позиції відділення, солдат за наказом командира переходить у контратаку.

Питання для самоконтролю

1. Мета оборонного бою та умови переходу підрозділів до оборони.
2. Вибір солдатом місця для стрільби (окопу).
3. Послідовність відривання солдатом одиночного окопу під вогнем противника.
4. Параметри одиночних окопів для стрільби із автомата лежачи, з коліна, стоячи.
5. Порядок з'єднання одиночних окопів між собою й утворення окопу на відділення.
6. Порядок розчищення місцевості на підступах до бойової позиції відділення.
7. Порядок підготовки автоматів і кулеметів без нічних прицілів до ведення вогню вночі.
8. Підготовка солдата до ведення оборонного бою.
9. Дії солдата до переходу противника у наступ.
10. Дії солдата з початком вогневої підготовки атаки противника.
11. Дії солдата з переходом противника в атаку.
12. Дії солдата щодо знищення танків та інших броньованих об'єктів противника.
13. Дії солдата щодо знищення противника, що увірвався на позицію.

2.3. Солдат у наступальному бою

Наступальний бій – вид загальновійськового бою, який проводиться з метою розгрому (знищення) противника та оволодіння важливими районами (рубежами) місцевості або об'єктами.

Наступальний бій є тим видом бою, який має вирішальне значення в досягненні перемоги над противником. Його сутність полягає в тому, що війська, які ведуть наступ уражають противника всіма наявними засобами, проводять рішучу атаку переднього краю його оборони, стрімко просуваються у глибину його бойового порядку, знищують і полоняють живу силу, захоплюють озброєння і військову техніку (ОВТ), матеріальні засоби, оволодівають наміченими районами (рубежами) місцевості, об'єктами.

В залежності від положення й характеру дій противника наступ може вестися на противника, який обороняється, наступає або відходить.

Наступ на противника, який наступає, здійснюється шляхом ведення зустрічного бою.

Наступ на противника, який відходить, здійснюється переслідуванням.

Наступ на противника, який обороняється, в залежності від готовності його оборони і ступеня нанесеного йому вогневого ураження здійснюється:

- **висуванням із глибини (з ходу)** (з висуванням з вихідних районів, обладнаних у глибини і поступовим розгортанням з похідного у передбойовий та бойовий порядок у ході висування і наближення до переднього краю оборони противника);

- **із положення безпосереднього зіткнення з ним** (з положення оборони після перегрупування або зміни).

Атака – це стрімкий і безупинний рух підрозділів у бойовому порядку в поєднанні з вогнем найвищої напруги усіх вогневих засобів з метою знищення противника і оволодіння визначеним районом (рубежем, об'єктом).

Залежно від завдання, що виконується, характеру місцевості, дій противника й інших умов обстановки солдат в складі механізованого відділення може атакувати у пішому порядку (взимку на лижах), у броньованому порядку на БМП (БТР) або десантом на танках.

У наступі солдат, використовуючи результати вогневого ураження противника, діє з повною напругою сил в тісній взаємодії з іншими солдатами відділення. Перед наступом він зобов'язаний:

- з'ясувати своє завдання, а також завдання відділення і взводу, цілі для ураження і порядок відкриття вогню;

- знати номер (розпізнавальний знак) танка, за яким діятиме відділення, порядок взаємодії з ним, а також і з іншими вогневими засобами;

- при атаці в пішому порядку – місце і порядок спішування, місце в бойовій лінії відділення (бойовій групі), порядок подолання загороджень і перешкод;

- запам'ятати встановлені командиром сигнали;

- перевірити справність зброї і підготувати його до бою;

- перевірити наявність боєприпасів і при необхідності поповнити їх; перевірити наявність і справність засобів індивідуального захисту, підігнати спорядження.

Під час атаки солдат у складі відділення невідступно пересувається за танком і своїм вогнем знищує вогневі засоби противника, в першу чергу протитанкові, своєчасно вказує танку найбільш небезпечні цілі, що заважають просуванню.

2.3.1. Наступ з висуванням із глибини (з ходу)

Підготовка солдата до наступу. До початку наступу з висуванням із глибини (з ходу) солдат у складі відділення потай розташовується у вказаному командиром відділення місці, де він готує свою зброю і бойову техніку до майбутнього бою і постійно знаходиться в бойовій готовності до відбиття можливого нападу повітряного і наземного противника.

Солдат завчасно готується до посадки. При цьому особливу увагу він звертає на особисту екіпіровку, на справність зброї, на наявність встановленої норми боєприпасів, крім того, перевіряє, чи розряджена зброя, а якщо була команда зарядити зброю, то, чи поставлена вона на запобіжник; багнет-ніж відмикається.

Посадка солдата в бойову машину може здійснюватися: в бойову машину піхоти, бронетранспортери БТР-3, БТР-4 – через задні двері; у бронетранспортер БТР-80 – через люки.

Для посадки в бойову машину солдат у складі відділення вишиковується біля машини у визначеному для нього місці за командою (сигналом) «Відділення, ДО МАШИНИ»

За командою (сигналом) «ПО МІСЦЯХ» солдат, використовуючи колеса, гусениці і підніжки, швидко займає своє місце в бойовій машині.

Зброя при посадці береться як зручніше, за винятком кулеметів ПК, які передаються військовослужбовцям, які здійснили посадку, або які стоять позаду.

З початком розгортання взводу в бойовий порядок механік-водій (водій) за вказівкою командира відділення виводить БМП (БТР) на свій напрям і разом з навідником-оператором (навідником кулемета) з'ясовує об'єкт атаки і цілі для ураження, механік-водій (водій) – напрямок руху і місце проходу у загородженнях.

Атака у броньованому порядку на БМП (БТР). Атака у броньованому порядку на БМП (БТР) застосовується на доступній для бойових машин місцевості під час наступу на противника, який поспішно перейшов до оборони і не чинить організованого опору, а також коли його оборона надійно подавлена зі знищенням більшої частини протитанкових засобів.

Після розгортання взводу у бойову лінію механік-водій (водій) веде бойову машину за танком, який атакує слідом за розривами снарядів своєї артилерії, на відстані 100 – 200 м від нього. При цьому відділення продовжує стрімкий рух до об'єкту атаки, ведучи вогонь зі зброї бойової машини і стрілецької зброї через бійниці.

Мінне поле долається з використанням траля, що є на танку, а за відсутності траля – по проробленому проходу в порядку, вказаному командиром взводу, в тісній взаємодії з танками і сусідніми бойовими машинами.

Після подолання загороджень механік-водій в точно встановлений час виводить бойову машину на передній край оборони противника і безупинно продовжує вести її в глибину оборони, витримуючи напрямок наступу.

Навідник-оператор по команді командира відділення або самостійно в ході висування і атаки знищує вогневі засоби, в першу чергу протитанкові, із зброї, встановленої на машині, стрільці і кулеметники знищують вогневі засоби і живу силу противника зі стрілецької зброї через бійниці.

Стрільцю і кулеметнику потрібно знати, що при веденні вогню через бійниці напрямок стрільби має бути 45 – 60°.

Атака в пішому порядку. Атака в пішому порядку застосовується при прориві підготовленої оборони противника, наступі в населеному пункті, оволодінні укріпленням районом, а також на важкодоступній для танків і БМП (БТР) місцевості (в горах, лісі). При цьому особовий склад діє безпосередньо за танками на відстані, що забезпечує їх безпеку від розривів снарядів своєї артилерії і підтримку просування танків вогнем стрілецької зброї. БМП (БТР) у цьому випадку, використовуючи складки місцевості, ривками від рубежу до рубежу (від укриття до укриття) просуваються за своїми відділеннями на відстані, яка забезпечує надійну підтримку вогнем особового складу, що атакує, а БМП зі стабілізованим озброєнням – безпосередньо в бойовій лінії своїх відділень або у складі групи бойових машин.

Перед атакою механізованих і танкових підрозділів проводиться вогнева підготовка атаки, а в ході наступу – вогнева підтримка наступу та вогневе супроводження підрозділів углиб.

При атаці в пішому порядку по команді командира відділення «Відділення, ПРИГОТУВАТИСЯ ДО СПІШУВАННЯ» механік-водій (водій) збільшує швидкість руху бойової машини, наздоганяє танк, солдат виймає зброю з бійниці, ставить її на запобіжник і готується до спішування.

Висадка (спішування) солдата з бойової машини здійснюється: з бойової машини піхоти, бронетранспортерів БТР-3, БТР-4 – через задні двері; з бронетранспортера БТР-80 – через люки.

З виходом бойової машини на встановлене місце спішування механік-водій (водій) за командою командира відділення «ДО МАШИНИ» уповільнює рух або, використовуючи складки місцевості і наявні укриття, робить коротку зупинку. Солдат швидко вискакує з бойової машини, займає своє місце в бойовій лінії з інтервалом між солдатами 6 – 8 м (8 – 12 кроків), відкриває вогонь на ходу, бігом або прискореним кроком у складі відділення (бойової групи) продовжує рух до переднього краю оборони противника. Для захисту і забезпечення безпеки від уламків снарядів і мін своєї артилерії солдат в складі відділення може здійснювати зближення з противником за бронею бойової машини. У цьому випадку відділення розгортається у бойову лінію для атаки з наближенням до противника на відстань ефективного вогню зі стрілецької зброї.

Після спішування особового складу в БМП (БТР) залишаються навідники-оператори (кулеметники БТР), механіки-водії (водії) і заступник командира взводу (головний сержант взводу).

З початком атаки солдат з'ясовує об'єкт атаки і порядок подолання загороджень. Невідступно пересуваючись за танком, він своїм вогнем знищує вогневі засоби противника, в першу чергу протитанкові, своєчасно вказує танку найбільш небезпечні цілі, що заважають просуванню відділення.

Атака має бути стрімкою – в цьому запорука успіху. Солдат, що рухається повільно, – зручна мішень для противника.

При підході до мінного поля по команді командира відділення «Відділення, за мною, у колону по одному (по двоє), у прохід, бігом-РУШ» кулеметник першим висувається до проходу, долає його і вогнем прикриває рух відділення, а інші солдати поступово скорочують інтервали, перешиковуються у колону і стрімким кидком услід за танком по його коліях або по виконаному проходу під прикриттям вогню бойової машини піхоти (бронетранспортера) долають мінне поле (рис. 2.18).

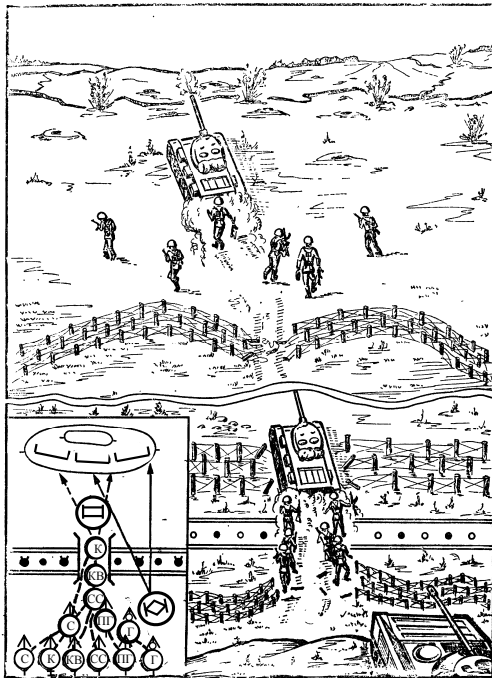

Рис. 2.18. Подолання змішаного мінного поля услід за танком

Подолавши мінне поле, солдат по команді командира відділення «Відділення, у напрямку ..., напрямний ... – ДО БОЮ, ВПЕРЕД» або «Відділення, за мною – ДО

БОЮ» знову займає своє місце в бойовій лінії відділення, ведучи вогонь по противнику на ходу, стрімко просувається до об'єкту атаки (рис. 2.19).

Наблизившись до траншеї противника на 25 – 40 м, солдат за командою командира відділення «Відділення, гранатами – ВОГОНЬ» кидає гранату в траншею і стрімким ривком, пригнувшись, з криком «Ура» рішуче вривається на передній край оборони, знищує противника вогнем впритул і безупинно продовжує атаку у вказаному напрямку.

Якщо солдат вимушений вести бій в траншеї або ході сполучення, то він просувається якнайшвидше.

Перш ніж увійти до зламу траншеї або ходу сполучення, солдат кидає гранату і здійснює 1 – 2 черги з автомата (прочісує вогнем).

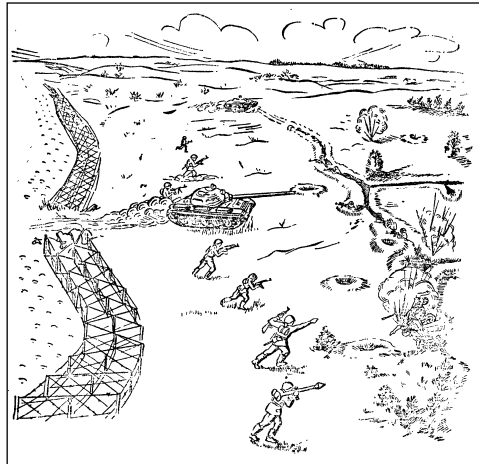

Рис. 2.19. Розгортання в бойову лінію

Дротяні загородження у вигляді «їжаків», «рогаток» і т. п., поставлені противником в траншеї або ході сполучення, викидаються вгору багнетом або підриваються гранатою. Якщо це зробити неможливо, слід потай обійти таку ділянку зверху.

Просуваючись по траншеї противника, треба уважно оглянути, чи немає в ній мін-сюрпризів і інших вибухових пристроїв.

При виявленні мінно-вибухових загороджень їх необхідно знешкодити, а при неможливості знешкодити – поставити ясно видимий попереджувальний знак.

Знищувати противника в цих умовах дуже складно, солдат в основному повинен розраховувати на власну майстерність ведення рукопашного бою, на свою зброю і свої сили, застосовуючи при цьому укол багнетом, удари прикладом, магазином або піхотною лопатою, гранати і вогонь впритул (рис. 2.20).

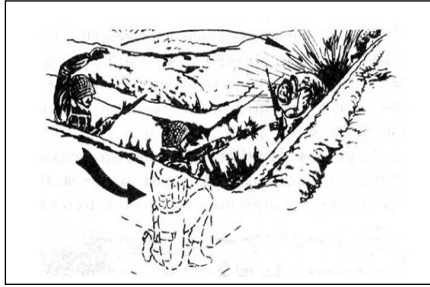

Рис. 2.20. Бій солдата в траншеї

Після висадки десанту БМП долає міне поле противника у взаємній вогневій підтримці з танками і під прикриттям вогню артилерії, а БТР долають загородження встановленим порядком по проробленому проході.

Подолавши загородження, БМП (БТР), використовуючи складки місцевості, ривками від рубежу до рубежу (від укриття до укриття) просувається за своїм відділенням на віддаленні, яка забезпечує надійну підтримку вогнем особового складу, що атакує, а БМП зі стабілізованим озброєнням – безпосередньо в бойовій лінії відділення, при цьому механік-водій (водій) створює навідникові-операторові (навідникові кулемета) вигідні умови для ураження вогневих засобів противника.

Вогонь ведеться поперх бойової лінії відділення і в проміжки між відділеннями. При наступі на відкритому фланзі вогонь може вестися і із-за флангу відділення. Вибір того або іншого виду зброї БМП (БТР) і способу ведення вогню залежить від конкретної обстановки, виявлених вогневих засобів противника і умов місцевості.

Вибір напрямку переміщення БМП (БТР) здійснюють навідник-оператор (навідник кулемета) і механік-водій (водій) відповідно до раніше поставленого завдання командиром відділення. Напрямок руху повинен забезпечувати прохідність БМП (БТР) і скритність дій, яка досягається завчасним визначенням місця для нової вогневої позиції, маршруту висування до неї з урахуванням рельєфу місцевості (ярів, низин, висот, насипів, посадок лісу і чагарнику, будівель та ін.), і стрімким переміщенням. Щоб не допустити значного відставання від бойової лінії відділення і не понизити бойових можливостей БМП (БТР) по підтримці вогнем відділення, а також не дати можливості противникові уразити БМП (БТР), доцільно вести вогонь з однієї позиції (зупинки) на протязі не більше 1 – 3 хв. Кожне переміщення БМП (БТР) здійснюється з урахуванням висування інших БМП (БТР) взводу.

Під час наступу в глибині оборони противника солдат, не відхиляючись від напрямку наступу і використовуючи складки місцевості, швидко виходить у складі відділення (бойової групи) у фланг або тил противника і рішучою атакою знищує його.

Успішне просування танка або хоч би одного солдата свого або сусіднього відділення негайно підтримується іншими солдатами і відділенням в цілому.

Бойова машина піхоти (бронетранспортер), просуваючись позаду відділення (бойової групи), що наступає, або безпосередньо в його бойовій лінії, вогнем із гармати, ПТРК або кулемета підтримує його бій.

Гранатометник і кулеметник просуваються в безпосередній близькості від командира відділення і знищують противника по команді командира або самостійно.

Снайпер, діючи в бойовій лінії, уважно спостерігає за полем бою і знищує найбільш важливі поодинокі цілі (офіцерів, спостерігачів, снайперів, обслуг вогневих засобів).

У разі послаблення опору противника солдат, що наступає в пішому порядку, по команді командира відділення може здійснювати посадку в бойову машину. Механік-водій БМП (БТР) збільшує швидкість руху бойової машини, наздоганяє бойову лінію, а потім уповільнює рух машини або робить коротку зупинку. Солдат за командою командира відділення «ДО МАШИНИ» бігом висувається до своєї бойової машини, ставить зброю на запобіжник, потім за командою «ПО МІСЦЯХ» у вказаному порядку займає місце в машині, готується до ведення вогню на ходу. Навідник-оператор БМП (навідник кулемета БТР) під час посадки особового складу спостерігає за противником і знищує виявлені цілі. Для знищення противника, який перешкоджає просуванню танків, а також для надання їм допомоги у подоланні загороджень і перешкод особовий склад може спішуватися.

2.3.2. Наступ з положення безпосереднього зіткнення з противником

Підготовка солдата до наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником. Наступ з положення безпосереднього зіткнення з противником солдат починає в складі відділення з вихідної позиції (з траншеї, окопу), яка займається у встановлений командиром взводу час із перебудовою бойового порядку (при знаходженні в положенні оборони) або після зміни підрозділів, які оборонялись.

Для наступу з положення безпосереднього зіткнення із противником солдат займає вказане командиром відділення місце (окоп) в ділянці траншеї відділення (ході сполучення) з урахуванням побудови бойового порядку для ведення наступального бою або зручності посадки на БМП, десантом на танк. БМП (БТР) займає вогневу позицію за відділенням або розташовується разом із взаємодіючими танками на вихідній (очікувальній) позиції, у разі неможливості пересування – залишається на попередній вогневій позиції. Заняття свого місця для наступу проводиться зазвичай по траншеях, ходах сполучення й інших прихованих підступах.

У вихідному положенні для наступу солдат знаходиться в постійній готовності до відбиття можливого наступу противника. Він зобов'язаний знати, де проходить

передній край оборони противника, звідки можна очікувати його раптових дій, смугу вогню відділення (її межі праворуч, ліворуч) і додатковий сектор обстрілу, своє місце на позиції; час готовності і дії з початком атаки противника і за необхідності дообладнувати вихідну позицію для наступу.

У траншеї солдати займають місця для бою, вказані командиром відділення. З цією метою можуть використовуватися вже підготовлені осередки або скрито обладнуються нові. Роботи по інженерному дообладнанню вихідної позиції ведуться під виглядом посилення оборони з дотриманням суворих заходів маскуванню. В ході дообладнання позиції готуються пристосування для швидкого вискакування з траншеї (окопу), в цих цілях в передній крутизні траншеї влаштовуються сходинки або поглиблення, готуються виїмки (упори) на висоті 50 – 60 см.

Обладнання вихідного положення – складна і трудомістка робота. На відривання і обладнання потрібна велика кількість часу. Тому підрозділи найчастіше займають підготовлені позиції. Скільки б часу не знаходилися військовослужбовці в траншеї, вони повинні дотримуватися того самого режим поведінки, який був у попередньому підрозділу, що займав цю позицію.

Під час підготовки до наступу солдат з'ясовує завдання взводу, відділення (бойової групи) і своє завдання; при наступі на БМП (БТР) – місце і порядок посадки і спішування; своє місце в бойовій лінії відділення (бойовій групі); порядок подолання мінно-вибухових загороджень; цілі для ураження і порядок ведення вогню; перевіряє справність зброї і готовність його до бою, наявність встановленої норми боеприпасів, наявність і справність засобів індивідуального захисту; підганяє спорядження і вивчає сигнали.

Ведення солдатом наступу з положення безпосереднього зіткнення із противником. З початком вогневої підготовки атаки особовий склад відділення вогнем зі своєї зброї знищує виявлені кулемети, гранатомети й інші вогневі засоби, а також живу силу противника в об'єкті атаки і на його флангах.

З підходом танків до траншеї на відстані солдат за командою командира відділення «Відділення, ПРИГОТУВАТИСЯ ДО АТАКИ» солдат заряджає зброю повними магазинами (стрічками), приєднує багнети і встановлює, у разі потреби, обладнання для швидкого вистрибування з траншеї, веде спостереження за танками і сигналами командира відділення.

Під час *атаки в пішому порядку* за командою командира відділення «**Відділення, в атаку – ВПЕРЕД**» солдат швидко вискакує з траншеї (окопу) і одночасно з іншими солдатами услід за танком або самостійно перебіжками (прискореним кроком, бігом) зближується з противником.

Вогонь солдат веде з ходу і з коротких зупинок, при цьому дотримуючись встановленого командиром відділення порядку просування і ведення вогню, щоб не припинявся рух відділення у цілому: кулеметник і частина стрільців (вогнева група або одна з бойових груп) веде вогонь, а інші (маневрена група або решта бойових груп) – просуваються вперед; потім ті, що просунулися, відкривають вогонь, забезпечуючи просування тих, що залишилися позаду.

БМП (БТР) в цей час діє за бойовим порядком відділення на відстані 100-200 м і своїм вогнем підтримує просування особового складу, забезпечує подолання

відділенням мінно-вибухових загороджень і знаходиться в готовності до руху услід за відділенням на вигідний рубіж.

Подолання особовим складом мінно-вибухових загороджень і атака переднього краю оборони здійснюються так само, як і при настанні з ходу в пішому порядку.

В ході атаки солдат веде спостереження за місцевістю у напрямку атаки відділення і на флангах, з тим щоб своєчасно виявити і знищити противника, який намагатиметься використовувати окрім траншей і ходів сполучень кожную складку місцевості, що приховує його, і місцеві предмети, щоб, застосувавши гранати і інші протитанкові засоби ближнього бою, знищити або зупинити просування танків і відсікти від них атакуючих солдатів відділення, змусивши їх залагти. Тому кожен солдат повинен швидко реагувати на дії противника, відразу ж відкривати вогонь і знищувати вогневі засоби, передусім протитанкові, і живу силу противника.

Висування на рубіж переходу в атаку може здійснюватися *на БМП (БТР), десантом на танку*. У цьому випадку посадка солдат у БМП (БТР) (десантом на танк) здійснюється під час вогневої підготовки атаки у вихідному положенні для наступу. Для посадки БМП (БТР), яка розташована позаду свого відділення, по команді (сигналу) командира виходить з окопу, потай підходить до свого відділення і, використовуючи складки місцевості або заздалегідь обладнане місце, здійснює зупинку. Солдат по команді командира відділення «Відділення, ДО МАШИНИ», «ПО МІСЦЯХ» швидко займає своє місце і готується до ведення вогню з ходу через бійниці (поверх борту), а з переходом в атаку – відкриває вогонь.

Далі атака переднього краю оборони противника і розвиток наступу в глибину здійснюються в такому ж порядку як і при наступі з висуванням із глибини (з ходу) у пішому порядку або броньованому порядку на БМП (БТР).

При відбитті контратаки противника, що перевершує по силі, солдати по команді командира відділення займають позицію на вказаному рубежі і вогнем з місця знищують контратакуючого противника, після чого продовжують наступ.

Як тільки буде виявлений відхід противника, підрозділи негайно приступають до переслідування.

Щоб не дати противникові можливості відійти і зайняти оборону на новому рубежі, переслідування ведеться нестримно вдень і вночі. Солдат, переслідуючи противника, уміло використовує складки місцевості і інші її маскуючі властивості, виходить на шлях відходу противника, сковує його дії і рішучою атакою у складі відділення завдає йому поразки.

Солдат переслідує противника, як правило, у складі відділення на бойовій машині піхоти (бронетранспортері).

2.3.3. Прийоми і способи пересування на полі бою

Пересування на полі бою під час дій у пішому порядку солдат може здійснювати **прискореним кроком або бігом (у повний зріст або пригнувшись), перебіжками і переповзанням.**

Атака проводиться прискореним кроком або бігом.

Перебіжки і переповзання використовуються для прихованого зближення з противником.

Перед початком пересування особовий склад ставить зброю на запобіжник за командою «**Запобіжник – СТАВ**» або самостійно.

Спосіб пересування залежить від рельєфу місцевості, інтенсивності вогню противника та інших умов.

Ділянки місцевості, що приховані від спостереження противника і не прострілюються його вогнем, долаються **прискореним кроком або бігом.** Темп прискореного кроку в середньому – 130 – 140 кроків в хвилину, довжина кроку – 80 – 90 см.

Подовження кроку досягається за рахунок швидшого і повнішого розгинання ноги, що стоїть позаду, і більшого винесення іншої ноги стегном вперед. Тривале пересування прискореним кроком стомливе, тому при швидкісному пересуванні доцільно застосовувати чергування ходьби і бігу. Цим же способом солдат пересувається в ході атаки. При цьому зброя тримається в положенні для негайного відкриття вогню.

Пересування солдата **в повний зріст** застосовується в ході атаки і наступі на великій відстані від противника або на місцевості, де виключено спостереження противника (ліс, чагарник, лощини, яри, зворотні скати висот). Відкриті ділянки місцевості, що прострілюються противником, долаються перебіжками.

Для прихованого пересування по місцевості з невисокими укриттями (низький чагарник, висока трава, канава і т. п.) застосовується рух **пригнувшись**. При цьому способі пересування необхідно зігнути ноги в колінах, подати корпус вперед, дивитися перед собою і рухатися широким кроком. Усі рухи виконуються вільно, без напруги.

Залежно від характеру місцевості пересування по ній має свої особливості. Рух вгору по схилу робиться укороченим кроком з нахилом корпусу вперед. При великій крутизні підйом слід здійснювати зигзагами, тоб-то. рухатися поперемінно то правим, то лівим боком до скату на злегка зігнутих ногах, спираючись ребрами подошви каблуків об виступи гори. На круті підйоми можна також підійматися прямо, тримаючись руками за гілки, кущі, пучки густої трави і т. п., ставлячи ноги на усю ступню «ялиночкою» (з розведеними убік шкарпетками).

Пересування вниз по схилу здійснюється вільним кроком з постановкою ноги на п'яту, відхиляючи корпус назад. Спуск по крутих схилах можна здійснювати боком, приставними кроками, по можливості дотримуючись рукою за нерівності схилу.

Пересування по в'язкому або слизькому ґрунту здійснюється короткими кроками: ноги слід переставляти швидко, щоб вони не встигли глибоко зав'язнути в

грунті або зісковзнути з опори. Ставити ногу потрібно на усю ступню і старатися для опори вибирати твердіші ділянки (купина, борозни, виступи, корені і т. п.).

Біг може застосовуватися для подолання окремих ділянок місцевості (повільний, швидкісний і в середньому темпі).

Повільний біг застосовується на довгі дистанції. Корпус під час бігу нахилиється вперед дещо більше, ніж при ходьбі. Темп бігу – 150 – 165 кроків в хвилину при довжині кроку 70 – 90 см

Біг в середньому темпі проводиться вільним маховим кроком. Корпус при цьому тримається з невеликим нахилом вперед. Швидке просування вперед забезпечується за рахунок енергійного заднього поштовху, після якого нога, зігнута в коліні, вноситься стегном вперед-вгору і ставиться на усю ступню. Гомілка не повинна вноситися сильно вперед, а ступня – ставитися на землю далеко від проекції центру тяжіння, оскільки при такій постановці ноги на землю зростає гальмівна дія переднього поштовху, спрямована в протилежну сторону. Темп бігу – 165 – 180 кроків в хвилину, довжина кроку – 85 – 90 см

Швидкісний біг застосовується при перебіганнях, при вибіганні з укриттів до бойових і транспортних машин, при розгоні перед подоланням перешкод.

Корпус нахилиється вперед більше, ніж при бігу в середньому темпі, а відштовхування ногою і рух руками здійснюються енергійніше. Збільшення довжини кроку забезпечується за рахунок заднього поштовху ногою і швидкого винесення її стегном вперед. Нога після відштовхування вноситься вперед вверх зігнутою в коліні і м'яко ставиться на передню частину стопи з наступною опорою на усю ступню. Темп бігу – 180 – 200 кроків в хвилину, довжина кроку – 120 – 150 см.

Перебіжки застосовуються для швидкого зближення з противником на відкритій місцевості.

Перебіжка здійснюється наступним чином. За попередньою командою той, хто перебігає, намічає шлях руху й укриті місця зупинок для ведення вогню, а за командою для виконання швидко схоплюється і стрімко перебігає. Довжина перебіжки між зупинками для перепочинку залежить від місцевості і вогню противника і в середньому може бути до **20 – 40 кроків**. На місці зупинки той, хто перебігає, з розбігу лягає і відповідає трохи вбік, після цього готується для ведення вогню з метою прикриття просування решти. Положення зброї під час перебіжки – за вибором того, хто перебігає.

Взвод може здійснювати перебіжки по одному, групами (згідно з бойовим розрахунком) і відділеннями, а відділення – по одному, бойовими групами (згідно з бойовим розрахунком) або одночасно усім складом.

Перебіжки взводу (відділення, бойової групи) проводяться за командами:

по одному – **«Взвод (відділення, бойова група), у напрямку такого-то предмета (на такий-то рубіж), перебіжкою справа (зліва, справа і зліва) по одному – ВПЕРЕД»;**

по відділеннях (бойових групах) – **«Взвод (відділення), у напрямку такого-то предмета (на такий-то рубіж), перебіжкою, таке-то відділення (бойова група) – ВПЕРЕД»;**

усім складом відділення – **«Відділення, у напрямку** такого-то предмета (на такий-то рубіж), **перебіжкою справа** (зліва) – **ВПЕРЕД**».

Під час перебіжки відділення по одному за командою **«Вперед**» правофланговий (лівофланговий або одночасно правофланговий і лівофланговий) схоплюється, стрімко пробігає **20-40 кроків**, займає вогневу позицію і прикриває вогнем решту. Одночасно з зупинкою першого, пересувається другий, висунувшись на лінію першого, займає вогневу позицію і прикриває інших. Перший, хто перебігає, при зупинці останніх, перебігає тим же способом до виходу на вказаний рубіж під їх прикриттям. Решта солдат відділення послідовно висуваються таким же способом.

Під час перебіжки відділення бойовими групами перебігають одночасно декілька солдат бойової групи так само, як і по одному.

Під час перебіжки взводу відділеннями кожне відділення починає рух за командою свого командира відділення **«Відділення, у напрямку** такого-то предмета (на такий-то рубіж), **перебіжкою, за мною – ВПЕРЕД**». Особовий склад відділення одночасно схоплюється, пробігши **20-40 кроків**, займає вогневі позиції для ведення вогню. Для відновлення руху подається команда **«Відділення – ВПЕРЕД**».

Відділення, групи або окремі солдати, що ще не переміщуються, а також ті, що висунулися після перебіжки на вказаний рубіж (зупинку), в обов'язковому порядку підтримують вогнем тих, хто перебігає, при цьому змінюючи вогневу позицію після **2-3 коротких черг**.

БМП (БТР) своїм вогнем підтримують просування особового складу своїх підрозділів, використовуючи складки місцевості переміщуються у вказаному напрямку стрибками від рубежу до рубежу (від укриття до укриття).

Невеликі ділянки місцевості, що прострілюються противником, можуть долатися **переповзанням**. Залежно від обстановки, висоти рослинного покриву і наявності незначних укриттів переповзання може здійснюватися **по-пластунськи, на четвереньках і на боці**.

За командою **«ЛЯГАЙ**» або за командою **«ДО БОЮ**» взяти зброю у праву руку, зробити повний крок правою ногою та трохи вправо, одночасно нахилити корпус вперед, опуститися на ліве коліно та поставити ліву руку на землю попереду себе, пальцями вправо, потім, опираючись послідовно на стегно лівої ноги і перед пліччя лівої руки, лягти на лівий бік та швидко перевернутися на живіт, ноги трохи розкинути в сторони носками назвоні, а за командою **«ДО БОЮ**», крім того, приготуватися для ведення вогню.

За командою **«ВСТАТИ**» підтягнути обидві руки на рівень грудей, маючи зброю у правій руці, одночасно звести ноги разом, потім, різко випрямляючи руки, підняти груди від землі та винести праву (ліву) ногу вперед, швидко піднятися, приставити ліву (праву) ногу і прийняти стройове положення зі зброєю.

За попередньою командою той, хто переповзає, повинен намітити шлях руху і укриті місця зупинок (вогневих позицій), а за командою для виконання – переповзти одним з указаних способів. Для переповзання взводу подаються такі ж команди, як і під час пересування перебіжками, наприклад: **«Взвод, у напрямку** такого-то предмета (на такий-то рубіж), **по-пластунськи** (на четвереньках, на боці) **справа**

(зліва), **відділеннями – ВПЕРЕД**» або «**Відділення, у напрямку** такого-то предмета (на такий-то рубіж), **на боці справа** (зліва, справа і зліва) **по одному – ВПЕРЕД**».

Переповзання по-пластунськи застосовується на місцевості, що прострілюється вогнем стрілецької зброї противника і що не має достатніх укриттів.

Для переповзання по-пластунськи (рис. 2.19) лягти щільно на землю, правою рукою взяти ремінь за його верхню частину і покласти її на передпліччя правої руки. Підтягнути праву (ліву) ногу і одночасно витягнути ліву (праву) руку, якомога далі; відштовхуючись зігнутою ногою, пересунути тіло вперед, підтягнути другу ногу, витягнути другу руку і продовжувати рух у тому самому порядку. Під час переповзання голову високо не піднімати.

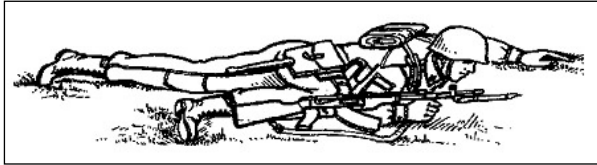

Рис. 2.19. Переповзання по-пластунськи

Переповзання на четвереньках застосовується на місцевості, яка прострілюється вогнем стрілецької зброї, має лише невеликі маски (низький чагарник, високу траву, посіви), а також по канавах, неглибоких лощинах, по траншеях і ходах сполучення, по яких рух у зріст і пригнувшись неможливий.

Для переповзання на четвереньках (рис. 2.20) встати на коліна і опертися на передпліччя або кисті рук. Підтягнути зігнуту праву (ліву) ногу під груди, одночасно ліву (праву) руку витягнути вперед. Пересунути тіло вперед до повного випрямлення правої (лівої) ноги, одночасно підтягуючи під себе другу зігнуту ногу, і, витягуючи другу руку, продовжувати рух у тому ж самому порядку. Зброю тримати: при опорі на передпліччя – так же, як і під час переповзання по-пластунськи, при опорі на кисті рук – у правій руці.

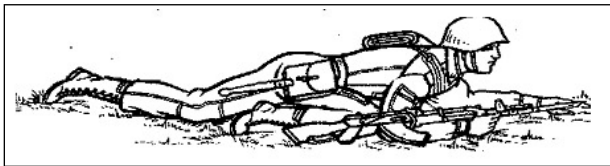

Рис. 2.20. Переповзання на четвереньках

Переповзання на боці застосовується зазвичай при пересуванні по снігу або на піщаній місцевості, при переповзанні з кулеметами, при доставці боєприпасів і їжі, при винесенні поранених з поля бою.

Для переповзання на боці (рис. 2.21) лягти на лівий бік; підтягнувши вперед ліву ногу, зігнути в коліні, опертися на передпліччя лівої руки, правою ногою упертися каблуком у землю, як можна ближче до себе; розгинаючи праву ногу, пересунути тіло вперед, не змінюючи положення лівої ноги, після чого продовжувати рух у тому ж порядку. Зброю тримати правою рукою, поклавши її на стегно лівої ноги.

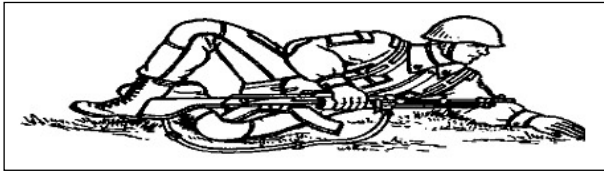

Рис. 2.21. Переповзання на боці

Для одночасного пересування всієї бойової лінії взводу (відділення) подається команда **«Взвод (відділення), у напрямку такого-то предмета – ВПЕРЕД»**, якщо необхідно, додається **«БІГОМ»** або **«Взвод (відділення), у напрямку такого-то предмета на такий-то рубіж – ВПЕРЕД»**, а для відділення, крім того, **«Відділення, за мною – ВПЕРЕД»**.

Для зупинки взводу (відділення) подається команда **«Взвод (відділення) – СТІЙ»**, а для поновлення руху – **«Взвод (відділення) – ВПЕРЕД»**.

Рух бойової лінії взводу (відділення) назад проводиться так само, що і вперед, за командою **«Взвод (відділення), відійти на такий-то рубіж, справа (зліва або справа і зліва) по одному (по групах, відділеннях) – НАЗАД»**.

2.3.4. Подолання в бою перешкод і загороджень

Під час пересування на полі бою можуть зустрітися різні види природних перешкод, інженерних загороджень і заражені ділянки місцевості.

Подолання траншей, ходів сполучення, невеликих ям і воронок проводиться без опорним стрибком з приземленням на одну або обидві ноги. Глибокі і широкі рви, ями, воронки долаються по перекинутій через них колоді, штурмовому містку, зробленому з місцевих матеріалів.

Невисокі вертикальні перешкоди (огорожа, частокіл, кам'яна або дерев'яна огорожа) долаються без опорними або опорними стрибками.

Високі вертикальні перешкоди (кам'яна стіна, дерев'яна огорожа і ін.) долаються «зацепом» або силою з опором на стегно, груди, а також за допомогою товариша.

Долати загородження в наступі нескладно, якщо вони не знаходяться під вогнем противника, набагато важче їх долати, коли вони прикриваються вогнем. Загородження влаштовуються для того, щоб тимчасово затримати наступ. Незначна затримка при подоланні перешкод може привести до того, що противник своїм прицільним вогнем нанесе значні втрати тим, хто наступає. Все це необхідно враховувати, і долати загородження швидко.

Ділянки місцевості, обладнані рогатками і завалами, долаються після розтягування загороджень за допомогою гачка. Якщо розтягнути їжаки і рогатки не представляється можливим, то долаються вони за допомогою матів, фашин або шинелей.

Дротяні загородження перед переднім краєм і в глибині оборони противника долаються, як правило, по проходах, виконаним саперами вибуховим способом або танками. Можна їх долати через верх, заздалегідь накинувши на них дошки, мати, фашини і інші місцеві предмети.

Також подолання таких загороджень здійснюється по проходах, виконаних вручну за допомогою ножиць, або проповзанням під дротом, підводячи рогатками її нижні нитки. У цьому випадку долати загородження необхідно парами, коли один з солдатів просувається, інший прикриває його вогнем, а потім той що подолав загороду забезпечує своїм вогнем подолання іншому солдатові.

Необхідно пам'ятати, що всі загороди, як правило, противником прикриваються вогневими засобами або сигнальними мінами.

2.3.5. Прийоми знищення противника в ході атаки, ведення рукопашного і вогневого бою в окопах і траншеях

В ході атаки вогонь на ходу з автомата (кулемета) ведеться двома способами: навскидку і з прикладом, притиснутим до боку.

Стрільбу навскидку можна вести з короткої зупинки або на ходу (без зупинки). Для ведення вогню навскидку з короткої зупинки треба зупинитися і у момент постановки лівої ноги на землю одночасно уперти приклад в плече, прицілитися і провести чергу, опустити автомат і продовжувати рух. Для ведення вогню на ходу (без зупинки) необхідно підкинути автомат (кулемет) до плеча, направити його на ціль і, продовжуючи рух, вести вогонь.

Ведення вогню другим способом здійснюється, як правило, без зупинки. Для цього треба правою рукою притиснути приклад до правого боку, лівою рукою утримувати автомат на цівці. При стрільбі з кулемета, крім того, перекинути ремінь через ліве плече, направити автомат (кулемет) на ціль і, не припиняючи руху, вести вогонь.

При веденні вогню на ходу перезарядження автомата проводити, не припиняючи руху.

Після подолання загороджень солдатів, ведучи вогонь на ходу, повинен стрімко просуватися до переднього краю оборони противника. З підходом до траншеї на 25 – 40 м по команді командира «Гранатами — вогонь» або самостійно він кидає гранату в траншею і атакує противника. Солдатів противника, що знаходиться в траншеї, знищує вогнем впритул, гранатою, багнетом-ножем або ударом прикладу. Першу траншею необхідно долати, не спускаючись в неї, потім, не зменшуючи темпу просуватися вперед, продовжувати рух в глибину опорного пункту. І лише при крайній необхідності, якщо противник знаходиться в ходах сполучення, і знищити його з брестера траншеї не вдалося, за наказом командира солдати зістрибують в траншею і знищують противника.

Знищення противника в окопах, траншеях і ходах сполучення вимагає спеціальної підготовки. Складність полягає в тому, що солдат, що увірвався в траншею або окоп противника, може розраховувати тільки на власну майстерність, на свою зброю і на свої сили.

Противник, що знаходиться в траншеї, може закидати її їжачками, рогатками, мотками колючого дроту. За кожним її поворотом можуть знаходитися солдати противника.

При очищенні ділянок траншеї і ходів сполучення необхідно діяти парами. Спочатку обидва солдати знаходяться біля повороту траншеї, один з них кидає гранату, а інший вискакує із-за повороту після вибуху і вогнем впритул завершує знищення противника. Для ефективніших дій із знищення противника необхідно, щоб один з солдатів знаходився зверху траншеї і вогнем підтримував дії пари солдатів, які просуваються вперед по траншеї, очищаючи останню її частину.

Солдат повинен бути готовий до ведення рукопашного бою, уміти застосовувати уколи багнетом, удари прикладом, піхотною лопатою, а також рукою і ногою. Наносити їх необхідно найкоротшим шляхом з коротким замахом в найбільш вразливі місця: по голові, ключиці, суглобам рук і ніг, в сонячне сплетіння. Вслід за ударом необхідно бути готовим до захисту від можливого нападу противника. Захист від його ударів проводиться відбиттям автомата або піхотною лопатою по зброї противника праворуч, ліворуч або вниз. Вслід за відбиттям наноситься укол багнетом або удар прикладом (лопатою).

2.3.6. Способи метання ручних осколкових і протитанкових гранат

Ручні осколкові гранати дистанційної дії РГД-5 (наступальна) і Ф-1 (оборонна) (рис. 2.22 а, б) вибухають через 3 – 4 с після кидка, а ручні осколкові гранати ударно-дистанційної дії РГН (наступальна), РГО (оборонна) (рис. 2.22 в, г) та ручні протитанкові гранати РКГ-3 (рис. 2.23) вибухають миттєво при ударі об будь-яку перешкоду. Тому при метанні а ручних осколкових гранат ударно-дистанційної дії протитанкових гранат необхідно уважно слідити за тим, щоб на шляху їх польоту не було предметів, об які вони могли б вдаритися або зачепитися стабілізатором.

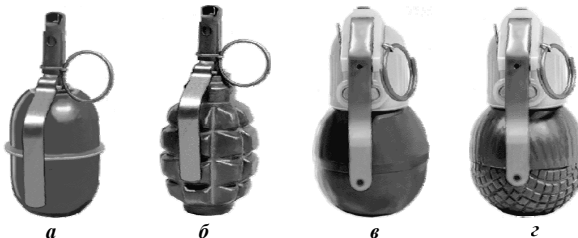

Рис. 2.22. Загальний вигляд ручних осколкових гранат:
дистанційної дії: а – РГД-5; б – Ф-1 та
ударно-дистанційної дії: в – РГН; г – РГО

Гранати переносяться тільки в гранатних сумках, при цьому запали знаходяться в них окремо від гранат.

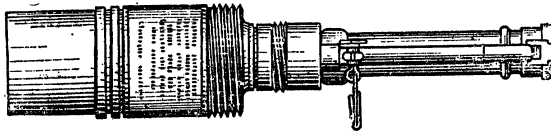

Рис. 2.23. Загальний вигляд ручної кумулятивної (протитанкової) гранати РКГ-3

Метання ручної осколкової гранати складається із заряджання гранати та прийняття положення для метання і самого метання.

Перед метанням граната заряджається (вставляється запал). Для заряджання необхідно витягнути пробку (зняти ковпачок), другою рукою взяти запал за трубку ударного механізму і обережно вкрутити його в центральну трубку гранати до відмови.

Метання проводиться по команді «Гранатою — вогонь» або самостійно. При цьому потрібно узяти гранату з сумки в руку, щільно притискуючи пальцями спусковий важіль до корпусу, іншою рукою стиснути і випрямити кінці запобіжної чеки і, узявшись за кільце вказівним або середнім пальцем, висмикнути її із запалу, після чого розмахнутися і кинути гранату в ціль. Метання гранати може проводитися на ходу, стоячи з місця, з коліна із-за укриття, з положення лежачи і з траншеї.

Метаючи протитанкову гранату, слід починати замах плавніше, потім збільшувати поступово швидкість руху і закінчувати його, вкладаючи в кидок всю силу.

Протитанкові гранати можна метати стоячи в повний зріст, з коліна і з положення лежачи (піднімаючись на одне або обидва коліна), але обов'язково із-за укриття або місцевих предметів, які можуть захистити від вибухової хвилі і осколків гранати, що розірвалася. Кинувши гранату, потрібно негайно сховатися.

2.3.7. Дії солдата в складі відділення при розгортанні взводу в передбойовий і бойовий (відділення – в бойовий) порядки і перешикуванні

Передбойовий порядок механізованого взводу, який діє в пішому порядку без БМП (БТР), є лінія колон відділень (рис. 2.24). Додані механізованому взводу засоби посилення прямують за напрямним відділенням або у вказаному командиром взводу місці.

Взвод, що діє у пішому порядку з похідного порядку в передбойовий розгортається за командою (сигналом) «**Взвод, у напрямку такого-то предмета (на такий-то рубіж), в лінію відділень – РУШ**». Перше відділення висувається в указаному напрямку. Решта відділень, незалежно від порядку прямування в колоні взводу, за командами своїх командирів висувається: друге – праворуч, третє – ліворуч і продовжують рух, витримуючи рівняння по першому відділенню з інтервалом до **100 м** між відділеннями.

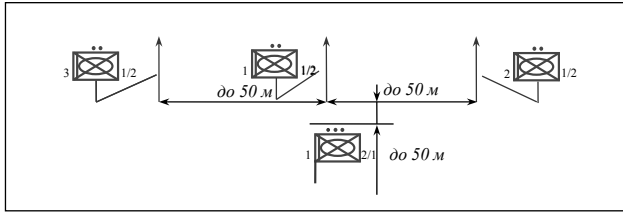

Рис. 2.24. Передбойовий порядок механізованого взводу, що діє у пішому порядку (варіант)

Залежно від обстановки і рішення командира взводу місця відділень у передбойовому порядку можуть змінюватися. В цьому випадку місця відділень командир взводу визначає командою «**Взвод, у напрямку такого-то предмета (на такий-то рубіж), напрямне таке-то відділення, таке-то відділення – праворуч, таке-то відділення – ліворуч – РУШ**». Відділення за командами своїх командирів висуваються на свої напрямки і, витримуючи рівняння по направляючому відділенню, продовжують рух.

З початком розгортання в передбойовий порядок командири відділень встановлюють спостереження за сигналами командира взводу.

Танковий (механізований) взвод під час дій на бойових машинах із колони у бойову лінію розгортається за командою (сигналом) «**Взвод – у напрямку такого-то предмета (на такий-то рубіж) – ДО БОЮ**» або «**Взвод, за мною – ДО БОЮ**». Машина командира взводу продовжує рух в указаному напрямку, друга машина рухається праворуч, третя – ліворуч, і продовжують рух, витримуючи рівняння по машині командира взводу, з інтервалом **до 100 м** між машинами (рис. 2.25). При більшій кількості бойових машин у взводі вони висуваються на вказані командиром взводу місця.

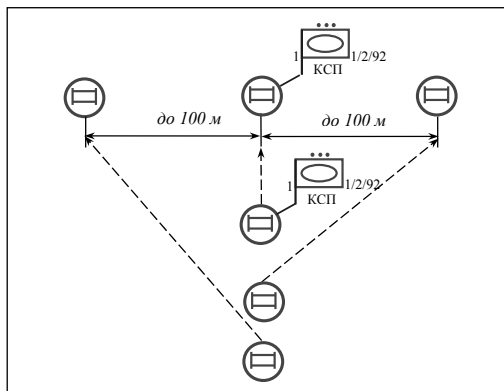

Рис. 2. Розгортання танкового взводу в бойову лінію (варіант)

Взвод, що діє у пішому порядку із передбойового порядку або з колони, минувши передбойовий порядок, розгортається у бойову лінію за командою «**Взвод, у напрямку такого-то предмета (на такий-то рубіж), напрямне таке-то відділення – ДО БОЮ**» або «**Взвод, за мною – ДО БОЮ**».

Під час розгортання в бойовий порядок із передбойового кожне відділення за командою свого командира розгортається у бойову лінію і витримуючи рівняння по напрямному відділенню, продовжує рух в указаному напрямку з максимальною швидкістю, яка забезпечує ефективне ведення вогню.

Під час розгортання у бойовий порядок із колони, минувши передбойовий порядок, відділення бігом (напряме відділення – кроком) в установленому порядку виходять на свої місця і одночасно розгортаються у бойову лінію, відкривають вогонь і продовжують стрімкий і безупинний рух вперед.

Відділення, що діє у пішому порядку, розгортається в бойову лінію за командою (сигналом) «**Відділення, у напрямку такого-то предмета (на такий-то рубіж), напрямний – такий-то – ДО БОЮ**» або «**Відділення, за мною – ДО БОЮ**». Особовий склад відділення розгортається у бойову лінію (лінію бойових груп) праворуч і ліворуч від командира відділення або напрямного і, відповідно до поставленого завдання, продовжує рух у указаному напрямку (рис. 2.26).

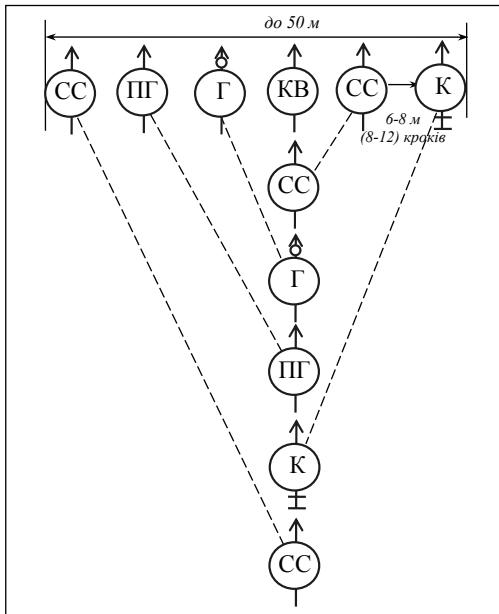

Рис. 2.26. Розгортання відділення із колони в бойову лінію (варіант)

Для відбиття противника вогнем з місця подається команда **«Взвод (відділення) – СТИЙ»**, за якою взвод (відділення) залягає, пристосовуючись до місцевості, і готується до ведення вогню. Для відновлення руху подається команда **«Взвод (відділення) – ВПЕРЕД»** і за необхідністю додається, **«БГОМ» («ПЕРЕБІЖКАМИ»)**.

Взвод, який діє на БМП (БТР), для атаки у пішому порядку спішується і розгортається в бойовий порядок за командою командира взводу **«Взвод – ДО МАШИНИ»**, яка дублюється командирами відділень.

Зміна напрямку пересування бойової лінії взводу, що діє на техніці, проводиться за командою (сигналом) **«Взвод, праворуч (ліворуч, кругом), у напрямку такого-то предмета (на такий – то рубіж) – РУШ»**.

При зміні напрямку руху праворуч (ліворуч) машина командира взводу змінює напрямок руху на вказаний предмет, лівофлангова (правофлангова) машина з підвищеною, а правофлангова (лівофлангова) з зниженою швидкістю, зберігаючи інтервали, висуваються на новий напрямок і продовжують рух у бойовій лінії.

Зміна напрямку руху взводу, що діє у передбойовому або бойовому порядку, а відділення у бойовому порядку проводиться за командою **«Взвод (відділення), праворуч (ліворуч, кругом), у напрямку такого-то предмета (на такий-то рубіж), напрямне – таке-то відділення (направляючий – такий-то) – РУШ»**.

Напрявне відділення (напрямний) змінює напрямок на вказаний предмет, решта відділень (бойова група, солдати) висуваються на новий напрямок і продовжують рух, витримуючи рівняння по напрямному відділенню (напрявному).

Під час повороту взводу, який діє у передбойовому порядку, кругом, відділення за командою своїх командирів **«Відділення, за мною – РУШ»** або **«Відділення, кругом – РУШ»** прямують за своїми командирами або одночасно повертаються кругом і продовжують рух у новому напрямку. Під час повороту взводу кругом у бойовому порядку всі машини (під час дій у пішому порядку – відділення) у бойовій лінії одночасно повертаються кругом і продовжують рух у новому напрямку.

За необхідності зміна напрямку руху взводу у бойовому або передбойовому порядку, а відділення у бойовому порядку може проводитись за командою (сигналом) **«Увага, роби, що я»**. У цьому випадку командир взводу (відділення) вказує новий напрямок руху взводу рухом своєї машини, а під час дій у пішому порядку – встановленим сигналом.

Взвод із бойової лінії в колону перешиковується за командою (сигналом) **«Взвод, у напрямку такого-то предмета (за мною), в колону – РУШ»**. Машина, командира взводу продовжує рух, решта машин згідно з порядком номерів виходять на напрямок руху машини командира взводу, займають свої місця в колоні і продовжують рух, додержуючись установленої дистанції.

Взвод із бойової лінії в лінію відділень перешиковується за командою (сигналом) **«Взвод, у напрямку такого-то предмета, в лінію відділень – РУШ»**. Кожне

відділення перешиковується в колону по одному і, зберігаючи інтервали, продовжує рух в указаному напрямку.

Взвод із лінії відділень (або з бойової лінії) в колону перешиковується за командою «**Взвод, у напрямку такого-то предмета, в колону по одному (по три), напрямне – перше відділення – РУШ**». Відділення на ходу по порядку номерів займають місця в колоні взводу (продовжують рух в указаному напрямку і одночасно перешиковуються в колону по одному, в подальшому займають свої місця в колоні взводу).

Відділення з бойової лінії у колону перешиковується за командою (сигналом) «**Відділення, за мною, в колону по одному – РУШ**». Командир відділення продовжує рух, а солдати на ходу змикаються і займають свої місця у колоні.

Для **відбиття несподіваного нападу противника** на колону механізованого взводу, що діє на БМП (БТР), або танкового взводу подається команда «**Противник з фронту** (з тилу, справа, зліва), **взвод – ДО БОЮ**».

За цією командою взвод розгортається в напрямку противника у наступному порядку:

під час нападу з фронту машина командира взводу на місці, друга машина висувається праворуч, а третя – ліворуч;

під час нападу з тилу остання машина розвертається на місці, друга машина висувається праворуч від неї, а машина командира – ліворуч;

під час нападу справа або зліва взвод повертається у відповідний бік; друга машина – на місці, флангові машини – відповідно праворуч (ліворуч) від другої машини.

Залежно від обстановки за командою особовий склад механізованого взводу може спішуватися і розгортатися у бойову лінію.

Питання для самоконтролю за темою

1. Мета, сутність та види наступального бою.
2. Способи переходу в наступ на противника, який обороняється.
3. Сутність і способи атаки.
4. Обов'язки солдати перед наступом.
5. Дії солдата до початку наступу з висунанням із глибини (з ходу).
6. Дії солдата при посадці в бойову машину.
7. Дії солдата під час атаки у броньованому порядку на БМП (БТР).
8. Дії солдата під час атаки в пішому порядку до подолання мінного поля.
9. Дії солдата у складі відділення під час подолання мінного поля.
10. Дії солдата під час атаки переднього краю оборони противника.
11. Дії солдата під час ведення бою в траншеї.
12. Дії солдата під час наступу в глибині оборони противника.
13. Дії солдата по підготовці до наступу з положення безпосереднього зіткнення із противником.
14. Що з'ясовує солдат під час підготовки до наступу з положення безпосереднього зіткнення із противником.

15. Дії солдата з початком вогневої підготовки атаки.
16. Дії солдата під час атаки в пішому порядку.
17. Дії солдата під час висування на рубіж переходу в атаку на БМП (БТР), десантом на танку.
 18. Дії солдата під час відбиття контратаки противника.
 19. Дії солдата під час пересування на полі бою в повний зріст.
 20. Дії солдата під час пересування на полі бою пригнувшись.
 21. Застосування бігу під час пересування на полі бою.
 22. Застосування перебіжок під час пересування на полі бою.
 23. Дії солдата під час переповзання по-пластунськи.
 24. Дії солдата під час переповзання на четвереньках.
 25. Дії солдата під час переповзання на боці.
 26. Порядок подолання солдатом у бою перешкод і загороджень.
 27. Порядок ведення солдатом вогню з автомата (кулемета) навскидку.
 28. Порядок ведення солдатом вогню з автомата (кулемета) і з прикладом, притиснутим до боку.
 29. Дії солдата в складі взводу, що діє у пішому порядку під час розгортання з похідного порядку в передбойовий.
 30. Дії солдата в складі взводу, що діє у пішому порядку під час розгортання із передбойового порядку або з колони, минувши передбойовий порядок.
 31. Дії солдата в складі взводу, що діє у пішому порядку під час розгортання в бойовий порядок із передбойового порядку.
 32. Дії солдата в складі відділення, що діє у пішому порядку, під час розгортання з колони в бойову лінію.
 33. Дії солдата в складі взводу під час перешикування із лінії відділень (або з бойової лінії) в колону.
 34. Дії солдата в складі відділення під час перешикування відділення з бойової лінії у колону.

2.4. Солдат на марші

Марш – організоване пересування підрозділів у колонах дорогами і колонними шляхами з метою виходу в призначений район або на вказаний рубіж у встановлений час у повному складі в готовності до виконання бойового завдання.

2.4.1. Вимоги щодо маршової підготовки солдата

При підготовці до здійснення маршу і перевезення *солдат повинен бути навчений:*

– здійснення маршу і перевезень різними видами транспорту в умовах загрози застосування противником будь-яких засобів ураження, систем дистанційного мінування, десантів, диверсійно-розвідувальних сил, незаконних збройних формувань (НЗФ), радіоактивного, хімічного і бактеріологічного (біологічного) зараження, руйнування доріг і переправ, а також протидії руху колон з боку вороже налаштованого місцевого населення. Це вимагає високої маршової дисципліни і вишколу солдата;

– рішучим діям при зустрічі із противником, швидкому розгортанню в бойовій порядку, відкриттю влучного вогню й атаці у фланг і тил;

– додержанню дисципліни маршу;

– веденню розвідки противника і місцевості;

– діям в якості спостерігача, пішого дозорного, у складі дозорного відділення, головного дозору (головної похідної застави);

– проробленню проходів у загородженнях противника і руйнуваннях, в том числі проведенню розвідки водних перешкод і стану доріг.

– наданню само- і взаємодопомоги при пораненнях, евакуації поранених і хворих в медичні підрозділи;

– наданню допомоги екіпажу БМП (БТР) під час проведення технічного обслуговування, ремонту і евакуації машини.

2.4.2. Дії солдата на марші

Солдат здійснює марш у складі підрозділу на машинах, а на невеликих відстанях – у пішому порядку або на лижах. При будь-якому способі пересування солдат у складі свого підрозділу повинен прибути в призначений район своєчасно і в повній готовності до виконання бойового завдання.

На марші встановлюється середня швидкість та інші параметри руху підрозділу (п. 5.1.2).

При здійсненні маршу на бойових машинах перед посадкою перевіряється, чи не заряджена зброя. Якщо наказано мати зброю зарядженою, перевіряється, чи поставлена вона на запобіжник.

Механік-водій (водій) на марші веде бойову машину тільки правим боком дороги із встановленою швидкістю руху, дистанціями між машинами і підрозділами, дотримуючись вимог маскування і заходів безпеки. Під час пересування

небезпечними ділянками маршруту вживаються необхідні заходи для забезпечення безупинного руху.

Під час вимушеної зупинки в ході маршу для усунення несправності машина відводиться на праве узбіччя або вбік від дороги; поворот башти БМП (танку) вбік проїжджої частини забороняється. Після усунення несправності машина приєднується до колони підрозділу, який проходить; місце у колоні свого підрозділу вона займає під час привалу. Своє місце в колоні вона займає на привалі. Обгін колон під час руху забороняється.

Враховуючи **досвід участі підрозділів в АТО та ООС**, під час будь-яких зупинок колони, та перед висадкою з машини особовий склад обов'язково повинен оглядати місцевість навколо машини в радіусі 5 м на наявність вибухових пристроїв різного типу (виконати процедуру «5 – 25 м»). Дана процедура включає наступні дії.

Механіки водії (водій) зупиняють транспортні засоби, двигун не вимикається. Дистанція між машинами повинна бути 25 м або більше. Не виходячи з транспортного засобу, необхідно оглянути ділянку навколо. При цьому навідник-оператор (кулеметник) кожної машини здійснює спостереження навколо, двигун не вимикається.

Один військовослужбовець виходить з машини і оглядає місцевість навколо машини та під нею на наявність саморобних вибухових пристроїв (СВП), командних ліній, нажимних механізмів, радіоантен. Навідник-оператор (кулеметник) спостерігає. Механік-водій (водій) – на штатному місці, двигун не вимикається.

Потім військовослужбовець здійснює перевірку навколо машини в радіусі 5 м. Навідник-оператор (кулеметник) продовжує спостереження. Механік-водій (водій) знаходиться на своєму штатному місці, двигун не вимикається.

Після здійснення перевірки навколо машини в радіусі 5 м два військовослужбовця виходять з машини і розташовуються в 5-метровому радіусі. Навідник-оператор (кулеметник) продовжує спостереження. Механік-водій (водій) знаходиться на своєму штатному місці, двигун не вимикається.

Далі два військовослужбовця здійснюють спостереження, знаходячись в радіусі 5 м від машини, решта здійснюють перевірку в радіусі 25 м навколо машини. Навідник-оператор (кулеметник) продовжує спостереження. Механік-водій (водій) знаходиться на своєму штатному місці, двигун не вимикається.

Основними демаскуючими ознаками застосування противником вибухових пристроїв є: металеві (інші) елементи (нажимні елементи вибухових пристроїв; вибухонебезпечні предмети; елементи живлення; наявність металевих (інших) елементів, що виглядають підозріло); сліди копання на ґрунті, знятий асфальт (інше дорожнє покриття); лінії зв'язку; радіоантени.

Незнання особовим складом порядку дій (процедури «5 – 25 м») при виявленні замінованих ділянок, встановлених саморобних вибухових пристроїв під час висування та діях на місцевості призводить до збільшення кількості підривів, і як наслідок до втрат та каліцтва особового складу, пошкодження (знищення) озброєння і військової техніки.

На привалах машини зупиняються на правому або лівому узбіччі дороги не ближче 10 м одна від одної або на дистанціях, які встановлені командиром. Для машин, що відстали, залишаються місця.

При потраплянні підрозділу у засідку, з отриманням сигналу оповіщення про повітряного противника, про РХБ зараження солдат діє у відповідності до правил, які викладені у п. 5.3.

Перед здійсненням маршу в пішому порядку підганяється спорядження і перевіряється стан взуття. Фляга заповнюється водою або чаєм. В речовому мішку до спини укладаються м'які предмети, а тверді і важкі – до нижчої частини. Лямки речового мішка підганяються так, щоб нижчий край притулявся до хрестця. Багнет-ніж від'єднується від зброї і вкладається в ніжна. Зброя ставиться на запобіжник.

На марші в пішому порядку рух здійснюється колонами взводів або відділень уздовж дороги. При цьому солдат іде в строю у визначеному для нього місці, витримуючи встановлені дистанцію і інтервал.

При русі вночі солдат повинен додержуватися вимог світломаскування.

При нападі повітряного противника під час руху механізованого підрозділу в пішому порядку за командою командира солдат займає найближче укриття і за його командою відкривається вогонь. При цьому особовому складу треба дотримуватися наступних правил:

- намагатися зайняти укриття у воронці або за деревом;
- не сходитися в купу – розосередитись;
- якщо доведеться бігти, то не прямо за курсом літака, а під кутом.
- вести вогонь треба з усього наявного озброєння і намагатися створити зону загороджувального вогню прямо по курсу літака (вертольота).

Вночі на марші машини рухаються з використанням освітлювальних приладів або світлосигнальних засобів, а під час подолання ділянок місцевості, які може проглядати противник, або в умовах світлої ночі – приладів нічного бачення або світломаскувальних пристроїв.

При підготовці до маршу **взимку** просушується обмундирування і взуття. Перевіряється справність засобів підігріву двигуна бойової машини. Якщо передбачається рух по глибокому сніжному покриву, то регулюється натяг гусениць і перевіряється оснащення бойової машини засобами підвищення прохідності і самовитягування.

2.4.3. Солдат-дозорний

Дії дозорного відділення на марші. Для безпосередньої охорони, а також для ведення розвідки противника і огляду місцевості від основних сил підрозділів на марші, а також від підрозділів які призначені в похідну охорону, може висилатися дозорне відділення. Дозорне відділення діє на віддаленні, яке забезпечує спостереження за ним і підтримку його вогнем.

Перед початком дій у складі дозорного відділення особовий состав повинен ретельно перевірити справність своєї зброї, боеприпасів, засобів індивідуального захисту, здати всі документи, листи і блокноти старшині роти (головному сержанту

роти), підігнати обмундирування і спорядження, щоб воно при русі не створювало шуму і не стісняло дій солдата. При цьому необхідно підготувати попереджувальні знаки для позначення заражених ділянок місцевості і загороджень.

Особовий склад дозорного відділення веде розвідку спостереженням з БМП (БТР) на ходу і з коротких зупинок.

Якщо розвідка місцевості (об'єкту) з бойової машини неможлива, висилаються піші дозорні (два-три солдати). Один з них призначається старшим.

Дії піших дозорних від дозорного відділення. Дозорні висилаються із завданням безпосередньої охорони відділення, огляду місцевості і місцевих предметів, а також в мету виявлення противника. Під час огляду місцевості (об'єкту) дозорні діють на відстані 20 – 30 м один від одного в готовності до взаємної підтримки вогнем своєї зброї. Така відстань забезпечує спостереження і підтримку дозорних вогнем. Бойова машина при цьому розташовується в укритті, навідник-оператор бойової машини піхоти (навідник) кулемета бронетранспортера) та решта особового складу веде спостереження за місцевістю і діями дозорних у готовності підтримати їх вогнем.

Солдат-дозорний повинен проявлять винахідливість, спритність, ініціативу, хитрість при виконанні поставлених завдань. Дозорні ретельно оглядають місцевість і місцеві предмети на шляху руху, діючи приховано і швидко. *Під час огляду місцевості дозорні звичайно тримають автомат на рівні живота, направляючи ствол вперед.*

Щоб швидше приготуватися до стрільби і не витратити час на скидання автомата до плеча, варто пересуватися, не відриваючи приклад від плеча, при цьому, ствол трохи опускають вниз. Із такого положення можна швидше приготуватися до ведення прицільної стрільби.

Звичайно, можна вести вогонь і від живота, але тоді уразити ціль першими пострілами можливо лише на дуже коротких відстанях (5 – 10 м). Гарні стрільці, можуть уражати ростову мішень першими пострілами на відстані 20 – 25 метрів. Якщо ж ціль розташована далі, то уразити її, стріляючи від живота, можна лише значною кількістю патронів (5 – 10), за умови коригування вогню по трасах або по сплесках ґрунту.

З метою забезпечення стійкого і прихованого управління та підтримання постійної взаємодії між дозорними і командиром дозорного відділення, встановлюються додаткові сигнали управління, які подаються жестами рук, свистками, положенням зброї, тощо.

Якщо противник не виявлений, дозорний подає сигнал «Шлях вільний» (наприклад, підняти автомат уверх). При виявленні противника старший дозорний подає сигнал «Бачу противника» і продовжує вести за ним спостереження, діючи приховано.

У разі раптовій зустрічі з противником дозорні відкривають вогонь і знищують його або обходять і продовжують виконання завдання.

При зустрічі з дрібними групами противника і поодиначними солдатами старший дозорний за наказом командира відділення може організувати захват

полоненого, документів і зразків озброєння. Якщо це не вдається, противник знищується.

Якщо при виконанні завдання дозорні виявляють мінне поле або заражену ділянку, вони повинні негайно доповісти командирів відділення установленим сигналом, знайти обхід і позначити його напрямком покажчиком.

Дозорні зобов'язані звертати увагу на всі ознаки, за якими можна виявити противника. Тому необхідно знати демаскуючі і розвідувальні ознаки цілей (об'єктів, намірів) противника.

Демаскуючі і розвідувальні ознаки цілей (об'єктів, намірів) противника. Демаскуючими ознаками **вогневих позицій кулеметів** є:

- обладнання окопів;
- рух піднощиків боеприпасів;
- розчищені від рослинності сектори обстрілу.

Танки можна виявити за шумом двигунів і лязганням гусениць, за пилом, який підіймається підчас руху, за силуетом башти, антен радіостанцій.

Протитанкові ракетні комплекси, звичайно, на танконебезпечних напрямках, поблизу доріг, на узліссях, у будинках і сараях, навколо будівель. Ознаками, що демаскують позиції ПТРК, є струмінь розпечених газів і траєкторія ракети, розташування на деякому віддаленні одного-двох осіб з пультом керування.

Мінне поле влаштовується зазвичай перед дротовими загородами і в проміжках між ними, а також на прихованих підступах, на дорогах і різного роду тіснинах. Демаскуючими ознаками мінного поля можуть бути:

- заорана земля, плями рудої трави;
- наявність на поверхні землі бугрів;
- пом'ята рослинність, свіжі сліди на траві;
- протягнуті над поверхнею землі шнури і проволочка.

Міномети розташовуються на зворотних схилах висот, в ярах і лощинах, в зруйнованих спорудах, в великих воронках. Наявність мінометів можна визначити за такими ознаками:

- підчас стрільби вдень над вогневою позицією міномету спостерігається характерний струмінь диму, спрямований в бік пострілу на висоту 10 – 15 м;
- звук пострілу із міномету глухий.

Артилерію можна помітити за характерними для неї ознаками:

- блиск або звук пострілів;
- пил або дим, який підіймається після пострілів.

Вогневі позиції артилерії займає зазвичай на зворотних схилах висот, в лощинах, на лісних полянах, у садах, за населеними пунктами.

Порядок огляду об'єктів місцевості дозорними. Після одержання завдання дозорні починають рух до вказаного пункту для спостереження або огляду.

Солдати в залежності від місцевості просуваються в рід, пригнувшись або повзком. Для руху вони вибирають найбільш прихований і, за можливістю, найкоротший маршрут. Старший дозорний висувається зазвичай позаду свого дозорного і зобов'язаний слідкувати за сигналами командира дозорного відділення.

Необхідно, перед тим, як наближатися до місцевого предмету, ретельно його оглянути звіддалі. Упевнившись у відсутності противника, можна підходити до нього. Про все помічене старший дозорний негайно доповідає командирі відділення установленим сигналом.

Окремі будівлі дозорні оглядають спочатку зовні, для чого один із них упритул наближається до неї і прислуховується до того, що робиться всередині, а потім заходить усередину і оглядає її, при цьому особливу увагу приділяє підвалу і горищу. Старший дозорний весь цей час знаходиться в укритті, веде спостереження за вікнами і дверми в готовності до відкриття вогню. При огляді будівель необхідно пам'ятати, що противник може встановити міні-пастки, замасковані під будь-який предмет (телефон, портсигар і т. п.).

Огляд лісу необхідно починати з його узлісся. За розвідувальними ознаками необхідно визначити, чи присутній противник у лісі. Для цього слід звертати увагу на поломані гілки, зігнуті дерева, дим від кострів, обривки газет і т. п. Дозорні в лісі просуваються по узбіччям доріг, звертаючи увагу на місця, де можливі засідки противника (яри, лощини, гаті, мости, вершини дерев, густі зарослі). У лісі рухаються з боку від доріг і просік з тим, щоб не потрапити в засідку. У густому лісі, де важко орієнтуватися, дозорні можуть рухатися по азимуту. При огляді глибокого яру необхідно рухатися по його дну одному дозорному, а другому – зверху.

У горах дозорні просуваються по дорогах, стежках або ущелинах, які ретельно оглядаються. Висоти слід оглядати, не висовуючись на їхні вершини і гребні. Огляд місцевості здійснюється зі схилів або обходом з боків.

При діях вночі дозорні повинні суворо додержуватися тиші, не палити, не запалювати вогню, запобігати руху за гребнями висот і зупинок на висотах. Дозорним неможна перемовлятися між собою, вони повинні діяти за прикладом старшого: старший зупинився – зупиняється дозорний, старший ліг – лягає й дозорний. Уночі необхідно ретельно оглядати всі місцеві предмети, особливо у місцях, де можливі засідки противника. У бою з противником перемагає той, хто діє раптово, зухвало, сміливо, відкриваючи вогонь першим з близьких відстаней.

Пам'ятка дозорному щодо дій у складі бойової групи. При виконанні завдання дозорного зобов'язані прикривати його товариші.

За будь-яких обставин – «один за всіх – і всі за одного» – тобто один виконує завдання, а інші його прикривають, це закон ближнього бою.

Завдання товаришів – знаходячись в укритті, вести спостереження за місцевістю і переміщенням дозорного, при виявленні противника відкривати вогонь не пізніше 1 – 3 сек., не даючи йому вести прицільний вогонь по дозорному.

При висуванні (виконанні завдання) головний обов'язок дозорного – постійне і беззупинне спостереження на відстані до 300 м, у постійній готовності до відповідних дій із відкриттям вогню по противнику.

При відкритті вогню треба постійно змінювати вогневу позицію, зробивши чергу відповзи убік (перекотись) на 3 – 5 метрів і вести вогонь далі, потім зробити перебіжку.

Не забувати про можливість знаходження мін, рзтяжок та інших інженерних боєприпасів у напрямку дії дозорного.

Перед початком дій не поспішити, уважно оглянути місцевість на відстань 25 – 50 м, визначити маршрут свого просування, а також місце, куди повинен прибути з обов'язковим урахуванням можливості прикриття від вогню противника.

Визначити місця, де може знаходитися противник і звідки він може вести вогонь, визначити свої наступні можливі дії з урахуванням вогневого прикриття товаришів. Для цього в бойовій групі заздалегідь повинні бути обговорені засоби і порядок спільних дій, а також порядок взаємодії в бою.

Після зайняття чергового укриття, негайно розпочати спостереження за місцевістю, бути у постійній готовності до вогневого прикриття переміщення інших військовослужбовців бойової групи. При можливості подальшого переміщення подати їм заздалегідь установлений сигнал на пересування до наступного рубежу. Надалі – умовними сигналами – уточнення завдання і – новий кидок.

Не кидати товаришів на полі бою, без дозволу командира дозорного відділення (старшого бойової групи) не залишати свого місця в бою, у випадку поранення, вжити необхідних заходів само- та взаємодопомоги і продовжити виконувати завдання. Якщо буде наказано, відповзи в укриття зі зброєю і чекати допомоги.

Слідкувати за витратою боєприпасів. 25% носимого боєкомплекту повинні бути недоторканими, це «НЗ».

Швидко вживати заходів щодо відновлення пошкодженого озброєння.

Отже, марш – важливий вид тактичних дій. Від правильної організації маршу залежить один з основних показників ефективності дій підрозділу – його маневреність. Успіх маршу в значній мірі визначається якістю підготовки особового складу, тому кожен солдат повинен біти навчений:

- здійсненню маршів, а також перевезенню різними видами транспорту в умовах постійної загрози застосування противником зброї масового ураження і високоточної зброї, дій його авіації, повітряних десантів і розвідувально-диверсійних груп, радіоактивного, хімічного і бактеріологічного (біологічного) зараження, руйнування доріг і переправ;

- рішучим діям при зустрічі із противником, швидкому розгортанню в бойовій порядку, відкриттю меткого вогню і атаці у фланг і тил;

- додержанню дисципліни маршу;

- веденню розвідки противника і місцевості;

- діям в якості спостерігача, пішого дозорного, у складі дозорного відділення, головного дозору (головної похідної застави);

- проробленню проходів в загородженнях противника і руйнуваннях, в том числі проведенню розвідки водних перешкод і стану доріг.

- наданню само- і взаємодопомоги при пораненнях, евакуації поранених і хворих в медичні підрозділи;

- наданню допомоги екіпажу БМП (БТР) під час проведення технічного обслуговування, ремонту і евакуації машини.

Питання для самоконтролю

1. Чому повинен бути навчений солдат перед проведенням маршу?
2. Які способи пересування підрозділу можуть застосовуватися під час маршу?
3. Нормативні середні швидкості руху підрозділів при різних способах їх пересування під час маршу.
4. Нормативні дистанції між машинами на марші.
5. Види привалів під час проведення маршу і їхня тривалість.
6. Порядок поведження зі зброєю під час руху на марші.
7. Дії особового складу відділення під час вимушених зупинок на марші.
8. Правила користування приладами спостереження і освітлення машини під час маршу вночі.
9. Як розташовуються бойові машини в районах привалів?
10. Що повинен зробити солдат під час підготовки до маршу?
11. Вимоги до солдата при здійсненні ним маршу у складі підрозділу в пішому порядку.
12. Додаткові вимоги щодо підготовки солдата і бойової машини до маршу взимку.
13. Для чого призначається дозорне відділення на марші і його місце у похідному порядку?
14. Порядок огляду місцевості дозорним відділенням.
15. Для чого призначається піші дозорні від дозорного відділення?
16. Дії пішого дозорного під час огляду місцевості (об'єкту).
17. Дії дозорного при виявленні противника.
18. Дії дозорного при раптовій зустрічі противника.
19. Дії солдата при виявленні мінного поля або зараженої ділянки місцевості.
20. Демаскуючі і розвідувальні ознаки цілей (об'єктів, намірів) противника.
21. Порядок пересування пішого дозорного до об'єкту місцевості для його огляду.
22. Порядок огляду пішими дозорними окремих будівель.
23. Порядок огляду пішими дозорними лісу.
24. Порядок просування піших дозорних і огляду місцевості ними в горах.
25. Порядок дій піших дозорних у нічних умовах.

2.5. Солдат при розташуванні підрозділу на місці та у сторожовій охороні

Розташування на місці – організоване розміщення підрозділів у районі зосередження, вихідному районі, районі очікування, районі відпочинку, базовому районі (таборі) та в інших визначених районах з метою підготовки до бою (дій) або відновлення боєздатності після бою.

2.5.1. Вимоги щодо підготовки солдата до дій при розташуванні підрозділу на місці

При розташуванні підрозділів на місці солдат повинен бути навчений:

- вмілому застосуванню захисних і маскуючих властивостей місцевості для скритного розташування;
- обладнанню різними способами фортифікаційних споруд для озброєння, бойової техніки і особового складу;
- влаштуванню укриттів і польових споруд з місцевих матеріалів, а також застосовуванню табельних засобів, для розміщення особового складу в польових умовах;
- маскуванню бойової техніки та інженерних споруджень табельними і підручними засобами маскування;
- влаштуванню мінно-вибухових і невибухових загороджень;
- діям в якості спостерігача, патрульного, у складі секрету, сторожового посту, сторожової застави;
- підтриманню постійної готовності до відбиття нападу наземного і повітряного противника, знищенню його ДРГ та НЗФ;
- наданню само- і взаємодопомоги при пораненнях, евакуації поранених і хворих у медичні підрозділи;
- наданню допомоги екіпажу БМП (БТР) під час технічного обслуговування, ремонту й евакуації бойової машини.

2.5.2. Розміщення і маскування бойової машини

БМП (БТР) механік-водій (водій) розташовує у місці, вказаному командиром взводу, і яке забезпечує приховане розміщення, захист від засобів ураження і розвідки противника (під кронами дерев, у ярах, у радіолокаційній тіні від місцевих предметів), швидкий вихід у потрібному напрямку і умови, необхідні для технічного обслуговування машини (дозаправки паливом і поповнення боєприпасами, перевірки озброєння, механізмів і приладів, їх вивірки і регулювання, змашування і усунення виявлених недоліків). При необхідності в холодну пору року для підтримання бойової машини в постійній готовності її двигун періодично прогрівається.

Після розміщення бойової машини солдат приймає участь в її маскуванні штатними маскувальними засобами і місцевими матеріалами. При розташуванні на місці на тривалій термін для БМП (БТР) обладнується окоп або укриття.

2.5.3. Розміщення особового складу в районі розташування

Особовий склад розміщується поблизу своїх машин (вогневих позицій). Для нього відриваються щілини, а за наявності часу влаштовуються перекриті щілини або бліндажі.

Відпочинок і обігрів особового складу організуються у складі підрозділів у наметах (бліндажах), пунктах обігріву, укриттях із солдатських плащ-наметів, тентів бойових машин, також використовуються спальні мішки і ковдри.

При короткочасному розміщенні особового складу в умовах негоди можуть застосовуватися похідні намети на одну і шість осіб, влаштовані з комплектів солдатських плащів наметів. Особовий склад може розміщуватися також в табельних похідних наметах (п. 6.1.4). У деяких випадках намет для розміщення особового складу відділення влаштовується з брезенту для укривання БМП (БТР).

При тривалому розташуванні підрозділу на місці для розміщення особового складу можуть влаштовуватися щілини або бліндажі ємністю на відділення (п. 6.1.5). Район розташування обладнується в інженерному відношенні: відриваються укриття для особового складу, озброєння і техніки (п. 6.1.5), впроваджуються заходи щодо маскування (п. 6.1.6), на загрозливій напрямки встановлюються загородження. Одночасно з інженерним обладнанням місця розташування солдат вивчає сигнали і порядок дій під час раптового нападу противника. При необхідності проводяться тренування щодо швидкого заняття позиції для відбиття раптового нападу противника.

У всіх випадках при розташуванні на місці солдат перебуває у постійній готовності до відбиття нападу наземного і повітряного противника, знищення його розвідувально-диверсійних груп і незаконних збройних формувань.

2.5.4. Дії солдата у складі підрозділу, призначеного у сторожову охорону

Сторожова охорона під час розташування на місці організується і здійснюється з метою недопущення ведення розвідки противником і раптового нападу на підрозділи, що охороняються.

Для здійснення сторожової охорони батальйону, розташованого на місці, або взводу, призначеного у сторожову заставу батальйону, призначаються сторожові пости та секрети.

Солдат у складі механізованого відділення (танк) може бути призначеним для дій у **сторожовому посту**. Сторожовий пост займає і обладнує позицію на відстані до 1500 м від підрозділу, який охороняється (сторожової застави). Сторожовий пост у складі бойової групи виставляється на відстані підтримки вогнем.

Поодиноких солдатів противника сторожовий пост захоплює у полон або знищує і доповідає про це командирю, який виставив пост. При вступі в бій з противником, що переважає, сторожовий пост стійко утримує зайняту позицію до наказу (сигналу) на відхід.

Солдат також може діяти у складі **секрету**. Він виставляється на відстані до 400 м від підрозділу, який охороняється (сторожової застави) для ведення спостереження і попередження підрозділу, який охороняється про наближення противника.

Секрет у складі бойової групи (2 – 3 солдати, один з яких старший) приховано займає та обладнує визначене місце і веде безперервне спостереження за противником та місцевістю. Старший секрету встановлює порядок спостереження і підтримує зв'язок із командиром, який його виставив. Секрет несе службу беззмінно протягом визначеного часу (дня або ночі), приховано, нічим себе не виявляючи.

Щоб не виявити своє місцезнаходження, він нікого не затримує і не опитує. Про появу противника або підозрілих осіб старший секрету доповідає встановленим порядком. Після закінчення терміну несення служби або за командою (сигналом) командира, який виставив секрет, особовий склад повертається на сторожову заставу.

У разі зіткнення з противником він відкриває вогонь і відходить, продовжуючи вести спостереження.

Солдат може бути призначений пішим дозорним (патрульним) від сторожової застави.

Піші дозорні можуть висилатися для огляду скритих ділянок місцевості, перевірки пильності несення служби сторожовими постами, а також для зв'язку із сусідніми підрозділами сторожової охорони.

Патрулі висилаються для огляду місцевості між позиціями відділень і на відкриті фланги.

Патрульні (піші дозорні), приховано просуваючись зазначеним маршрутом, ретельно оглядають місцевість і місцеві предмети. При виявленні сторонніх осіб патрульні, зайнявши скриту позицію, підпускають їх на близьку відстань і вимагають назвати пропуск. Особи, які не знають пропуск, затримуються і доставляються до командира взводу. У разі виявлення підрозділу (групи військовослужбовців) противника старший патруля встановленим сигналом або через патрульного негайно доповідає про це командирю взводу та стежить за діями противника. Поодиноких солдатів противника патрульні захоплюють у полон або знищують.

Отже, розташування підрозділів на місці – один з основних видів їх тактичних дій. Від правильної організації розташування підрозділів у районах залежить бойова готовність підрозділів, їх прихованість від засобів розвідки противника, захищеність від ударів різними видами його зброї, якість підготовки до майбутніх бойових дій. Успіх майбутніх бойових дій у значній мірі визначається якістю підготовки особового складу.

Питання для самоконтролю

1. Визначення розташування на місці.
2. Чому повинен бути навчений солдат перед розташуванням підрозділу на місці?
3. Вимоги до розміщення і маскування бойової машини при розташуванні на місці.
4. Порядок розміщення особового складу в районі розташування.
5. Які табельні засоби застосовуються для короточасного розміщення особового складу в умовах негоди?
6. Які фортифікаційні споруди можуть влаштовуватися для розміщення особового складу при тривалому розташуванні підрозділу на місці? Їх коротка характеристика.
7. Мета сторожової охорони підрозділу, розташованого на місці.
8. Призначення, склад і порядок дій сторожового посту під час виконання завдання.
9. Призначення, склад і порядок дій секрету під час виконання завдання.
10. Завдання і порядок дій піших дозорних.
11. Призначення і порядок дій патрульних.

Р о з д і л 3

МЕХАНІЗОВАНЕ ВІДДІЛЕННЯ В ОБОРОННОМУ БОЮ

3.1. Основи оборонного бою механізованого відділення

На початку війни оборона буде найважливішим і найбільш розповсюдженим видом бою.

3.1.1. Мета і зміст оборонного бою

Оборонний бій – вид загальновійськового бою, який ведеться з метою відбиття наступу противника, завдання йому максимальних втрат, утримання важливих районів (рубежів, об'єктів) місцевості і створення сприятливих умов для переходу в наступ або ведення інших дій.

Оборонний бій відділення включає послідовне виконання тактичних завдань, основними з яких є:

- нанесення ураження підрозділам противника при їх розгортанні і переході в атаку перед переднім краєм оборони;
- відбиття атаки противника і утримання зайнятої бойової позиції;
- знищення противника, який увірвався на передній край та вклинився в оборону.

3.1.2. Умови переходу відділення до оборонного бою

Під умовами переходу підрозділів до оборони слід розуміти конкретну обстановку, що склалася (положення, стан та характер дій противника та своїх підрозділів, а також сусідів, умови місцевості, засоби ураження, що застосовуються та інше), в якій здійснюється підготовка до оборони.

Підрозділи можуть переходити до ведення оборонного бою **навмисно** або **вимушено, в умовах відсутності зіткнення з противником** або **безпосереднього зіткнення з ним**, загрози застосування противником ЗМУ, високоточної зброї, авіації, ракетних військ, дій диверсійно-розвідувальних груп, зими чи літа, в різних умовах місцевості.

Усе це буде впливати на підготовку й ведення оборони.

Оборонний бій організовується **завчасно** або **в ході бою**, протягом **тривалого часу** або у **стислі терміни**.

При переході до оборони *в умовах відсутності зіткнення з противником* відділення може переходити до оборони *з метою*:

- участі у прикритті державного кордону;
- при переході до оборони під прикриттям підрозділів, які обороняються у смузі забезпечення;
- забезпечення висування, розгортання та переходу у наступ головних сил;
- на напрямках, де наступ не передбачається;

- під час наступу при діях у другому ешелоні або резерві;
- під час оборони морського узбережжя, де очікується висадка морського десанту.

При переході до оборони в умовах відсутності зіткнення з противником, особливо завчасно, створюються більш сприятливі умови для організації оборони та її інженерного обладнання.

Командир відділення має більше часу та кращі умови для ретельного вивчення місцевості, вибору вигідного місця для вогневих позицій, місць для стрільби, участі у проведенні рекогносцировки, а особовий склад для інженерного обладнання місцевості. В таких умовах з метою прискорення інженерних робіт по обладнанню опорного пункту можуть застосовуватися інженерна техніка та інші засоби механізації.

Однак, і в цих умовах необхідно враховувати що противник спроможний в будь-який момент нанести авіаційні та ракетні удари, замінювати місцевість засобами дистанційного мінування, провести висадку повітряних десантів чи диверсійно-розвідувальних груп, а також можуть активізувати свої дії незаконні збройні формування.

В умовах безпосереднього зіткнення з противником відділення може переходити до оборони *з метою*:

- відбиття контратаки переважаючих сил противника під час наступу;
- у результаті невеликого зустрічного бою з переважаючими силами противника;
- для закріплення та утримання захоплених рубежів;
- для прикриття флангів на загрозливому напрямку.

Безпосереднє зіткнення з противником – положення підрозділів сухопутних військ, при яком вони у змозі здійснювати візуальне спостереження за противником і вести з ним бій основними штатними вогневими засобами. Взаємне віддалення підрозділів, протидіючих сторін визначається дальністю ведення вогню прямою наводкою з танків і протитанкових засобів і становить до 3 – 4 км.

Складність переходу до оборони в умовах безпосереднього зіткнення з противником полягає в тому, що відділення вимушене обороняти невідготовлений в інженерному відношенні рубіж у короткі терміни під сильним вогневим впливом, а іноді і під час відбиття контратак танків та піхоти противника.

Зайняття оборони в таких умовах ускладнює проведення робіт на передньому краю з організації системи вогню та з інженерного обладнання бойової позиції.

Як свідчить досвід війн та збройних конфліктів останніх десятиріч, у тому числі **досвід застосування підрозділів та частин у антитерористичній операції** – наявність високоточної зброї, значної кількості артилерії, танків, інших засобів збройної боротьби та засобів радіоелектронної боротьби (РЕБ) визначають характерні риси сучасного оборонного бою та основні вимоги до нього.

Відділення повинне бути готове до тривалого ведення оборонного бою в умовах застосування противником усіх видів зброї та засобів РЕБ і здатним відбити атаку переважаючих сил танків і піхоти, які підтримуються вогнем артилерії та ударами авіації, активними діями повітряних (морських) десантів та

диверсійно-розвідувальних сил. Відділення повинне стійко утримувати бойову позицію і не залишати її без наказу старшого командира. Дії особового складу повинні бути стійкими і активними.

3.1.3. Місце механізованого відділення в бойовому порядку взводу (батальйону, роти)

Тактика дій механізованого відділення в оборонному бою визначається тим, яку роль виконує та яке місце воно займає в бойовому порядку взводу (батальйону, роти).

Механізоване відділення в оборонному бою діє, як правило, у складі взводу (в першій або другій лінії), а також може призначатись у вогневу засідку. БМП (БТР) без десанту може виділятися для дій у вогневій засідці, у якості кочуючого вогневого засобу, у склад групи бойових машин взводу або бронегрупи батальйону (роти).

3.1.4. Бойова позиція механізованого відділення

Механізоване відділення в оборонному бою займає й обороняє бойову позицію. **Бойова позиція** відділення – це смуга місцевості в межах опорного пункту взводу (в центрі, на фланзі, на другій лінії) до 100 м по фронту, на якій обладнуються основні і запасні (тимчасові) позиції для вогневих засобів, що забезпечують можливість знищувати противника вогнем разом з сусідніми відділеннями перед фронтом і на флангах опорного пункту взводу. Усі підступи до неї повинні бути під дійсним, особливо фланговим і перехресним вогнем, а загородження і перешкоди добре проглядатися і прострілюватися.

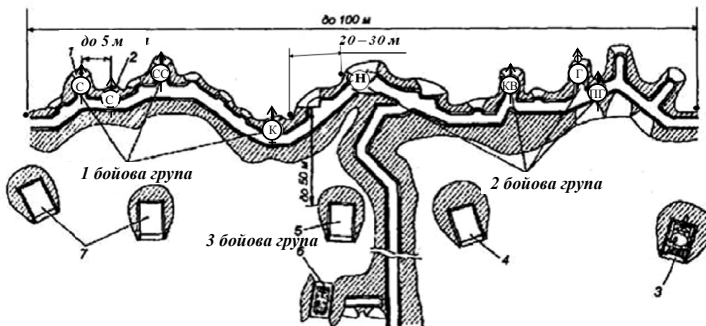

Рис. 3.1. Бойова позиція механізованого відділення в обороні при розміщенні бойовими групами (варіант):

- 1 – основне місце для стрільби (окоп); 2 – запасне місце для стрільби (окоп);
- 3 – окоп для основної вогневої позиції танка; 4 – окоп для запасної вогневої позиції танка;
- 5 – окоп для основної вогневої позиції БМП; 6 – укриття для БМП;
- 7 – окопи для запасних вогневих позицій БМП;

У межах бойової позиції механізованого відділення обладнуються (рис.3.1):

- ділянка траншеї (окоп на відділення) в якій обладнуються окопи (примкнуті або винесені) для ручного кулемета, гранатомета, місця для стрільби стрільців, командира відділення, укриття для особового складу (перекрита ділянка траншеї, щілина, бліндаж), ніші для бойових і господарських запасів, розширення для забезпечення зустрічного руху, дренажна яма;

- окопи для основної і запасної (тимчасової) вогневої позиції БМП (БТР);

- хід сполучення до БМП (БТР);

- відхоже місце.

При наявності часу може обладнуватись укриття для БМП (БТР). На бойовій позиції відділення або на її фланзі можуть розташовуватись вогневі засоби старшого командира.

Вогнева позиція для БМП (БТР) може обладнуватись у центрі бойової позиції відділення, на її фланзі або позаду неї на віддаленні до 50 м з таким розрахунком, щоб забезпечувалось приховане розташування, ведення спостереження за противником, прикриття відділення вогнем бойової машини, ураження противника з максимальної відстані та безпека особового складу відділення, можливість ведення зосередженого вогню, маневру з однієї вогневої позиції на іншу (в укриття).

Бойова позиція відділення включає основні та запасні вогневі позиції вогневих засобів і бойової машини піхоти (бронетранспортера, танка).

Основні вогневі позиції займаються для виконання основних вогневих завдань, поставлених підрозділу на визначений період бою.

Запасні вогневі позиції призначаються для здійснення маневру або вимушеного залишення основних вогневих позицій.

Для розміщення чергового вогневого засобу може обладнуватись **тимчасова вогнева позиція**.

Бойова позиція відділення, що розміщується на другій лінії опорного пункту взводу (запасній), повинна мати добрий обстріл перед своїм фронтом, у проміжках між відділеннями, що знаходяться попереду, а також у тил опорного пункту взводу.

Командир відділення на бойовій позиції розташовується у такому місці, звідки зручніше керувати підлеглими, спостерігати за місцевістю і сигналами командира взводу.

Відділення повинно бути готовим до здійснення маневру на загрозовий напрямок, ведення оборонного бою вночі та інших умовах обмеженої видимості, а також у випадку оточення.

3.1.5. Бойовий порядок механізованого відділення в оборонному бою

Бойовий порядок механізованого відділення – бойова лінія і БМП (БТР). Залежно від обстановки і рішення командира стрільці, кулеметник і гранатометник відділення у бойовій лінії розміщуються рівномірно або розосереджено у складі бойових груп («двійками», «трійками»). Відстань між військовослужбовцями при

рівномірному розміщенні може бути до 14 – 16 м (рис. 3.2), між бойовими групами – 20 – 30 м, а між собою в групі – до 5 м (рис. 3.3).

БМП (БТР), як правило, знаходиться у бойовому порядку відділення.

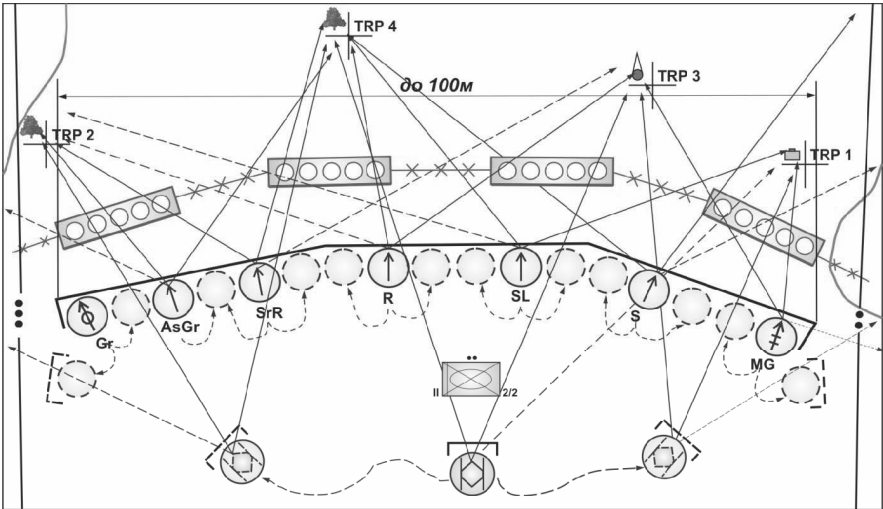

Рис. 3.2. Бойовий порядок механізованого відділення на БМП з рівномірним розміщенням особового складу

Завдання, які вирішуються бойовими групами в обороні:

Перша бойова група (у складі старшого стрільця (старшого групи), кулеметника та стрільця): ведення розвідки на відстані від 500 до 700 м; знищення живої сили і неброньованих засобів противника на відстанях від 500 до 300 м; використання найбільш підготовленого і фізично розвиненого солдата в резерві для посилення небезпечних місць (діє за вказівками командира відділення в залежності від умов обстановки).

Друга бойова група (у складі командира відділення, снайпера, гранатометника та стрільця – помічника гранатометника): ведення розвідки на відстані від 500 до 700 м; знищення живої сили противника і броньованих засобів противника на відстанях від 300 до 500 м; охорона командира відділення.

Третя бойова група (у складі заступника командира бойової машини – навідника-оператора (кулеметника КВТ), механіка-водія (водія)): ведення розвідки з використанням оптичних прицілів бойової техніки на відстанях до 2000 м; знищення живої сили противника на відстанях до 2000 м; знищення броньованих цілей противника на відстані до 1500 м.

Кожному військовослужбовцю (рис. 3.3) визначаються 2 – 3 вогневі позиції, які необхідно змінювати після декількох черг (пострілів), і сектори обстрілу – основний

і додатковий, які повинні перекриватися не менше ніж на 10 – 15 градусів (170 – 250 тисячних), створюючи зону суцільного вогню, сектор обстрілу в обороні – для кулеметника – до 120 градусів, для стрільця – до 40 градусів.

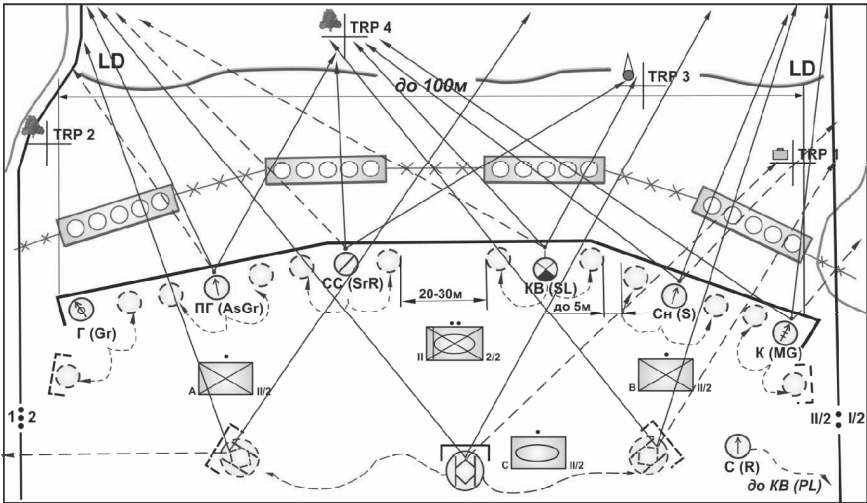

Рис. 3.3. Бойовий порядок механізованого відділення на БМП з розподілом на бойові групи

Висування на вогневі позиції здійснюється під вогневим прикриттям чергового вогневого засобу і вогню БМП (БТР).

Щоб зменшити вірогідність знищення БМП (БТР) і танків вогнем ПТРК, для кожної одиниці бойової техніки обладнуються 1 – 2 укриття (за зворотними скатами висот, у лісі і т.п.).

3.2. Бойові можливості відділення (танка) в обороні

Бойові можливості відділення (танка) в обороні складаються з вогневих і маневрених можливостей.

Вогнева потужність – математичне очікування числа знищених цілей (об’єктів) противника або ступінь ураження противника, який протистоїть, що складається з можливостей стрілецької зброї, зі знищення живої сили, та бойової машини.

Маневреність – це такі показники відділення (танка), які характеризують ступінь його рухомості, здатність здійснювати пересування за визначений час, а також розгортання і маневр у ході бою.

В якості показника маневреності приймається час, необхідний для здійснення тих або інших дій.

Вогневі можливості механізованого відділення.

Спочатку доцільно визначити ширину фронту вогневого забезпечення відділення, яка може бути розрахована за формулою

$$Ш_{\phi} = \Phi + 1/2(\Pi_1 + \Pi_2),$$

де $Ш_{\phi}$ - ширина фронту вогневого забезпечення відділення;

Φ - фронт позиції відділення;

Π_1 і Π_2 – величина проміжків із сусідами.

Таким чином, $Ш_{\phi} = 100 + 1/2(50 + 50) = 150$ м.

Знаючи бойову швидкострільність зброї відділення, визначимо кількість куль, яку випускає відділення за хвилину.

Для ведення вогню відділення має: - 4 автомата АК-74; - 1 кулемет РПК-74; - 1 ПКТ.

Швидкострільність визначеної зброї, як відомо, складає: ПКТ – 250, РПК-74 – 150, автомат АК-74 – 100 пострілів за хвилину.

Таким чином, відділення може випустити $800 (250 + 150 + 4 \cdot 100 = 800)$ пострілів за хвилину.

Знаючи ширину фронту вогневого забезпечення, можна розрахувати щільність вогню відділення, для чого необхідно загальну кількість куль розділити на фронт вогневого забезпечення ($800:150=5$), в підсумку отримуємо 5 куль за хвилину на 1 м фронту.

Досвід проведених навчань показує, що в результаті вогневої підготовки атаки противника може бути виведено з ладу до 30% особового складу та озброєння.

Таким чином, з урахуванням втрат відділення може випустити 540 куль за хвилину. Щільність вогню буде складати $540:150 = 3,3$ кулі на 1 м фронту за одну хвилину.

На фронті оборони відділення може наступати до 1,5 відділень противника. При веденні вогню лежачи (стоячи з упора) з автомата, РПК на відстань 300 м для ураження однієї цілі необхідно 4 патрони, а при веденні вогню з ходу для рішення цієї задачі необхідно 25 боєприпасів.

Отже, ефективність вогню відділення в обороні у 4-6 разів вище, ніж у наступі.

Досвід війн і збройних конфліктів доводить, що для відбиття атаки піхоти противника той хто, обороняється, повинен створити щільність вогню перед фронтом оборони та на флангах не менше 3-5 куль на 1 м фронту.

Таким чином, механізоване відділення в обороні здатне відбити атаку двох мотопіхотних відділень противника та обороняти позицію до 100 метрів.

Боротьба з танками противника, що атакують.

Відділення ручним протитанковим гранатометом РПГ-7 та озброєнням БМП може з успіхом вести боротьбу з танками противника, що атакують. На фронті вогневого забезпечення відділення може наступати до двох танків противника. Розрахунок доцільно проводити за формулою

$$M_n = N \times k,$$

де: M_n – кількість уражених цілей;

N – кількість ПТЗ;

k – коефіцієнт бойової ефективності.

Розрахунок можливостей із боротьби з танками ґрунтується на використанні коефіцієнта бойової ефективності, для ПТКР БМП він дорівнює 2,0, для РПГ-7 – 0,3.

Таким чином, відділення може знищити (1 БМПх2,0+1 РПГ-7х0,3=2,3) до двох танків противника.

Як свідчить досвід Другої світової війни, для зриву атаки достатньо знищити 50% танків противника, що атакують.

Можливості танка в обороні. Коефіцієнт бойової ефективності танка в обороні - 2,5.

$M_n = N \times k = 1 \times 2,5 = 2-3$ (танки), або 3-6 БМП (БТР).

Виходячи з бойових можливостей та її інженерне обладнання, у взаємодії з сусідами, а також з підрозділами інших родів військ може відбити атаку до двох мотопіхотних відділень, посилених 1-2 танками (2-4 БМП (БТР), а також завдати їм ураження та стійко обороняти позицію по фронту до 100 м. Танк в обороні здатний завдати ураження (знищити) до 2-3 танків або 3-6 БМП (БТР) противника.

3.3. Підготовка оборонного бою механізованого відділення

Першим і найважливішим етапом підготовки оборони є *організація оборонного бою*. Чітка організація – запорука успіху будь-якої справи. Якщо застосувати це до обов'язків командира відділення по управлінню особовим складом, то можна без перебільшення сказати, що яка організація бою, таким може бути і його результат.

Організація оборонного бою механізованого відділення включає великий комплекс заходів, які проводяться командиром відділення в інтересах успішного виконання бойового завдання.

Роботу з організації оборонного бою командир відділення розпочинає з отриманням бойового завдання і проводить її, як правило, на місцевості. При цьому він виконує заходи загального алгоритму роботи з організації бою (дій) (п. 1.6) з урахуванням особливостей організації оборонного бою.

Отримавши завдання на перехід до оборони **в умовах відсутності зіткнення з противником** командир відділення повинен:

- зрозуміти завдання взводу, відділення і сусідів, порядок і терміни його виконання, час готовності до дій;

- з'ясувати де противник і що він робить, місця розташування його вогневих засобів;

- вивчити місцевість, її захисні і маскувальні властивості, прохідність, умови спостереження і ведення вогню;

- врахувати стан погоди, час доби та інші чинники, які впливають на виконання завдання;

- організувати підготовку відділення до виконання завдання;

- вивести відділення на вказану позицію, організувати безпосередню охорону;

- вказати основну і запасну вогневі позиції для БМП (БТР), кулеметника, гранатометника і місця для стрільби стрільцям визначити порядок дій відділення і завдання підлеглим;

- провести бойовий розрахунок;
- віддати бойовий наказ.

Надалі командир відділення організує інженерне обладнання і маскування позиції, готує дані для ведення вогню вдень і вночі, складає картку вогню відділення, керує підготовкою відділення до дій та у встановлений час доповідає командирів взводу про готовність до бою.

В умовах безпосереднього зіткнення з противником командир відділення організує захоплення вказаної позиції, в ході чого визначає порядок дій відділення в оборонному бою. Після зайняття позиції і закріплення на ній:

- організує безпосередню охорону;
- детально вивчає місцевість, уточнює бойовий розрахунок відділення, вогневі позиції для БМП (БТР), кулеметника, гранатометника і місця для стрільби стрільцям та завдання підлеглим;
- віддає бойовий наказ;
- складає картку вогню відділення і завершує підготовку особового складу, ОВТ до виконання отриманого завдання.

Під час **вивчення завдання взводу** командир відділення повинен зрозуміти: опорний пункт і завдання щодо відбиття наступу і знищення противника, який вклинився в оборону; смугу вогню, додаткові сектори обстрілу і ділянки зосередженого вогню взводу; якими силами і засобами забезпечуються фланги, стики і проміжки і хто відповідальний за них.

Під час **вивчення завдання відділення** командир відділення повинен зрозуміти: завдання щодо відбиття атаки противника і його знищення; бойову позицію, смугу вогню і додатковий сектор обстрілу; основні і запасні (тимчасові) вогневі позиції БМП (БТР), їх основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції; ділянки зосередженого вогню взводу і місця вогню в них відділення; порядок спостереження і ведення вогню по наземних і повітряних цілях.

Під час **оцінки противника** командир відділення повинен: оцінити ймовірний склад і характер його дій, на якій відстані він знаходиться, з якого рубежу, в якому напрямку і складі він може атакувати, час і порядок його виходу до переднього краю, а при переході до оборони в умовах безпосереднього зіткнення з противником – і місця розташування його вогневих засобів, особлива увага приділяється вивченню можливих місць розташування протитанкових засобів противника.

Вивчаючи місцевість, командир відділення бере до уваги характер (відкрита, напівзакрита, закрита, прохідна, важкопрохідна і непрохідна) і рельєф місцевості (рівнинна, горбиста, гірська, степова, лісиста, болотиста тощо), а також стан ґрунту (легкий, середній, важкий).

З огляду на це він визначає найбільш доступні напрямки для дій противника на бойових машинах і в пішому порядку, умови спостереження і ведення вогню, захисні і маскуючі властивості місцевості, які ділянки місцевості необхідно пристріляти, а які необхідно розчистити для поліпшення спостереження і ведення вогню, для механізованого відділення – де краще розмістити позиції кулемета, ручного гранатомета і місця стрільців (бойових груп «двійок», «трійок»).

Під час проведення **бойового розрахунку** командир відділення повинен визначити склад бойових груп («двійок», «трійок») та їх старших, призначити спостерігача, черговий вогневий засіб, виділити за необхідності зв'язківця та підношувача боєприпасів.

Під час **організації безпосередньої охорони** командир відділення:

– доводить особовому складу пропуск, вказує порядок ведення спостереження за місцевістю, повітрям і сигналами командира взводу;

– ставить завдання черговому вогневому засобу, спостерігачу;

– визначає порядок дій відділення у разі раптового нападу противника.

У **бойовому наказі** командир відділення вказує:

у першому пункті – орієнтири і стислі висновки із оцінки противника (склад, положення і характер дій противника, а під час переходу до оборони в умовах безпосереднього зіткнення з ним, крім того, місця розміщення його вогневих засобів);

у другому пункті – завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира (начальника) в інтересах дій відділення, а також завдання сусідів;

у третьому пункті – бойове завдання відділення та порядок його виконання (завдання щодо відбиття атаки противника і його знищення; бойову позицію, смугу вогню і додатковий сектор обстрілу; основні і запасні (тимчасові) вогневі позиції БМП (БТР), їх основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції; ділянки зосередженого вогню взводу і місця вогню в них відділення; порядок спостереження і ведення вогню по наземних і повітряних цілях);

у четвертому пункті (після слова «наказую») – бойові завдання особовому складу (бойовим групам);

у п'ятому пункті – витрата ракет і боєприпасів на виконання бойового завдання;

у шостому пункті – час готовності оборони, системи вогню, черговість і терміни інженерного обладнання, сигнали оповіщення, управління і взаємодії, порядок дій за ними;

у сьомому пункті – своє місце і заступника.

У бойовому наказі під час **постановки завдань** особовому складу командир механізованого відділення вказує:

всьому відділенню – бойову позицію, смугу вогню і додатковий сектор обстрілу, порядок спостереження і ведення вогню по наземним і повітряним цілям, місця відділення в ділянках зосередженого вогню взводу;

кулеметнику, гранатометнику, стрільцям – основні та запасні (тимчасові) вогневі позиції (стрільцям – місця для стрільби), основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції; завдання щодо відбиття атаки противника і знищення противника, який увірвався на бойову позицію або обходить; порядок обладнання позицій (місць) і зміни в ході бою;

бойовим групам (якщо вони створюються) – склад, старшого групи, місце (основне і запасне) на позиції відділення, смугу вогню і додатковий сектор обстрілу з кожного; порядок їх обладнання і зміни в ході бою;

екіпажу БМП (БТР) – основні та запасні (тимчасову) вогневі позиції для бойової машини, основний і додатковий сектори обстрілу з кожної з них; укриття; завдання щодо відбиття атаки противника і знищення його броньованих цілей;

порядок обладнання позиції; механіку-водію (водію), крім того, – порядок зміни і маршрут виходу на запасну (тимчасову) вогневу позицію, порядок спостереження і коректування вогню.

У разі призначення БМП для дій у якості кочуючого вогневого засобу, її екіпажу вказуються завдання, маршрут руху, декілька вогневих позицій, порядок їх зміни та дій після виконання завдання.

Приклад бойового наказу командира відділення на оборонний бій (варіант):

1. Орієнтири: перший – міст, другий – пень, третій (основний) – гай «Рідкий», четвертий – вежа, п'ятий – окр. дерево.

У напрямку СВАТОВЕ, ПЕКЕЛЬНЕ виявлено висування груп НЗФ з підрозділами регулярних ЗС сусідньої держави. Вихід противника до рубежу гай «Темний», ор. 4 можливий зранку 27.06, а дії його диверсійно-розвідувальних груп очікуються в будь-який час.

На бойову позицію відділення передбачається наступ противника силами до мсв при підтримці вогнем артилерії та мінометів. Перед фронтом оборони відділення у своєму складі противник імовірно буде нараховувати танків – до 1 од., БМП – до 3 од., ПТРК – до 1 од.

2. 2 мв з танком 101 із 9.00 26.06. переходить до оборони опорного пункту окр. куц, пам'ятник, окр. будинок із завданням не допустити прориву танків і піхоти противника в напрямку ор. 3, вис. 150,0, ПЕТРОВО. Смуга вогню:

праворуч – окр. куц, гай «Темний», ліворуч – пам'ятник, курган; додатковий сектор обстрілу – окр. куц, сарай. Ділянка зосередження вогню взводу: купа каміння, куц «Темний».

3. 2 мвід обороняє бойову позицію (викл.) камінь, яма із завданням не допустити прориву танків і піхоти противника в напрямку ор. 2, ПЕТРОВО. Смуга вогню: праворуч – камінь, вис. «Кругла», ліворуч – яма, ор. 4; додатковий сектор обстрілу – у напрямку кургану. Місце вогню відділення в ділянці зосередженого вогню взводу: стежка, куц «Темний».

Праворуч 1 мвід обороняє бойову позицію окр. куц, камінь із завданням не допустити прориву противника в напрямку вилмивина, цвинтар. Смуга вогню: праворуч – окр. куц, гай «Темний», ліворуч – камінь, ор. 3.

Ліворуч 3 мвід обороняє бойову позицію (викл.) яма, пам'ятник із завданням не допустити прориву противника в напрямку пам'ятник, окр. будинок. Смуга вогню: праворуч – (викл.) яма, ор. 3; ліворуч – пам'ятник, курган.

4. Солдату Шевченку (навіднику-оператору) основна вогнева позиція –30 м півд. камінь. Сектори обстрілу: основний – вис. «Кругла», ор. 5; додатковий – у напрямку ор. 1. Запасна вогнева позиція – 25 м півн.-схід. окр. будинок. Сектори обстрілу: основний – окр. будинок, цвинтар; додатковий – у напрямку руїн.

Солдату Коваленку (механіку-водію) вести спостереження в секторі обстрілу і корегувати вогонь БМП.

Солдату Борзову (кулеметнику) основна вогнева позиція – 10 м праворуч ями. Сектори обстрілу: основний – ор. 3, камінь; додатковий – у напрямку ор. 2. Запасна вогнева позиція – ліворуч перекрита щілина. Сектори обстрілу: основний – ор. 2, ор. 3; додатковий – у напрямку ор. 1.

Бойовій групі в складі гранатометника, його помічника і стрільця солдата Груздева зайняти позиції: солдату Петрову (гранатометник) основна вогнева позиція – біля каменю, запасна вогнева позиція – хід сполучення в КСП командира взводу. Бути готовим до знищення танків та інших броньованих машин противника в смузі вогню відділення.

Солдату Леценку (помічнику гранатометника) місце для стрільби біля каменю, вогонь підготувати в напрямку камінь, ор. 3.

Солдату Груздеву (стрільцю) місце для стрільби – біля вирви, вогонь підготувати в напрямку вирва, ор. 2.

Бойовій групі в складі старшого стрільця і снайпера зайняти позиції: солдату Крутову (снайперу) вогнева позиція – ліворуч сухого куща. Вогонь підготувати і вести в секторі ор. 2, ор. 5.

Солдату Шилову (старшому стрільцю) місце для стрільби – біля пня, вогонь підготувати в напрямку пень, ор. 1.

Солдат Груздев – спостерігач. Вести спостереження за наземним і повітряним противником. Кулеметник Юдін – черговий.

Вогонь БМП по противнику, що атакує, відкривати з виходом його на рубіж гай «Темний», МЕЛЬНИКОВО. До підходу танків і піхоти противника на рубіж завод, курган вогонь вести тільки за мою команду, а з наближенням до рубежу ор. 1, вирубка – самостійно. Повітряні цілі противника, що низько летять, знищувати зосередженим вогнем за мою команду.

У разі виходу противника у фланг і тил позиції відділення знищувати його вогнем із запасних вогневих позицій.

5. На день бою виділяється 1,0 б/к на БМП та по 0,9 б/к на кожен вид стрілецької зброї.

6. Готовність до оборони – 4.00 27.06. Бойову позицію зайняти – 5.30 27.06.

Одиночні окопи на основній позиції й окоп для БМП відрити до 14.00. До 21.00 одиночні окопи з'єднати між собою траншеєю в окоп на відділення і замаскувати. З 21.00 почати відривання окопів на запасних вогневих позиціях і обладнання перекритої щілини.

Сигнали:

оповіщення: про повітряного противника – голосом «Повітря», по радіо «555»; про радіоактивне зараження – голосом «Радіаційна небезпека», по радіо «666»; про хімічне і біологічне зараження – сигнальний патрон СХТ, голосом «Хімічна тривога», по радіо «777»;

управління і взаємодії: бойова тривога – сигнальний патрон червоного вогню, голосом «До бою», по радіо «111»; відкрити вогонь по ділянці зосередженого вогню взводу – голосом «Точка», по радіо «222»; перехід на запасну вогневу позицію – голосом «Перевал», по радіо «333»;

впізнання своїх літаків і військ: «Я свій літак» – два крену і ракета червоного вогню; «Ми свої війська» – серія зелених ракет у зеніт;

позначення переднього краю або зайнятого своїми військами рубежу – дими жовтогарячого світла.

7. Я перебуваю праворуч сухого куща. Заступник – солдат Шевченко.

Після отримання завдання і зайняття бойової позиції особовий склад відділення приступає до її інженерного обладнання, яке здійснюється за визначеними чергами.

У першу чергу на бойовій позиції механізованого відділення:

- розчищається місцевість у смузі огляду та обстрілу;
- послідовно відриваються одиночні (парні) окопи і окоп для БМП (БТР, броневих автомобілів) на основних вогневих позиціях;
- в окопах для стрільців, гранатометників, кулеметників обладнуються протиосколкові козирки;
- здійснюється перекриття і щілини.

У другу чергу:

- окопи з'єднуються між собою траншеєю в окоп на відділення, який доводиться до повного профілю, а при нестійкому ґрунті стінки його підсилюють;
- надалі окоп з'єднується суцільною траншеєю з позиціями сусідніх відділень;
- поряд з окопом для БМП відривається окоп з протиосколковим козирком для виносного ПТРК;
- відриваються окопи, обладнуються бійниці і протиосколкові козирки на запасних позиціях для гранатометника, кулеметника (місцях стрільби для стрільців);
- відривається окоп на запасній (тимчасовій) вогневій позиції для БМП (БТР, броневих автомобілів) і хід сполучення до нього.

На бойовій позиції відділення обладнується бліндаж (перекрита щілина), ніші для боєприпасів і проводяться інші роботи щодо її удосконалення з метою забезпечення тривалого перебування особового складу на позиції.

У подальшому інженерне обладнання бойової позиції відділення удосконалюється.

Якщо для відриття траншеї застосовувалась землерийна машина, командир відділення організує дообладнання позиції, яке включає: очистку берми, обладнання бійниць, відривання чарунок і площадок для ведення вогню, обладнання захисних козирків, ніш для бойових і господарських запасів, обладнання перекритої щілини (бліндажа), відхожого місця, розширених ділянок траншей, а також підсилення стінок на ділянках з нестійким ґрунтом.

Командир відділення повинен знати час, необхідний для влаштування фортифікаційних споруджень.

Усього на влаштування окопу на відділення піхотною лопатою потрібно 200 – 300 люд.-год., саперною лопатою – 100 – 150 люд.-год.

Роботи першої проводяться за $(37,5 : 6 = 6)$ 6 год. На виконання всього обсягу робіт з інженерного обладнання бойової позиції відділення, якщо залучити 70% особового складу відділення, тобто 6 чоловік, буде потрібно в середньому $(200 - 300) : 6 = (33 - 50)$ при відриванні піхотною лопатою 41 год., саперною – $(100 - 150) : 6 = (16 - 25)$ 20 год.

Після підготовки даних для стрільби, створення необхідних запасів боєприпасів і проведення інженерних робіт, командир відділення складає **картку вогню відділення**, яку подає командирі взводу (рис. 3.4).

На картці вогню відділення, як правило, вказуються:

- напрямок на одну із сторін горизонту;

- орієнтири, їх номери, назви і відстані до них;
- положення противника, розташування його вогневих засобів;
- основна (запасна) бойова позиція відділення, смуга вогню та додатковий сектор обстрілу з кожної; основні і запасні вогневі позиції БМП (БТР), гранатометника, кулеметника, місць для стрільби стрільців;
- основні та додаткові сектори обстрілу з кожної позиції;
- рубежі відкриття вогню з БМП, протитанкових й інших вогневих засобів;
- позиції сусідів і межі їх смуг вогню на флангах відділення;
- ділянки зосередженого вогню взводу та місця в них відділення;
- загородження, що розташовані поблизу позиції відділення і прикриваються його вогнем.

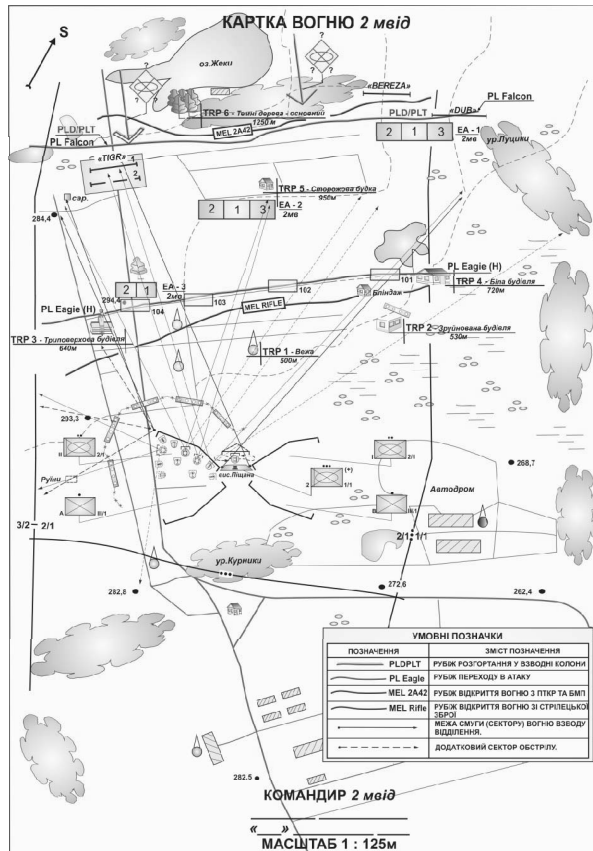

Рис. Картка вогню механізованого відділення

Другим етапом підготовки оборонного бою є *підготовка відділення до застосування*. Вона починається з отриманням бойового завдання та здійснюється одночасно з організацією бою.

Під час підготовки відділення до застосування особовий склад відділення, як правило, виконує такі заходи:

навідник-оператор (навідник кулемета) – бере участь у підготовці основної і запасної вогневих позицій, оглядає озброєння, боєприпаси і їхню укладку, прицільні пристрої, механізми заряджання і наведення, усуває виявлені несправності; перевіряє вивірку прицільних пристроїв і спареного кулемета; усвідомлює порядок спостереження і ведення вогню;

механік-водій – готує основну й запасну вогневі позиції та здійснює їхнє маскуваня, усвідомлює маршрут виходу на них, перевіряє технічний стан БМП (БТР), наявність і стан інструменту, запасних частин, пально-мастильних матеріалів, усуває виявлені несправності, у разі потреби робить дозаправлення БМП (БТР);

інший особовий склад – готує озброєння, боєприпаси, спорядження і засоби захисту до бойового застосування, займається відриванням окопів, укриттів, обладнанням інженерних загороджень, розчищенням смуги огляду й обстрілу.

Третім етапом підготовки оборонного бою є *практична робота командира відділення з контролю виконання поставлених завдань і надання допомоги*, у ході якої **командир відділення перевіряє**: правильність зайняття позицій (місць для стрільби), їх обладнання і маскуваня, знання особовим складом свого завдання, сигналів сповіщення, управління і порядку дій за ними; підготовку даних для ведення стрільби, наявність боєприпасів, заправлення бойової машини ПММ, екіпіровку підлеглих та готовність їх до дій, контролює несення служби спостерігачем і черговим вогневим засобом.

Про готовність відділення до оборони командир відділення доповідає командирі взводу.

3.4. Ведення оборонного бою механізованим відділенням

3.4.1. Дії відділення до початку вогневої підготовки атаки противника

Особовий склад відділення перебуває у постійній готовності до відбиття нападу противника, його ДРГ і вертольотів (літаків). До переходу противника у наступ на позиції відділення постійно несе службу спостерігач. Для відбиття раптового нападу противника і знищення його дрібних груп, які ведуть розвідку, намагаються пророблювати проходи в загородженнях або намагаються просочитись у глибину оборони, призначається черговий вогневий засіб (кулеметник або стрілець), який розташовується, як правило, на запасній (тимчасовій) вогневій позиції. Якщо черговим вогневим засобом призначається БМП (БТР), у ній розміщуються механік-водій (водій) і навідник-оператор (навідник кулемету БТР), які ведуть спостереження за противником і місцевістю у готовності до негайного відкриття вогню. Решта особового складу, залежно від обстановки, проводить інженерне

дообладнання позиції, займається бойовою підготовкою, допомагає механіку-водію (водію) у технічному обслуговуванні БМП (БТР) або відпочиває.

Поодиноких військовослужбовців і дрібні групи противника, які намагаються вести розвідку, діяти перед переднім краєм або на флангах бойової позиції, відділення захоплює у полон, а у разі неможливості захоплення – знищує вогнем, як правило, чергового вогневого засобу із запасної (тимчасової) вогневої позиції. Великі групи противника, що наближаються до позиції відділення, знищуються вогнем кулемета або БМП (БТР), а за потреби – вогнем усього відділення. Вогонь відкривається за командою командира відділення.

3.4.2. Дії відділення під час вогневої підготовки атаки противника

Під час вогневої підготовки атаки противника командир відділення і спостерігач ведуть спостереження, а решта особового складу укривається в окопах з протиосколковими козирками, підбрустверних протиосколкових нішах, щілинах і бліндажах або в БМП (БТР) у готовності швидко зайняти свої місця на позиції.

За досвідом АТО та ООС БМП (БТР) знаходиться в укритті («гаражі») в готовності яка засабезпечує найменшу витрату часу для бойового застосування. Місце для укриття вибирається та обладнується з урахуванням забезпечення прихованого розташування, максимального ступеню захисту від вогневого ураження противника. Віддалення від укриття до вогневої позиції має забезпечити найменш необхідну кількість часу для зайняття вогневої позиції, підготовки та веденні вогню. Механікам-водіям (водіям) вказуються маршрут висування до вогневої позиції.

З отриманням сигналу про безпосередню загрозу застосування противником ЗМУ (у разі нанесення противником ядерного удару) особовий склад відділення застосовує засоби індивідуального захисту, а після проходження ударної хвилі готується до відбиття атаки противника.

3.4.3. Дії відділення з переходом противника в атаку

Виявивши перехід противника в атаку, за командою командира (сигналом спостерігача) «Відділення – до БОЮ», особовий склад негайно займає позиції і готується до відкриття вогню. БМП (БТР) здійснює висування на раніше вказану вогневу позицію та відкриває вогонь по противнику.

Вогонь по противнику відкривається з наближенням його на дальність ефективного вогню зброї відділення: спочатку з ПТРК (2000 – 4000 м), БМП (БТР) (1000 – 13000 м), потім з кулеметів (ПКМ – до 1000 м, РПК-74 – до 600 м), а з дистанції 400 – 600 м – з усієї зброї відділення і вогонь доводиться до найвищої напруги. Танки й інші броньовані машини противника знищуються ПТРК, вогнем БМП, гранатометів і реактивними протитанковими гранатами, а піхота, що спішилася, – відсікається від танків та знищується вогнем кулеметів і автоматів.

Вогонь протитанкових засобів відділення зосереджується насамперед на головному танку або танку з тралом, який долає загородження перед переднім краєм

оборони, а потім на інших танках і броньованих машинах, що атакують. З метою знищення танків, які долають загородження перед позицією відділення, командир може вислати вперед гранатометника з помічником (стрілець з реактивними протитанковими гранатами). Біля найбільш імовірного місця пророблення противником проходу в загородженнях може обладнуватись окоп і хід сполучення до нього (влаштується вогнева засідка). В окопі розташовується гранатометник або кулеметник (стрілець), а також заздалегідь може готуватись мінний шлагбаум.

Кулеметник (стрілець) і снайпер у боротьбі з танками зосереджують свій вогонь на їх приладах прицілювання і спостереження. У разі виходу танка противника безпосередньо до позиції відділення він уражається реактивними протитанковими гранатами в борт або кормову частину. Екіпаж, який залишає уражений танк, знищується вогнем стрілецької зброї.

За досвідом АТО та ООС після виконання завдання БМП (БТР) повертається до укриття. Ремонт, перезарядження та заправка з здійснюється тільки в укритті.

3.4.4. Дії відділення по знищенню противника, що увірвався на бойову позицію, у разі обходу та його вклинення в оборону

З підходом піхоти противника на відстань 30 – 40 м відділення застосовує гранати. Противник, що увірвався на позицію відділення, знищується вогнем упритул, гранатами і в рукопашному бою. Розповсюдження противника траншеєю і ходом сполучення негайно затримується вогнем і швидким встановленням заздалегідь підготовлених рогаток, їжаків та інших переносних загороджень.

У ході оборонного бою БМП (БТР) веде вогонь самостійно і за командами (сигналами) командира відділення. У разі обходу або вклинення противника в оборону БМП (БТР) під прикриттям вогню відділення та аерозольних (димових) завіс займає запасну вогневу позицію і знищує його вогнем у фланг і тил. Зміна вогневих позицій здійснюється тільки за наказом командира взводу.

Кочуюча бойова машина піхоти приховано за призначеним маршрутом, змінюючи вогневі позиції, веде вогонь самостійно або за командами (сигналами) командира, який її вислав. Після виконання завдання кочуюча бойова машина піхоти займає основну вогневу позицію у взводному опорному пункті або діє за вказівкою командира взводу.

У разі пошкодження БМП (БТР) екіпаж за можливості продовжує вогнем знищувати противника, вживаючи одночасно заходи щодо усунення пошкодження. Екіпаж має право залишити БМП (БТР), якщо машина горить і всі вжиті для гасіння пожежі заходи виявилися безрезультатними. Під час залишення бойової машини екіпаж забирає закріплені за ним стрілецьку зброю, боєприпаси до неї і гранати, за можливості демонтує спарені кулемети (екіпаж БМП, крім того, ПТРК і ракети до нього), займає місце на позиції відділення і доповідає командирі відділення причину залишення машини.

3.4.5. Дії командира відділення після відбиття атаки противника

Після відбиття атаки противника командир відділення повинен: перевірити стан особового складу, озброєння і техніки; організувати збір і надання медичної допомоги пораненим; доповісти командирі взводу про результати бою (втратах особового складу, озброєння і техніки, наявності ракет і боєприпасів, палива та інших матеріальних засобів); поповнити запас ракет і боєприпасів, інших матеріальних засобів; вжити заходів щодо відновлення системи вогню, інженерних загороджень, обслуговування бойової машини; підготувати відділення до відбиття повторних атак противника.

3.4.6. Дії відділення під час мінометного обстрілу за досвідом АТО та ООС

У міномета є кілька особливостей, які треба знати обов'язково. По-перше, міна летить з дозвуковою швидкістю по крутій траєкторії. Це означає, що можна почути постріл і характерний свистячий звук від міни до її вибуху. Досвідчені бійці по звуку визначають, в який бік вона летить, наближається (звук змінюється від низьких частот до високих) або вже віддаляється при перельоті. У бойових умовах такі навички потрібно здобувати якомога швидше.

По-друге, міна вибухає при ударі об землю, і уламки розлітаються вгору і в сторони. Тому автомобіль або людина – дуже вразлива ціль. Якщо ж боєць в момент вибуху міни лежить, вірогідність попадання в нього осколками різко зменшується. Тому, почувши звук міни (або застережливий крик досвідченого товариша), негайно падайте на землю і втискайтесь в неї сильніше, закриваючи голову руками.

Уламки 82-мм міни – легкі. При вибуху трикілограмової міни утворюються 400-600 уламків. Будь-яка перешкода – цегла, дерево, бетонний стовп, – може непередбачувано змінити напрямок їхнього польоту. З цієї ж причини осколки міни погано пробивають більш-менш серйозні перешкоди. Кам'яна стіна, бруствер, мішок з піском, стовбур дерева, що впало, каска, бронежилет – все це може допомогти.

Якщо противник веде неприцільний обстріл по площі, то бажано не висовуватися хвилини 5-10, пакет для враження по квадрату зазвичай вистрілюється впродовж 60-80 хв.

Іноді мінометники випускають одну пристрілювальну міну (димову або запальну) в бік цілі і за місцем її розриву вводять поправки і включають швидкий вогонь всієї батареєю на поразку. Так після першого розриву у стороні є трішки часу знайти укриття і залагати.

З досвіду – з міномета обстрілюють «серіями»: 6-8 пострілів, пауза в кілька хвилин, потім знову 6-8 пострілів на добиття. Зазви чай таких серій буває не більш трьох. Можливий обстріл з одного, двох або трьох мінометів (три мінометних розрахунки входять до складу взводу).

Під час обстрілу навіть не думайте вставати. Лежіть там, де впали. Під час паузи можна оглянути місцевість, переміститися в щілину, яму, воронку. Чим

нижче ви будете лежати, тим більше шансів пережити обстріл без наслідків. Окопи, бліндажі, споруди з бетонних блоків, міцні цегляні стіни – цілком надійний захист від міномета. Навіть у чистому полі можна знайти укриття.

Не дуже гарна ідея пересидіти обстріл у посадці або кушах. Підривач міни спрацює при ударі об гілки і вийде повітряний підрив міни, що збільшить зону ураження осколками.

В паузі будьте готові до початку наступної «серії» обстрілу, про наближення якої вас попередить все той же свистячий звук.

Основні правила виживання під час мінометного обстрілу:

1. Прислухайтесь до звуків, навчайся їх розпізнавати й аналізувати.
2. При обстрілі негайно падайте та притискайтеся до землі. Навчіться робити це до того, як міни почнуть падати – це у ваших інтересах.

4. Не забудьте відкрити рот, це врятує ваші барабанні перетинки.

5. Щоб не сталося, ні в якому разі не можна підніматися і тим більше вставати. Не намагайтеся втекти із зони обстрілу – міни і осколки все одно швидше вас. Дочекайтесь, поки не прозвучить, наприклад, 8-10 розривів, потім почекайте хоча б три хвилини, після чого швидко міняйте позицію і рухайтесь в укриття. Навіть якщо комусь поруч потрібна допомога – виявляйте її після обстрілу і в укритті, інакше допомога, швидше за все, скоро знадобиться і вам.

6. Використовуйте штучні і природні укриття і складки місцевості. Сховатися в них можна у перервах між серіями пострілів.

7. Пересувайтесь тільки поповзом. Якщо ви потрапили під обстріл у полі і перечекали його, покидайте зону обстрілу поповзом, щоб не бути поміченими і не викликати повторний обстріл.

8. Якщо ви перебуваєте в зоні, де можливий мінометний обстріл, не знімайте бронезилет і каску. Бронезилети третього або четвертого класу зупиняють мінометні осколки цілком надійно.

9. Буває, що частина мін не розривається (м'який ґрунт, детонатор не спрацював) і стирчить хвостовиками із землі. Ні в якому разі їх не чіпайте. Вірогідність вибуху вкрай висока.

10. Копайте окопи і будуйте бліндажі з міцними перекриттями. Шляхи сполучень повинні бути зигзагоподібними. У разі потрапляння міни в траншею, розліт осколків буде обмежений тільки прямим сегментом.

11. Не соромтеся тренуватися і відпрацьовувати свої дії під час обстрілу задалегідь. Пам'ятайте: важко у навчанні, легко в зоні ураження.

12. Якщо ви потрапили під мінометний обстріл під час маршу на «броні», пірнайте у всередину. Завдання водія БТР (механіка-водія БМП) на повній швидкості вийти із зони вогню. Зупинившись і спішившись, ви перетворюєтеся в ідеальну, нерухому мішень для мінометів.

13. Тримайте під прицілом снайперів місця, а також місця, де може бути корегувальник мінометів. Це, як правило, руїни, високі будинки і дерева в зоні прямого бачення від вашого місця розташування, з яких відкривається гарний огляд місцевості. Людина з біноклем і радіостанцією (телефоном) – ціль №1.

У ході АТО бойовики почали застосовувати нову тактику дій. Особовий склад

блоків та взводних опорних пунктів під час мінометного обстрілу, як правило, ховаються в укритті. У цей час бойовики висуваються на відстань пострілу зі снайперської гвинтівки та займають приховані вогневі позиції. Після закінчення обстрілу, особовий склад, особливо такий, що вже звик до подібних обстрілів, займає визначені місця та вогневі позиції, при цьому робить це не приховано, буденно. У цей час починає працювати снайпер, який потім швидко залишає вогневу позицію. Перед початком бойової роботи снайпер встановлює розтяжки на шляху свого відходу для безпечного залишення вогневої позиції. Після підриву переслідуючого на розтяжці, снайпер розпочинає полювання на переслідувачів та знищує всіх, хто наближається до пораненого.

Для виключення таких випадків необхідно дотримуватись наступних рекомендацій. Після закінчення обстрілу вогневі позиції та визначені місця необхідно займати приховано, обов'язково використовуючи засоби індивідуального захисту. При можливості також призначити замаскованих спостерігачів, які могли б безпечно спостерігати за зміною обстановки у зоні відповідальності блокпосту, взводного опорного пункту та вчасно повідомляти про можливу загрозу.

Забезпечити надійне прикриття на місцевості переднього краю, флангів інженерними загородженнями з метою недопущення раптових дій противника та затримки його на відстані дійсного вогню стрілецької зброї.

Підсумовуючи сказане, хотілося б відмітити, що девіз оборонного бою, як вчить історія, бути в постійній готовності до відбиття раптового нападу противника, особливо актуальний сьогодні. Досвід показує, що противник прагне повною мірою використовувати фактор несподіванки, вкладає в перший удар всю міць своїх збройних сил, щоб зруйнувати оборону, в перші години намагається захопити ініціативу в свої руки. Перехід військ до оборони з початком війни буде здійснюватися у винятково складній обстановці під масованим вогневим і радіоелектронним впливом противника. Це вимагає від підрозділів що ведуть оборонний бій дотримання всіх вимог, що до неї висуваються, ініціативи, творчого підходу, урахування досвіду участі підрозділів в АТО та ООС.

Питання для самоконтролю

1. Мета і зміст оборонного бою.
2. Умови переходу відділення до оборонного бою.
3. Місце механізованого відділення в бойовому порядку взводу (батальйону, роти).
4. Обладнання бойової позиції механізованого відділення.
5. Обладнання вогневих позицій для БМП (БТР) і вогневих засобів.
6. Бойовий порядок механізованого відділення в оборонному бою: склад, розміщення елементів.
7. Завдання, які вирішуються бойовими групами відділення в обороні.
8. Вогневі можливості механізованого відділення.

9. Можливості механізованого відділення щодо боротьби з танками противника, що атакують.
10. Порядок роботи командира механізованого відділення з отриманням завдання на перехід до оборони в умовах відсутності зіткнення з противником.
11. Порядок роботи командира механізованого відділення з отриманням завдання на перехід до оборони в умовах безпосереднього зіткнення з противником.
12. Зміст вивчення завдання взводу на оборонний бій командиром відділення.
13. Зміст вивчення командиром відділення завдання відділення на оборонний бій.
14. Зміст оцінки противника і місцевості в ході організації оборонного бою командиром відділення.
15. Зміст заходів проведення бойового розрахунку в ході організації оборонного бою командиром відділення.
16. Зміст заходів організації безпосередньої охорони в ході організації оборонного бою командиром відділення.
17. Зміст бойового наказу командира відділення на оборонний бій.
18. Що вказує командир механізованого відділення у бойовому наказі на оборонний бій під час постановки завдань особовому складу?
19. Порядок інженерного обладнання бойової позиції механізованого відділення.
20. Що вказується на картці вогню механізованого відділення?
21. Що перевіряє командир відділення у ході підготовки до ведення оборонного бою?
22. Дії відділення до початку вогневої підготовки атаки противника.
23. Дії відділення під час вогневої підготовки атаки противника.
24. Дії відділення з переходом противника в атаку.
25. Дії відділення по знищенню противника, що увірсався на бойову позицію, у разі обходу та його вклинення в оборону.
26. Дії командира відділення після відбиття атаки противника.

Р о з д і л 4

МЕХАНІЗОВАНЕ ВІДДІЛЕННЯ У НАСТУПАЛЬНОМУ БОЮ

4.1. Основи наступального бою механізованого відділення

Виходячи з оборонного характеру воєнної доктрини України, вважається, що на початку війни оборона буде найважливішим і найбільш розповсюдженим видом бою, ніж наступ. Але це не визначає, що наступ – менш важливий вид загальновійськового бою. Оборона і наступ знаходяться в діалектичному зв'язку один з одним: на окремих етапах оборонного бою реалізуються наступальні дії, наприклад, проводяться контратаки, а під час ведення наступу підрозділи вимушено або для реалізації тактичного замислу ведуть оборонні дії.

Саме наступ є тим видом бою, який призводить до досягнення перемоги над противником.

4.1.1. Мета і зміст наступального бою

Наступальний бій – вид загальновійськового бою, який проводиться з метою розгрому (знищення) противника та оволодіння важливими районами (рубежами) місцевості або об'єктами.

Наступальний бій полягає в:

- ураженні противника всіма засобами, які є;
- рішучій атаці;
- просуванні у глибину його бойового порядку;
- знищенні та полоненні живої сили;
- захопленні озброєння і військової техніки, матеріальних засобів;
- оволодінні визначеним районом (рубежем) місцевості, об'єктом.

Наступальний бій відділення включає послідовне виконання тактичних завдань, основними з яких є:

- зайняття вихідного положення для наступу;
- висунання до рубежу переходу в атаку і розгортання в бойовий порядок;
- подолання інженерних загороджень і природних перешкод;
- атака і знищення противника на передньому краї оборони, оволодіння визначеним об'єктом;
- розвиток наступу у глибині оборони і переслідування противника.

4.1.2. Місце механізованого відділення в бойовому порядку взводу в наступальному бою

Механізоване відділення наступає, як правило, в складі взводу, в першій або у другій лінії бойового порядку.

БМП (БТР) залежно від обстановки і рішення командира взводу можуть знаходитися у бойовому порядку відділення або входити до складу групи бойових машин взводу (ГрБМ).

4.1.3. Види наступального бою

У залежності від положення й характеру дій противника відділення може наступати (рис. 4.1):

- на противника, який обороняється;
- на противника, який наступає (шляхом ведення зустрічного бою);
- на противника, який відходить (переслідуванням).

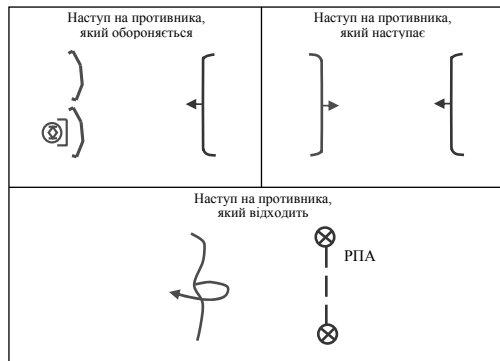

Рис. 4.1. Види наступального бою

4.1.4. Способи переходу в наступ на противника, який обороняється

Наступ на противника, який обороняється, в залежності від готовності його оборони і ступеня нанесеного йому вогневого ураження здійснюється:

- висуванням із глибини (з ходу);
- із положення безпосереднього зіткнення з ним.

Наступ на противника, що займає підготовлену оборону, як правило, здійснюється з **положення безпосереднього зіткнення з ним**, а на того, що поспішно перейшов до оборони, – **висуванням із глибини (з ходу)**.

Сутність переходу в наступ з висуванням із глибини (з ходу) полягає у тому, що підрозділи під прикриттям ударів авіації й вогню артилерії, висуваючись із глибини, послідовно розгортаються з похідного у передбойовий та бойовий порядок і безупинно переходять в атаку.

Наступ з висуванням із глибини (з ходу) зазвичай починається з **вихідного району**, в якому здійснюється підготовка до наступу. Ці райони, як правило, вибираються з боку від напрямку майбутнього наступу на такій відстані від переднього краю оборони противника, яка б виключала вплив його далекобійної

артилерії по військах, які знаходяться в цих районах, і ведення активної радіолокаційної розвідки наземними засобами. Крім того, на висування до переднього краю оборони противника у цьому випадку повинен витратитися мінімальний час. Як правило, віддалення вихідних районів складає декілька десятків кілометрів.

У вихідному районі відділення розташовується у складі взводу приховано у визначеному йому місці у постійній готовності до відбиття можливого нападу противника, для чого обладнуються фортифікаційні споруди.

З метою забезпечення організованого висування, розгортання у бойовий порядок і одночасної атаки противника призначаються (рис. 4.2):

- маршрут висування;
- вихідний пункт;
- рубежі (пункти) розгортання;
- рубіж переходу в атаку;
- за умов атаки механізованих підрозділів у пішому порядку – рубіж спішування.

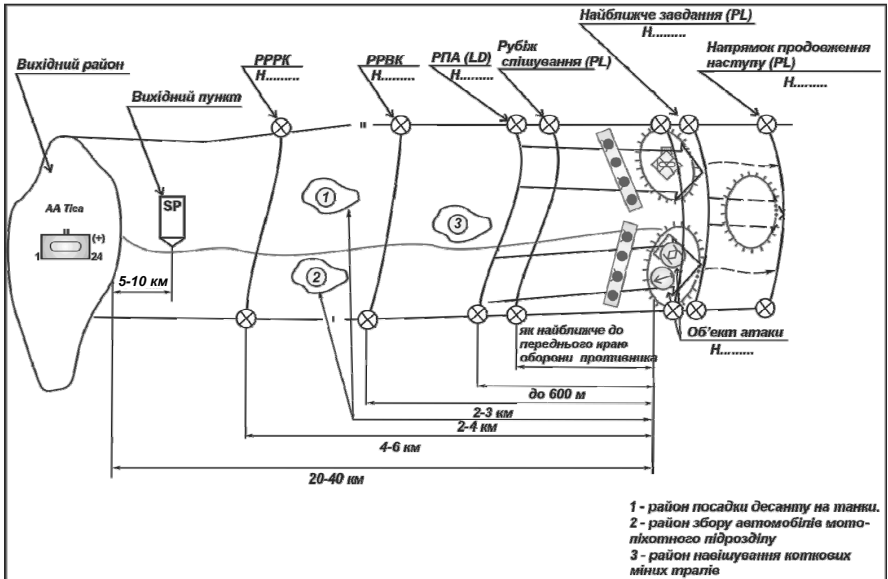

Рис. 4.2. Райони та рубежі (пункти), які призначаються під час наступу з ходу

Маршрут висування, як правило, вказується від вихідного пункту (рубежу) до рубежу розгортання у ротні колони, після чого підрозділи прямують колонними шляхами. Маршрут висування вибирається по дорогах, які мають природні маски, з таким розрахунком, щоб підрозділи мали можливість висуватися приховано та з максимальною швидкістю.

Вихідний пункт (рубіж) призначається для своєчасного початку висування підрозділів з вихідного району. Віддаль вихідного пункту (рубежу) від вихідного району може досягати 5 – 10 км, що забезпечує витягування колони батальйону із засобами посилення й початок руху із заданою швидкістю.

Рубежі (пункти) розгортання підрозділів призначаються з метою забезпечення послідовного та організованого розгортання підрозділів з похідного порядку в бойовий. Вони визначаються з таким розрахунком, щоб забезпечити високий темп їх висування і зменшити ймовірність ураження вогневыми ударами противника.

Рубіж (пункт) розгортання у ротні колони в залежності від місцевості призначається на відстані 4 – 6 км від переднього краю оборони противника з таким розрахунком, щоб забезпечити безпеку підрозділів від ураження вогнем прямою наводкою гармат, танків і ПТРК.

Рубіж (пункт) розгортання у взводні колони призначається, у міру можливості, за складками місцевості, на відстані 2 – 3 км від переднього краю оборони противника, а на відкритій місцевості і на більшій відстані і має виключати ураження колон вогнем протитанкових засобів ближньої дії, гармат, БМП та іншої зброї піхоти. Висування до нього здійснюється у складі роти. Із досягненням ротою рубежу розгортання у взводні колони взвод без зупинки виходить на свій напрямок і стрімко продовжує просування до рубежу переходу в атаку.

Рубіж переходу в атаку вибирається так, щоб вихід на нього здійснювався приховано, а його віддалення забезпечувало ведення дійсного вогню з основних видів зброї взводу і досягнення переднього краю оборони противника у встановлений час («Ч»). Оскільки механізовані і танкові підрозділи з переходом в атаку повинні взаємно підтримувати один одного вогнем, віддалення цього рубежу від переднього краю оборони противника не може бути більшим, ніж дальність дійсного вогню кулеметів та автоматів. Отже рубіж переходу в атаку призначається на віддаленні до 600 м від переднього краю оборони противника. Залежно від умов місцевості і характеру оборони противника віддалення може бути іншим. З виходом на рубіж переходу в атаку відділення займає своє місце в лінії бойових машин взводу, витримуючи при цьому напрямок руху для виходу на призначений об'єкт атаки.

Рубіж спішування призначається якнайближче до переднього краю оборони противника в місцях, що укриті від вогню його кулеметів і протитанкових засобів ближнього бою противника. Іноді він може збігатися з рубіжем переходу в атаку, бути попереду або більш віддаленим. Він має забезпечити безпечність від розривів своїх снарядів та мін (гранат), досягнення високої швидкості атаки і найменше напруження зусиль особового складу механізованих підрозділів. З досягненням рубежу спішування особовий склад висаджується з БМП (БТР), розгортається в бойову лінію і продовжує наступ у пішому порядку.

Для узгодження дій механізованих, танкових, гранатометних підрозділів з артилерійськими підрозділами, що ведуть вогонь із закритих вогневих позицій, призначається *рубіж безпечної віддалення від розривів своїх снарядів і мін*. Безпечним віддаленням для особового складу, який атакує противника в пішому порядку, рахується 400 м; для БМП (БТР) – 300 м; для танків – 200 м.

Для посадки на танки механізованих підрозділів на віддаленні 2 – 4 км від переднього краю оборони противника призначається *рубіж посадки десантом на танки*. Зазвичай він обирається в місцях, що забезпечують приховану і швидку посадку.

Залежно від обстановки і характеру місцевості віддалення цих пунктів (рубежів) може бути іншим.

За сприятливих умов обстановки, особливо в ході розвитку наступу, підрозділи можуть атакувати противника, розгортаючись в бойовий порядок з похідних колон, тобто безпосередньо з маршру. Це значною мірою ускладнює противникові провести маневр і в той же час сприяє досягненню несподіваності. Організація бою в цьому випадку здійснюється зазвичай в русі або під час коротких зупинок. Підрозділи переходять в атаку по мірі підходу їх до переднього краю оборони.

Переваги способу переходу в наступ з ходу полягають у тому, що він найбільшою мірою забезпечує прихованість підготовки і несподіваність дій, максимальний захист військ від вогневого ураження, виграш часу за рахунок скорочення обсягу інженерних робіт і проведення перегрупування, необхідних для наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником.

У той же час здійснення такого наступу має ряд негативних чинників. При висуванні підрозділів до передньому краю оборони противника зростає фізична і моральна напруга особового складу, витрачається багато пального і ускладнюється одночасний вихід підрозділів на рубіж переходу в атаку.

Сутність переходу в наступ із положення безпосереднього зіткнення з противником полягає в тому, що, наступ підрозділів здійснюється в заздалегідь створеному бойовому порядку з положення оборони після перегрупування або зміни підрозділів (рис. 4.3). Робота командирів підрозділів щодо організації наступу здійснюється на місцевості. При такому способі переходу в наступ підрозділи мають можливість вивчити противника і місцевість. Однак вони змушені перебувати відносно тривалий час у зоні впливу вогневих і розвідувальних засобів противника ближньої дії.

Як видно із визначення сутності, при переході в наступ із положення безпосереднього зіткнення з противником можливо декілька варіантів дій. Основні з них: перший – перехід у наступ з положення оборони після *перегрупування*; другий – зайняття вихідного положення для наступу після висування з глибини і *зміни підрозділів, які діяли попереду*.

Наступ відділення з положення безпосереднього зіткнення з противником починається у заздалегідь створеному бойовому порядку з *вихідного положення для наступу*. Вихідне положення відділення – вказане відділенню командиром взводу місце (ділянка місцевості) в межах вихідної позиції взводу, яке займається відділенням в ході перегрупування з положення оборони (зміни) з метою створення бойового порядку для наступу. Вихідне положення відділення, як правило, складається з ділянки траншеї, прилеглого до неї ходу сполучення, вогневої позиції БМП (БТР). За своїми розмірами вихідне положення відділення відповідає фронту наступу відділення.

Вихідне положення для наступу займається після необхідного перегрупування підрозділів з положенні оборони або їх зміни. Рубіж переходу в атаку, як правило, призначається по рубежу першої траншеї.

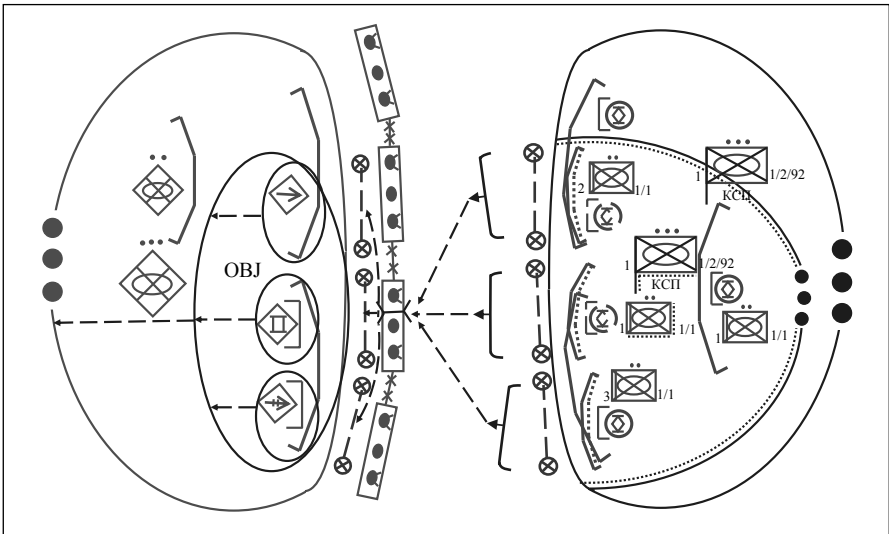

Рис. 4.3. Перехід у наступ з положення безпосереднього зіткнення з противником

Перегрупування – це організоване переміщення підрозділу, який знаходиться у безпосередньому зіткненні з противником в опорному пункті (на позиції, ділянці траншеї, яку він займає), з метою створення бойового порядку і зайняття вихідного положення для наступу. Перегрупування може здійснюватись по фронту або з відведенням підрозділу в глибину оборони.

У ході перегрупування вихідне положення відділенням займається приховано у встановлений час з урахуванням побудови бойового порядку для ведення наступального бою або зручності посадки на БМП (БТР), десантом на танк. Особовий склад займає вказану командиром ділянку траншеї, ходу сполучення. БМП (БТР) займає вогневу позицію за відділенням на відстані до 50 м або розташовується разом із взаємодіючими танками на їх вихідній (очікувальній) позиції на відстані 2 – 4 км (5 – 7 км) від переднього краю оборони противника. У разі неможливості прихованого переміщення БМП (БТР) залишається на попередній вогневій позиції і використовується для ведення вогню прямою наводкою або висувається до відділення під час вогневої підготовки атаки.

Зміна – це організований вихід підрозділу на напрямок майбутнього наступу з метою зміни підрозділу, що там обороняється, і зайняття вихідного положення для наступу. У першу чергу змінюються механізовані, а потім танкові підрозділи.

Перегрупування (зміна) підрозділів проводиться приховано, як правило, у ніч перед наступом або за інших умов обмеженої видимості з виконанням заходів щодо введення противника в оману. Про зайняття вихідного положення для наступу командир відділення доповідає командирі взводу.

У вихідному положенні для наступу підрозділи суворо виконують встановлений раніше режим поведінки і знаходяться в готовності до відбиття можливого наступу противника. При виявленні відводу противником підрозділів зі свого переднього краю в глибину оборони командир відділення повинен негайно доповісти про це старшому командирі.

При переході із положення безпосереднього зіткнення з противником надається можливість:

- краще вивчити оборону противника і місцевість;
- детально підготувати наступ в усіх ланках;
- надійно подавити оборону противника вогнем усіх засобів;
- досягти одночасного і організованого переходу танків і піхоти в атаку.

У той же час цей спосіб має і свої негативні сторони:

- зосередження сил і засобів на вузькій ділянці фронту в безпосередній близькості від противника є небезпечним, особливо у разі застосування противником засобів масового ураження;
- необхідність виконання великого обсягу інженерних робіт, що ускладнює збереження в таємниці підготовки наступу;
- зниження чинника несподіваності атаки.

4.1.5. Атака

Сутність атаки. Атака полягає у стрімкому і безупинному русі танкових і механізованих підрозділів у бойовому порядку в поєднанні з вогнем найвищої напруги усіх вогневих засобів з метою знищення противника і оволодіння визначеним районом (рубежем, об'єктом).

Використовуючи вогонь артилерії і удари авіації, танкові підрозділи атакують противника у бойовій лінії і ведуть по ньому вогонь з ходу. Механізовані підрозділи атакують услід за танками у *пішому порядку (взимку на лижах)*, в *броньованому порядку на БМП (БТР) або десантом на танках* і знищують у першу чергу цілі, що заважають просуванню танків. Перед атакою механізованих і танкових підрозділів за рішенням старшого командира, як правило, проводиться вогнева підготовка атаки, а в ході наступу – вогнева підтримка військ, що наступають.

Способи атаки. Атака механізованого підрозділу в *пішому порядку* застосовується при прориві підготовленої оборони противника, наступі в населеному пункті, оволодінні укріпленим районом, а також на важкодоступній для танків і БМП (БТР) місцевості (в горах, лісі). При цьому особовий склад діє безпосередньо за танками на відстані, що забезпечує їх безпеку від розривів снарядів своєї артилерії і підтримку просування танків вогнем стрілецької зброї. БМП (БТР) у цьому випадку, використовуючи складки місцевості, ривками від рубежу до рубежу (від укриття до укриття) просуваються за своїми відділеннями на

відстані, яка забезпечує надійну підтримку вогнем особового складу, що атакує, а БМП зі стабілізованим озброєнням – безпосередньо в бойовій лінії своїх відділень або у складі групи бойових машин. Після спішування особового складу в БМП (БТР) залишаються навідники-оператори (кулеметники БТР), механіки-водії (водії) і заступник командира взводу (головний сержант взводу) (рис. 4.4).

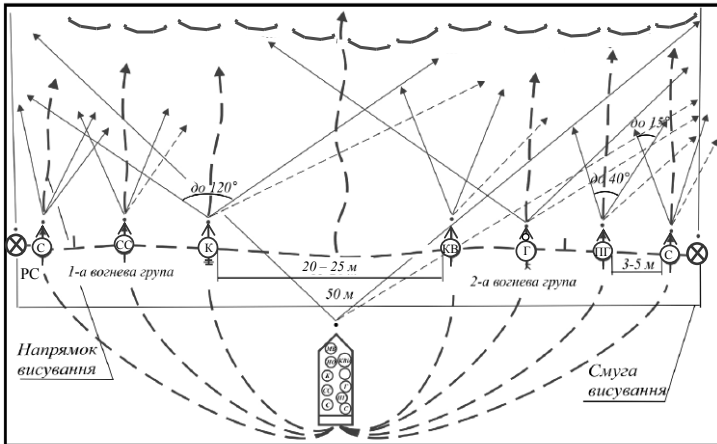

Рис. 4.4. Атака механізованого відділення в пішому порядку

Атака в пішому порядку може проводитися одночасно або послідовно. При *одночасній атаці* весь особовий склад відділення (бойові групи) наступає в одну лінію. Послідовна атака застосовується при діях механізованого підрозділу (бойових груп) в дві лінії.

Атака у броньованому порядку на БМП (БТР) застосовується на доступній для бойових машин місцевості під час наступу на противника, який поспішно перейшов до оборони і не чинить організованого опору, а також коли його оборона надійно подавлена зі знищенням більшої частини протитанкових засобів. При цьому танки атакують слідом за розривами снарядів своєї артилерії, а механізований підрозділ на БМП (БТР) діє в бойовій лінії за танками на відстані 100 – 200 м від них.

В окремих випадках (бездоріжжя, глибокий сніговий покрив, інші складні умови) зближення з противником, а на окремих ділянках і атаку, механізований підрозділ може здійснювати *десантом на танках*.

Механізоване відділення залежно від обстановки атакує у бойовій лінії в пішому порядку на фронті до 50 м або на БМП (БТР). У випадку коли механізоване відділення додається танковому взводу, воно атакує за ним на відстані до 100 м.

4.1.6. Бойові можливості механізованого відділення в наступі

Бойові можливості відділення в наступі – це показники, що характеризують можливість відділення виконувати певні бойові завдання за встановлений час у конкретних умовах обстановки.

Складовими бойових можливостей є вогнева потужність і маневреність.

Вогнева потужність – це можливості відділення по нанесенню втрат противникові вогнем протитанкових засобів, БМП (БТР) і стрілецької зброї.

Маневреність – це можливості відділення здійснювати маневр, долати зони радіоактивного зараження і райони руйнувань, здійснювати марші, що характеризуються часовими показниками.

Вогнева потужність мотострілкового відділення складається з його можливостей по боротьбі з танками та іншими броньованими об'єктами противника, а також з можливостей відділення по ураженню противника вогнем стрілецької зброї.

Методика розрахунку можливостей відділення по боротьбі з танками, БМП і БТР противника ґрунтується на використанні коефіцієнтів бойової ефективності протитанкових засобів, танків, БМП.

Під *коефіцієнтом бойової ефективності* протитанкового засобу розуміється число, яке показує середні можливості цього засобу по знищенню танків противника в ході бою. Для БМП він дорівнює 1 і РПГ-7 – 0,2 при наступі на підготовлену оборону.

Таким чином, відділення в наступі здатне знищити до $(1\text{БМПХ}1+1\text{РПГ-7Х}0,2=1,2)$ одного танка.

Основним показником можливостей відділення по ураженню противника вогнем стрілецької зброї є математичне очікування збитку, що наноситься його живій силі.

Методика розрахунку заснована на порівнянні щільності вогню стрілецької зброї сторін, що виражаються кількістю куль на 1 м фронту в хвилину.

Бойова скорострільність стрілецької зброї відділення складає: АК-74.– 100, РПК-74 – 150 і ПКТ – 250 пострілів в хвилину.

Підраховано, що укомплектоване на 100% відділення, маючи 6 одиниць автоматичної зброї, здатне випустити перед своїм фронтом близько $(4\text{АКХ}100+1\text{РПКХ}150+1\text{ПКТХ}250=800)$ 800 куль в хвилину. Значить, ведучи наступ на фронті до 50 м, воно здатне випустити $(800:50=16)$ 16 куль в хвилину на 1 м фронту. При втратах 20% щільність вогню відділення складе 10 – 12 куль на 1 м фронту.

Досвід Великої Вітчизняної війни показав, що стрілецьке відділення в атаці може знищити в середньому близько 3 – 4 цілей противника, а щільність 10 – 12 куль забезпечує виконання бойового завдання.

Розрахунковим шляхом встановлено, що при співвідношенні щільності вогню (4 : 1) при темпі наступу 5 км/год втрати тих, що обороняються складуть 84%.

Ударна сила реалізується в ближньому бою, результатом якого є розгром певного противника і оволодіння важливими районами місцевості. Тому одним з основних показників ударної сили є збиток, що наноситься в ближньому бою.

По досвіду війн і збройних конфліктів встановлено, що успіх наступу можливий при 2 – 3-кратній перевазі над противником. Отже, відділення, маючи у своєму складі 8 чоловік, здатне успішно наступати на фронті місцевості, що обороняється 3 – 4 солдатами противника.

Маневрені можливості відділення визначаються швидкістю пересування БМП (БТР), яка може бути максимальна (БМП – 50 – 60 км/год, БТР – 60 – 80 км/год), середня (БМП – 25 – 35 км/год, БТР – 30 – 40 км/год), а також здатністю відділення здійснювати пересування і розгортання :

- перешикування в передбойовий порядок – 10 – 15 с.,
- розгортання в бойовий порядок – 10 – 15 с.,
- посадка відділення в БМП (БТР) в ході наступу за 1 хв. 15 с.

Темп атаки при діях в пішому порядку може бути 4 – 5 км/год, на бойовій машині піхоти (бронетранспортері) У – 12 км/год.

4.1.7. Бойове завдання

Змістом бойового завдання підрозділів у наступальному бою є розгром противника і оволодіння певним рубежем (районом) місцевості у визначений термін. Головним об'єктом дій підрозділів, що наступають, є, безумовно, противник. Тільки зі знищенням (полоненням) його живої сили, ураженням (захопленням) засобів боротьби створюються умови для досягнення мети бою.

Бойове завдання механізованого відділення у наступальному бою включає об'єкт атаки і напрямок продовження наступу. В окремих випадках, коли перед фронтом наступу противник не розвіданий, під час ведення наступального бою в особливих умовах і під час постановки бойового завдання по радіо взводу може бути вказаний тільки напрямок наступу (рис. 4.3, 4.5).

Об'єктом атаки механізованого відділення, як правило, є жива сила, а також танки, гармати, ПТРК, кулемети й інші вогневі засоби противника, що розташовані в першій траншеї і у найближчій глибині перед фронтом наступу відділення.

Напрямок продовження наступу відділення визначається з таким розрахунком, щоб забезпечувалося оволодіння об'єктом атаки взводу.

З оволодінням визначеним об'єктом атаки відділення продовжує безупинний наступ у зазначеному напрямку, під час якого йому ставиться нове бойове завдання (об'єкт атаки).

Бойове завдання відділенню визначається рішенням командира взводу і залежить від характеру оборони противника, ступеня його ураження і наявності засобів посилення.

Важливим елементом бойового завдання є ширина фронту наступу підрозділів. При її визначенні враховується необхідність створення вагової переваги в силах і засобах над противником на напрямі головного удару, надійна його вогневе ураження на всю глибину бойового завдання, забезпечення стрімкої безупинної атаки і безперервне нарощування зусиль в глибину і в сторони флангів, розгром противника.

Виходячи з вищевказаного, фронт атаки відділення має бути до 50 м.

4.1.8. Бойовий порядок

У тісному взаємозв'язку з поставленими підрозділам завданнями будується їх **бойовий порядок**. Він повинен відповідати замислу бою і умовам обстановки. Бойовий порядок будується так, щоб забезпечити успішний розгром противника, рішуче зосередження зусиль на обраному напрямку, тісне і безперервне поєднання вогню, руху і маневру в ході наступального бою, можливість своєчасного нарощування зусиль із глибини, використання вигідних умов місцевості, найменшу уразливість підрозділів від ударів усіх видів зброї противника, безперервну взаємодію і зручність управління підрозділами.

Бойовий порядок відділення, яке наступає у *пішому порядку*, складається з бойової лінії та БМП (БТР), що діє за особовим складом на відстані 100 – 200 м, на одному з флангів відділення або безпосередньо у бойовій лінії. Військовослужбовці у бойовій лінії діють з інтервалом 6 – 8 м (8 – 12 кроків) (рис. 4.5), для зручності ведення вогню і кращого використання місцевості (місцевих предметів) вони можуть висуватися вперед або зміщатися вбік, не порушуючи загального фронту наступу і не заважаючи діям сусідів.

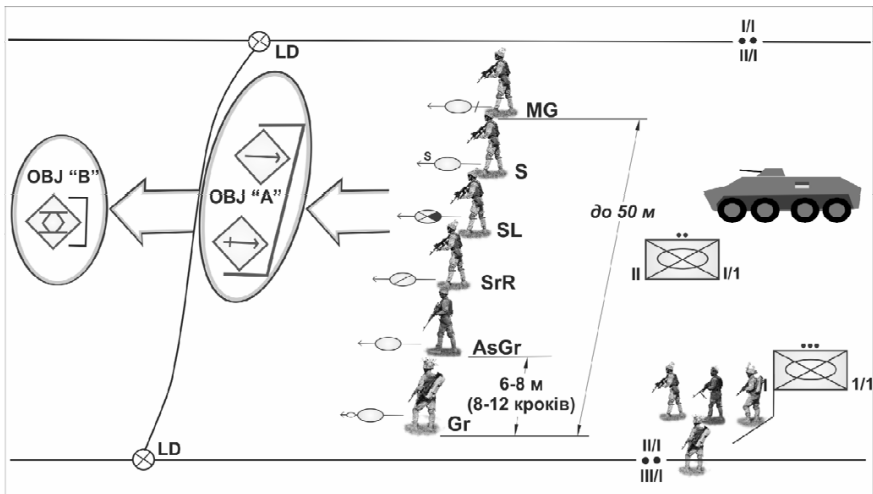

Рис. 4.5. Бойовий порядок і бойове завдання механізованого відділення, яке наступає в пішому порядку

Побудова бойового порядку багато в чому залежить від складу, укомплектованості противника, ступеня підготовленості оборонних позицій, ступеня подавленості противника, характеру вогневої підтримки підрозділів, наявності сусідів, стану і можливостей своїх підрозділів, а також від бойової майстерності особового складу.

З метою підвищення ефективності виконання завдань у наступальному бою при діях у траншеях, ходах сполучення, а також в особливих умовах ведення бою у відділенні можуть створюватися бойові групи («двійки», «трійки») (рис. 4.6).

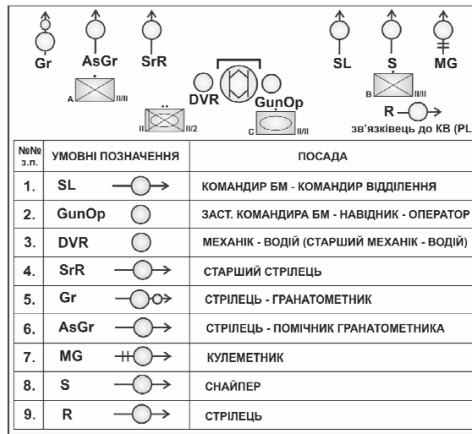

Рис. 4.6. Розподіл механізованого відділення на бойові групи (варіант)

Бойові групи («двійки», «трійки») ведуть наступ з інтервалом між собою 20 – 25 м, а між солдатами в них – 3 – 5 м (рис. 4.7). Бойові групи можуть діяти в лінію, уступом або в дві лінії (одна за другою). Склад вказаних бойових груп залежить від організаційно-штатної структури відділення та завдань, які воно виконує. За своїм призначенням бойові групи можуть бути маневреними і вогневими.

Маневрена група призначається для оволодіння об'єктом атаки, знищення противника в траншеї (очищення траншеї), здійснення маневру для виходу у фланг і тил противнику, закріплення досягнутого рубежу і виконання інших завдань. У деяких випадках вона може проробляти проходи у мінно-вибухових і невибухових загородженнях, виконуючи функції групи розгородження. Старшим групи, як правило, призначається старший стрілець.

Вогнева група призначається для прикриття дій маневреної групи, заборони підходу (маневру) противника до тих, хто обороняється, завершення знищення живої сили і вогневих засобів противника в об'єкті атаки і захоплення його спільно з маневреною групою. Очолює вогневу групу, як правило, командир відділення.

Розподіл відділення на бойові групи дозволяє створити більш гнучкий та розосереджений бойовий порядок, підвищити ефективність вогневого ураження противника і живучість підрозділу, забезпечує взаємну підтримку і прикриття вогнем на полі бою у ході здійснення маневру.

Дії бойових груп механізованого відділення під час послідовної атаки, як правило, будуть наступними. Вогнева група і БМП (БТР) відвертають увагу противника та сковують його дії на одному із напрямків, а, тим часом, маневрена

група непомітно просувається на один із його флангів чи у тил. Із виходом до об'єкту атаки, маневрена група осліплює димами та закидає противника гранатами і, у взаємодії із вогневою групою і БМП (БТР), одночасною атакою у фланг чи тил знищує його (захоплює в полон) (рис. 4.7).

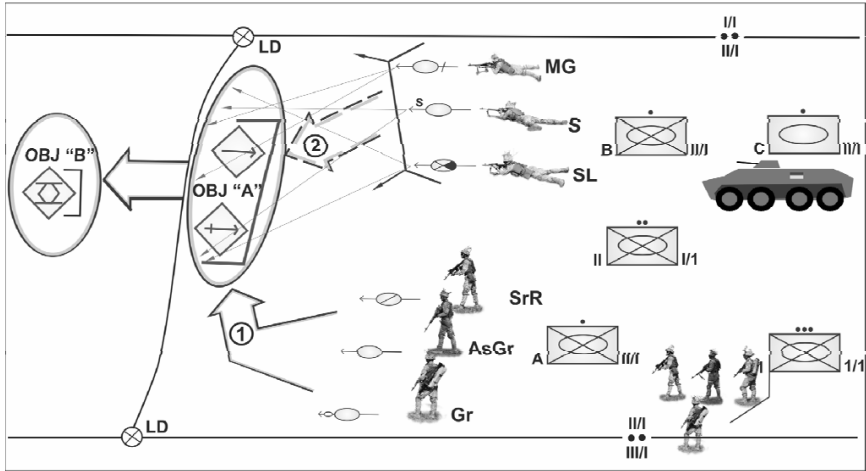

Рис. 4.7. Бойовий порядок і бойове завдання механізованого відділення з розподілом на бойові групи (варіант)

Успіх виконання підрозділом бойового завдання у значній мірі залежить від рівня підготовки особового складу та узгоджених дій бойових груп між собою та із засобами посилення.

4.2. Підготовка наступального бою механізованого відділення

З отриманням бойового завдання командир відділення повинен:

- зрозуміти завдання взводу і свого відділення (об'єкт атаки, напрямок продовження наступу, рубіж переходу в атаку, місце спішування), порядок його виконання (дії до початку і в ході наступу), завдання сусідів, час готовності до дій;
- вивчити орієнтири, об'єкт атаки, місця розташування живої сили і вогневих засобів противника перед фронтом наступу відділення;
- оцінити стан особового складу і бойової машини відділення, положення сусідів і умови взаємодії з ними, характер і властивості місцевості, загородження і перешкоди, умови ведення вогню і здійснення маневру.

Після чого він визначає порядок дій і завдання підлеглим, проводить бойовий розрахунок, видає бойовий наказ. Надалі готує відділення до виконання завдання, перевіряє забезпеченість особового складу усім необхідним, готовність ОВТ до застосування, в установлений час доповідає командирі взводу про готовність.

Роботу з організації бою командир відділення проводить на місцевості, якщо це неможливо – по схемі (макету місцевості) або робочій карті командира взводу.

Під час **визначення порядку дій і завдань підлеглим** командир відділення намічає розміщення кожного солдата в бойовому порядку відділення (бойових груп в бойовому порядку відділення), цілі для ураження вогнем стрілецької зброї і бойової машини піхоти (бронетранспортера), порядок їх руху, порядок висування відділення до проходу в мінно-вибуховому загородженні і його подолання, спішування, розгортання і ведення вогню під час переходу в атаку, в ході атаки та дії під час бою в глибині; порядок взаємодії та взаємної підтримки вогнем, способи і сигнали управління.

Під час **проведення бойового розрахунку** командир відділення повинен призначити спостерігача за противником, зв'язківця до командира взводу і порядок виконання завдань, які виникають раптово, піднощика боєприпасів, визначити склад бойових груп («двійок», «трійок») і їх старших, порядок їх розміщення у бойовій машині піхоти (бронетранспортері) і в бойовому порядку.

У **бойовому наказі** на наступальний бій командир відділення вказує:

у першому пункті – орієнтири і стислі висновки із оцінки противника (склад, положення, характер можливих дій противника, накреслення переднього краю його оборони і місця розташування його вогневих засобів);

у другому пункті – завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира (начальника) в інтересах дій відділення (вихідне положення, об'єкт атаки і напрямок продовження наступу взводу, номер (розпізнавальний знак) танка, за яким буде наступати, а також порядок використання вогню артилерії старшого командира й інших вогневих засобів), а також завдання сусідів;

у третьому пункті – бойове завдання відділення (вихідне положення, об'єкт атаки і напрямок продовження наступу) та порядок його виконання;

у четвертому пункті (після слова «наказую») – бойові завдання особовому складу (бойовим групам);

у п'ятому пункті – витрата ракет і боєприпасів на виконання бойового завдання;

у шостому пункті – час готовності відділення до бою, сигнали оповіщення, управління, взаємодії та порядок дії за ними;

у сьомому пункті – своє місце і заступника.

У бойовому наказі **під час постановки завдань** підлеглим (четвертий пункт) командир механізованого відділення вказує:

всьому особовому складу – об'єкт атаки і напрямок продовження наступу; цілі для ураження і порядок ведення вогню; способи дій при зближенні з противником і в ході атаки, номер танку за яким буде діяти відділення;

екіпажу бойової машини – місце у бойовому порядку взводу; завдання щодо підтримки дій особового складу (груп); цілі для ураження і порядок ведення вогню; механіку-водію (водію), крім того, – напрямок руху в атаку, порядок порядку подолання загороджень, при необхідності – місця посадки і спішування особового складу;

бойовим групам, крім того, – склад і старшого групи, завдання щодо знищення противника; при діях у пішому порядку – місце кожного військовослужбовця у бойовій лінії відділення, місце і порядок спішування та подолання загороджень.

При наступі відділення з розподілом на бойові групи крім цього рекомендується вказати:

старшому кожної бойової групи – бойовий склад групи, місце в бойовому порядку, напрямок наступу, смугу висування, рубіж переходу в атаку (або умовний сигнал на перехід в атаку), спосіб атаки противника (з фронту, із виходом у фланг чи у тил; одночасно із сусідньою бойовою групою чи самостійно, з використанням засобів задимлення чи без них), об'єкт атаки та напрямок продовження наступу;

кожному військовослужбовцю бойової групи – з урахуванням умов місцевості, на напрямку дій групи – дві-три вогневі позиції які необхідно змінювати після декількох коротких черг; сектори стрільби – основний і додатковий, які повинні перекриватися між військовослужбовцями, що діють поруч, не менше ніж на 10 – 15 градусів (ПО-250 тисячних), створюючи зону суцільного вогню.

Бойовий наказ командир відділення віддає на місцевості, а у разі неможливості – по схемі (на макеті місцевості) з подальшим уточненням завдань на місцевості з початком атаки.

Приклад бойового наказу командира відділення на наступальний бій (варіант):

1. Орієнтири: перший – пам'ятник 800 м; другий – окр. дерево 900 м; третій (основний) – церква 1500 м.

Противник підрозділами 1/1 мср перейшов до оборони з переднім краєм по рубежу курган 4, ор. 1, окр. будинок, руїни. Вогневі засоби виявлені: ор. 1, ліворуч 50 – ПТРК; окр. будинок, праворуч 40 – кулемет; ліворуч 30 – протитанкова гармата; на півн.-схід. околиці МІТІНО обороняється механізоване відділення з танком.

2. 1 мв з танком № 130 із вихідного положення (викл.) дорога, окр. дерево, окр. будинок атакою в пішому порядку знищує живу силу, ПТРК, кулемет і протитанкову гармату противника на сх. схилах вис. 140,0 і до «Ч» + 00.15 оволодіває рубежем сх. схил вис. 140,0, каміння, в подальшому наступає у напрямку окр. дерево, Ор. 3.

3. 1 мвід з вихідного положення курган 3,5, садиба атакою в пішому порядку знищує групу піхоти та кулемет противника і до «Ч» + 00.13 оволодіває рубежем окр. дерево, куці, в подальшому наступає у напрямку окр. будинок, загін.

Праворуч 2 мвід з вихідного положення (викл.) дорога, (викл.) яма атакою в пішому порядку знищує групу піхоти і ПТРК і до «Ч» + 00.13 оволодіває рубежем куці, каміння, в подальшому наступає у напрямку ор. 1, півн. окол. МІТІНО.

Ліворуч 3 мвід з вихідного положення (викл.) каміння, окр. дерево атакою в пішому порядку знищує групу піхоти в окопі й протитанкову гармату і до «Ч» + 00.13 оволодіває рубежем сухе дерево, (викл.) джерело, в подальшому наступає у напрямку ор. 2, ор. 3.

Перед фронтом відділення наступає танк 130, розпізнавальний знак – біла

смуга на баїті, атакує і знищує ПТРК в окопі, в подальшому наступає в напрямку вис. «Плоска», ор. 3.

4. НАКАЗУЮ:

солдату Соколову (старшому стрільцю) наступати праворуч від мене, у ході атаки знищувати піхоту противника в окопі, вогонь вести за моєю командою і самостійно;

солдату Зуєву (стрільцю) наступати на лівому фланзі лінії відділення. У ході атаки знищувати піхоту противника, вогонь вести за моєю командою і самостійно.

солдату Сидоренку (кулеметнику) у ході атаки наступати ліворуч від мене, вогнем кулемета подавити групу піхоти в окопі, знищити виявлені цілі та забезпечити подолання мінного поля противника відділенням;

солдату Громову (гранатометнику) у ході атаки наступати на правому фланзі лінії відділення, бути в готовності вести вогонь по броньованих цілях противника;

солдату Архипову (помічнику гранатометника) наступати ліворуч від гранатометника, знищувати живу силу противника за його командою і самостійно;

солдату Горбунову (снайперу) наступати ліворуч від старшого стрільця, уважно спостерігати за полем бою, виявляти і оцінювати цілі і за моєю командою або самостійно знищувати найбільш важливі з них (офіцерів, спостерігачів, обслугу вогневих засобів, снайперів);

солдату Петренку (навіднику-оператору) у період вогневої підготовки атаки знищити кулемет противника (окр. будинок, праворуч 40), під час подолання мінного поля прикрити відділення вогнем, під час бою в глибині бути в готовності до знищення нововиявлених цілей противника і забезпечити безупинну підтримку вогнем;

солдату Іваненку (механіку-водію) у ході атаки рухатися за лінією відділення. Мінне поле противника долати за відділенням по проході № 1, що буде пророблений танком біля зеленого куща, і просуватися в напрямку окр. будинок, загін.

Відділенню під час вогневої підготовки атаки за моєю командою зосередженим вогнем знищити кулемет і групу піхоти в окопі,

Атакувати противника за танком № 130, вогнем забезпечити йому подолання мінного поля. Мінне поле долати слідом за танком по його коліях.

5. Витрата боєприпасів: на автомат – 15, на кулемет – 50 патронів.

6. Готовність до наступу – 4.50.

Сигнали:

оповіщення: про повітряного противника – голосом «Повітря», по радіо «555»; про радіоактивне зараження – голосом «Радіаційна небезпека», по радіо «666»; про хімічне і біологічне зараження – сигнальний патрон СХТ, голосом «Хімічна тривога», по радіо «777»;

управління і взаємодії: атака – сигнальний патрон червоного вогню, голосом «Буря», по радіо «111»; зміна напрямку наступу – сигнальний патрон тризіркового зеленого вогню в напрямку наступу;

цілевказівки: від військовослужбовців до танка – реактивний освітлювальний патрон, черга трасуючих куль у бік цілі; від танків до військовослужбовців – трасуючий снаряд у напрямку цілі.

7. Я перебуваю в центрі бойової лінії. Заступник – солдат Соколов.

Під час підготовки відділення до наступального бою особовий склад виконує такі заходи:

командир відділення – організує спостереження і вогонь на випадок переходу противника в наступ, а також по його повітряних цілях, що низько летять; повідомляє сигнали оповіщення, місця укриттів і порядок їх зайняття; ставить завдання особовому складу з підготовки озброєння, військової техніки до майбутнього бою, з дообладнання траншеї у вихідному положенні для наступу; контролює виконання заходів з підготовки до бою; перевіряє готовність відділення до бою;

навідник-оператор (навідник кулемета) – оглядає озброєння, боєприпаси, прицільні пристрої, механізми заряджання і наведення, усуває несправності; перевіряє вивірку прицільних пристроїв і спареного кулемета; перевіряє справність приладів спостереження, наявність і стан інструменту та запасних частин до озброєння; надає допомогу механіку-водію (водію) в обслуговуванні БМП (БТР);

механік-водій (водій) – перевіряє технічний стан БМП (БТР), наявність і стан інструменту, запасних частин, наявність пально-мастильних матеріалів, усуває виявлені несправності і за наказом командира відділення проводить заправку (дозаправлення) машини;

решта особового складу – готує своє озброєння, боєприпаси, спорядження і засоби захисту до майбутніх дій та обладнує укриття.

З одержанням бойового завдання командир відділення організує підготовку наступу.

В ході підготовки відділення до виконання бойового завдання його **командир відділення повинен перевірити**: екіпірування особового складу; знання бойового завдання і способів дій у бою, сигналів оповіщення і порядку дій за ними; готовність озброєння, БМП (БТР), засобів зв'язку до бою; наявність встановленого запасу боєприпасів, пального, продовольства й інших матеріальних засобів.

Виявлені недоліки усуваються на місці.

Про готовність до наступу у встановлений час командир відділення доповідає командирю взводу.

Таким чином тверде знання порядку роботи командира відділення (танка), уміле і послідовне здійснення заходів з організації наступу, підготовки матеріальної частини та озброєння бойової машини – запорука виконання бойового завдання механізованим відділенням, танком у наступальному бою.

4.3. Ведення наступального бою механізованим відділенням

4.3.1. Ведення наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником

Дії відділення до початку вогневої підготовки атаки. Наступ із безпосереднього зіткнення з противником відділення починає з вихідного положення, яке займається у встановлений командиром взводу час із перестроюванням бойового порядку (при знаходженні в положенні оборони) або після зміни підрозділів, які оборонялись.

Вихідне положення займається приховано у встановлений час з урахуванням побудови бойового порядку для ведення наступального бою або зручності посадки на БМП (БТР), десантом на танк. Особовий склад займає вказану командиром ділянку траншеї, ходу сполучення, БМП (БТР) займає вогневу позицію за відділенням або розташовується разом із взаємодіючими танками на їх вихідній (очікувальній) позиції, у разі неможливості пересування – залишається на передній вогневій позиції.

Із зайняттям вихідного положення командир відділення організовує безпосередню охорону і спостереження за об'єктом атаки, уточняє завдання підлеглим, ставить завдання на дообладнання вихідної позиції та доводить порядок дій на випадок раптового переходу противника в наступ.

При постановці завдання підлеглим на випадок відбиття атаки противника командир відділення вказує:

- передній край оборони противника і напрямок його можливої атаки;
- смугу вогню відділення і додатковий сектор обстрілу;
- кулеметнику, гранатометнику, стрільцям – вогневу позицію (місце для стрільби), основний і додатковий сектори обстрілу; порядок дій з початком атаки противника.

Ділянка траншеї (ходу сполучення) дообладнується окопами, пристосуванням для швидкого вистрибування, а у разі потреби заглиблюється. За відсутності у вихідному положенні фортифікаційних споруд особовий склад відриває поодинокі окопи, а за наявності часу – окоп на відділення й укриття для особового складу. Для розміщення БМП (БТР) використовуються наявні окопи, а за їх відсутності – складки місцевості або влаштовуються укриття. Усі роботи проводяться під виглядом посилення оборони переважно вночі (умовах обмеженої видимості) і до світланку ретельно маскуються.

Дії відділення з початком вогневої підготовки атаки. З початком вогневої підготовки атаки командир відділення веде спостереження за об'єктом атаки та доповідає командирі взводу про результати вогню і виявлені цілі противника. Відділення вогнем зі своєї зброї знищує виявлені кулемети, гранатомети й інші вогневі засоби, а також живу силу противника в об'єкті атаки і на його флангах.

Дії відділення під час атаки. З підходом танків до траншеї на відстань 100 – 200 м командир відділення подає команду «**ПОЗНАЧИТИ ПРОХІД ДЛЯ ТАНКУ**», а потім – «**Відділення, ПРИГОТУВАТИСЯ ДО АТАКИ**». За цією командою

особовий склад заряджає зброю повними магазинами (стрічками), приєднує багнети і встановлює, у разі потреби, обладнання для швидкого вистрибування з траншеї, веде спостереження за танками і сигналами командирів відділень.

Під час атаки в пішому порядку за командою (сигналом) командира взводу про початок руху в атаку командир відділення подає команду «**Відділення, в атаку – ВПЕРЕД**», за якою особовий склад швидко вистрибує з траншеї (окопів) і услід за танком або самостійно перебіжками (прискореним кроком, бігом) зближується з противником і своїм вогнем знищує вогневі засоби противника, у першу чергу протитанкові, вказує БМП (БТР) і танку найнебезпечніші цілі, які перешкоджають просуванню.

Вогонь ведеться з ходу і з коротких зупинок, при цьому командир відділення зобов'язаний встановити такий порядок просування і ведення вогню, щоб не припинявся рух відділення у цілому: кулеметник і частина стрільців (вогнева група або одна з бойових груп) веде вогонь, а інші (маневрена група або решта бойових груп) – просуваються вперед; потім ті, що просунулися, відкривають вогонь, забезпечуючи просування тих, що залишилися позаду. БМП (БТР) діє за бойовим порядком відділення на відстані 100 – 200 м і своїм вогнем підтримує просування особового складу.

Залежно від рельєфу місцевості й інтенсивності вогню противника командир відділення визначає спосіб пересування (прискореним кроком, бігом, перебіжками, переповзанням). Відкриті ділянки місцевості, що прострілюються противником, відділення долає перебіжками (бігом) усім складом відділення одночасно або послідовно бойовими групами, які переміщаються по черзі під прикриттям вогню груп, які вже висунулися на вказаний командиром відділення рубіж; закриту місцевість – у бойовій лінії прискореним кроком. При наявності прихованого підступу до переднього краю противника механізоване відділення може просуватися у колону по одному. Якщо відділення потрапило під вогонь артилерії (мінометів), воно виходить з-під обстрілу стрімким кидком уперед.

Взаємодія з танком у ході наступального бою забезпечується рухом особового складу без відставання від нього і підтриманням танка вогнем відділення, знищенням протитанкових засобів, що заважають його просуванню, поданням цілевказання при появі небезпечних цілей, а також наданням допомоги при подоланні перешкод і прикриттям вогнем при виході з ладу.

Командир відділення знаходиться у бойовій лінії і на ходу уточнює завдання кулеметнику, гранатометнику і стрільцям (бойовим групам), а у разі потреби – порядок подолання загороджень.

Приклад уточнення завдання відділенню (варіант):

Орієнтири: перший – пам'ятник; другий – окр. дерево; третій – церква в МІТНО.

Передній край оборони противника проходить по схилах висоти перед нами по рубежу ор. 1, окр. будинок, ор. 2.

Відділення атакує і знищує установку ПТРК і піхоту противника в околі в ор. 1, ліворуч 50. Напрямок продовження наступ – ор. 1, півн. околиця МІТНО. Загородження долати по проході за танком № 325. Направляючий солдат Сидоренко (кулеметник).

Солдату Сидоренку (кулеметнику) ор. 1, лівіше 50, ПТРК – знищити.

Солдату Громову (гранатометнику) бути в готовності вести вогонь по броньованих цілях противника.

Солдатам Соколову, Зуєву, Архипову ор. 1, ліворуч 50, піхота противника в окопі – знищити.

Мінне поле відділення долає вслід за танком його коліями або проробленим для взводу проходом. При підході до мінного поля командир відділення командує: **«Відділення, за мною, у колону по одному (по двоє), у прохід, бігом – РУШ»**. За цією командою кулеметник першим висувається до проходу, долає його і вогнем прикриває рух відділення. Решта особового складу поступово скорочують інтервали, перешиковуються у колону і стрімким кидком під прикриттям вогню БМП (БТР) і кулеметника долають мінне поле.

При діях відділення у складі бойових груп (рис. 4.8) спочатку долає загородження маневрена група під прикриттям вогню вогневої групи і БМП (БТР), після зайняття нею вказаного рубежу переміщується вогнева група, БМП (БТР) долає загородження за особовим складом під його вогневим прикриттям.

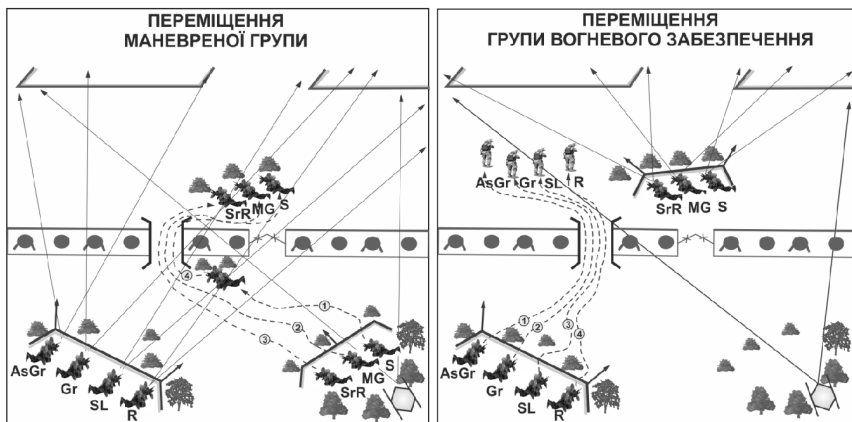

Рис. 4.8. Подолання відділенням мінного поля у складі бойових груп

Подолавши мінне поле відділення, що наступає у пішому порядку, за командою командира відділення **«Відділення, у напрямку ..., напрямний ... – ДО БОЮ, ВПЕРЕД»** або **«Відділення, за мною – ДО БОЮ»** встановленим порядком розгортається в бойову лінію і при підтримці вогню БМП (БТР) услід за танками стрімко атакує противника, ведучи вогонь на ходу і з коротких зупинок (рис. 4.4).

Відділення може висуватись на рубіж переходу в атаку на БМП (БТР), десантом на танку. Для цього з підходом бойової машини до місця відділення на вихідній позиції для наступу здійснюється посадка його особового складу. За командами командира відділення **«Відділення, ДО МАШИНИ»**, **«ПО МІСЦЯХ»** особовий

склад швидко займає свої місця, готується до ведення вогню через бійниці (поверх борту) (рис. 4.9, 4.10). Відділення на БМП (БТР) слідом за танком або самостійно стрімко просувається вперед і знищує живу силу противника та його вогневі засоби, ведучи вогонь з ходу.

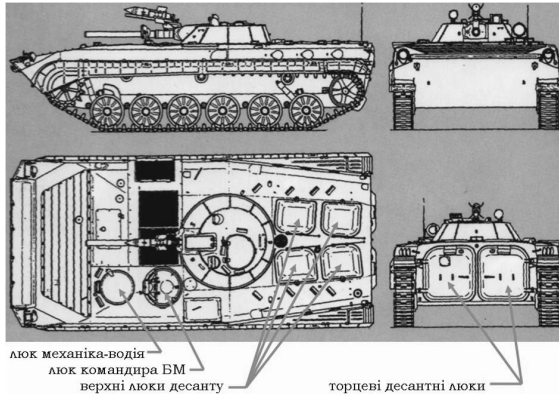

Рис. 4.9. Розміщення люків на БМП

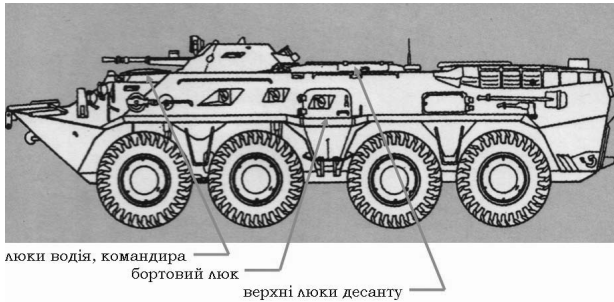

Рис. 4.10. Розміщення люків на БТР

При атаці у пішому порядку з підходом БМП (БТР) до встановленого місця спішування за командою свого командира **«Відділення, ПРИГОТУВАТИСЬ ДО СПІШУВАННЯ»** бойова машина наздоганяє танки, особовий склад ставить зброю на запобіжник, виймає її з бійниць і готується до спішування. За командою **«ДО – МАШИНИ»** механік водій (водій) уповільнює рух або, використовуючи укриття, робить зупинку, особовий склад швидко вискакує з машини (спішується), розгортається в бойову лінію і продовжує атаку (рис. 4.11, 4.12). Для захисту особового складу, який спішився, і забезпечення безпеки від уламків снарядів і мін своєї артилерії зближення з противником може здійснюватись *за бронею бойової*

машини. У цьому випадку відділення розгортається у бойову лінію для атаки з наближенням до противника на відстань ефективного вогню зі стрілецької зброї.

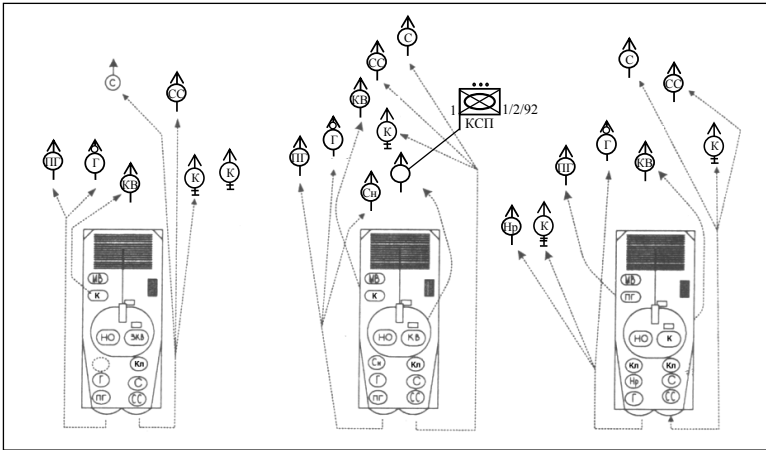

Рис. 4.11. Спішування з БМП-2 та розгортання у бойову лінію (варіант)

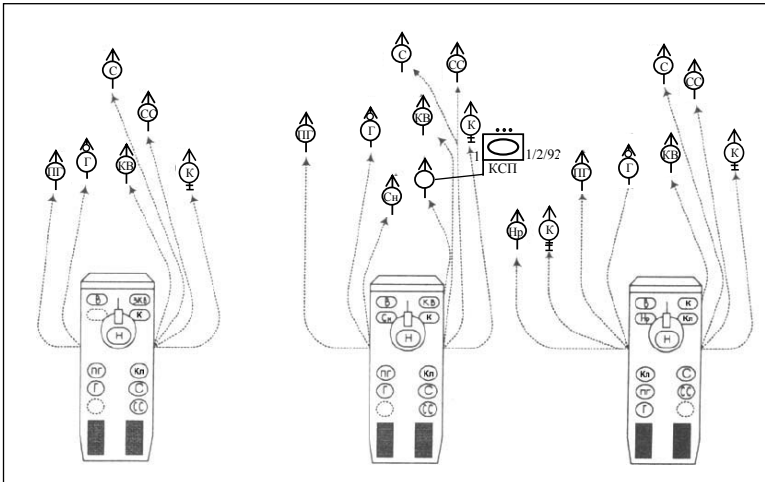

Рис. 4.12. Спішування з БТР та розгортання у бойову лінію (варіант)

Наблившись до траншеї противника на 25 – 40 м особовий склад за команду командира відділення «Відділення, гранатами – ВОГОНЬ» закидає противника гранатами і вривається на передній край оборони.

При послідовній атаці відділення його маневрена група під прикриттям вогневої групи атакує противника, оволодіває вказаним рубежем, закріплюється на ньому і забезпечує атаку решти особового складу відділення. З виходом всього відділення на рубіж маневреної групи командир відділення уточнює завдання підлеглим і підрозділ продовжує наступ у визначеному напрямку.

Дії відділення під час бою у траншеях і ходах сполучення. Для знищення противника, який залишився у траншеях і ходах сполучення, два-три солдати (маневрена група) зістрибують у траншею і знищують його вогнем упритул і гранатами, а при виникненні рукопашної сутички – багнетами і прикладами, просуваються від повороту до повороту і долають прямолінійні ділянки траншей (ходу сполучення) після їх обстрілу, прикриваючи один одного з тилу. Решта складу відділення (вогнева група) рухається обома боками траншеї зверху, не втрачаючи з виду тих, хто просувається траншеєю, знищують противника, який намагається залишити (захопити) траншею. Жива сила і вогневі засоби противника, що розташовані в бліндажах та інших оборонних спорудах, закидаються гранатами, у разі потреби частина відділення (бойової групи) вривається в бліндаж і вогнем упритул завершує його знищення, при цьому один – два солдати контролюють входи і виходи з бліндажа зовні.

Дії відділення під час наступу в глибині оборони противника. Знищивши противника на передньому краї відділення продовжує атаку у визначеному напрямку вслід за танками. Якщо танки відстали, відділення не затримуючись просувається вперед, використовуючи результати вогню артилерії і БМП (БТР).

Під час наступу в глибині оборони противника відділення, не відхиляючись від напрямку наступу і використовуючи складки місцевості, швидко виходить у фланг або тил противнику і рішучою атакою знищує його.

При послабленні опору противника за командою (сигналом) командира взводу відділення проводить посадку в БМП (БТР), десантом на танк і продовжує наступ у вказаному напрямку.

Знищивши противника в глибині оборони, відділення, не затримуючись, просувається на БМП (БТР) уперед. Якщо противник чинить завзятий опір і наступ на БМП (БТР) неможливий, відділення за командою командира швидко спішується, розгортається в бойовий порядок і продовжує наступ, ведучи вогонь на ходу.

Контратаку противника відділення відбиває вогнем з місця, а потім стрімкою і сміливою атакою разом із сусідами завершує знищення противника та продовжує наступ у зазначеному напрямку.

Командир відділення, діючи в бойовому порядку відділення, управляє підпорядкованими командами, що подаються голосом і сигналами. Сигнальними патронами і трасуючими кулями він вказує БМП (БТР) і танку цілі, що перешкоджають просуванню відділення.

Виявивши відхід противника, командир відділення доповідає про це командирю взводу. Відділення, не відстаючи від противника, переслідує його і знищує вогнем усіх своїх засобів.

Мінно-вибухові загородження, завали, важкопрохідні ділянки в глибині оборони противника відділення обходить або долає по проробленому проході. Мінні поля,

установлені системами дистанційного мінування противника перед підрозділами, що атакують, долаються у взводних (у лінію відділень) колонах із наступним розгортанням у бойовий порядок.

У разі застосування противником ЗМУ для захисту людей, ОВТ використовуються складки місцевості, фортифікаційні споруди. Особовий склад повинен вміло застосовувати засоби індивідуального і колективного захисту, захисні властивості техніки.

Ділянки місцевості, заражені отруйними речовинами і біологічними засобами, відділення долає в засобах індивідуального захисту або обходить.

При пошкодженні і зупинці БМП (БТР) екіпаж продовжує вогнем з місця знищувати противника, димовими гранатами імітує загоряння і уживає заходів щодо усунення пошкодження, доповідає про це командир взводу (відділення) або його заступнику (головному сержанту взводу). У разі виникнення пожежі в машині екіпаж уживає заходів щодо її гасіння, а якщо це неможливо або в разі загрози вибуху, екіпаж залишає її, забираючи закріплену за ним зброю, у тому числі спарений кулемет, боєприпаси до неї, гранати, і приєднується до свого відділення, доповідає командирі відділення причину залишення машини.

4.3.2. Ведення наступу з висуванням із глибини (з ходу)

Під час **наступу з висуванням із глибини (з ходу)** відділення у колоні взводу висувається із глибини до рубежу переходу в атаку у період вогневої підготовки атаки.

З початком розгортання взводу в бойовий порядок командир відділення виводить БМП (БТР) на свій напрямок, уточнює навіднику-оператору (кулеметнику БТР) об'єкт атаки і цілі для ураження, механіку-водію (водію) – напрямок руху і місце проходу у загородженнях, управляє вогнем відділення.

При атаці у броньованому порядку після розгортання взводу у бойову лінію відділення на БМП (БТР) услід за танком або самостійно продовжує стрімкий рух до об'єкту атаки, ведучи вогонь зі зброї бойової машини і стрілецької зброї через бійниці. Використовуючи результати вогневого ураження, стрімко вривається на передній край оборони противника, знищує його живу силу і вогневі засоби та безупинно просувається вглиб оборони.

Під час атаки десантом на танку відділення розміщується, головним чином, у його кормовій частині: кулеметник – у центрі танка за його баштою; стрільці – праворуч і ліворуч від башти; гранатометник розташовується поряд з командиром відділення і веде спостереження за сигналами командира взводу. Командир відділення займає місце праворуч біля башти і виходить на зв'язок з командиром танку через танковий переговорний пристрій. Під час руху десантом на танку особовий склад веде спостереження і за командою командира відділення або самостійно знищує виявлені цілі противника, особливо протитанкові засоби ближнього бою. Командир відділення попереджає командира танку про загородження і природні перешкоди, які розташовані попереду.

При атаці в пішому порядку з виходом БМП (БТР), танка з десантом до встановленого місця спішування відділення за командою свого командира «ДО –

МАШИНИ» швидко вискакує з машини (спішується) і за командою «**Відділення в напрямку _____, направляючий _____, до бою – ВПЕРЕД**» або «**Відділення, за мною – ДО БОЮ**» розгортається в бойову лінію і прискореним кроком або бігом, ведучи інтенсивний вогонь з ходу, продовжує атаку.

Атаку переднього краю оборони противника і розвиток наступу в глибині відділення здійснює в такому ж порядку, як і під час наступу із положення безпосереднього зіткнення з противником.

Найважливішим фактором, що визначає результат бою, є управління боєм і його складова – управління вогнем. Управління вогнем – найважливіший обов'язок командира відділення, він включає: розвідку цілей і оцінку їх важливості; вибір виду зброї для надійного їх ураження; подання команд на відкриття вогню; спостереження за результатами вогню і його корегування, маневр вогнем; контроль за витратою боєприпасів.

Під час ведення бою командир відділення просувається в бойовій лінії у безпосередній близькості від кулеметника і гранатометника з метою своєчасної постановки їм завдання. Крім цього, трасуючими кулями він вказує цілі танку на напрямку дій, що заважають відділенню просуватись вперед.

Після бою командир відділення повинен перевірити стан особового складу, озброєння і техніки відділення, організувати надання допомоги пораненим, поповнити запас боєприпасів, доповісти командирі взводу про результати бою. У доповіді вказується: результати виконання бойового завдання; втрати особового складу, місця знаходження поранених і вбитих; втрати та пошкодження ОВТ, витрати боєприпасів, пального та інших матеріальних засобів, морально-психологічний стан особового складу та інші питання.

Таким чином, наступальний бій є тим видом бою, який призводить до досягнення перемоги над противником. Його сутність полягає в тому, що війська, які ведуть наступ, уражають противника усіма наявними засобами і, використовуючи досягнуті результати, нестримно просуваються в глибину його розташування, знищують і захоплюють живу силу, бойову техніку, озброєння і оволодівають важливими об'єктами і районами.

Епоха бурхливого оновлення засобів збройної боротьби і досвід останніх локальних війн і збройних конфліктів внесли корінний перелом у розвиток теорії наступу.

Питання для самоконтролю

1. Мета і зміст наступального бою.
2. Місце механізованого відділення в бойовому порядку взводу у наступальному бою.
3. Види наступального бою.
4. Сутність переходу у наступ з висуванням із глибини (з ходу).
5. Маршрути, рубежі (пункти), що призначаються підрозділу з метою забезпечення організованого висування, розгортання у бойовий порядок і

одночасної атаки противника при переході у наступ з висуванням із глибини (з ходу).

6. Сутність переходу в наступ із положення безпосереднього зіткнення з противником.

7. Вихідне положення відділення: призначення, склад, обладнання.

8. Сутність атаки.

9. Атака механізованого підрозділу в пішому порядку.

10. Атака у броньованому порядку на БМП (БТР).

11. Бойове завдання механізованого відділення у наступальному бою.

12. Бойовий порядок відділення, яке наступає у пішому порядку.

13. Бойовий порядок відділення, яке наступає у пішому порядку з розподілом на бойові групи.

14. Дії бойових груп механізованого відділення під час послідовної атаки.

15. Порядок роботи командира відділення з отриманням бойового завдання на наступальний бій.

16. Зміст бойового наказу командира механізованого відділення на наступ.

17. Що вказує командир механізованого відділення у бойовому наказі під час постановки завдань підлеглим?

18. Що повинен перевірити командир відділення в ході підготовки відділення до виконання бойового завдання?

19. Дії відділення до початку вогневої підготовки атаки.

20. Дії відділення з початком вогневої підготовки атаки.

21. Дії відділення під час атаки в пішому порядку до подолання мінного поля противника.

22. Порядок подолання відділенням, що наступає у пішому порядку, мінного поля перед переднім краєм оборони противника.

23. Дії відділення, що наступає у пішому порядку, після подолання мінного поля перед переднім краєм оборони противника.

24. Дії відділення при висуванні на рубіж переходу в атаку на БМП (БТР).

25. Дії відділення під час бою у траншеях і ходах сполучення.

26. Дії відділення під час наступу в глибині оборони противника.

27. Дії відділення під час наступу з висуванням із глибини (з ходу) при атаці у броньованому порядку.

28. Дії відділення під час наступу з висуванням із глибини (з ходу) при атаці десантом на танку.

29. Дії відділення під час наступу з висуванням із глибини (з ходу) при атаці у пішому порядку.

30. Що повинен перевірити командир відділення після наступального бою?

МЕХАНІЗОВАНЕ ВІДДІЛЕННЯ НА МАРШІ ТА В ПОХІДНІЙ ОХОРОНІ

5.1. Основи маршу

Механізоване відділення перед боєм, під час ведення бою, після бою може здійснювати маневр у новий район бойових дій. Під час маневру підрозділ здійснює марш.

Марш – організоване пересування підрозділів у колонах дорогами і колонними шляхами з метою виходу в призначений район або на вказаний рубіж у встановлений час у повному складі в готовності до виконання бойового завдання.

Відділення може здійснювати марш у колоні взводу або самостійно, а також призначатися в похідну охорону. Механізоване відділення може пересуватися також в пішому порядку або на лижах.

5.1.1. Умови здійснення маршу і вимоги до нього

Взвод (відділення, танк) може здійснювати марш (слайд 5) **в умовах передбачення зустрічі з противником і вступу з ним у бій або поза загрозою зіткнення з противником** та пересуватися у колоні роти (взводу) або самостійно, а також призначатися в похідну охорону. За напрямком марш може здійснюватися **до фронту, вздовж фронту або від фронту в тил**. У всіх випадках марш здійснюється приховано, як правило, *вночі або за інших умов обмеженої видимості*, а в бойовій обстановці та в тилу своїх військ – *і вдень*.

Підрозділ завжди повинен бути готовим до пересування (здійснення маршу) в умовах загрози застосування противником будь-яких засобів ураження, систем дистанційного мінування, десантів, диверсійно-розвідувальних сил, незаконних збройних формувань, РХБ зараження, руйнування доріг і переправ, а також протидії руху колон з боку вороже налаштованого місцевого населення. Незалежно від способу та умов пересування відділення повинен здійснювати його організовано, високими темпами, з дотриманням заходів прихованості.

Це вимагає ретельної підготовки озброєння, техніки та особового складу до маршу (перевезення), його високої маршової дисципліни і виучки.

5.1.2. Маршові можливості

Можливості взводу із здійснення маршу визначаються його **маршовими можливостями**.

Під маршовими можливостями підрозділу розуміється здатність долати своїм ходом на протязі доби (декількох діб) максимально можливу відстань при збереженні високої боєздатності та повної готовності до виконання поставленого бойового завдання.

Основними показниками маршових можливостей підрозділу є:

- загальна протяжність маршу;
- тривалість маршу;
- величина добового переходу;
- середня швидкість руху колони.

Вони залежать від завдань, стану маршруту, технічного стану машин, підготовки механіків-водіїв і маршового вишколу підрозділу, погоди, пори року і доби, а також від всебічного забезпечення маршу.

Загальна протяжність маршу – це відстань за маршрутом від вихідного рубежу (пункту) до найвіддаленішого пункту у новому районі. Величина переходу визначається за картою шляхом вимірювання маршруту руху в кілометрах з урахуванням поправки на звивистості доріг, які вказані у табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Коефіцієнт поправки довжини маршруту (ділянок маршруту) на масштаб карти

Характер місцевості	Коефіцієнт поправки на масштаб карти		
	1:200 000	1:100 000	1:50 000
Гірська (сильнопереїсчена)	1,25	1,2	1,15
Горбиста (середньопереїсчена)	1,15	1,1	1,05
Рівнинна (слабопереїсчена)	1,05	1,0	1,0

Тривалість маршу – кількість годин або суток необхідних для здійснення маршу від проходження головою колони вихідного рубежу (пункту) до зосередження у кінцевому районі з готовністю взводу у ньому до виконання отриманого завдання.

Цей час складається з часу витраченого на рух, часу на привали і часу на втягування у новий район (розгортання на визначеному рубежі):

$T_{\text{маршу}} = T_{\text{руху}} + T_{\text{прив.}} + T_{\text{розг.}}$ (втяг.)

$T_{\text{руху}}$ – час необхідний для здійснення руху від вихідного рубежу (пункту) до найближчого кордону району зосередження (денного, нічного відпочинку), або початку розгортання (заняття) підрозділів на визначеному рубежі.

$T_{\text{розг}}$ (розгортання) – визначається до прийнятих тактичних нормативів.

$T_{\text{втяг}}$ (втягування) – час необхідний для руху колони взводу від найближчого кордону району зосередження (денного, нічного відпочинку) до місця розташування. Швидкість руху при втягуванні колони підрозділу буде становити 0,5 до 0,75 швидкості від середньої швидкості руху колони підрозділу на марші.

Добовий перехід – відстань, що долається підрозділами за добу при здійсненні маршу.

Його протяжність залежить від середньої швидкості руху і часу безпосереднього руху колони протягом доби та фізичних можливостей водіїв транспортних засобів.

Протяжність добового переходу може складати:

- для гусеничних і змішаних колон до 250 км;
- автомобільних колон – до 300 км,
- а добового переходу, який здійснюється в несприятливих умовах, – до 200 км і менше.

Час руху, в залежності від умов здійснення маршу, може складати 10 – 12 год. на добу, а в несприятливих умовах і менше. Решта часу доби використовується для обслуговування техніки, відпочинку особового складу, прийому їжі, витягування колон й зосередження підрозділів в районах.

Запас ходу підрозділу за паливом визначається відношенням 80% заправки палива в баках машин (0,2 заправки – незнижуваний запас) до витрати пального на 1 км шляху. Він залежить від ємності паливної системи машини, витрати палива на 1 км шляху й наявності додаткового запасу палива (наприклад, в додаткових бочках, каністрах).

Середня швидкість руху визначається для добового переходу відношенням плануємої (пройденої) протяжності маршу до плануємого (затраченого) часу, що відводиться на марш, виключаючи час на привали та зупинки.

На середню швидкість здійснення маршу будуть впливати наступні чинники:

- тактико-технічні можливості бойових машин;
- фізичні можливості особового складу;
- підготовка механіків-водіїв;
- підготовка підрозділів до здійснення маршу;
- умови здійснення маршу (метеорологічні, тактичні, фізико – географічні та інші).

Швидкість руху окремо взятої машини буде завжди вищою ніж колони. У відповідності до Бойових статутів механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України середня швидкість руху:

- колони гусеничних та змішаних машин повинна бути не нижче 20 – 25 км/год;
- колони колісних машин – 25 – 30 км/год.;
- колони підрозділів що здійснюють марш у пішому порядку – 4 – 5 км/год., на лижах – 5 – 7 км/год.

Залежно від характеру місцевості і стану доріг під час пересування в гірських районах, лісисто-болотистою місцевістю та в інших несприятливих умовах швидкість руху може бути значно меншою.

Взвод (відділення, танк) здійснює марш у колоні підрозділу з **дистанціями між машинами** 25 – 50 м.

Під час руху відкритою місцевістю в умовах загрози застосування противником ЗМУ і ВТЗ дистанція між бойовими машинами збільшується до 150 м. Під час руху гірськими дорогами, в умовах обмеженої видимості, ожеледиці, дорогами, що мають круті підйоми, спуски, повороти, а також при русі з підвищеною швидкістю дистанції між машинами збільшуються.

5.1.3. Маршрути, пункти (рубежі), райони, що призначаються підрозділам при здійсненні маршу

Для організованого здійснення маршу підрозділу вказується:

- маршрут руху або напрямок руху (два-три маршрути, один з яких – основний, інші – запасні), в окремих випадках – азимут напрямку руху;
- вихідний пункт (рубежі), пункти (рубежі) регулювання та контрольні точки і час їх проходження;
- місця і час привалів, денного (нічного) відпочинку (рис. 5.1).

Маршрут руху (азимут напрямку руху). *Маршрут руху* – намічений (встановлений) шлях пересування підрозділів, частин, транспортних засобів. Маршрут руху намічається на карті з вказанням основних населених пунктів, через який проходить, або азимутів.

Маршрут руху вибирається дорогами, що пролягають переважно лісовими масивами, лісопосадками та іншою закритою місцевістю, за можливості, поза великими населеними пунктами, вузлами доріг, підприємств атомної енергетики і хімічної промисловості.

Протяжність маршруту руху вимірюється у кілометрах.

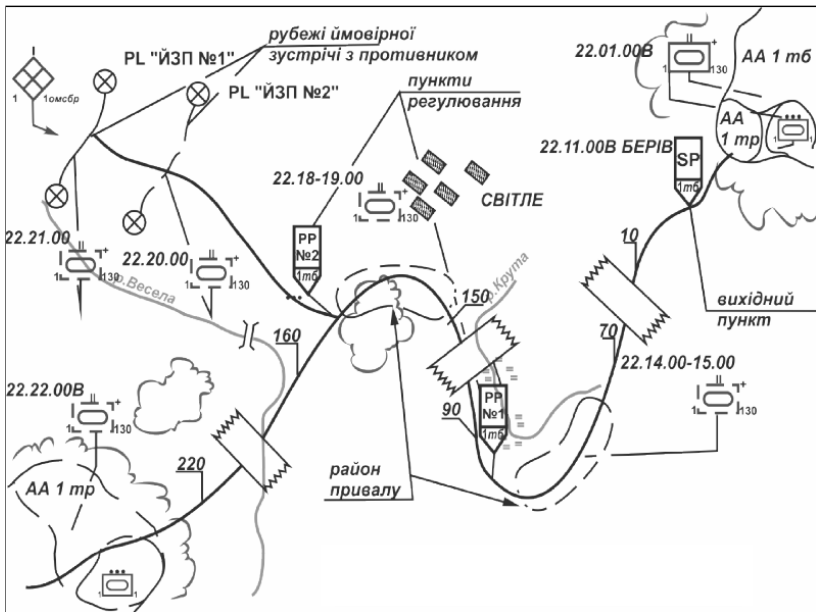

Рис. 5.1. Райони та пункти (рубежі), які призначаються підрозділам на марші

Вихідний пункт (рубіж). Для своєчасного й організованого початку і здійснення маршруту призначаються вихідний пункт (рубіж) і пункти (рубежі) регулювання, а контрольні точки, крім того, для уточнення (визначення) місцезнаходження підрозділу у певний час.

Вихідний пункт (рубіж) – умовний пункт (лінія) на місцевості, від якої підрозділи розпочинають виконання отриманого завдання (здійснення маршруту). Час проходження вихідного пункту (рубежу) головою колони основних сил вважається початком маршруту.

При здійсненні маршруту військами по одному маршруту призначається вихідний пункт, а у разі переміщення за двома і більше маршрутам – вихідний рубіж.

Віддалення вихідного пункту (рубежу) повинне забезпечувати витягування підрозділу з місця розташування у колоні роти, набір встановленої швидкості руху і вихід на маршрут (напрямок) руху. Для батальйону воно становить 5 – 10 км, для роти – 2 – 3 км від передньої межі вихідного району. Віддаленість вихідного пункту для взводу з засобами посилення, що рухається у колоні до 10 машин, доцільно призначати по кордону району розташування або 100 – 150 м від нього.

Пункти (рубежі) регулювання. *Пункти (рубежі) регулювання* призначаються для регулювання швидкості пересування колон під час маршруту, забезпечення організованого руху та своєчасного прибуття в указаний район. Вони призначаються, як правило, через 3 – 4 години руху, а контрольні точки – за необхідністю.

Рубежі регулювання визначаються на кордонах ділянок маршрутів з різними швидкостями руху, а також там де їх легко виявити в нічний час з метою проведення по ним орієнтування.

Часові показники проходження вихідного пункту, рубежів (пунктів) регулювання вказує старший командир.

Привали і денний (нічний) відпочинок. Привали і денний (нічний) відпочинок – це зупинка підрозділів, на визначений час для:

- перевірки стану ОБТ;
- їх технічного обслуговування та усунення несправностей;
- дозаправлення паливом;
- поповнення боєприпасами та іншими матеріальними засобами, харчування і відпочинку особового складу.

Привали призначаються: через 3 – 4 год. руху тривалістю до 1 год., у другій половині добового переходу – тривалістю до 2 год. Наприкінці кожного добового переходу призначається денний (нічний) відпочинок.

Рубіж ймовірної зустрічі з противником. *Рубіж ймовірної зустрічі з противником* – умовна лінія на якій можлива зустріч з противником.

Визначення рубежу ймовірної зустрічі з противником зводиться до вирішення математичного завдання та нанесення результатів на робочу карту. Вихідними даними для цього є: відстань до противника, швидкості колон наших військ та противника. Для визначення ймовірного рубежу зустрічі з противником необхідно визначити: час виходу на рубіж ймовірної зустрічі з противником та відстань яку пройде за цей час наш підрозділ.

Час виходу на рубіж ймовірної зустрічі з противником, визначається як ділення відстані до противника на сумарну швидкість руху колон військ противника та наших військ.

Відстань по маршруту яку пройде наш підрозділ за розрахований час буде складати: середню швидкість руху підрозділу помножену на час виходу на рубіж ймовірної зустрічі з противником. Отриманий результат необхідно відкласти на маршруті руху, і отримана точка, буде точкою через яку пройде рубіж ймовірної зустрічі з противником.

5.2. Робота командира відділення з підготовки маршу в колоні взводу

У зв'язку з тим, що бойовий наказ на марш командир взводу, як правило, видає всьому особовому складу взводу і доданих підрозділів, командир відділення свого бойового наказу особовому складу відділення не видає.

Командир відділення (танка), отримавши завдання на марш:

- ставить завдання підлеглим щодо особистої підготовки і підготовки техніки до маршу;
- призначає спостерігача за сигналами командира взводу і черговий вогневий засіб;
- визначає особовому складу сектори спостереження в ході маршу;
- встановлює порядок дій під час руху і на привалах, при відбитті нападу противника і подоланні перешкод (зон зараження, пожеж, руйнувань);
- доводить сигнали оповіщення, управління, взаємодії і порядок дій за ними;
- керує підготовкою до маршу.

За наявності часу він вивчає по карті командира взводу маршрут руху і складає схему маршруту руху з розбивкою його по ділянках і вказанням кілометражу, швидкості руху, пунктів регулювання і місць привалів (відпочинку).

Під час підготовки відділення до маршу проводиться:

- поповнення запасів ракет, боєприпасів, пального та інших матеріальних засобів;
- здійснюється:
 - технічне обслуговування БМП (БТР) та іншого озброєння відділення;
 - евакуація поранених та хворих, а також надлишку майна та несправного озброєння, яке не може бути відремонтоване до початку маршу.

БМП (БТР) перед виходом повинна бути підготовлена до можливого потрапляння в засідку. Штиркову антену нагинають та закріплюють на машині для запобігання зіткненню з високо натягнутою розтяжкою гранати або міни.

Бойова машина відділення під час підготовки до маршу через райони дій диверсійно-розвідувальних сил противника, незаконних збройних формувань оснащується малогабаритним передавачем перешкод.

З особовим складом підрозділу проводиться заняття щодо порядку застосування передавачів перешкод та користування засобами радіозв'язку.

Під час підготовки до маршу **командир відділення зобов'язаний перевірити:**

– знання особовим складом свого завдання;

– справність ОБТ, приладів нічного бачення, засобів зв'язку, світломаскування і пожежогасіння;

– заправлення бойової машини паливно-мастильними матеріалами і охолоджуючою рідиною, наявність і правильність укладання боєприпасів, засобів спеціальної обробки, шанцевого інструменту і засобів підвищення прохідності.

Під час здійснення маршу у районах де можливі дії ДРГ противника або марш здійснюється по території де проживає ворожо налаштоване населення особливу увагу слід звернути на підготовку техніки до маршу, а саме **(за досвідом бойових дій у зоні АТО та ООС):**

– на автомобілях тент і дуги, що підтримують його, демонтують, під час здійснення маршу при низьких температурах у тенті прорізати отвори для ведення спостереження та вогню;

– задній борт встановлюють в горизонтальне положення, щоб полегшити спішування особового складу, прибирають ремінь безпеки;

– на передньому бампері закріплюють імпровізований різак, щоб уникнути тілесних ушкоджень особового складу про натягнуту поперек дороги дрот;

– штитові антени вигинають і закріплюють, щоб запобігти зачеплення про високо натягнуту розтяжку гранати або міни;

– на дно кабіни водія та вантажного відділення укладають мішки з піском (а також уздовж бортів кузова і на крила поряд з двигуном);

– рекомендується знімати або опускають на капот вітрове скло, щоб уникнути ураження водія осколками скла;

– рекомендується демонтувати бокові двері щоб запобігти заклинювання дверей та прискорити вихід з машини;

– за можливості проводиться бронювання «життєво» важливих вузлів та агрегатів транспортних засобів (паливні баки, радіатори, елементи кабіни).

У встановлений час він доповідає про готовність до маршу старшому командирі.

5.3. Здійснення маршу

5.3.1. *Обов'язки командира відділення на марші*

Командир відділення на марші зобов'язаний:

– суворо дотримуватися встановленого порядку руху і маскування;

– не допускати затримок на переправах, перевалах, у тіснинах, тунелях і населених пунктах;

– вести безперервне кругове спостереження за наземним, повітряним противником і сигналами командира взводу;

– вчасно оповіщати особовий склад про противника, а також про РХБ зараження.

5.3.2. Організація руху на марші

У визначений час, або за сигналом командира взводу, відділення розпочинає рух.

Робота радіозасобів дозволяється тільки на прийом.

Техніка на марші рухається тільки правим боком дороги із встановленою швидкістю руху, дистанціями між машинами і підрозділами, дотримуючись вимог маскувannya і заходів безпеки. Під час пересування небезпечними ділянками маршруту вживаються необхідні заходи для забезпечення безупинного руху.

Під час вимушеної зупинки в ході маршу для усунення несправності машина відводиться на праве узбіччя або вбік від дороги; поворот башти БМП (танку) вбік проїжджої частини забороняється. **Ураховуючи досвід АТО та ООС**, командир відділення організовує огляд місцевості навколо машини в радіусі 5 м на наявність вибухових пристроїв різного типу (виконання процедури «5 – 25 м», п. 2.4.2). Після усунення несправності машина приєднується до колони підрозділу, який проходить; місце у колоні свого підрозділу вона займає під час привалу.

Для забезпечення захисту від засобів розвідки і високоточної зброї противника у ході маршу максимально використовуються складки місцевості і місцеві предмети, а також прищляхова рослинність. Під час руху відкритими (небезпечними) ділянками маршруту не допускається скупчення і зупинка машин, швидкість руху і дистанції між машинами збільшуються.

Радіоелектронний захист від ураження радіокерованими вибуховими пристроями здійснюється шляхом застосування малогабаритних передавачів перешкод, якими оснащена техніка. Передавачі перешкод повинні бути постійно увімкнені для подавлення радіолінії управління вибуховими пристроями.

При пересуванні відділення у пішому порядку або на лижах рух здійснюється колоною уздовж дороги. При вірогідності нападу противника із засідки відділення може пересуватись бойовими групами, як правило, кутом вперед. Старший бойової групи розташовується попереду на вістрі кута, ліворуч і праворуч від нього на відстані 5 – 10 м – кулеметник і гранатометник, далі – стрілець, за ним – командир відділення зі спостерігачем і друга вогнева група.

На привалах машини зупиняються на правому або лівому узбіччі дороги не ближче 10 м одна від одної або на дистанціях, які встановлені командиром. Для машин, що відстали, залишаються місця.

Перед кожною зупинкою вживаються заходи щодо перевірки місцевості на наявність вибухових пристроїв різного типу (п. 2.4.2).

БМП (БТР) розміщуються під кронами дерев, у радіолокаційній тіні місцевих предметів, а на відкритій місцевості, за наявності часу, маскуються штатними маскувальними покриттями і місцевими матеріалами. Висадка з машин особового складу здійснюється тільки за командою (сигналом) своїх командирів. Для відпочинку особовий склад розташовується праворуч від дороги. У машинах залишаються спостерігачі і чергові кулеметники (навідники гармат), а в командирських машинах – і чергові на радіозасобах. Вогневі засоби, які призначені для відбиття нападу повітряного противника, повинні бути в готовності до ведення вогню.

Екіпажі бойових машин (водії) проводять контрольний огляд ОВТ, технічне обслуговування і разом із особовим складом, призначеним на допомогу, усувають несправності.

Денний (нічний) відпочинок призначається після нічного (денного) переходу, якщо величина відстані, на яку здійснюється марш, більше одного добового переходу. Підрозділи розташовуються приховано і розосереджено в порядку, що забезпечує швидкий вихід з району для продовження руху. Особовий склад обслуговує техніку, здійснює необхідний її ремонт і заправку, приймає їжу і відпочиває.

У районі денного (нічного) відпочинку особовий склад готує для себе прості укриття (щілини), а для бойових машин і іншої бойової техніки при необхідності за допомогою навісного землерийного обладнання – укриття. При цьому максимально використовуються природні укриття і складки місцевості.

5.3.3. Дії відділення при потрапленні у засідку

При пересуванні на техніці ділянками маршруту руху, де є вірогідність потраплення підрозділу у засідку, відстань між машинами повинна збільшуватися, це дозволяє зменшити кількість машин, що одночасно попали під обстріл.

Усі, хто знаходяться в колоні – командири, солдати – зобов'язані вести постійне кругове спостереження (рис. 5.2). Командир відділення визначає порядок спостереження за сигналами командира взводу. Кожному членові екіпажу командир відділення вказує сектор спостереження (чи, по обстановці, смугу спостереження по рівню висоти). Автоматично ведеться спостереження в основному за навколишнім ландшафтом у межах дійсного вогню стрілецької зброї. Кулеметники і снайпери ведуть спостереження і тактичну оцінку дальніх (300 – 500 м) і високо розташованих об'єктів для виявлення позицій груп прикриття і відволікання засідки. Кожному члену екіпажу необхідно самостійно зпрогнозувати по тактичному розташуванню місцевих предметів і особливостям рельєфу (розчищені сектори обстрілу, темні плями, затінені місця, відблиск від металевих предметів, скла і т. д.) вогневі точки противника і оцінити можливості висування його підгрупи нападу по наявності природних (чи штучних) укриттів, розташованих не далі 100 м від дороги. Як правило, противник, який знаходиться в засідці, відкриває вогонь по невеличкому підрозділу з відстані до 100 м. Механік-водій (водій) уважно спостерігає за дорогою, обстановкою на маршруті (до 50 м), станом дорожнього покриття, діями перед машиною, стежить за командами і сигналами. Навідник-оператор веде спостереження в зазначеному секторі та додатково за вказівкою командира з використанням штатних приладів спостереження. Один із військовослужбовців спостерігає за машиною, що йде позаду, і сигналами, які подаються. Командир відділення веде спостереження в круговому секторі, стежить за сигналами командира взводу, приймаючи доповіді про обстановку, і постійно уточнює завдання підлеглим. Увага зосереджується на ділянках місцевості і на місцевих предметах, за якими позиції противника найбільш вірогідні (кущі, дерева, окремі будівлі, глибокі канали, яри, околиці населених пунктів, дахи, горища, вікна).

Пильність подвоюється при під'їзді до поворотів. Про виявлення вогневих засобів особовий склад негайно доповідає командури.

Місця, потенційно придатні для улаштування засідок, мають бути визначені заздалегідь при підготовці маршу. Перед місцем, де можлива засідка противника необхідно зупинитися та вислати дозор для огляду небезпечного місця. Час таких зупинок заздалегідь планується і включається в графік руху. При цьому висування дозорного відділення до об'єкту огляду проводиться двома групами дозорних («трійками»), використовуючи складки місцевості і прикриваючи один одного.

Під час руху в колоні головних сил механізований підрозділ, що був обстріляний з легкої стрілецької зброї, повинен продовжувати рух по визначеному маршруту, за командою командури підрозділу або самостійно відкрити вогонь у відповідь. Вогонь у відповідь, як правило, відкриває черговий вогневий засіб що призначається один на взвод. У випадку інтенсивного обстрілу до ведення вогню у відповідь можуть залучатися усі вогневі засоби взводу. Для прикриття руху колони підрозділу димами, за необхідністю, застосовується система «Туча», термодимова апаратура та інші засоби постановки димової завіси.

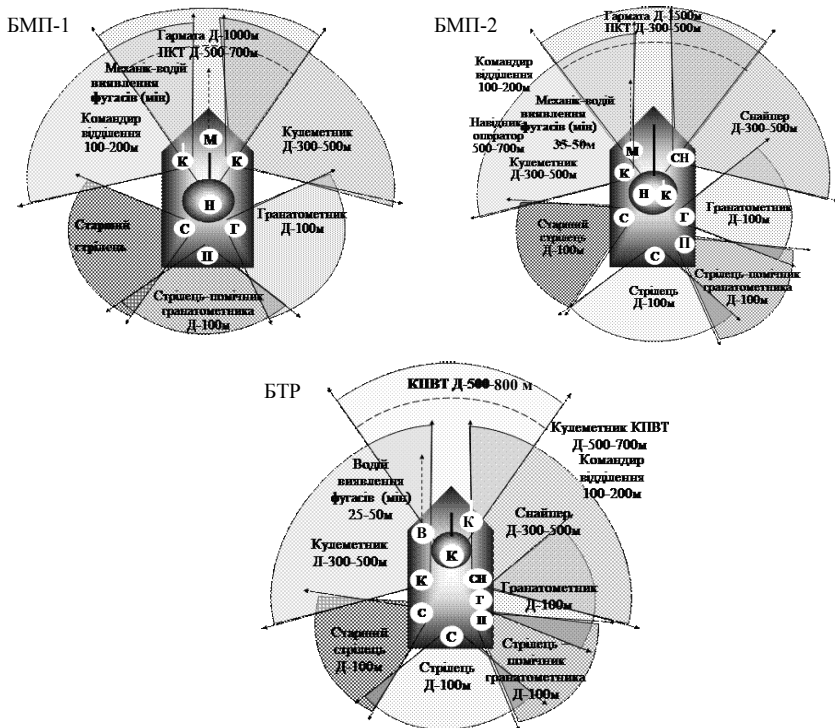

Рис. 5.2. Організація кругового спостереження з БМП (БТР)

При підриві машин, що рухалися попереду на вибуховому пристрою (міна, фугас), і зупинки колони, техніка не виїжджаючи з колони та не з'їжджаючи на обочину приймає праворуч і зупиняється, дистанція між машинами 25 – 50 м. Організовується кругове спостереження, особовий склад за необхідністю спішується і займає кругову оборону навколо бойових машини. Допомога особовому складу, що підірвався надається негайно з дотриманням вимог мінної безпеки.

Після перевірки місцевості на наявність вибухових пристроїв, надання допомоги потерпілим і розблокування шляху колона продовжує рух.

Якщо за блокуванням колони, слідує вогневий напад, особовий склад діє по його відбитті.

При нападі противника із засідки екіпажі бойових машин відкривають вогонь, встановлюють аерозольну (димову) завісу і прикривають дії особового складу, який спішується і займає вогневі позиції навколо машин та під їх прикриттям відкриває щільний вогонь по виявлених цілях противника і найбільш імовірних місцях їх розташування, відбиває напад, а, якщо можливо, переходить в атаку для завершення знищення засідки противника. Командир відділення негайно доповідає командирі взводу про місце засідки і стан справ.

Командири підрозділів повинні вміти діяти у випадках, які не залежать від виду пересування:

- противник відкрив вогонь з відстані менше 35 м, і можливий кидок гранати.
- противник відкрив вогонь з відстані, яка перевищує 35 м.

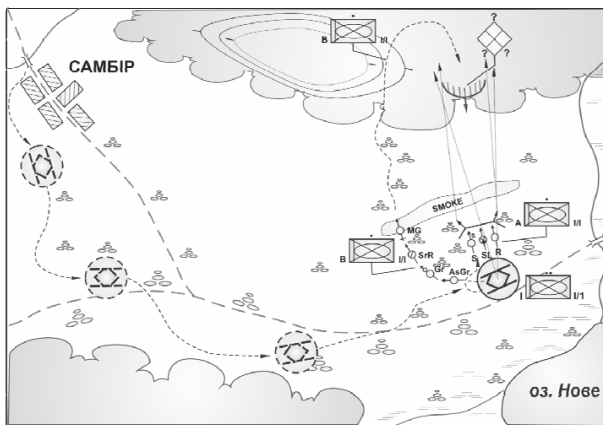

Рис. 5.3. Дії механізованого відділення при потрапленні у засідку (варіант)

Військовослужбовці повинні знати як потрібно діяти в зоні ураження та поза нею.

У випадку, коли противник відкрив вогонь з відстані кидка гранати (35 м), частина підрозділу, що перебуває в зоні ураження, без додаткової команди відкриває вогонь у напрямку засідки, застосовує димові та осколкові гранати й атакує

противника. Решта підрозділу, яка знаходиться поза зоною ураження, відкриває вогонь у напрямку позиції засідки і прикриває атаку.

Якщо противник відкрив вогонь з відстані, що перевищує дальність кидка гранати (**більше 35 м**), та частина підрозділу, яка потрапила в зону ураження залягає, ставить димову завісу і відкриває вогонь у напрямку засідки. Інша частина підрозділу атакує засідку з флангу або з тилу (рис. 5.3). Якщо весь підрозділ потрапив у засідку, то він повинен атакувати її під прикриттям димової завіси.

Командирам малих колон треба враховувати деякі важливі рекомендації:

1. При найменшій підозрі на засідку висилається розвідувальний дозор.

2. При виявленні передовим розвідзором заваленої ділянки дороги малій колоні слід якнайшвидше «відкотитися» назад, в те місце, де можна сховатися за укриттями.

3. Якщо при обстрілі машина не потрапила в зону ураження, а вогонь противника сильний і щільний, таку машину доцільно залишити там, де вона є, і не висуватися на ній в зону ураження.

4. БТР (БМП) в малій колоні ніколи не використовується в командирських цілях. Командир знаходиться тільки на відкритій машині посередині колони. БТР (БМП) противник намагається підбити її на перших секундах нападу. Чому? Тому що в БТР (БМП) зазвичай знаходиться командний склад і бойова машина з більш потужним озброєнням представляє для противника найбільшу небезпеку. До того ж, в БТР (БМП) знаходиться потужна рація противник про це теж знає і постарается позбавити вас зв'язку.

5. При неприбутті колони на кінцевий пункт в призначений графіком руху час організовуються пошуково-рятувальні заходи.

5.3.4. Дії відділення при нападі повітряного противника

З отриманням сигналу оповіщення про повітряного противника, взвод (відділення, танк) продовжує рух, збільшуючи при цьому швидкість і дистанції між машинами. Вогневі засоби, що виділені для ведення вогню по повітряних цілях, готуються для відкриття вогню; люки танків, БМП (БТР), крім люків, з яких буде вестися вогонь, зачиняються; особовий склад переводить протигази в положення «напоготові». Напад повітряного противника відбивається за командою командира взводу (відділення, танка) або самостійно. При нападі під час руху механізованого підрозділу в пішому порядку особовий склад займає найближчі укриття і відкриває зосереджений вогонь із стрілецької зброї по повітряних цілях противника.

5.3.5. Дії відділення під час подолання мінних полів

Мінні поля, які встановлені противником засобами дистанційного мінування, взвод позначає та обходить або долає у складі колони роти проходом, що пророблений групою розмінування або мінним тралом.

Міни, виявлені перед БМП (БТР) відділення, знищуються з використанням везимого комплексу розмінування або іншим способом.

5.3.6. Дії відділення при подоланні зон зараження

При оповіщенні про РХБ зараження відділення, продовжує рух, у бойовій машині зачиняються люки, двері, бійниці і жалюзі, вмикається система колективного захисту. Особовий склад, який пересувається пішим порядком або на відкритих машинах, надягає засоби індивідуального захисту. Зони зараження долаються з максимальною швидкістю.

Часткова спеціальна обробка проводиться після виходу підрозділу із зони зараження за вказівкою командира взводу, а в разі потрапляння отруйних речовин на шкірні покрови і стрілецьку зброю – негайно. Повна спеціальна і санітарна обробка проводиться силами і засобами старшого командира, як правило, у районі спеціальної обробки перед районами денного (нічного) відпочинку або перед входом у район зосередження.

5.3.7. Дії відділення при застосуванні противником запалювальної зброї та при подоланні району пожеж

У разі застосування противником запалювальної зброї, а також при подоланні підрозділом району пожежі, який неможливо обійти, люки, двері, бійниці і жалюзі бойових машин зачиняються, особовий склад надягає протигazi із вставленими протидимними фільтрами. Після виходу з району пожежі командир взводу відділення організовує гасіння вогню на машині, рятування особового складу і надання першої медичної допомоги, після чого рух відновлюється.

5.3.8. Дії відділення у складі підрозділу у разі блокування ділянок маршруту руху місцевими жителями

У разі блокування ділянок маршруту руху місцевими жителями **за досвідом АТО** рекомендуються наступні дії:

– змінити маршрут руху колони, не зупиняючись на максимально можливих швидкостях обійти нагуп, при спробі заблокувати маршрути обходу застосовувати димові засоби та за необхідності попереджувальні постріли (черги) вгору кількома одиницями стрілецької зброї (холостими пострілами гармати танку, БМП, кулеметами БТР) одночасно;

– якщо це вже не можливо зробити, зупинити колону не ближче ніж за 500 м від нагупу, віддати наказ «ДО БОЮ» (розосередитись, зайняти колову оборону, виставити охорону та позначки «СТІЙ, ЗАБОРОНЕНА ЗОНА!», організувати спостереження), чим продемонструвати рішучість намірів;

– попередити про право застосування військовослужбовцями зброї голосом та викликати організаторів нагупу на переговори, переговори вести на відстані не ближче 100 м від бойових машин (бойового порядку) підрозділу;

– у разі невиконання вимог звільнити маршрут руху колони, здійснити попереджувальні постріли (черги) угору зі всієї зброї одночасно із застосуванням диму та здійснити спробу прорвати блокаду і продовжити рух;

– у разі неможливості здійснення цього – організувати вартову службу, встановити межі постів та призначити варту (діяти згідно з вимогами Статуту гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України до прибуття підрозділів ЗСУ для посилення або підрозділів МВС, СБУ (Національної гвардії)), яка забезпечить зовнішнє кільце ізоляції та подальший рух колони;

– у разі нападу сепаратистів на колону загін (підрозділ) блокування зав'язує з ними бій на вигідному рубежі та відбиває напад, а колона повинна збільшити швидкість та вийти з-під удару.

5.3.9. Здійснення маршу в особливих умовах

Особливості здійснення маршу вночі. Вночі на марші машини рухаються з використанням освітлювальних приладів або світлосигнальних засобів, а під час подолання ділянок місцевості, які може проглядати противник, або в умовах світлої ночі – приладів нічного бачення або світломаскувальних пристроїв.

Позначення вихідного рубежу (пункту), маршрутів руху, рубежів (пунктів) регулювання, меж районів привалів (відпочинку) та важкопрохідних ділянок місцевості здійснюється за допомогою світлосигнальних покажчиків (знаків).

Для підвищення безпеки руху на кормі бойових машин та іншої техніки наносяться (прикріплюються) добре видимі вночі умовні знаки. На автомобілях може обладнуватися підкузовне підсвічування.

Особливості здійснення маршу взимку. Взимку перед маршем командир відділення повинен: вжити заходів щодо забезпечення особового складу вітамінними препаратами і засобами проти обмороження; заправлення бойової машини зимовим паливом і спеціальними рідинами; перевірити справність засобів підігріву двигуна машини, готовність озброєння до застосування в умовах низьких температур, а якщо буде здійснюватися рух ділянками з глибоким сніговим покривом – натягування гусениць та оснащення машини засобами підвищення прохідності; дати вказівки механіку-водію (водію) щодо проведення заходів із запобігання розморожуванню системи охолодження двигуна; організувати просушування обмундирування і взуття.

Особливості здійснення маршу у ліисто-болотистій місцевості та в умовах бездоріжжя. У ліисто-болотистій місцевості та в умовах бездоріжжя командир відділення повинен організувати забезпечення бойової машини засобами підвищення прохідності та визначити завдання підлеглим щодо боротьби з лісними пережками і розчищення доріг від можливих завалів та інших перешкод.

Обхід важкопрохідних ділянок на маршруті руху здійснюється паралельними дорогами, колонними шляхами або поза дорогами.

Особливості здійснення маршу у степовій місцевості. У степовій місцевості при організації маршу особлива увага приділяється визначенню порядку орієнтування на місцевості, захисту озброєння і техніки від пилу і піску, підготовці бойових машин до руху бездоріжжям, а також створенню додаткових запасів води.

В ході маршу взвод (відділення, танк) повинен суворо дотримуватись маршруту (напрямку) руху. При пересуванні піщаними ділянками маршруту дистанції між

машинами збільшуються, колона може рухатись уступом у навітряний бік. У спеку командир повинен встановити і контролювати дотримання особовим складом питного режиму.

Особливості здійснення маршру у горах. У горах під час підготовки до маршру командир взводу (відділення, танка) особливу увагу приділяє перевірці справності ходової частини і механізмів управління машин. Кожна машина забезпечується спеціальними пристосуваннями для запобігання скочуванню під час зупинок на підйомах і спусках та запасом рідини для охолодження двигунів.

При подоланні тунелів великої протяжності люки, двері та бійниці бойових машин зачиняються, у разі необхідності особовим складом надягаються протигази з протидимними фільтрами. У випадку зупинки колони в тунелі двигуни машин повинні бути заглушені. Після подолання тунелю необхідно провести перевірку особового складу, особливо механіків-водіїв (водіїв), на предмет отруєння чадним газом.

При подоланні небезпечних місць під час маршру в горах особовий склад механізованого взводу, як правило, спішується. Скельні ділянки, осипи і перевали під час руху в пішому порядку долаються із дотриманням вимог безпеки та обов'язковою груповою страховкою або самостраховкою.

На привалах у гірській місцевості і під час розташування на відпочинок особовий склад і військова техніка розташовуються в місцях, безпечних від обвалів, каменепадів, осипів, селей снігових лавин і затоплень.

5.4. Механізоване відділення в похідній охороні

Механізоване відділення на марші може призначатися **дозорним відділенням** для безпосередньої охорони, а також для ведення розвідки противника і огляду місцевості.

Дозорне відділення може висилатися:

– від головної похідної застави (бокової похідної застави, головного дозору) – у напрямку руху;

– від тильної похідної застави – за нею;

– головних сил батальйону (нерухомої бокової застави) – на загрозливій напрямки.

Дозорне відділення прямує на відстані від колони, що охороняє, *яка забезпечує спостереження за ним і підтримку вогнем* (рис. 5.4).

Особовий склад механізованого відділення веде розвідку спостереженням з БМП (БТР) на ходу, з коротких зупинок або пішими дозорними.

З отриманням бойового завдання командир відділення повинен:

– зрозуміти його;

– провести бойовий розрахунок відділення;

– визначити завдання підлеглим і порядок дій

– віддати бойовий наказ.

Під час постановки бойових завдань особовому складу командир відділення (танка) вказує:

– напрямок і швидкість руху;

- сектори спостереження (рис. 5.2);
- порядок огляду місцевості, об’єктів і дій під час зіткнення з противником;
- порядок доповіді про результати розвідки.

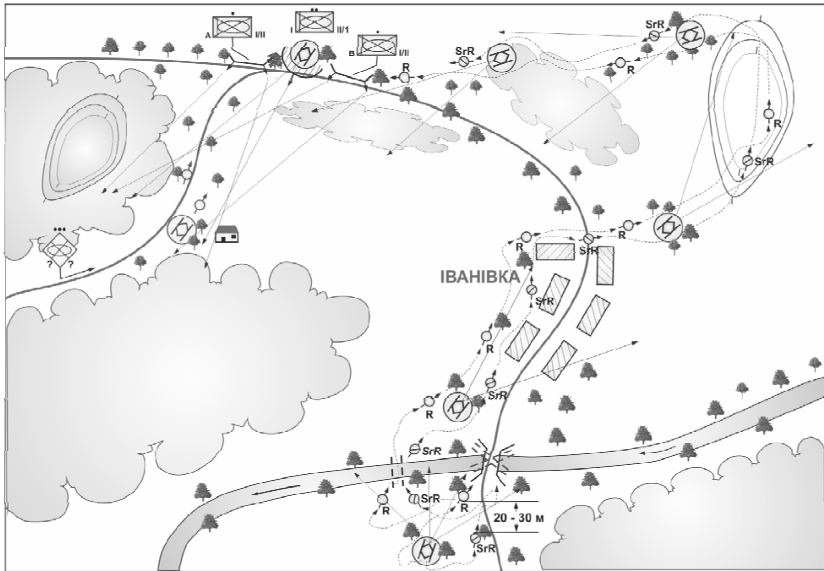

Рис. 5.4. Дії дозорного відділення на маршруті (варіант)

Приклад бойового наказу командира дозорного відділення:

1. Противник, зазнавши поразки, відходить у східному напрямку. Одночасно розвідкою встановлено висування резервів із глибини. Зустріч із противником можлива на рубежі ДАЧНЕ, ПЕТРОВО.

У тилу наших військ діють диверсійно-розвідувальні групи, зустріч із якими можлива в будь-який час.

2. 1 мв – головна похідна застава (ГПЗ), здійснює марш за маршрутом: КУП'ЯНСЬК, ВОЛОХІВ ЯР, КОРОБОЧКІНО, МАЛИНІВКА, ЧУГУЇВ, БЕЗЛЮДІВКА із завданням не допустити раптового нападу противника на батальйон, забезпечити йому вигідні умови для вступу в бій і запобігти проникненню наземної розвідки до колони, що охороняється.

3. 1 мвід з ісвід – дозорне відділення (двід) просувається за маршрутом: КУП'ЯНСЬК, ВОЛОХІВ ЯР, КОРОБОЧКІНО, МАЛИНІВКА, ЧУГУЇВ, БЕЗЛЮДІВКА на відстані до 300 м від ГПЗ, що забезпечує спостереження та підтримку вогнем, із завданням не допустити раптового нападу противника на колону ГПЗ. Під час руху відділення веде візуальне і за допомогою оглядових приладів БМП спостереження, розвідку маршруту, місцевості й місцевих

предметів. Про все помічене негайно доповідає встановленими сигналами, а при вступі в бій – по радіо, команду ГПЗ.

Швидкість руху – 25 – 30 км/год.

Двід приступає до виконання отриманого завдання після проходження вихідного пункту.

4. НАКАЗУЮ:

старшому солдату Сніжку (механіку-водію) – рухатися за вказаним маршрутом ГПЗ, спостереження вести в напрямку руху, при спішуванні командира відділення виконувати команди навідника-оператора;

старшому солдату Остапчуку (навіднику-оператору) – вогонь вести за мою командою, а при спішуванні відділення та й самостійно, піші групи противника, а також противника на легкоброньованих і неброньованих машинах знищувати вогнем кулемета і гармати, танки – протитанковими ракетами; спостереження вести в напрямку руху і за повітряним противником; при спішуванні командира відділення керувати діями механіка-водія.

В ході маршу екіпажу БМП рухатися із закритими, а десанту – з відкритими люками.

Під час маршу спостереження вести:

солдату Сніжку (механіку-водію) – попереду;

солдату Остапчуку (навіднику-оператору) – попереду й за повітряним противником;

солдату Ваську (кулеметнику), солдату Міньку (стрільцю) – ліворуч;

солдату Петренку (гранатометнику), солдату Жуйку (помічника гранатометника) – праворуч;

солдату Сірку (старшому стрільцю), солдату Фесенку (стрільцю) – з тилу й за сигналами командира взводу.

Доповідати мені про все помічене голосом та встановленими сигналами негайно.

Старшому солдату Сірку і солдату Фесенку бути в готовності за мою команду діяти пішими дозорними для огляду місцевості і місцевих предметів; старший бойової групи – старший солдат Сірко.

При зустрічі з дрібними групами противника навіднику-оператору знищувати їх вогнем із кулемета та гармати, решті особового складу бути в готовності до знищення противника через бійниці.

При зустрічі з переважаючим противником зайняти вигідну позицію, спішитися й вогнем з місця нанести йому ураження та забезпечити розгортання й вступ у бій головних сил взводу (ГПЗ).

Сигнали оповіщення:

про радіоактивне зараження – голосом: «Радіаційна небезпека», по радіо: «222»;

про хімічне та біологічне зараження – голосом: «Хімічна тривога», ракетною СХТ, по радіо: «333»;

про повітряного противника – «Повітря», по радіо «444».

Сигнали управління та взаємодії:

зустрівши противника – по радіо: «Грім-666», дозорним: підняти автомат цівкою догори;

зустрівши загородження – по радіо: «Стіна-777», дозорним: підняти автомат прикладом угору;

зустрівши заражену ділянку місцевості – по радіо: «Газон-888», дозорним: підняти автомат горизонтально над головою;

рух вільний – по радіо: «Зірка-999», дозорним: показати рукою в бік руху.

5. На день бою виділяється 1,0 б/к на БМП та по 0,9 б/к на кожен вид стрілецької зброї.

6. Готовність до маршу о 7.30 12.06.

7. Заступник – солдат Шатро (навідник-оператор).

У ході виконання завдання дозорне відділення (рис. 5.3) пересувається від одного зручного для спостереження пункту до іншого, не затримуючи рух підрозділу, від якого воно вислане. Особливо ретельно оглядаються місцевість і місцеві предмети, насамперед там, де можливе приховане розміщення противника і напад із засідки (закриті ділянки місцевості, окремі будови, узлісся, входи в ущелини і тунелі, вузькі проходи, мости та інші об'єкти). При ускладненні ведення розвідки з техніки, командир відділення висилає піших дозорних (двох-трьох стрільців), призначивши одного з них старшим. Бойова машина при цьому розташовується в укритті. Решта особового складу веде спостереження за місцевістю і діями дозорних у готовності підтримати їх вогнем. Під час огляду місцевості (об'єкту) дозорні діють на відстані 20 – 30 м один від одного в готовності до взаємної підтримки вогнем своєї зброї.

Огляд населеного пункту починається під час підходу до нього. Особливу увагу звертають на окремі будови, насадження і ті місця, звідки противник може вести враження і де може розташовуватися його охорона (засідка).

Під час підходу до лісу, передусім, оглядається узлісся, а під час руху в лісі – входи в яри, лощини і виходи з них, гатки, мости та інші місця, де можливі засади противника.

Вночі для спостереження використовуються прилади нічного бачення. Крім того, дозорне відділення (дозорні) періодично зупиняється, щоб встановити наявність противника шляхом підслуховування.

Якщо противника не виявлено, командир дозорного відділення доповідає про це і продовжує рух. Виявивши противника він доповідає про нього і продовжує спостереження, діючи приховано. У разі раптової зустрічі з противником відділення відкриває вогонь і знищує його або обходить і продовжує виконання завдання. При наближенні невеликої групи противника (окремої машини) за вказівкою командира взводу дозорне відділення може влаштувати засідку.

Таким чином, марш – важливий вид тактичних дій. Від правильної організації маршу залежить один з основних показників ефективності дій підрозділу – його маневреність. Успіх маршу в значній мірі визначається якістю

підготовки командирів підрозділів, і тому числі – командирів відділень. Командир відділення повинен:

- знати алгоритм роботи, обсяг та порядок підготовки відділення до маршу у складі колони підрозділу і дій в якості дозорного відділення;
- знати нормативні параметри маршу, порядок його здійснення у складі колони підрозділу і в якості дозорного відділення;
- вміти організувати спостереження і управління відділенням в ході маршу, правильні дії підлеглих під час зустрічі з противником, особливо при діях його із засад;
- вміти організувати швидке усунення несправностей машини і повернення машини в стрій;
- добиватися від підлеглих суворого підтримання дисципліни маршу.

Якщо відділення призначене дозорним, командир відділення, крім того, повинен зрозуміти свою особисту велику відповідальність за безпеку підрозділу, що охороняється. Він повинен добитися розуміння особистої відповідальності й кожним солдатом відділення.

Особливе значення для успішного виконання бойового завдання дозорним відділенням має правильна організація дій відділення під час огляду місцевості і місцевих предметів, морально-психологічна підготовка солдат до раптової зустрічі з противником, до дій противника із засад.

Питання для самоконтролю

1. Визначення маршу.
2. Умови здійснення маршу і вимоги до нього.
3. Загальна протяжність маршу.
4. Добовий перехід.
5. Запас ходу підрозділу за паливом.
6. Середня швидкість руху колони.
7. Дистанціями між машинами на марші.
8. Маршрути, пункти (рубежі), райони, що призначаються підрозділам при здійсненні маршу.
9. Зміст роботи командира відділення з організації маршу в колоні взводу.
10. Робота командира відділення під час підготовки відділення до маршу.
11. Особливості підготовки техніки до маршу за досвідом бойових дій у зоні АТО та ООС .
12. Обовязки командира відділення на марші.
13. Організація руху на марші.
14. Організація кругового спостереження у відділенні на марші.
15. Порядок огляду місць, потенційно придатних для улаштування засідок.
16. Порядок механізованого підрозділу, що був обстріляний з легкої стрілецької зброї, під час руху в колоні головних сил.
17. Дії механізованого підрозділу при підриві машин, що рухалися попереду на вибуховому пристрою (міна, фугас), і зупинки колони.

18. Дії відділення при потраплянні у засідку, коли противник відкрив вогонь з відстані менше 35 м.
19. Дії відділення при потраплянні у засідку, коли противник відкрив вогонь з відстані, яка перевищує 35 м.
20. Дії відділення при нападі повітряного противника.
21. Дії відділення під час подолання мінних полів.
22. Дії відділення при подоланні зон зараження.
23. Дії відділення при застосуванні противником запалювальної зброї та при подоланні району пожеж.
24. Дії відділення у складі підрозділу у разі блокування ділянок маршруту руху місцевими жителями.
25. Особливості здійснення маршу вночі.
26. Особливості здійснення маршу взимку.
27. Особливості здійснення маршу у лісисто-болотистій місцевості та в умовах бездоріжжя.
28. Особливості здійснення маршу у степовій місцевості.
29. Особливості здійснення маршу у горах.
30. Від яких підрозділів призначається дозорне відділення на марші, його місце у похідному порядку і завдання?
31. Порядок роботи командира дозорного відділення з отриманням бойового завдання.
32. Зміст бойового наказу командира відділення, призначеного дозорним відділенням.
33. Що вказує командир дозорного відділення під час постановки завдань особовому складу.
34. Організація спостереження у дозорному відділенні.
35. Порядок огляду місцевості (об'єкту) пішими дозорними.
36. Дії дозорного відділення під час підходу до лісу, вночі.
37. Як діє дозорне відділення при виявленні противника?
38. Як діє дозорне відділення при блокуванні ділянок маршруту місцевими жителями?

Розділ 6

МЕХАНІЗОВАНЕ ВІДДІЛЕННЯ ПРИ РОЗТАШУВАННІ НА МІСЦІ ТА У СТОРОЖОВІЙ ОХОРОНІ

6.1. Механізоване відділення при розташуванні на місці

В умовах бойової обстановки підрозділи не завжди ведуть активні тактичні дії. Вони можуть розташовуватися у відведеному їм районі до одержання бойового завдання або, маючи бойове завдання, готуються до його виконання або ж приводять себе у бойову готовність після бою.

Розташування на місці – організоване розміщення підрозділів у районі зосередження, вихідному районі, районі очікування, районі відпочинку, базовому районі (таборі) та в інших визначених районах з метою підготовки до бою (дій) або відновлення боєздатності після бою. Відділення розташовується на місці, як правило, у складі взводу.

6.1.1. Вимоги до місця розташування відділення, його вибір і підготовка

Місце розташування відділення повинне забезпечувати розосереджене і приховане розміщення ОВТ, зручні умови розміщення і відпочинку особового складу, захист від засобів ураження і розвідки противника, проведення маневру підрозділом.

Необхідно уникати розташування підрозділів поблизу населених пунктів, важливих об'єктів, які спрощують топогеодизичну прив'язку району розміщення (позицій) до місцевості та по яких можливе нанесення противником вогневих ударів та застосування ЗМУ і ВТЗ (фабрики, заводи, залізниці, мости, вузли доріг, вздовж шосейних доріг, автострад, на берегах рік, озер, поблизу складів, заправних пунктів). Розташування підрозділів під лініями електропередач, поблизу газо- та нафтопроводів, іншими потенційно небезпечними об'єктами не допускається.

При виборі місця розташування зазвичай враховується маршрут майбутнього висування (рис. 6.1). Машина розташовується уздовж дороги у бік майбутнього руху “ялинкою”. У цьому випадку з одержанням команди (сигналу) на початок руху взводу буде потрібно затратити мінімальний час для швидкої побудови в похідний порядок.

За досвідом АТО та ООС: Для захисту від ураження систем РСЗВ, доцільно використовувати зворотні схили крутих пагорбів, терикони, високі будівлі, яри.

Підрозділи займають райони розташування у міру підходу з маршу, відразу розосереджуються і маскуються. Зупинка колон підрозділів на дорогах в очікуванні розташування у визначеному районі **не допускається**.

6.1.2. Порядок розташування відділення на місці

Відділення на місці звичайно розташовується в складі взводу вздовж маршруту висування (рис. 6.1). **БМП (БТР), танки розташовуються** у місцях, які вказуються командиром взводу, під кронами дерев, у ярах, у радіолокаційній тіні від місцевих предметів на відстані до 100 м один від одного, а на відкритій місцевості та в умовах загрози застосування противником ВТЗ – до 200 м і маскуються штатними маскувальними засобами і місцевими матеріалами (рис. 6.10). При розташуванні на місці на тривалий термін для БМП (БТР), танків обладнуються окопи та укриття. **Особовий склад розміщується** поблизу своїх машин (вогневих позицій). Для нього відриваються щілини, а за наявності часу влаштовуються перекриті щілини або бліндажі (рис. 6.7 – 6.9).

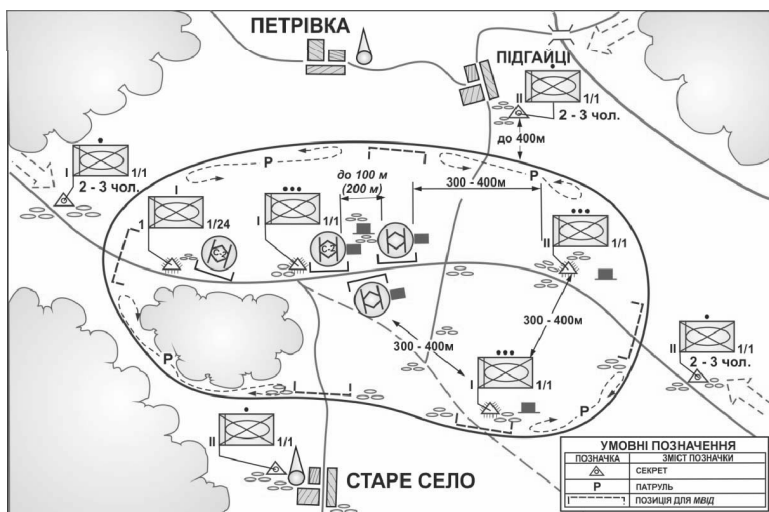

Рис. 6.1. Розташування *мвід* на місці у складі підрозділу

Особовому складу забороняється розведення багать, кидати недопалки, залишати рештки їжі, пересуватися без дозволу командира взводу. Пересування у районі розташування обмежується, у разі потреби, здійснюється тільки за встановленими командиром взводу напрямками.

Відпочинок і обігрів особового складу організуються у складі підрозділів у наметах (бліндажах), пунктах обігріву, укриттях із солдатських плащ-наметів, тентів бойових машин (рис. 6.2 – 6.6), також використовуються спальні мішки і ковдри. В умовах суворої зими або тривалої непогоди взвод (відділення) може розміщуватися у населеному пункті. У цьому випадку взводу (відділенню) для розміщення виділяється, якщо можливо, один будинок або споруда. З метою маскування

опалювання приміщень проводиться тільки у нічний час (в умовах обмеженої видимості), при цьому проводяться заходи світлового маскуванню.

Під час розташування на місці відділення, танк повинне перебувати у постійній готовності до відбиття нападу наземного і повітряного противника, знищення його ДРГ та НЗФ, здійснення маневру і виходу з району розташування. Такі вимоги обумовлені наявністю у умовного противника сучасних засобів ураження, у тому числі і високоточної зброї, розвідувально-диверсійних підрозділів та можливість застосовувати повітряні десанти на чималу глибину.

У кожному підрозділі організується **безпосередня охорона**, яка здійснюється спостерігачами, у нічний час секретами і добовим нарядом. Для відбиття нападу противника призначаються чергові вогневі засоби. Біля бойових машин та місць відпочинку особового складу виставляються чагові. При розташуванні взводу на місці окремо від роти безпосередня охорона здійснюється також парними патрулями.

Рішенням старшого командира взвод може бути призначений черговим підрозділом (резервною групою) батальйону. При цьому він може розташовуватися у складі своєї роти або поблизу КСП батальйону. Крім того, взвод може призначатися у сторожову заставу, а відділення – у сторожовий пост.

Негативним прикладом розташування підрозділів на місці, за досвідом АТО можна вважати розташування підрозділів однієї з *омбр*, 22 травня 2014 року в районі населеного пункту ВОЛНОВАХА. В результаті нехтуванням вимог до розташування підрозділів на місці та організації охорони. ДРГ НЗФ здійснила напад та змогла нанести ураження нашому підрозділу.

6.1.3. Робота командира відділення з підготовки розташування на місці

Під час постановки бойових завдань командирам відділень на розташування на місці **командир взводу вказує:**

- місця їх розташування, місця обладнання окопів, укриттів для техніки і озброєння, щілин (бліндажів) для особового складу;
- порядок здійснення охорони і дій у разі нападу противника, спостереження за наземним і повітряним противником, сигналами командира роти;
- обсяг і терміни інженерного обладнання.

Командир відділення з отриманням завдання на розташування на місці:

- визначає порядок його виконання і ставить завдання особовому складу;
- особисто керує обладнанням і маскуванню місця розміщення для особового складу, окопу (укриття) для БМП (БТР);
- перевіряє знання особовим складом сигналів оповіщення, управління і взаємодії та порядку дій за ними.

Для ведення розвідки командир відділення призначає спостерігача, який розміщуються у визначеному місці, як правило, біля окопу бойової машини, та вказує йому порядок спостереження за місцевістю, наземним і повітряним противником, а також за сигналами старшого командира.

Під час інженерного обладнання місця розташування взводу у першу чергу обладнуються укриття (окопи) для БМП (БТР), у разі розташування взводу на

напрямку ймовірних дій противника влаштовуються інженерні загородження; у другу чергу обладнуються щілини, перекриті щілини, бліндажі (сховища) для особового складу; надалі (за наявності часу) інженерне обладнання районів розташування удосконалюється.

Місце розміщення особового складу відділення, розташування БМП (БТР), інженерні споруди ретельно маскуються за допомогою штатних маскувальних засобів і підручних матеріалів, очищаються від хмизу, сухої трави та інших матеріалів, що легко запалюються.

Поблизу БМП (БТР) обладнуються хибні об'єкти (встановлюються теплові пастки), радіопоглинаючі екрани (маски). Для введення противника в оману використовуються макети зразків озброєння і манекени особового складу.

Особовому складу доводяться заходи обмеження і порядок переміщення в районі розташування, рух техніки обмежується. Для розпізнавання особового складу, ОВТ застосовуються спеціальні розпізнавальні знаки.

На випадок застосування противником запалювальної зброї територія максимально очищується від горючих матеріалів. Для протидії ВТЗ противника встановлюються радіо поглинаючі екрани (маски) і теплові оманні цілі.

Під час обслуговування ОВТ в першу чергу поповнюється боєприпасами і дозaprавляється ПММ техніка, після чого здійснюється перевірка озброєння, механізмів і приладів, їх вивірка і регулювання, усунення виявлених несправностей.

Про проведену роботу і бойову готовність відділення командир відділення доповідає командирові взводу.

6.1.4. Табельні засоби для розміщення особового складу відділення при його розташуванні на місці

Для захисту особового складу від негоди і відпочинку особового складу при короткочасному розташуванні його в польових умовах застосовуються похідні намети, які можуть влаштовуватися з комплектів солдатських плащ-наметів або із спеціальних комплектів.

Намети з табельного майна розрізняються за призначенням і за конструкцією. За призначенням намети можуть бути похідні, табірні, уніфіковані, для особливо холодних районів.

Полотнища плащів-наметів можуть використовуватися також для покриття заслонів і куренів, завішування входів і як тюф'ячні мішки.

Комплект солдатського плаща-намету. Комплект солдатського плаща-намету (рис. 6.2) складається із:

- полотнища;
- розбірної полустійки;
- шнурувальної вірьовки;
- двох приколишів – металевого і дерев'яного.

Із таких комплектів влаштовують похідні намети *на одну людину* і *на шість осіб*.

Похідний намет на одну людину. Похідний намет на одну людину (рис. 6.3) влаштовують з одного комплекту солдатського плаща-намету. Полотнище плаща-

намету підпирають з одного боку стійкою з відтяжкою і прикріплюють у всіх кутах приколишами.

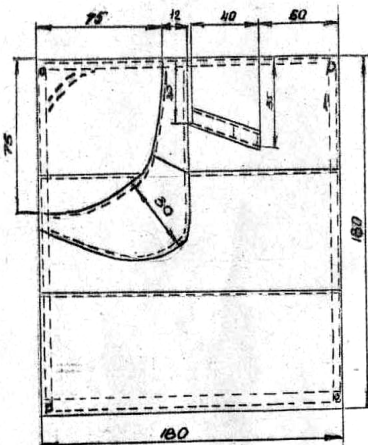

Рис. 6.2. Комплект солдатського плаща-намету на 1 людину

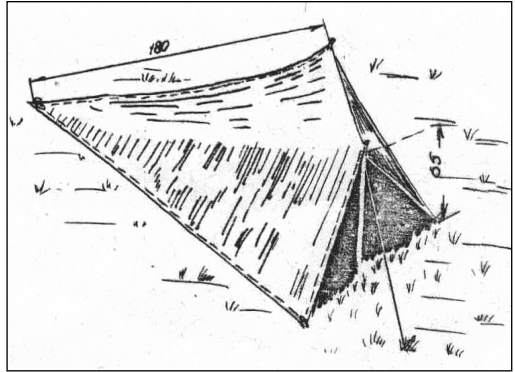

Рис. 6.3. Похідний намет на одну людину

Похідний намет на шість осіб.
 Похідний намет на шість осіб (рис. 6.4) влаштовують з шесті комплектів солдатського плаща-намету:

- двома вірвочками зшивають чотири полотнища двосхилої частини намету;
- два полотнища, складені трикутником, про-шнуровують до них по торцях, утворюючи стінки намету;
- полотнище з боку вхідного торця роблять відкидним шляхом прошнування тільки однієї його кромки;

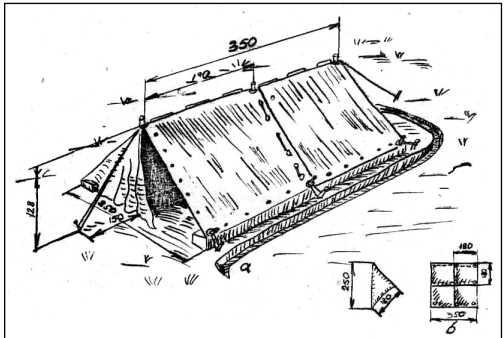

Рис. 6.4. Похідний намет на шість осіб

- зшитий намет підймають на три зібрані стійки і крайні з них кріплять відтяжками;
- намет розтягують і прив'язують кінцями шнурувальних вірвочок до приколишів.

Похідний намет на шість осіб над котлованом. Похідний намет на шість осіб над котлованом (рис. 6.5) влашто-вують з п'яти комплектів солдатського плаща-намету:

- відривають котлован прямокутної форми розміром по низу $2,5 \times 3$ м, глибиною $1,3$ м, з короткої сторони влаштовують вхід;

- трьома вірвовками зшивають п'ять полотнищ;
- одне крайнє полотнище служить для закривання входу;

- зшитий намет встановлюють над котлованом на стійки, укріплені відтяжками;

- краї намету кріплять по кутах і в середині кінцями шнурованих вірвовок до приколишів.

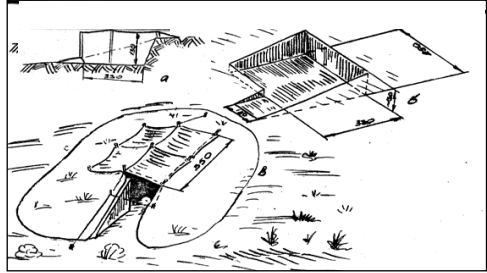

Рис. 6.5. Похідний намет на шість осіб над котлованом

Комплект зимовий похідного намету на шість осіб. Комплект зимовий похідного намету на шість осіб (рис. 6.6) складається з двох наметів, складової стійки, брезентової підлоги, шести мотузкових відтяжок, шести металевих кілків, 13 приколишів і розбірної печі. Вага комплекту 35 кг.

Намет влаштовують на одній центральній стійці і кріплять відтяжками до кілків, що забивається на такій відстані, щоб стінки були висотою 85 см.

Нижні краї намету заправляють під брезентову підлогу; стінки кріплять петлями, що є на них до приколишів. Навет виходить більш теплим і зручним при установці його над котлованом глибиною $50...60$ см; в цьому випадку табельну стійку замінюють відповідно подовженою стійкою, виготовленою на місці.

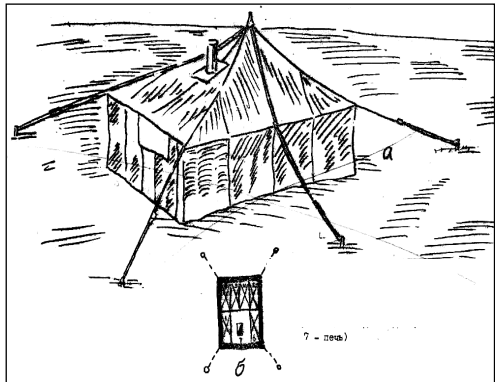

Рис. 6.6. Зимовий похідний намет на шість осіб
а – загальний вигляд;
б – план внутрішньої частини
(1-6 – місця для відпочинку; 7 – пічка)

Комплект намету табірний місткістю 10 осіб. Комплект намету табірний місткістю 10 осіб складається з намету, середньої стійки, чотирьох кутових стійок, чотирьох мотузкових відтяжок, чотирьох кілків і 30 дерев'яних приколишів, що виготовляється на місці. Вага комплекту 33 кг. Розміри намету $4,07 \times 4,07$ м.

6.1.5. Фортифікаційні споруди для захисту особового складу

Для захисту особового складу в районах розташування (на позиціях) зводяться відкриті і перекриті щілини, бліндажі.

Польові споруди влаштовують з табельного майна або місцевих матеріалів.

Польові споруди в районах розташування влаштовують, як правило, приєднаними до окопів, траншей, ходів сполучення і схованок – поблизу бойової техніки і місць постійного перебування особового складу. Вони зводяться силами підрозділів при дотриманні вимог розосередження, маскування, пожежної безпеки, санітарної гігієни, охорони, оборони.

Входи у споруди в районах розташування повинні спрямовуватися в бік, протилежний найбільш вірогідному напрямку вогню противника.

При вибиранні місця для зведення щілин, бліндажів та схованок слід збігати низьких ділянок місцевості, де можливе затоплення споруд, накопичування дощової або талої води.

Особовий склад в польових спорудах може розміщуватися на підлозі, загальних нарах, на похідних ліжках.

При розміщенні людей на підлозі підлогу необхідно утеплювати лапником, соломою, очеретом.

Щілини і бліндажі.

Щілини і бліндажі є найбільш масовими укриттями для особового складу, що забезпечують захист від вогню противника і відпочинок особового складу.

Щілини. Щілини призначаються для відділень, артилерійських обслуг тощо.

Довжина щілини приймається із розрахунку **0,5 м на людину**, що ховається. Вони можуть влаштовуватися

приєднаними до окопів на відділення, до парних і одиночних окопів, окопів для техніки, траншей (рис 6.7), ходів сполучення і інших споруджень, а також влаштовуватися окремо (рис. 6.8).

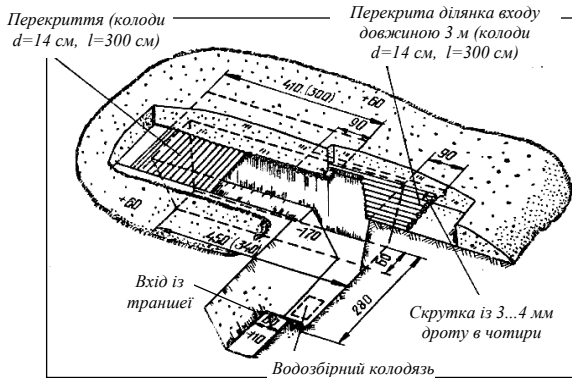

Рис. 6.7. Перекрита щілина на відділення (обслугу, екіпаж)
На влаштування щілини потрібне 24 (20) люд.-год.
Матеріали: круглий ліс – 2,7 (2,3) м³, дріт – 4 кг.

При наявності часу і матеріалів над щілиною влаштовують перекриття із колод діаметром **не менш 14 см** із ґрунтовою насипкою товщиною **не менше 60 см**. Перед укладанням ґрунту нещільності між елементами перекриття закладають тра-вою, гилками, дернинами, а за можливістю – водо-непротічним матеріалом. Для підвищення захисних якостей щілини ділянку траншеї, що підходить до неї, протяжністю **2,5 м** перекривають колодами.

У слабких ґрунтах для запобігання зруйнуванню крутості щілин слід одягати місцевими матеріалами або паперовими мішками із землею. При відсутності круглого лісу для влаштування перекриття щілини можуть використовуватися інші місцеві матеріали

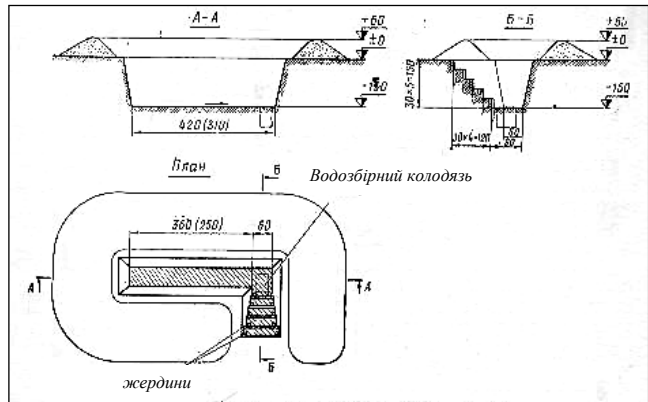

Рис. 6.8. Відкрита щілина на відділення (обслугу, екіпаж)

Обсяг винутого ґрунту із входом з поверхні 7 (5,5) м³, із входом з траншеї – 6 (4,5) м³. На влаштування щілини із входом з поверхні потрібно 12 (10) люд.-год, із входом з траншеї – 8 (6) люд.-год., круглого лісу – 0,1 м³.

Бліндажі. Бліндажі при обладнанні районів розташування підрозділів влаштовуються на кожне відділення. Залежно від матеріалів, що є, бліндажі зводять їх тонкомірних колод, жердин і підтоварнику, мішків із землею та оболонки, елементів хвилястої сталі ФВС та інших будівельних матеріалів.

Бліндажі влаштовують **довжиною 3,6 м, смістю на 8 осіб** (місце для відпочинку лежачи – 4, для відпочинку сидячи – 4) або **довжиною 2,5 м, смістю на 4 людини** (місце для відпочинку лежачи – 3, сидячи – 1).

Вхід в бліндаж обладнують дверним щитом з завісою, що герметизує, а при наявності часу і матеріалів – захисним дверним блоком БД-50 із пиломатеріалів або захисно-герметизуючим входом «Лаз» промислового виробництва. Ділянка траншеї (ходу сполучення) **довжиною 2,5 м** перед входом у бліндаж перекривається колодами діаметром **не менше 14 см** з шаром ґрунту товщиною **не менш 0,8 м**. При слабких ґрунтах крутості ділянки траншеї (ходу сполучення), що перекрита, одягають місцевими матеріалами або мішками із землею.

Для вентиляції бліндажу влаштовується вентиляційний короб із заслінкою, для обігріву – пічки.

Освітлення бліндажу здійснюється, як правило, керосиновими ліхтарями. Речові мішки, протигазы і предмети екіпіровки особового складу зберігаються на ліжках (в головах) і під сидіннями; особиста зброя знаходиться при собі.

Бліндаж безврубної конструкції із лісоматеріалу на відділення (рис. 6.9) споруджують із круглого лісу діаметром **8...16 см**. З'єднання елементів остову в кутах учиняється без врубання: накат споруди спирається на ґрунт, а забірка стін – на верхні і нижні розпірні рами.

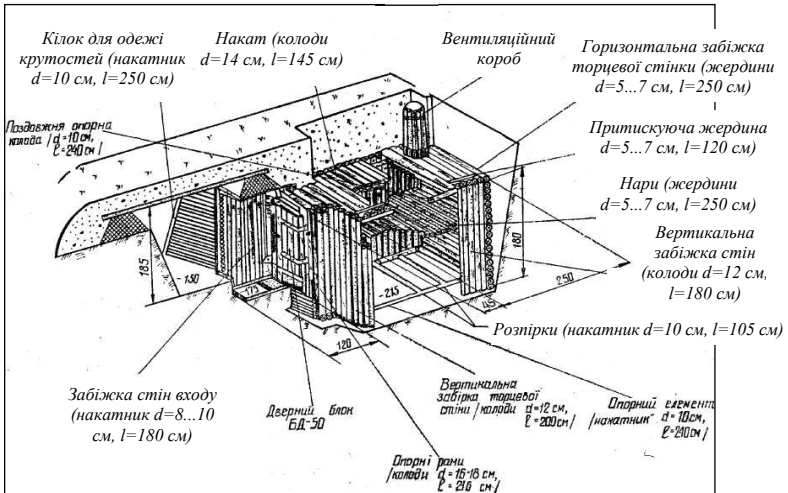

Рис. 6.9. Бліндаж безврубної конструкції із лісоматеріалу на відділення (екіпаж)

При вході у бліндаж обладнується перекрита ділянка траншеї, яка прилягає, вхід обладнується дверним блоком БД-50 і завісою, що герметизує. Для влаштування бліндажу безврубувальної конструкції на відділення (екіпаж) обсяг витягнутого ґрунту складає **45 м³ (40) люд.-год.**, лісоматеріалу – **4,5 (3,8) м³**, дроту – **5 кг**.

6.1.6. Способи і засоби маскуванія місця розташування підрозділу

Для приховування від наземної розвідки підрозділи розташовуються за зворотними схилами висот, у складках місцевості, в лісах, за будівлями та іншими місцевими предметами, які приховують їх від спостереження противника. На місцевості, яка позбавлена природних масок, техніку розташовують на плямистих ділянках, на яких виявлення її противником ускладнюється.

Для **маскуванія підрозділів, техніки, об'єктів** у районах розташування в широким масштабах використовують живу та свіжозрізану рослинність у вигляді гілок, кущів, а також пучків трави прикріплюють до предметів спорядження та до поверхонь техніки, що маскується.

З метою зменшення помітності техніки та об'єктів або викривлення їх вигляду, надання їм кольору та малюнку оточуючої місцевості, підвищення правдивості макетів техніки та фальшивих споруд застосовується маскувальне фарбування.

Маскування особового складу досягається використанням маскувальних властивостей місцевості, умов з обмеженою видимістю, застосуванням зрізаної рослинності, табельних засобів маскування, а також дотриманням вимог маскувальної дисципліни. Використання маскувальних властивостей місцевості полягає в розташуванні і діяльності особового складу під прикриттям природних масок (під кронами дерев, у густому чагарнику, в будівлях).

До табельних засобів маскування особового складу відноситься маскувальний одяг: маскувальний комбінезон, який застосовується на літніх рослинних фонах (лицьова сторона) і на тлі оголеного ґрунту (зворотний бік), а також маскувальний костюм білого кольору, що застосовується на снігових фонах. Застосування маскувального одягу, який надягається поверх обмундирування, сприяє зменшенню дистанції виявлення особового складу у 2 – 3 рази.

Маскування військової техніки та озброєння досягається використанням при розташуванні на місці маскувальних властивостей місцевості; умов з обмеженою видимістю; застосуванням місцевих маскувальних матеріалів, табельних засобів приховування та імітації; маскувальним фарбуванням (рис. 6.10).

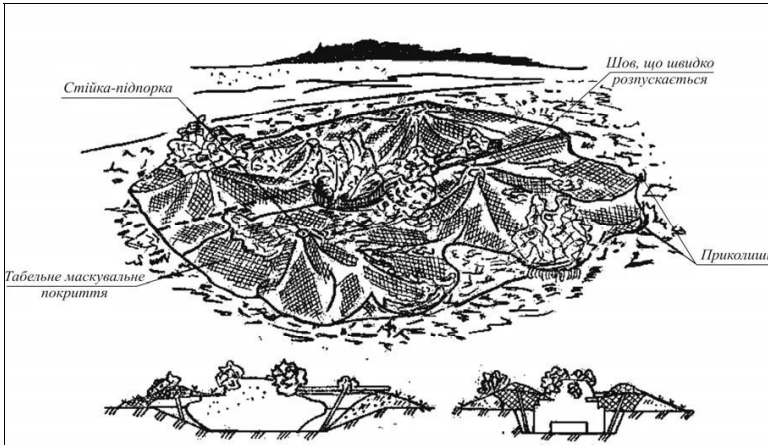

Рис. 6.10. Маскування бойової техніки в окопі під фон місцевості (варіант)
На маскування потрібно 5 люд./год, табельний маскувальний комплект,
місцевий маскувальний матеріал – 0,2 м³

Для розміщення танків (БМП, БТР) вибираються ділянки місцевості, колір яких наближений до кольору об'єктів. На місцевості, що має один тон, для поліпшення маскування влаштовуються кольорові плями під тон об'єктів штучним шляхом.

При маскуванні військової техніки та озброєння слід уникати їх розташування на відкритій місцевості з одноманітним фоном, позбавленої природних масок, нерівностей і контрастних плям.

Не допускається розташування вогневих засобів біля добре помітних місцевих предметів, що можуть служити для противника орієнтирами. У разі неможливості вибору позиції в іншому місці, помітні місцеві предмети повинні руйнуватися.

Взимку озброєння і техніка фарбується у білий колір, для маскувannya використовуються зимові маскувальні комплекти, а також сніг і лід.

Для маскувannya з метою захисту від ВТЗ противника використовуються маскувальні властивості лісу, а також яри, зворотні схили висот, поля радіолокаційної невидимості тощо. Приховування бойових машин від керованих і самонавідних боеприпасів противника досягається зниженням радіолокаційної, теплової та оптичної контрастності техніки стосовно навколишнього середовища, для чого застосовують деформуюче фарбування техніки, маскувальні покриття, теплові імітатори (пастки), радіолокаційні і лазерні відбивачі, над тепловипромінюючими поверхнями машин встановлюються теплопоглинаючі (теплорозсіюючі) екрани (козирки). У взводі можуть використовуватися термодимова апаратура, системи пуску димових гранат, інфрачервоні прожектори, димові шашки і гранати.

До **табельних засобів маскувannya ОВТ** належать маскуючі комплекти (МКТ, МКС тощо), дими, гранати, шашки.

Маскувальні комплекти. Для приховування бойової та спеціальної техніки від повітряної та наземної розвідки противника, від візуально-оптичного спостереження та фотографування застосовують:

- маскувальні комплекти з тканини : МКТ-Т, МКТ-2Л, МКТ-2П; МКТ-С;
- маскувальні комплекти з трьохшарового електропровідного матеріалу МКО-Л (МКО-П, МКО-3 (зимовий), МКО-М (морський));
- маскувальні комплекти синтетичні МКС-2;
- комплект ТМ-104/2 – для маскувannya від оптичних та радіолокаційних засобів розвідки;
- “Контраст” КМС – для маскувannya військової техніки та військових об’єктів від оптичних, радіолокаційних та інфрачервоних засобів розвідки.

Маскувальний комплект тканинний транспорантний МКТ-Т – виготовлений з маскувальної сітки з заповненням з смуг і шматків тканини і призначений для маскувannya на рослинних фонах.

Маскувальний комплект тканинний літній МКТ-Л – виготовлений з маскувальної сітки з заповненням смуг і шматків тканини і призначений для маскувannya на рослинних фонах.

Маскувальний комплект тканинний МКТ-С виготовлений з білої сітчастої тканини – для маскувannya на сніжних фонах.

Маскувальний комплект тканинний МКТ-П – виготовлений з сітчастої тканини – для маскувannya на пустельно-піщаних і пустельно-степних фонах. Покриття комплексу має двостороннє пофарбування – сіро-жовтого і світло-жовтого кольору.

Маскувальні комплекти із синтетичних матеріалів МКС-2М (МКС-2) і МКС-2П призначені для приховування об’єктів в умовах тривалої експлуатації. Покриття комплектів має двостороннє пофарбування.

Лицева сторона покриття комплекту МКС-2М (МКС-2) призначається для маскування об'єктів на літніх рослинних фонах, а зворотна сторона - на фоні оголених ґрунтів, вигорілої або осінньої рослинності.

Маскувальні комплекти типу МКТ (рис. 6.11) складаються з маскувального покриття і приладдя для його установки та транспортування. Покриття комплектів типу МКТ мають розміри 12×18 м. Вони збираються з 12 стандартних елементів розміром 3×6 м, з'єднаних між собою шви́вними шнурами.

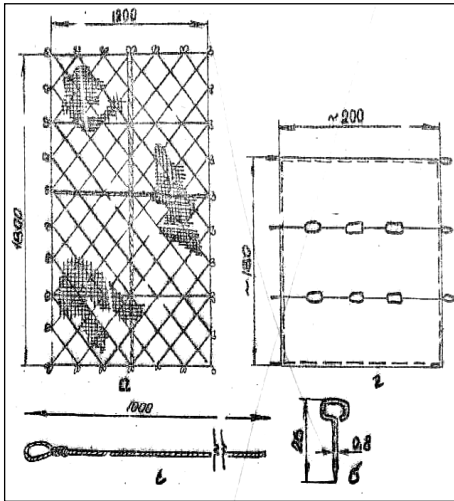

Рис. 6.11. Елементи табельних маскувальних комплектів типу МКТ:
а – покриття; б – приколиш; в – запасний шви́вний шнур; з – чохол-пакунок

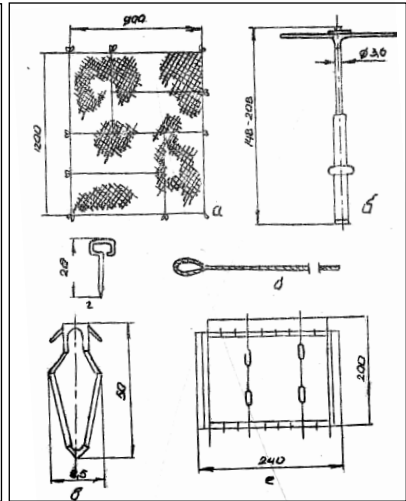

Рис. 6.12. Елементи табельних маскувальних комплектів типу МКС:
а – покриття; б – стійка-підпірка; в – анкерний кіл; з – приколиш; д – запасний шви́вний шнур; е – чохол-пакунок

Синтетичні маскувальні комплекти типу МКС-2 (рис. 6.12), ТС-75 складаються з двох покриттів розміром 9×12 м, з'єднаних між собою шпінтовим швом. Кожне покриття складається з 6 стандартних елементів розміром 3×6 м, з'єднаних між собою шви́вними шнурами.

Маскування окопів для БМП (БТР). Для маскування окопів влаштовуються маски-перекриття з табельних маскувальних комплектів, які розтягуються над окопами і закріплюються по контуру приколишами до ґрунту.

Покриття комплектів знизу підпираються стійками на висоту, що забезпечує вільне переміщення вогневих засобів під маскою в заданому секторі обстрілу. Напрямок шва що швидко розпускається маскувального покриття поєднують з напрямком директриси вогню.

Перед стрільбою передня частина маскувального покриття розшивається, а його кути підгортаються та прибираються в сторони.

Для установки маски-перекриття над окопами з круговим обстрілом табельне маскувальне покриття укладають безпосередньо на корпус БМП. Краї покриття закріплюють до брустверу окопу. Центральна частина покриття для забезпечення вільного обертання башти БМП розшивається на необхідну довжину. Вежу маскують місцевим матеріалом (рис. 6.10).

В залежності від фону місцевості і вибору прийому маскування покриття укладається догори лицьовому або зворотному стороною.

При маскуванні окопу під фон оголеного ґрунту маску роблять мінімальних розмірів, що забезпечує перекидання тільки котловану. Колір і фактура покриття маски в цьому разі повинні відповідати кольору і фактурі викинутого ґрунту.

Для спотворення прямокутного обрису маски в плані покриття по контуру присипається тонким шаром ґрунту.

На одноманітній місцевості, вкритій рослинністю, окоп приховують під фон трав'яного покриву. У цьому разі для підготовки кольору і фактури покриття під навколишній фон у нього влітають або накидають зверху місцевий маскувальний матеріал (траву, гілки).

Бруствер окопу частково присипають рослинним ґрунтом, а частково дернують або маскують зрізаною рослинністю. У всіх випадках маскування необхідно приховувати сліди руху танків, БМП і БТР до окопів.

6.2. Механізоване відділення у сторожовій охороні

6.2.1. Місце механізованого відділення (бойової групи) у сторожовій охороні і порядок несення ним (нею) служби

У сторожовій охороні відділення (бойова група) може діяти як **сторожовий пост**:

- від основних сил батальйону, який розташований на місці;
- від сторожового загону (застави).

Сторожовий пост може виставлятися на прихованих підступах до району розташування батальйону (позиції сторожової застави) (рис. 6.1). Він несе службу, як правило, протягом доби або часу, який встановлений командиром, що виставив пост. Поодиноких солдатів противника сторожовий пост захоплює у полон або знищує і доповідає про це командиром, який виставив пост. При вступі в бій з противником, що переважає, сторожовий пост стійко утримує зайняту позицію до наказу (сигналу) на відхід.

Сторожовий пост у складі відділення (танка) займає і обладнує позицію на відстані до 1500 м від підрозділу, який охороняється (сторожової застави) (рис. 6.1).

Сторожовий пост у складі бойової групи виставляється на відстані підтримки вогнем.

На сторожовому посту обладнуються основна і запасна позиції для вогневих засобів, окопи, відриваються траншеї та ходи сполучення. Сторожовий пост повинен добре проглядатися з боку застави і прикриватися вогнем танків, БМП (БТР) і артилерії.

На прихованих підступах до району розташування батальйону (позиції сторожової застави) на віддаленні до 400 м від неї можуть виставлятися **секрети** (рис. 6.1).

Секрет у складі бойової групи (2 – 3 солдати, один з яких старший) приховано займає та обладнує визначене місце і веде безперервне спостереження за противником та місцевістю. Старший секрету встановлює порядок спостереження і підтримує зв'язок із командиром, який його виставив. Секрет несе службу беззмінно протягом визначеного часу (дня або ночі), приховано, нічим себе не виявляючи. Він нікого не затримує і не опитує. Про появу противника або підозрілих осіб старший секрету доповідає встановленим порядком. Після закінчення терміну несення служби або за командою (сигналом) командира, який виставив секрет, особовий склад повертається на сторожову заставу. У разі зіткнення з противником він відкриває вогонь і відходить, продовжуючи вести спостереження.

6.2.2. Робота командира механізованого відділення з підготовки дій у сторожовому посту

Під час постановки бойових завдань **сторожовому посту (секрету) вказується:**

- склад, завдання, місце обладнання позицій (несення служби), сектор спостереження; порядок несення служби і підтримання зв'язку;
- порядок дій при виявленні противника і відході;
- порядок зміни.

Порядок і зміст роботи командира відділення (танка), яке призначене для дій у якості сторожового поста, в основному відповідає роботі при переході відділення (танка) до оборони в умовах відсутності зіткнення з противником.

Командир відділення, отримавши завдання на дії у сторожовому посту:

- визначає порядок його виконання;
- виводить відділення (танк) на позицію, організовує спостереження;
- визначає вогневі позиції БМП (БТР), іншим вогневим засобам;
- ставить завдання підлеглим;
- організовує систему вогню, інженерне обладнання і маскування позиції;
- встановлює порядок несення служби.

У бойовому наказі командир відділення (старший бойової групи) вказує:

у першому пункті – орієнтири і стислі висновки із оцінки противника (склад, положення і характер дій противника);

у другому пункті – завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира (начальника) в інтересах дій відділення, а також завдання сусідів;

у третьому пункті – бойове завдання сторожового посту та порядок його виконання (склад, завдання, місце обладнання позицій (несення служби), сектор спостереження; порядок несення служби і підтримання зв'язку; порядок дій при виявленні противника і відході; порядок зміни);

у четвертому пункті (після слова «наказую») – бойові завдання особовому складу (бойовим групам);

у п'ятому пункті – витрата ракет і боєприпасів на виконання бойового завдання;

у шостому пункті – час готовності до виконання завдання, зайняття позиції, системи вогню, черговість і терміни інженерного обладнання, сигнали оповіщення, управління і взаємодії, порядок дій за ними і пропуск;

у сьомому пункті – своє місце і заступника.

Під час постановки завдань командир відділення (танка) вказує:

особовому складу відділення (екіпажу танка) – завдання щодо здійснення охорони, місце обладнання позицій (несення служби), смугу спостереження; порядок несення служби, дії при виявленні противника і відході; пропуск. Крім того, навіднику-оператору (кулеметнику БТР), кулеметникам, гранатометнику, стрільцям – основні і запасні вогневі позиції (місця для стрільби), сектори спостереження і обстрілу з кожної позиції (місця), порядок їх зайняття, обладнання і зміни під час бою;

механіку-водію (водію) – маршрути виходу на основну і запасну вогневі позиції, маршрут відходу; порядок спостереження і коректування стрільби; час готовності вогневої позиції.

Приклад бойового наказу командира механізованого відділення, призначеного у сторожовий пост (варіант):

1. Орієнтири: перший — башта, другий — пам'ятник, третій — висота «ДОВГА», четвертий — дім лісовика.

За даними розвідки наступ НЗФ з підрозділами регулярних збройних сил сусідньої держави варто очікувати зранку 27.09. Найбільш імовірний напрямок висування противника ГЕОДЕЗИЧНИЙ ЗНАК (14215), БАЗОВИЙ ТАБІР 1 БТГр. Вихід противника на рубіж БАШТА (15213), ліс «ФІГУРНІЙ» можливий о 6.00 27.09, а дії його диверсійно-розвідувальних груп очікуються в будь-який час.

2. Засобами старшого командира в смугі сторожової охорони готується нерухомий загороджувальний вогонь «Береза» на рубежі ОКР. ДЕРЕВО (14216), КУРГАН+2 (14217) та зосереджений вогонь по ділянці 101 з центром ПЕРЕХР. ПОЛЬОВИХ ДОРІГ (15216).

Праворуч на зах. схилі вис. з вім. 132,0 відповідно до плану охорони та оборони базового табору діє 2 мвід у вогневій засідці (2 км сх. МІСТ (1422) ,за межами карти), ліворуч в районі ПЕРЕХРЕСТЯ ДОРІГ (13204) 3 мв – на блокпосту.

Знищення противника, який намагається обійти позицію сторожової застави з флангів, здійснити при їх вогневій підтримці.

3. 1 БТГр розташована в базовому таборі в районі півд.-зах. окол. ПУШКАРНЕ (4 км півд.-сх. КОРОБОЧКІНО), де проводить заходи з підготовки до стабілізаційних дій в районі відповідальності.

1 мвід призначене у сторожовий пост від 1 БТГр із завданням зайняти позицію на рубежі РУЇНИ, КАМІННЯ, не допустити проникнення наземної розвідки противника до розташування базового табору в напрямку міст – урочище «ТЕМНЕ», своєчасно виявити противника та попередити підрозділи, що охороняються, у випадку нападу противника стійко обороняти позицію до підходу головних сил БТГр.

Особовому складу спостерігати за наземним і повітряним противником. Сектор спостереження: БАШТА, КУЩІ. Повітряні цілі противника, що атакують, знищувати зосередженим і супроводжувальним вогнем стрілецької зброї. Дрібні групи противника знищувати вогнем БМП і стрілецької зброї або захоплювати в

полон. При вступі в бій з противником, що переважає завзято обороняти зайняту позицію до вступу в бій головних сил або одержання наказу на відхід.

Смуза возню і охорони: праворуч – ЗРУЙНОВАНА БУДІВЛЯ, ОКРЕМИЙ БУДИНОК; ліворуч – КАМІННЯ, ор. 4. Додатковий сектор обстрілу – праворуч у напрямку ЦЕРКВА. Вогонь відкривати за моєю командою.

4. НАКАЗУЮ:

Старшому солдату Іванчуку (навіднику-оператору). Основна вогнева позиція БМП – 50 м за траншеєю і 15 м зах. КУЩІ. Основний сектор обстрілу і спостереження – ОКРЕМИЙ БУДИНОК, ор. 4; додатковий – у напрямку ЦЕРКВИ. Запасна вогнева позиція – 10 м півд. КУЩІ. Основний сектор обстрілу – ОКРЕМИЙ ДВІР, ЧАГАРНИК; додатковий – в напрямку ВИСОКОЇ ТРУБИ.

Солдату Петренку (механіку-водію). Підготувати і замаскувати маршрут виходу БМП на запасну вогневу позицію – основна вогнева позиція, вздовж схилу висоти до кущів, праворуч, по краю кущів до запасної вогневої позиції. Спостереження вести в основному і додатковому секторі обстрілу. Вогонь корегувати за результатами спостереження по трасам снарядів і куль та вибухам снарядів. Маршрут відходу – вогнева позиція, окремих будинок, далі через поле на південь до місця розташування взводу.

Солдату Кучеру (кулеметнику) забезпечити вогнем кулету правий фланг відділення. Основна вогнева позиція – біля ЗРУЙНОВАНОЇ БУДІВЛІ. Основний сектор обстрілу і спостереження – ор. 1, ор. 3; додатковий – у напрямку ВИСОКОВОЛЬТНОЇ ЩОГЛИ. Запасна вогнева позиція – півд.-сх. край КУЩІВ. Основний сектор обстрілу – ЧАГАРНИК, ВИСОКОВОЛЬТНА ЩОГЛА; додатковий – у напрямку ГРУПИ ДЕРЕВ.

Солдату Дубку (кулеметнику) забезпечити вогнем кулету лівий фланг відділення. Основна вогнева позиція – в окопі відділення біля КАМІННЯ. Основний сектор обстрілу і спостереження – ор. 3, ор. 4; додатковий – в напрямку ОКРЕМОГО БУДИНКУ. Запасна вогнева позиція – 20 м півд. КАМІННЯ. Основний сектор обстрілу – ор. 2, ВИСОКА ТРУБА; додатковий – в напрямку ОКРЕМОГО БУДИНКУ.

Солдату Курському (гранатометнику). Основна вогнева позиція – в окопі відділення 10 м від лівого флангу окопу. Броньовані об'єкти знищувати у всій смузі вогню відділення. Запасна вогнева позиція – 20 м півд. основної вогневої позиції БМП.

Солдату Тетері (помічнику гранатометника). Місця для стрільби підготувати: основне – 5 м праворуч гранатометника, вогонь підготувати в напрямку МІСТ, ор. 5; запасне – праворуч запасної вогневої позиції гранатометника, вогонь підготувати в секторі: ОКРЕМИЙ БУДИНОК, ВИСОКА ТРУБА.

Старшому солдату Сидоренку (старшому стрільцю). Місця для стрільби підготувати: основне – 10 м праворуч вогневої позиції солдата Дубка, вогонь підготувати в напрямку ор. 5, ОКРЕМЕ ДЕРЕВО; запасне – в ході сполучення, вогонь підготувати в секторі: ор. 4, ор. 2. Зміна місць для стрільби – за моєю командою.

Солдату Лучку (снайперу) спостереження вести в секторі ВІТРЯК, ор. 4. Основну вогневу позицію обладнати в ЗРУЙНОВАНИЙ БУДІВЛІ, запасну –сх. край КУЩІВ. Вогонь вести самостійно, в першу чергу знищувати командирів підрозділів,

з'язківців, обслугову вогневих засобів. Вогневу позицію змінювати самостійно після кожних двох пострілів.

5. На день бою виділяється 1,0 б/к на БМП та по 0,9 б/к на кожен вид стрілецької зброї.

6. Готовність до виконання завдання – 7.15, позиції зайняти до 6.00, готовність системи вогню – до 6.30. Відривання поодиноких окопів і основної вогневої позиції БМП закінчити до 13.00, окопів на запасних вогневих позиціях, ходу сполучення і перекритої щілини для особового складу – до зміни у 6.00 завтра.

Сигнали оповіщення:

- про повітряного противника – голосом «ПОВІТРЯ», по радіо – «555»;
- про радіоактивне зараження – голосом «РАДІАЦІЙНА НЕБЕЗПЕКА», по радіо – «666»;
- про хімічне, бактеріологічне (біологічне) зараження – голосом «ХІМІЧНА ТРИВОГА», по радіо – «777».

За сигналом «ПОВІТРЯ» вогонь по повітряних цілях, що атакують, вести за моєю командою: загороджувальний – по літаках, супроводжувальний – по вертольотах. Вогонь корегувати за трасами куль.

За сигналами «РАДІАЦІЙНА НЕБЕЗПЕКА» і «ХІМІЧНА ТРИВОГА» всьому особовому складу надягнути протигази і ЗЗК та продовжувати виконувати завдання.

Сигнали управління и взаємодії:

- спостерігаю противника – голосом «ТРИВОГА»;
- бойова тривога – голосом «ДО БОЮ»;
- зосередження вогню по однієї цілі – голосом «ВСІМ», черга трасуючих куль в сторону цілі.
- перехід на запасні вогневі позиції – голосом «СТРИБОК», сигнальний патрон СХТ зеленого колеру;
- відхід – голосом «КОРМА», сигнальний патрон СХТ червоного колеру;

За сигналом «ТРИВОГА» всьому особовому складу закінчити роботи, зайняти вогневі позиції і місця для стрільби, приготувати зброю до бою, спостерігати за місцевістю.

За сигналом «ДО БОЮ» зарядити зброю, а екіпажу БМП пустити двигун і включити систему керування вогнем, вибрати цілі для стрільби в своїх секторах обстрілу, чекати на команду відкриття вогню.

За сигналом «ВСІМ» кулеметникам і автоматникам спостерігати за напрямком стрільби командира і вести вогонь по цілі, що показана. Після її ураження відновити стрільбу по своїх цілях.

За сигналом «СТРИБОК» під прикриттям вогню піхоти за вказаним маршрутом змінити вогневу позицію БМП, далі під прикриттям солдата Сидоренко почергово – солдатам Курському і Тетері, солдату Кучеру, солдату Дубку. На бойовій позиції залишитися старшому солдату Сидоренко.

За сигналом «КОРМА» особовому складу швидко зайняти свої місця в БМП на запасній вогневій позиції і готуватися до ведення вогню із бійниць. Після збору за моєю командою БМП на максимально можливій швидкості рухатися за вказаним для відходу маршрутом. Під час руху навіднику-оператору вогнем з ходу і десанту

вогнем із бійниць знищувати противника, що заважає відходу. При виході з ладу БМП місце збору – навколо окремого дому.

Пропуск – «МІНОМЕТ».

7. Я – на бойовій позиції навколо правого входу в перекриту щілину, після зміни вогневих позицій – в окопі на вершині висоти. Заступник – старший солдат Сидоренко.

Організовуючи систему вогню, командир відділення (старший бойової групи) після віддання бойового наказу додатково вказує відстані до орієнтирів, об'єкти і цілі для ураження, рубежі відкриття вогню окремими вогневими засобами, порядок ведення вогню, зміни вогневих позицій і маневру вогнем.

Готовність системи вогню визначається зайняттям БМП (БТР) та іншими вогневими засобами відділення (бойової групи) вогневих позицій, підготовкою даних для стрільби, а також наявністю боєприпасів.

Організовуючі інженерне забезпечення, командир відділення (старший бойової групи) після віддання бойового наказу:

- проводить розбивку позиції сторожового поста;
- визначає місця особового складу;
- дає кожному солдату добове завдання на роботи;
- додатково вказує:
 - глибину окопів і ходу сполучення;
 - де, скільки, кому та який отримати інструмент і матеріали для виконання робіт;
 - які табельні засоби і місцеві матеріали використовувати при фортифікаційному обладнанні;
 - які переносні загородження для боротьби в окопі відділення (бойової групи) і ході сполучення виготовити і де їх розташувати;
 - ділянки розчищення місцевості для поліпшення спостереження і ведення вогню;
 - місця установки мін і невибухових загороджень, за допомогою яких матеріалів і як їх улаштувати, порядок їх вогневого прикриття;
 - заходи забезпечення захисту особового складу від зброї масового ураження, високоточної і запальної зброї.

Встановлюючи порядок несення служби, командир відділення:

- призначає черговий вогневий засіб;
- вказує місце несення служби і черговість відпочинку, порядок пропуску через позицію.

Після підготовки даних для стрільби, створення необхідних запасів боєприпасів, проведення інженерних робіт, встановлення порядку несення служби командир відділення складає **картку вогню відділення**.

На картці вогню відділення, як правило, вказуються (рис. 6.13):

- напрямок на одну із сторін горизонту;
- орієнтири, їх номери, назви і відстані до них;
- положення противника, найбільш ймовірні напрямки його підходу;
- основна (запасна) позиція відділення, смуга вогню та додатковий сектор обстрілу з кожної;
 - основні і запасні вогневі позиції БМП (БТР), гранатометника, кулеметника, місць для стрільби стрільців;
 - основні та додаткові сектори обстрілу з кожної позиції (крім РПП);

- рубежі відкриття вогню з БМП, протитанкових й інших вогневих засобів;
- позиції сусідів (якщо вони є) і межі їх смуг вогню на флангах відділення;
- ділянки зосередженого вогню відділення;
- загородження, що розташовані поблизу позиції відділення і прикриваються його вогнем.

6.2.3. Пропуск і відгук

На кожен добу для розпізнавання своїх військовослужбовців встановлюються пропуск і відгук. Пропуском служить найменування озброєння або бойової техніки, наприклад «Кулемет», а відгуком – назва населеного пункту, що починається з тієї ж літери, що і пропуск, наприклад, «Ковель».

Пропуск повідомляється усно усьому особовому складу підрозділів, які призначені в охорону, розвідку і особам, які висилаються за межі підрозділу, а вночі і в межах розташування свого підрозділу; відгук – командирам цих підрозділів, а також особам, що посилаються для передачі усних наказів.

Пропуск запитується у всіх осіб, які проходять через рубіж охорони і переміщуються по розташуванню підрозділу вночі, а відгук – у осіб, які передають наказ командира, і командирів підрозділів, що ведуть розвідку.

Пропуск і відгук вимовляються тихо. Усі особи, які не знають пропуску, а прибули з наказом – відгуку, затримуються. Затриманих командир відділення, танка опитано особисто, і залежно від обставин дозволяє їм прямувати далі або направляє під конвоем до командира, що вислав охорону.

Особовий склад, який призначений в охорону, повинен знаходитися у постійній готовності до дій; дотримуватись встановленого порядку чергування, відпочинку; виконувати заходи маскування і виявляти високу пильність, рішучість і стійкість.

Таким чином, розташування підрозділів на місці – важливий вид тактичних дій, який повинен забезпечити постійну готовність до відбиття нападу противника, здійснення маневру до нового району і до виконання інших завдань, які раптово виникають. Від правильної організації розташування залежить якість підготовки підрозділів до майбутніх бойових дій. Виконання завдань, що ставляться перед підрозділом під час його розташування на місці, в значній мірі визначається якістю підготовки командирів підрозділів, і тому числі – командирів відділень. Випадки небального ставлення до організації охорони підрозділів, розташованих на місці в районі АТО, що призвели до значних втрат в особовому складі і бойовій техніці, наглядно це продемонстрували.

Організуючи розташування підрозділу на місці, командир відділення повинен:

- знати вимоги до району розташування підрозділу і виключати його розміщення в потенційно небезпечних за природними і техногенними ознаками місцях;
- знати порядок розміщення підрозділів в районі і організацію охорони;
- знати обсяг і порядок інженерного обладнання місця розташування відділення, профілі (конструкцію) фортифікаційних споруд;
- знати способи та засоби тактичного маскування озброєння, військової техніки і фортифікаційних споруд;
- вміти організувати спостереження, поставити завдання підлеглим і керувати роботами щодо підготовки місця розташування відділення до зайняття;

– знати конструкцію табельних засобів і польових споруд для розміщення і захисту особового складу в польових умовах;

– вміти організувати дії відділення при призначенні його у сторожовий пост.

Таке широке коло питань щодо розташування відділення на місці, вимагає від командира відділення серйозної особистої теоретичної і практичної підготовки, а також хорошої підготовки особового складу до виконання поставленого бойового завдання.

Питання для самоконтролю

1. Що мається на увазі під терміном «розташування підрозділу на місці» та які вимоги висуваються до підрозділу, що розташовується на місці?
2. Які вимоги висуваються до місця розташування відділення?
3. Порядок розташування відділення на місці.
4. Організація відпочинку і обігріву особового складу при розташуванні на місці.
5. Організація безпосередньої охорони у відділенні під час його розташування на місці.
6. Загальний порядок роботи командира відділення з отриманням бойового завдання на розташування на місці.
7. Порядок інженерного обладнання і маскуванню місця розташування взводу.
8. Порядок улаштування похідного намету на одну людину.
9. Порядок улаштування похідного намету на шість осіб.
10. Порядок улаштування похідного намету на шість осіб над котлованом.
11. Порядок улаштування зимового похідного намету на шість осіб.
12. Призначення, параметри, порядок улаштування відкритої щілини на відділення.
13. Призначення, параметри, порядок улаштування перекритої щілини на відділення.
14. Призначення, параметри, порядок улаштування перекритої щілини на бліндажу.
15. Маскування підрозділів, техніки, об'єктів у районах розташування.
16. Маскування особового складу при розташуванні підрозділів на місці.
17. Маскування військової техніки та озброєння при розташуванні підрозділів на місці.
18. Види і призначення маскувальних комплектів для приховування бойової та спеціальної техніки.
19. Маскування окопів для БМП (БТР).
20. Завдання та порядок несення служби сторожовим постом.
21. Завдання та порядок несення служби секретом.
22. Що вказується сторожовому посту (секрету) під час постановки бойових завдань.
23. Порядок роботи командира відділення, призначеного у сторожовий пост, з отриманням бойового завдання.
24. Зміст бойового наказу командира відділення, призначеного у сторожовий пост.
25. Що вказує командир відділення підлеглим під час постановки завдань на дії у сторожовому посту?
26. Що вказує командир відділення підлеглим, організуючи систему вогню сторожового посту?
27. Порядок роботи командира відділення, призначеного у сторожовий пост під час організації інженерного забезпечення.
28. Що вказується на картці вогню механізованого відділення, призначеного у сторожовий пост.
29. Пропуск і відгук.

ПІСЛЯМОВА

Викладений у навчальному посібнику матеріал розкриває дії солдата і механізованого відділення під час підготовки та ведення бою, на марші та в похідній охороні, при розташуванні на місці та у сторожовій охороні. Він враховує вимоги сучасних керівних документів, досвід локальних війн і збройних конфліктів останніх десятиліть, а також бойового застосування підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України під час антитерористичної операції.

Природно, що він не вичерпує всіх можливостей для підвищення ефективності дій солдата і механізованого відділення на полі бою.

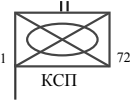
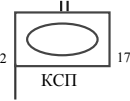
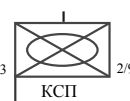
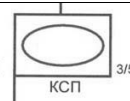

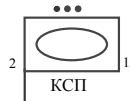

Автори не ставили за мету розкрити всі можливі тактичні прийоми і способи дій, але в той же час запропоновані в посібнику підходи можуть бути основою для глибокого розуміння процесу підготовки і ведення всіх форм воєнних дій тактичного рівня.

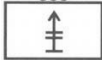

Авторський колектив сподівається, що запропонований навчальний посібник і надані в ньому рекомендації будуть корисними та допоможуть курсантам (студентам) у поглибленні своїх знань з навчальної дисципліни «Загальна тактика».

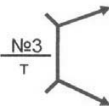
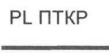
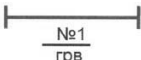

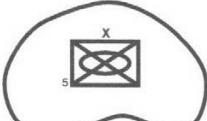
ЛІТЕРАТУРА

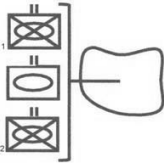
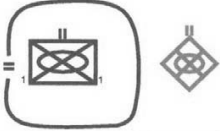
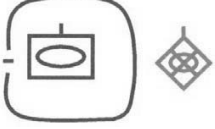

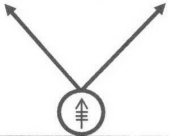

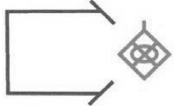

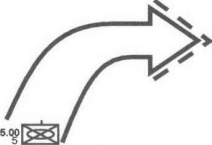
1. Альбом схем. Тактичні дії механізованих підрозділів. – К.: НАСВ, 2018. – 70 с.
2. Біла книга - 2016. Збройні Сили України. – К.: Державне Видавництво «Преса України», 2017. – 112 с.
3. Бойовий статут механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України. Частина III. Взвод, відділення, екіпаж. – К.: Командування Сухопутних військ Збройних Сил України, 2016. – 228 с.
4. Бойовий статут механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України Частина II. Батальйон, рота. – К.: Командування Сухопутних військ Збройних Сил України, 2016. – 320 с.
5. Війна на Донбасі. 2014 – 2016 рр. [Текст] : зб. наук. праць за матеріалами II Всеукр. наук. військ.-істор. конф., 20 квітня 2017 р. / Нац. військово-історичний муз. України. – К., 2017. – 290 с.
6. Збірник завдань по підготовці до практичних, семінарських, тактичних занять, групових вправ, тактичного навчання з навчальної дисципліни «Тактика» та методичних рекомендацій щодо їх виконання : навч.-метод. посіб. / С.Ю. Поляков, В.М. Ленкін, Г.А. Зміївський, О.І. Шкуропацький. – Х.: НУ ЮАУ, 2012. – 144 с.
7. Кривошеєв О.В. Стрілецька зброя та вогнева підготовка : методичні рекомендації / О.В. Кривошеєв. – Х.: ХВУ, 2002. – 48 с.
8. Наказ Начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 25.04.2018 №170 «Про затвердження Порядку оформлення оперативних (бойових) документів». Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/370_nm_2018_instruction.pdf.
9. Рекомендації механізованим підрозділам щодо дій на полі бою в сучасних умовах : метод. посіб. / Г.І. Дячук, В.М. Лунько, М.М. Коростій, О.Ф. Левченко. – К.: ГУ БП СВ, 2002. – 44 с.
10. Репін І.В. Основи застосування механізованого відділення (танка) в сучасному загальновійськовому бою : навч. посіб. / І.В. Репін, Є.В. Вірко – Л.: АСВ, 2013. – 250 с.
11. Тактика механізованих підрозділів (механізований взвод) : навч. посіб. / С.В. Похнатюк, А.М. Андрієнко, Р.В. Слободянюк, Є.В. Вірко, В.А. Шишков, М.В. Годій, Г.А. Антонов – Л.: НАСВ, 2016. – 472 с.
12. Тактика : підручник / В.В. Вішняков, Г.А. Дробаха, А.А. Каленський, Є.Б. Смірнов – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 735 с.
13. Управління діями механізованого відділення (танка) під час підготовки та ведення бойових (тактичних) дій : навч. посіб. / С.В. Похнатюк, Є.В. Вірко, І.В. Репін, Ю.О. Мезенцев – Л.: АСВ, 2014. – 146 с.
14. Шмаль С.Г. Військова топографія : підручник / С.Г. Шмаль. – К.: ВІКНУ, 2017. – 643 с.

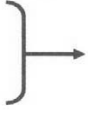
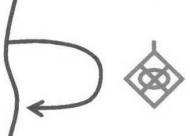

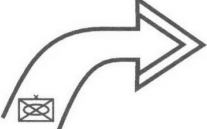
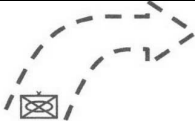
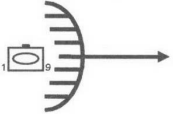
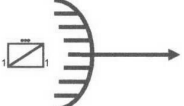

ТАКТИЧНІ УМОВНІ ЗНАКИ
ДЛЯ ОФОРМЛЕННЯ БОЙОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Умовний знак	Назва умовного знаку
УМОВНІ ЗНАКИ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ У ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛАХ	
Пункти управління	
	Командно-спостережний пункт 1 мб 72 омбр
	Командно-спостережний пункт 2 тб 17 отбр
	Командно-спостережний пункт 3 мр 2 мб 92 омбр
	Командно-спостережний пункт 1 тр 3 тб 53 омбр
	Командно-спостережний пункт 1 мв 2 мр 1 мб
	Командно-спостережний пункт 2 тв 1 тр 2 тб
Загальне позначення загальновійськових підрозділів	
	Механізований батальйон
	Мотопіхотний батальйон

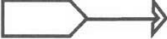
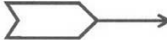

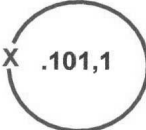
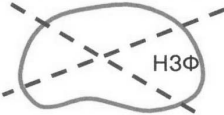

Умовний знак	Назва умовного знаку
	Танковий батальйон
	Механізована рота
	Танкова рота
	Механізований взвод
	Механізований взвод на БТР
	Гранатометний взвод
	Кулеметний взвод
	Механізоване відділення
	Протитанкове відділення
	Бойова група («двійка», «трійка»)
Дії загальновійськових підрозділів	
	Вихідний рубіж, вихідний рубіж для форсування, рубіж регулювання
	Рубіж розгортання у батальйонні колони

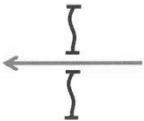

Умовний знак	Назва умовного знаку
 <p>РРРК</p>	Рубіж розгортання у ротні колони
 <p>РРВК</p>	Рубіж розгортання у взводні колони
 <p>РПА</p>	Рубіж переходу в атаку (введення в бій, розгортання для контратаки)
	Рубіж оборони (позиція), зайнятий військами
	Рубіж оборони (позиція), не зайнятий військами
	Вогневий рубіж танкового батальйону із зазначенням номера рубежу (механізованого підрозділу на БМП з відповідними знаками і підписами)
	Рубіж відкриття вогню з ПТКР, з танкових гармат, з гармат БМП, зі стрілецької зброї
	Рубіж загороджувального вогню гранатометного взводу із зазначенням його номера
	Рубіж, що займають підрозділи у бою (лінія зіткнення)
	Район зосередження бригади (пунктирною лінією – район, що планується)

Умовний знак	Назва умовного знаку
	Район зосередження з визначенням конкретних підрозділів (зайнятий)
	Батальйонний район оборони (БРО)
	Ротний опорний пункт
	Базовий табір бригади
	Межі основного сектора обстрілу
	Додатковий сектор обстрілу
	Ділянка прориву
	Обладнання вогневої позиції
	Розвідка боєм

Умовний знак	Назва умовного знаку
	Положення підрозділу у наступальному бою (загальне позначення)
	Підрозділи, які зупинені на рубежі (відбита атака)
	Відхід підрозділу із зайнятого рубежу (уникнення від зіткнення (відхід))
	Напрямок головного удару
	Напрямок наступу з'єднання, частини, підрозділу, що планується
	Танковий взвод у вогневій засідці
	Розвідувальний взвод у розвідувальній засідці
	Рубіж блокування противника
	Спостеражний пост
	Спостеражний пункт командира (начальника)

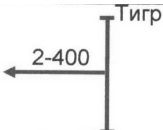
Умовний знак	Назва умовного знаку
	Обхід, маневр навколо перешкоди або позицій противника з метою збереження темпу просування
	Втягування противника у вогневий район (мішок), обмеження руху противника у визначеній зоні
	Прочісування
	Сковування противника
	Вклинення
	Відхід
	Відхід під натиском
	Затримання противника до
	Захоплення
	Прикриття
	Охорона
	Спостереження

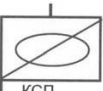

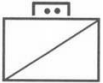
Умовний знак	Назва умовного знаку
	Просування та зміна підрозділів
	Просування та підтримка підрозділів
	Ізолювання противника
	Зайняття вигідної висоти, рубежу тощо
	Знищити в районі (за планом)
	Нейтралізувати в районі
	Рубіж контратаки танкового батальйону
	Захист важливих об'єктів промисловості
	Утримання важливих об'єктів комунікації

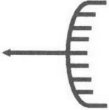

Умовний знак	Назва умовного знаку
	Місце порушення державного кордону
Озроєння та військова техніка загальновійськових підрозділів	
	Танк
	БМП
	БТР
	Автомобиль
	Загальне позначення мінометів
	Легкий (ручний) кулемет
	Середній (ротний або станковий) кулемет
	Важкий (великокаліберний) кулемет
	Гранатомет
	Легкий гранатомет (підствольний)

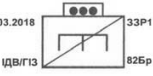
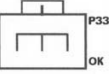
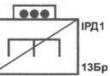
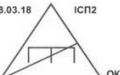

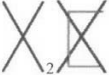

Умовний знак	Назва умовного знаку
	Важкий (автоматичний) гранатомет
	Пускова установка легкої ПТРК
УМОВНІ ЗНАКИ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ У ПІДРОЗДІЛАХ АРТИЛЕРІЇ	
	Гаучичний (гарматний) артилерійський дивізіон
	Гаучичний самохідний артилерійський дивізіон
	Реактивний артилерійський дивізіон
	Протитанковий артилерійський дивізіон
	Гаубична самохідна (самохідна) артилерійська батарея
	Гаубична (гартатна) артилерійська батарея
	Реактивна артилерійська батарея
	Протитанкова артилерійська батарея

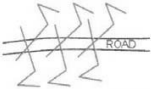

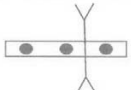
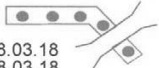

Умовний знак	Назва умовного знаку
	Гаучичний самохідний (самохідний) артилерійський взвод
	Гаучичний (гарматний) артилерійський взвод
	Реактивний артилерійський взвод
	Протитанковий артилерійський взвод
	Мінометна батарея
	Мінометний взвод
	Протитанкова гармати МТ-12
	ПТРК (переносний)
	122 мм гаубиця, що буксується
	152 мм гаубиця, що буксується

Умовний знак	Назва умовного знаку
	122 мм самохідна гаубиця
	152 мм самохідна гаубиця
	122 мм БМ РСЗВ Град
	82-мм міномет, що буксується
	120-мм міномет, що буксується
	Вогонь по одиночній цілі із зазначенням номера цілі
	Зосереджений вогонь із зазначенням номера цілі
	Одинарний нерухомий загороджувальний вогонь із зазначенням найменування вогню
	Рухомий загороджувальний вогонь із зазначенням найменування вогню. 2 – кіоткість рубежів, 400 – відстань між рубежами

Умовний знак	Назва умовного знаку
УМОВНІ ЗНАКИ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В РОЗВІДУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛАХ	
	Розвідувальний взвод
	Розвідувальна рота
	Спостережний пост (пункт), загальне позначення
	Спостережний пост розвідувальний
	Розвідувальний дозор
	Розвідувальний загін
	Розвідувальна група
	Дозорне відділення
	Піші дозорні
	Розвідка боєм (із зазначенням часу проведення).

Умовний знак	Назва умовного знаку
	Засідка (із зазначенням підрозділу і часу проведення засідки)
	Підрозділ (група), який проводить пошук (наліт), із зазначенням належності
	Бойова розвідувальна машина (БРМ)
	Бойова розвідувальна дозорна машина (БРДМ)
	Безпілотний літальний апарат (БПЛА)
УМОВНІ ЗНАКИ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В ПІДРОЗДІЛАХ ППО СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	
	Зенітний ракетний взвод (ПЗРК «Ігла»)
	Зенітний артилерійський взвод (ЗУ-23-2)
	Кочуюча БМ (ЗСУ, підрозділ)
	Загальне позначення ПЗРК
	Зенітна установка ЗУ-23-2
	Пост повітряного спостереження

Умовний знак	Назва умовного знаку
УМОВНІ ЗНАКИ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В ПІДРОЗДІЛАХ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК	
	Взвод інженерної розвідки
<p>з 17.00 28.03.2018</p> 	Загін забезпечення руху у складі взводу
<p>ГМЗ-3 2РЗ</p> 	Рухомий загін загороджень у складі роти
<p>з 19.00 28.03.18</p> 	Інженерний розвідувальний дозор
<p>з 19.00 28.03.18</p> 	Інженерний спостережний пост
	Одиночний окоп (позиція підрозділу)
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зруйнований об'єкт 2. Зруйнована позиція
	Окоп для кулемета
	Окоп для танка
	Система траншей
	Перекрита щілина

Умовний знак	Назва умовного знаку
	Вогнева споруда
	Щілина
	Бліндаж
	Завал
	Вузол загороджень
	Протитанкове мінне поле
	Противіхотне мінне поле
	Змішане мінне поле
	Ряд протитанкових мін
	Міна встановлена з розтяжкою
	Прохід в протитанковому мінному полі (шириною до 6 м)
 03.00 28.03.18 03.20 28.03.18	Прохід в протитанковому мінному полі (шириною більше 6 м)
	Однорядне дротяне загородження
	Ділянка форсування

Умовний знак	Назва умовного знаку
УМОВНІ ЗНАКИ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ПОЗНАЧЕННЯ ПРОТИВНИКА	
	Механізована рота
	Танковий взвод
	Механізоване відділення
	Танк
	Ротний (станковий) кулемет
	ПТРК
	Танк
	Автоматичний гранатомет становий

Навчальне видання

Мельник Сергій Миколайович
Радченко Костянтин Анатолійович
Зміївський Геннадій Анатолійович
Пугач Вячеслав Вікторович

ЗАГАЛЬНА ТАКТИКА

(солдат, механізоване відділення)

Навчальний посібник

Видається в авторській редакції

Технічний редактор *Г. А. Зміївський*
Відповідальний за випуск *К. А. Радченко*

Підписано до друку з оригінал-макета 22.04.2019.
Формат 60×84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 10,99. Обл.-вид. арк. 13,02. Вид. № 2187.
Тираж 25 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Татарчук С. І.
Тел. (057) 717-28-80

